

ספר

פורים דיליה

מאמרי חיזוק והתעוררות
בעניני ט"ו בשבט,
פורים, שבת קודש
והמסתעף

שיזורים בעובדות והנהגות
מרבותינו גדולי ישראל

זהו אסופת ועדים
שנאמרו לפני חברים מקשיבים
במלל היקר "נחלת דוד"
לעורך ולהלויב הלבבות
להתחזק ולהשתפר בעבודת השם.

אספתי וחברתי בחסד ה' עלי
אברהם בלאמו"ר עט"ר
הר"ר דוד זללה"ה חנונו

מח"ס

אל תדיחנו, הראנו בבנינו,
תורה דיליה, חנוכה דיליה

התשע"ז

על הנסים ועל
הפרקן ועל הגבורות
ועל התשועות ועל
המלחמות שעשית
לאבותינו בימים
ההם בזמן הזה על
הנסים ועל הפרקן
ועל הגבורות ועל
התשועות ועל
המלחמות שעשית
לאבותינו בימים
ההם בזמן הזה. על
הנסים ועל הפרקן
ועל הגבורות ועל
התשועות ועל
המלחמות שעשית
לאבותינו בימים
ההם בזמן הזה

©
כל הזכויות שמורות

שגיאות מי יבין
הערות יתקבלו בברכה
אצל המחבר
kolelnahalatdavid@gmail.com
או במספר טלפון
(732) 901 2153

ספר זה מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה של
אבינו מורנו הנפטר בשם טוב מן העולם
ה"ה דוד חנונו בן אדלה ז"ל
נלב"ע ב' כסליו התשע"ג

ד אג לכל בני משפחתו ועזר לכולם בכל מיני דרכים וכן תמיד
עזר לנצרכים

ו היה מתנהג בישרות בכל דרכיו ועסקיו עד שכולם היו לומדים
ומשבחים אותו בדבר זה

ד רך התורה נטע בנו ומסר נפשו על זה לאורה **אנחנו נושאי דגלו**
נלך

ב ני אדם רבים היו נהנים ממנו עצה ותושיה

ג עים היה להיות איתו בגלל המידות הנעלות והתרומיות שהיו
בו ולכן היה אהוב על כולם

א ת לימודיו הקבועים השלים מידי שבוע ושבוע

ד בריו היו תמיד במדידה ובחכמה והיה מדבר בנחת עם כולם

ל עולם נהג להוקיר רבנו ותלמידהון

ה וא יסד מקום תורה ותמך במקומות התורה ובתלמידי
חכמים

ז כרונו הטוב לא ימוש מאיתנו עד עולם

ל זכותו ולעילוי נשמתו הטהורה ספר זה יוצא לאור עולם

ת.ג.צ.ב.ה.

ס פ ר ז ה נ ת ר ם

לעילוי נשמתו המהורה של
אבינו מורנו ראש משפחתנו
הנפטר בשם טוב מן העולם

ה"ה דוד חנונו בן אדלה ז"ל

נלב"ע ב' כסליו התשע"ג

ישר היה בהליכותיו ובדרכיו, אהוב על כולם,
רוח הבריות נוחה הימנו,
יסד מקום תורה ותמך במקומות התורה ובתלמידי חכמים,
הוקיר רבנן ותלמידהון, רבים נהנו ממנו עצה ותושיה.

ת.נ.צ.ב.ה.

מקסיקו סיטי

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמתו הטהורה של זקני היקר והחשוב
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
מוקיר תורה ורחים רבנן ואיהו גופא צורבא מרבנן
למד בהתמדה רבה ובעריבות נפלאה
שמח וטוב לב תמיד
קיבל יסוריו באהבה
עניו וצנוע בכל דרכיו והליכותיו
הוא האיש אשר הקים עולה של תורה
הר"ר **משה חנונו בן בוליסה** זל"ה
גלב"ע ה' אלול התשע"ו

וכן לעילוי נשמת זקנתי היקרה והחשובה אשר עמדה לימינו כל הימים
דוגמא ומופת לכל בטוב ליבה ובמעשה חסד
מרת **אדלה בת רחל** ע"ה
גלב"ע כ"ג כסלו התשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

זכות הלימוד בספר זה יהיה לעילוי נשמתם.

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמת זקני היקר והחשוב
מר אברהם בן לילי ז"ל
נלב"ע ח' תשרי התש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת זקנתי היקרה והחשובה
מרת ג'ינג'ר אמיליאה בת אלבירה ע"ה
נלב"ע י"ז שבט התשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת אם חמותי היקרה והחשובה
מרת אדלה בת אסתר תרה ע"ה
נלב"ע כ' אדר א' התשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

זכות הלימוד בספר זה יהיה לעילוי נשמתם.

תוכן העניינים

כא

הסכמות

לט

הקדמה

חמשה עשר בשבט

מז

ט"ו בשבט - התבוננות בבריאה

פתח דבר: ❖ כפי מידת הנחיצות - כך מידת הזמינות! ❖ אמונה בה' ניתן להשיג בכל מקום! ❖ רק עיוור לא יראה את הקב"ה... ❖ מדוע המלאכים התנגדו לנתינת התורה לישראל? ❖ אין צורך בתורה בכדי להכיר את הקב"ה! ❖ על ידי התורה - העיניים נפתחות לרווחה! ❖ מדוע דור המדבר התגעגעו לאבטיחים?... ❖ "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" ❖ הדרך להגיע לאהבת ה' - על ידי התבוננות בבריאה! ❖ ט"ו בשבט - הזדמנות להכיר את פלאי הבריאה! ❖ "קליפת התפוח" ❖ תכונות וסגולות התפוח ❖ ה"דשא" ❖ ה"שלכת" ❖ ה"שלג" ❖ בעלי החיים ❖ על אדם להרגיל את עצמו להתבונן בפלאי הבריאה!

סג

ט"ז בשבט - סבר פנים יפות

אילנות טובות - ליהנות בהם בני אדם ❖ חייב אדם ללכת בדרכי הבורא ❖ חיוב הארת פנים לזולת - מצד "והלכת בדרכיו"! ❖ ממצות גמילות

פורים דיליה

חסד - לקבל בסבר פנים יפות ❖ "טוב המלכין שינים לחבירו - יותר ממשקו חלב" ❖ למרות השקיעות בתורה - לא לשכוח את הזולת! ❖ הגדלות של רבן יוחנן בן זכאי ❖ "הוי מקבל את כל האדם" - כל בן אנוש ❖ חייב להסביר פנים גם לעוברי אורח ❖ "כל האדם" - גם למי שלא נחמד לחייך אליו ❖ קח את הסוסים והעגלה ותארח אותם בביתך... ❖ "אינני מכיר - זה היה אורח"... ❖ צריך לקבל כל אחד כמו את גאון הדור! ❖ "בסבר" פנים יפות ❖ למה אני צריך לסבול מחרדת הדין שלו?... ❖ "צהלתו על פניו ואבלו בלבו" ❖ את החיוך - אפשר לשמוע... ❖ "סבר פנים יפות" - השפעה לדורות ❖ המסביר פנים - כאילו נתן לו כל מתנות שבעולם ❖ הארת פנים לילד - מפתח להתפתחות ❖ "הוי מקבל את כל האדם" בישיבת קלם ❖ רבי יעקב קמינצקי זצ"ל - הארת פנים לכוזר

ימי הפורים

פא

יסוד הפורים - כח האחדות

פתח דבר: ❖ מהו הקשר בין "פרשת שקלים" לפורים? ❖ מדוע לא נתקנה מצות "משלוח מנות" בשאר המועדים? ❖ כיצד קיימו "משלוח מנות" בהחלפת הסעודות? ❖ מצות "מתנות לאביונים" בפורים - ו"כל הפושט יד נותנים לו" ❖ "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו מה שקבלו כבר ❖ "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים" - שורש הגזירה ❖ עמלק נלחם בישראל בכוח הפירוד ❖ הנצי"ב זצ"ל: "אין להם תקנה אלא להיות אבן ישראל" ❖ "שם" - במקום הפיזור והפירוד - "תהא קבורתכם!" ❖ בזמן שיש אחדות - מנצחים במלחמה ❖ מה אמר הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל לקיסר נפוליון? ❖ "ויהי בישורון מלך" - "יחד שבטי ישראל" ❖ "ויחן שם ישראל" - הזמן המתאים לקבלת התורה ❖ ההצלה של כלל ישראל - "לך כנוס את כל היהודים" ❖ כלל ישראל היו באותה שעה באחדות גמורה! ❖ "מחצית השקל" - להורות את בני ישראל על אחדותם ❖ "משלוח מנות" - להרבות אהבה ורעות בין איש לרעהו ❖ כשסועדים יחד - הם בשמחה וטוב לבב ופטורים מ"משלוח מנות"! ❖ הנתינה בפורים - בכדי להרבות האחדות ❖ התורה קיימת אצל כלל ישראל רק בזמן האחדות ביניהם!

זכירת מעשה עמלק - "שרפו ידיהם מן התורה" צה

פתח דבר: ❖ זכירת מעשה עמלק - לזכור מדוע עמלק בא ❖ עמלק בא על שרפו ידיהם מהתורה! ❖ הדרך להילחם בעמלק - להתחזק בתורה! ❖ "ויסעו מרפידים" - מרפיון הידיים בתורה ❖ רפיון ידיים - תורה ללא התלהבות ❖ "במילי דשמיא העצלות היא רעה חולה"... ❖ "אמר עצל: שחל בדרך ארי בין הרחובות" ❖ החזון איש זצ"ל: הדור שלנו אינם אוהבים להתייגע ❖ לא להתעצל לעיין בספרים ❖ "נרפים אתם נרפים - על כן אתם אומרים נלכה נזבחה לה"..." ❖ אופן הלימוד - מבלי עצלות הגוף ❖ "טוב לעמוד בתורה בגוף ובמחשבה!" ❖ צורת לימודו של הסבא מקלם זצ"ל ❖ התורה אינה מברכת במילי דרוחניות ❖ אין התורה מתקיימת במי שמרפה עצמו עליה! ❖ כשבושרת אש - אין עצלות! ❖ אין שכינה שורה מתוך עצלות! ❖ "העצלות היא מידה רעה מאוד!" ❖ "טבע האדם כבד מאוד" ❖ יצר העצלות - אפילו על ערש דווי! ❖ תאוה או עצלות?... ❖ עצלות גרועה מגאוה

מחיית עמלק - רציפות הלימוד קיא

פתח דבר: ❖ עמלק - הגורם ל"חטא העגל" ולכל הצרות ❖ עמלק - עזר את רצף ההכנה ל"מתן תורה" ❖ מחיית עמלק - באמצעות הרציפות ❖ מדוע לא צומחים גדולי תורה?... ❖ לבנות בנין - ללא הפסק! ❖ מה אפשר לעשות עם חצי מהשטר?... ❖ המים על האש לא ירתחו לעולם... ❖ בכדי לשאת עם החבל - עליו להיות ארוך מספיק! ❖ "הרי הוא זורע ושולח עליהם מים לסוחפן!" ❖ כפי המשך הרציפות - כך יתגבר העונג בלימוד התורה ❖ הלימוד ברציפות מכפיל את ערכו בכפל כפלים! ❖ בקשתו ה"צנועה" של מוציא "שחמט" ❖ "יקרה היא מפנינים" - מה הדמיון?... ❖ "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד!" ❖ מי שנתחייב מיתה לשמים - יגביר את רציפות התורה! ❖ הפסקה לצורך - אינה פוגמת ברציפות ❖ "עמד לכתף" - לא מיקרי הפסקה! ❖ קדושה גדולה ונוראה שורה על הלימוד ברצף! ❖ שתיים עשרה ועוד שתיים עשרה אינם עשרים וארבע! ❖ "כפלה הרמון רקתך" - מדוע הם ריקנין? ❖ "ואברהם זקן - בא בימים" ❖ "מימי" - כל ימי מאז ומעולם! ❖ "דומה

פורים דיליה

כמי שלא קרא ק"ש מעולם!" ❖ בהיסח הדעת קל - האדם "שורף" את כל מה שהשיג! ❖ למה נקריית תורה "עוף"? ❖ את החיזוק שלי אני שואב מהמסמור... ❖ הקושי הינו רק בהתחלה...

זכירת מעשה עמלק - שנאת הרע

קבט

פתח דבר: ❖ אין מידות "רעות" ואין מידות "טובות"! ❖ "הדרך הישרה - מידה בינונית שבכל דעה"! ❖ שיקול הדעת - גם במידות ❖ "אין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שתי מידות הפוכות" ❖ יש לדבוק בכל מידה במקום ובאופן הראוי! ❖ זכירת מעשה עמלק - לעורר ולחזק את השנאה כלפיו! ❖ האם באמת אנו מוכנים למחות את זכר עמלק?... ❖ מצות מחיית עמלק - כמו מצות אכילת מצה! ❖ "הנעשה רחמן במקום אכזרי - סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן" ❖ "הלוא משנאיך ה' אשנא" ❖ "גדול המחטיאו - יותר מההורגו"! ❖ "לאויבים היו לי"! ❖ עיקר הזכירה - שנאת "עמלק" הנמצא בתוכנו ❖ על האדם לנהוג ב"אכזריות" כנגד היצר הרע

קמג

קדושת יום הפורים

פתח דבר: ❖ "יו"ט של פורים"! ❖ "יום הכפורים" - כמו פורים! ❖ ימי הפורים והכיפורים אינם בטלים לעתיד לבוא ❖ יום הפורים עדיף מיום מתן תורה! ❖ בפורים ניתן לפעול ישועות גדולות ועצומות! ❖ בשעת קריאת המגילה ניתן לפעול יותר מבנעילה! ❖ "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור" ❖ "כל הגדול מחבירו - יצרו גדול ממנו" ❖ משלו הנפלא של החידושי הרי"ם זצ"ל ❖ כיצד מעבירים את כתר המלך? ❖ אוצר המלך פתוח לכמה שעות... ❖ מה הקפיץ את המשגיח ממקומו?... ❖ את יום הפורים יש לנצל לתלמוד תורה! ❖ הלימוד בפורים - בבחינת "מת מצוה" ❖ לימוד מסכת מגילה - מסוגל להשפיע את אור הפורים! ❖ "לא יזוז מבית המדרש שחרית - עד שילמד"! ❖ במוצאי הפורים - יחזור לתלמודו! ❖ תפילה ביום פורים - "כל הפושט יד נותנים לו" ❖ ראוי להשכים להתפלל ביום הפורים ❖ "הרוצה שיתקיימו נכסיו - יטע בהן אדר"! ❖ "תענית אסתר" - יום מסוגל לקבל התפילות ❖ הנהגות מעשיות ליום הפורים:

עבודת הפורים - זהירות בכבוד הזולת

קנה

פתח דבר: ❖ חובה להשתכר אך אסור לצער! ❖ הדרך המובילה לחיי העולם הבא - "הזהרו בכבוד חבריכם!" ❖ מה אני מבקש מכם? שתהיו אוהבים זה את זה! ❖ "לא תונו איש את עמיתו" - בדברים ❖ "האלוקים יביא במשפט על כל נעלם" ❖ התורה הקפידה על כבוד הצומח והדומם! ❖ "לועג לרש חרף עושהו" ❖ התורה חסה על בעל עבירה שלא יתבייש! ❖ הקב"ה ויתר על כבודו בכדי שבלעם הרשע לא יתבזה! ❖ "אם ענה תענה" - אפילו בשוגג! ❖ הכאה קלה - חמורה כמו אכילת בשר חזיר... ❖ המבזה את חברו כאילו מבזה את קונו! ❖ כבוד חברו - כבודו של עצמו! ❖ מדוע לא נקרא הילד בשם זקנו? ❖ מה יש להחמיר ב"קדושי שחוק"? ❖ מדוע התענה הגר"א קוטלר זצ"ל? ❖ שימת לב - דוגמאות מחיי היום יום ❖ מה עשה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל עם שיירי המאכל? ❖ הקראת מספר טלפון ❖ זהירות בדיבור ❖ כבוד הציבור בחליצת המנעלים ❖ "צריך להיות בעינים פקוחות!" ❖ "ברוך אשר יקים את דברי התורה"...

"מרבנים בשמחה" - לא בליצנות!

קעא

פתח דבר: ❖ "מרבנים בשמחה" - שמחה של מצוה! ❖ "לא נצטוינו על שמחה של הוללות" ❖ עדיף לסגור את הישיבות ביום זה על מנעול ובריח! ❖ "מאותה שנה איני רואה סימן יפה בלימוד!" ❖ שיא השלימות - לעבור את החיים ללא פגיעה בזולת! ❖ מעלתה של בדיחות הדעת ❖ מהי ליצנות? ❖ מדוע בני אדם נמשכים לליצנות? ❖ מחלוקתו של קורח - מכח הליצנות! ❖ "כמו המגן המשוח בשמן"... ❖ מול הליצנות לא קיימת "שיחה" משכנעת! ❖ "ביקש לץ חכמה ואין" ❖ על כל דבר ליצנות הנכנס ללב האדם - יוצא כנגדו דבר תורה! ❖ מדוע באים ייסורים על המתלוצץ? ❖ מכתב נפלא ממרן החפץ חיים זצ"ל ❖ "עם לצים אינני רוצה להשתדך!" ❖ כיצד הגיב השאגת אריה זצ"ל על דבר ליצנות?

פורים - השגחה פרטית

קפה

פתח דבר: ❖ החשיבות הגדולה של מצות "מקרא מגילה" ❖ בקריאת המגילה - שמיעת כל אות מעכבת ❖ כל המועדים יהיו בטלים מלבד ימי

פורים דיליה

הפורים ❖ תמיהות רבות בפרטי מצות "קריאת המגילה" ❖ "מגילת אסתר" - לגלות את ההסתר! ❖ הקב"ה משגיח בפרטיות גם במקרי הטבע ❖ סיפור נורא הממחיש "השגחה פרטית" ❖ יישוב התמיהות בענין "קריאת המגילה" ❖ טעם מנהג ישראל ללבוש בפורים מסכות ❖ עדותו של החפץ חיים זצ"ל ❖ "אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים" ❖ "השגחה פרטית" - סגולת ישראל ויסוד כל התורה כולה! ❖ "השגחה פרטית" - על כל פרט גדול כקטן! ❖ "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה!" ❖ הטעם שפורים לא יתבטל לעולם

רא **"מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע"**

פתח דבר: ❖ תמצית שאיפות האדם - הנאה ❖ "אמור לי ממה אתה נהנה - ואומר לך מי אתה!" ❖ חז"ל תיקנו ברכה על עריבות התורה! ❖ אסתר תיקנה תענית - לתקן את ההנאה מסעודתו של אותו רשע ❖ התביעה על עם ישראל - מה גורם להם הנאה? ❖ "ולא ראה עמל בישראל" - הצדיקים אינם מרגישים עמל ❖ "לא אותי קראת יעקב" - "כי יגעת בי ישראל" ❖ החשק וההנאה מעניקים כוחות עילאיים! ❖ "וחיי צער תחיה" - בכל דבר אחר חוץ מהתורה ❖ מפני מה צהבו פניו של רבי יהודה בר אלעאי?... ❖ איזה אוצר מצא רבי אבהו?... ❖ "אנא תפילין מנחנא!" ❖ מפני מה פצח החפץ חיים ז"ל בריקוד? ❖ מרן הרב שך זצ"ל: "ילד מוכרח לשחק!" ❖ ה"משחקים" של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בילדותו... ❖ "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים" ❖ "תורתך שעשועי"... ❖ כיצד יש אשר אינם חשים במתיקות התורה? ❖ הכל תלוי באדם האוכל... ❖ התורה משולה לחבית מלאה דבש ❖ הדרך להשיג מתיקות התורה: עמל התורה! ❖ למי הם מתוקים? למי שמוסר נפשו עליהם! ❖ "אורה זו תורה!"

ריט **יבקש רחמים ממני שהחכמה שלו**

"כל הפושט יד נותנים לו" ❖ תפילה להצליח בתורה - הינה דבר מוכרח! ❖ אדם ניכר בתפילתו ❖ אין תורה בלי תפילה! ❖ אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו... ❖ "אחת שאלתי מאת ה' - אותה אבקש" ❖ עדות

נאמנה מהגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ❖ ברכת אהבת עולם - סגולה
 לזיכרון ❖ הבקשה על חפצי שמים - מתקבלת בכל מצב! ❖ ידיעת התורה
 ככיכר התלוי באויר ❖ "הרחב פיך - ואמלאהו" ❖ מה יעשה אדם ויחכם?
 ❖ הלומד ומתפלל - הופך לשותפו של הקב"ה ❖ כיצד זוכים לחדש
 לאמיתה של תורה? ❖ עמל התפילה של החזון איש זצ"ל ❖ כיצד זכה
 הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל למה שזכה? ❖ מכתב נורא מהגאון
 רבי ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל ❖ אם הייתם רואים את "ברכות התורה"...
 ❖ "שמעתתא בעי צילותא"... ❖ "עמל התורה" ותפילה - הכיצד? ❖
 "יגעתי ומצאתי" - ביגיעת התפילה!

רלה

רדיפת הכבוד בגנותו

פתח דבר: ❖ "כל זה איננו שוה לי!" ❖ חייו של אדם תלויים בכבוד!
 רדיפת הכבוד היא חטא גמור ❖ הרודף אחר הכבוד - בקושי יוכל להירפא!
 ❖ מה"כבוד" - אין ברירה אלא להתרחק! ❖ יצר הכבוד שולט בכולם
 הניסיון העיקרי לעת זקנה הוא ניסיון הכבוד ❖ למה הובילה השאלה "מי
 בראש"? ❖ קורח שפיקח היה - מה ראה לשטות זו?! ❖ פרעה השחית דרכו
 בהיותו "רודף כבוד"! ❖ "הכבוד מוציא את האדם מן העולם" - משני עולמות!
 ❖ המבקש כבוד - אין לך עניות גדולה מזו! ❖ הרודף אחר הכבוד מאבד
 את שיקול דעתו ❖ הסבא מקלם זצ"ל: "אל תהרגוני"... ❖ מהנהגותיו של
 המשגיח רבי זיידל אפשטיין זצ"ל ❖ הוא לא מת מרעב אלא מכבוד!... ❖
 כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו... ❖ הרודף אחר הכבוד מאבד את
 העולם הבא ❖ "כל מה שאומר לך בעל הבית עשה - חוץ מצא"! ❖ הנאה
 מכבוד בעוה"ז מנכה מזכויותיו בעוה"ב! ❖ "קוגל" אוכלים רק בשבת... ❖
 במעט התבוננות יעמוד על האמת ❖ "מה יתן ומה יוסיף אם כבודני אנשים"?
 ❖ היכן ממוקם ה"מזרח"?... ❖ עצתו של המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל

רנא

"ואני תפילה" - המהות של איש יהודי!

מפני מה זכה מרדכי היהודי לגדולה? ❖ תפילה - סוד ההצלחה של מרדכי
 היהודי! ❖ מהות האדם - תפילה! ❖ "מבעה זה אדם" - לשון בקשה
 התפילה אינה אמצעי אלא מטרה! ❖ האדם סובל בכדי לגרום לו להתפלל!

פורים דיליה

❖ "לכך הייתי מתאוה - לשמוע קולך" ❖ "הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים" ❖ מדוע האריך אברהם אבינו ע"ה בתפילתו על סדום? ❖ למרות שהישועה מובטחת - יש להמשיך בתפילה! ❖ דרך הצדיקים לזעוק בלב שלם - כאילו אינם יודעים מהישועה! ❖ התפילה היא השער לאוצרות השמים! ❖ "כל הצדיקים לא נענו מעולם אלא בתפילה!" ❖ חוק הוא בבריאה - לא ניתן להשיג מאומה ללא תפילה! ❖ תפילה היא ה"אומנות" של כלל ישראל! ❖ חובת ההשתדלות ❖ כח התפילה הוא מ"דרכי טבע!" ❖ הצד השווה שב"דורון - תפילה - ומלחמה" ❖ החזו"א זצ"ל: "האם כבר התפללת על כך?" ❖ משל ה"רופא המסור" ❖ מדוע אמר הקב"ה: "אל תוסף דבר אלי עוד?"

רסז

כוחו של ניגון

פתח דבר: ❖ מדוע לא העמיד אחשורוש בסעודתו כלי נגינה? ❖ כונת אחשורוש היתה למשוך את המשתתפים לדבר עבירה ❖ "כינור וכלי זמר במקדש - רמז להשגת המחשבה" ❖ "על ידי הזמרה - אז משכיל" ❖ "ישי בית הלחמי - יודע נגן" ❖ "השונה בלא זמרה - חוקים לא טובים!" ❖ על ידי המוסיקה אפשר להחיות מתים! ❖ סיפור נורא עם בעל הנחל אשכול זצ"ל ❖ באמצעות הנגינה ניתן להשיב את רוח הנבואה! ❖ "לחבר שיר וזימרה - אינו אלא למשכילים!" ❖ ניגון של צדיקים - עומק רב מונח בחיבורו! ❖ במה בהמה יוצאת? בשיר! ❖ "אחר" יצא לתרבות רעה - שלא פסק זמר יווני מפיו! ❖ המלחין שיר - בכוחו להשפיע על שומעיו! ❖ מי היו המנגנים בשמחת בית השואבה? ❖ כיצד היו מתכפרים החטאים בבית המקדש? ❖ שירים שאינם ראויים בשמחת החתונה - פוגעים לדורות! ❖ "צריכים להפסיק את הפצת הקלטת!" ❖ השפעת המוסיקה על בעלי חיים וצמחים ❖ מוסיקת "רוק" - גורמת טיפשות ואלומות! ❖ אחשורוש חשש שהיהודים יחזרו בתשובה מכח הניגון ❖ גם מוסיקה ראויה - עליה להיות בגבול ובמידה!

רפג

"אסתר אינה מגדת" - מעלת השתיקה

פתח דבר: ❖ "מרבין בשמחה" - בכל החודש ❖ מעשה מפי ה"אבני נזר" זצ"ל ❖ "מזל דגים" - מה הקשר לנס פורים? ❖ "אין אסתר מגדת מולדתה

ואת עמה" - תפסה שתיקה בעצמה ❖ שתיקת אסתר גרמה את הנס ❖
 "שתיקותיה דבבל - היינו יחוסא" ❖ סייג לחכמה שתיקה! ❖ "השיחה
 מבטלת את השכל" ❖ "ישנה לתלמידיו דרך קצרה" - גם עבור הרב ❖
 "שתיקה היא מעלה גדולה הכוללת כל המעלות!" ❖ "מילה בסלע, שתיקה
 בתרי" ❖ אומנותו של אדם בעולם הזה - ישם עצמו כאילם! ❖ לשתוק
 - קשה יותר מלהיכנס לתנור בוער... ❖ "כלי ההגנה היחיד שיש לי - זו
 השתיקה!" ❖ דברי נשמעים - משום שאיני אומר! ❖ מה דיברו גדולי
 ישראל זצ"ל במשך ארבע שעות? ❖ "וישמחו - כי ישתוקו" ❖ החודש
 אשר נהפך כולו לשמחה - בזכות "מזל דגים" ❖ "עת לחשות ועת לדבר"
 ❖ מה דיבר רבי ישראל סלנטר זצ"ל עם הכפרית?

רצט

"דיקר" - אלו תפילין

פתח דבר: ❖ המן הרשע גזר על תורה וי"ט מילה ותפילין ❖ המן ביקש
 לבטל מהם את ה"אות!" ❖ גזירות המן כנגד גזירות היוונים - ולכן ביקש
 לבטל את מצות התפילין ❖ "כל המניח תפילין מאריך ימים!" ❖ "ושכנתי
 בתוכם" - ע"י התפילין ❖ סגולת התפילין - שמירה מהמזיקין ❖ בכח
 התפילין לשמור את האדם גם מהמלאכים! ❖ "תפילין שבראש!" ❖ המבחן
 לקיום מצות תפילין כראוי ❖ תפקידם של תפילין "של יד" ו"של ראש"
 ❖ כשיקבע בלבו ש"אין עוד מלבדו" - אף אחד לא יוכל לשלוט בו! ❖
 מדוע לא נכתב: "ליהודים היתה תורה ויו"ט ומילה ותפילין"?... ❖ "פעם
 היה רק תורה והיום יש גם תורה"... ❖ מצות תפילין - עדיין היא מרופה
 בידן! ❖ "איך מניחין דבר קדוש כזה על הגוף"? ❖ התפילין על הגוף -
 רק באמצעות מחיצות! ❖ לא נברא הראש אלא לתפילין! ❖ מי שיש לו
 תפילין בראשו - מוחזק שלא יחטא! ❖ מפני מה חילל מקושש העצים את
 השבת? ❖ המניח תפילין - כאילו יגע בתורה ❖ הסמ"ג זצ"ל הסתובב
 בעולם והזהיר על מצות התפילין ❖ על מה צעק רבי ישמעאל כהן גדול?
 ❖ האיסור להסיח דעת מהתפילין ❖ "אני לא דברתי עם התפילין שבעים
 שנה!"...

שבת קודש

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

שכא

פתח דבר: ❖ "מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה" ❖ כאשר המתנה טובה - על הנותן להודיע! ❖ רק באמצעות ההכנה אנו זוכים ל"מתנה טובה"! ❖ הזיווג של כנסת ישראל עם יום השבת ❖ "לעשות את השבת" - כיצד עושים את השבת?... ❖ ההכנות לקראת שבת - פועלות את קדושת השבת! ❖ כיצד נרגיש את ה"נשמה היתירה"? ❖ "מי שטרם בערב שבת - יאכל בשבת"! ❖ מדוע מתגבר היצר הרע בערבי שבתות? ❖ "כמה חביבין מצוות על ישראל"... ❖ רשב"י ובנו זצ"ל הבחינו בקדושה הנשפעת מכוח ההכנות לשבת! ❖ הנזהר בהכנות לשבת קודש - ניצול מחבלי משיח! ❖ ההכנה לשבת - מצוה דאורייתא! ❖ רק בערב שבת - ההכנה עצמה היא המצוה! ❖ במה היה עסוק משה רבינו ע"ה ביום ששי קודם קבלת התורה?... ❖ במצות ההכנה - "מצוה בו יותר מבשלוחו"! ❖ חומר עונשו של מי שאינו עוסק בהכנות לשבת ❖ הנהגתו של החזון איש זצ"ל ❖ הנהגתו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל ❖ הסטייפלר זצ"ל נהג לכבד את הבית בעצמו לכבוד שבת ❖ "חסרה לי האוירה של ערב שבת"... ❖ "לקראת שבת לכו ונלכה" - כי ההכנה היא מקור הברכה!

שלז

ההכנות לקראת שבת קודש

פתח דבר: ❖ בואו ונצא - כאדם המקבל פני מלך ❖ המתנה וציפייה לבואה של השבת ❖ יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי ❖ זכור את יום השבת - בפה ובלב ❖ ההכנה לבואה של הכלה והמלכה ❖ הכנה לשבת - בתחילת היום ❖ זריזין מקדימים ❖ מעשה נורא עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל ❖ אמירת "לכבוד שבת קודש" ❖ שינה בערב שבת ❖ "טועמיה חיים זכו" ❖ הקניות לשבת ❖ תיקון הנרות והברקת הפמוטות ❖ הרהורי תשובה בערב שבת ❖ יושב בכובד ראש ומיחל לקבלת פני השבת ❖ הגאון רבי אריה לוי זצ"ל לא פתח מכתבים לאחר חצות היום ❖ החפץ חיים זצ"ל לא יצא מביתו מיום חמישי אחרי הצהרים ❖ כיצד זוכים לבן גדול כמו הרמ"א זצ"ל

הרגיל בנר - הזוין ליה בנים תלמידי חכמים

שימט

מדוע דוקא "הרגיל בנר" זוכה? ❖ "הרגיל בנר" - דולק בביתו נר בלילה ללימוד תורה ❖ הרוצה להיות "כתית למאור" צריך "להעלות נר תמיד!" ❖ "ממרחק תביא לחמה" בזכות "ותקם בעוד לילה" ❖ "ארבע עשרה שנה לא ישנתי במיטה"... ❖ מהו הקשר בין לימוד תורה בלילה לבנים ת"ח? ❖ דוגמא אישית - יסוד בנין החינוך! ❖ החשיבות של לימוד תורה בבית - גם לבני תורה ❖ הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל: "מעולם לא לימדנו אותם"... ❖ "הרגיל בנר" - דרך חבוב מצוה ❖ מצוה שקיבלו בשמחה - עדיין עושין אותה בשמחה ❖ חינוך ל"אשרינו מה טוב חלקנו!" ❖ להחדיר לדור הצעיר - "יש לנו עולם הזה!" ❖ כבר שבעתי ממתיקות ה"אקדמות"... ❖ "איך אתם לא יוצאים בריקוד של שמחה?" ❖ "הרגיל בנר" - כוח ההרגל ❖ ההרגל - מעלות רבות לו! ❖ "הוקר רגלך מבית רעך" - בסתם רעים הכתוב מדבר ❖ משל הברבורים והלחם... ❖ "הרגיל בנר" - שימוש נכון בכח ההרגל

"שבת קודש" - השיבות התפילות והקידוש

שסג

פתח דבר: ❖ שבת - זמן תפילה! ❖ ה"שם משמואל" זצ"ל: עיקר זמן התפילה הוא בשבת! ❖ פנימיות השבת - הכוונה בתפילותיה ❖ מדוע התפילה בשבת קצרה יותר?... ❖ בשבת אנו עוסקים רק בהתקרבות לקב"ה! ❖ בקשת המנוחה - כוללת את כל הבקשות! ❖ אפשר להרגיש את השבת - באמצעות התפילות! ❖ בשבת - אפילו תפילת יחיד אינה חוזרת ריקם! ❖ בעת "רעוא דרעוין" - כל התפילות מתקבלות! ❖ "אם שגורה תפילתי בפי - יודע אני שהוא מקובל"... ❖ "הוצאות שבת ויו"ט" - גם ברוחניות! ❖ גדולי עולם האריכו בתפילות השבת ❖ בשבת - יש להתאמץ לכוון בתפילה! ❖ תפילת ליל שבת - בכוחה לתקן תפילות של ימות החול! ❖ הטועה ומתפלל בשבת תפילת חול - ידאג כל השבוע!... ❖ מה נקרא "מתפלל תפילת חול"?... ❖ חשיבותו העצומה של ה"קידוש" ❖ "הקידוש הוא כמו מוסף של יום כיפור!" ❖ בהנחת תפילין בחול ובקידוש בשבת - אנו ממליכים את הקב"ה! ❖ כל האומר "ויכולו" - נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית! ❖ ה"שותפות" - מכח העדות על מעשה בראשית ❖

פורים דיליה

יש להרהר בתשובה קודם הקידוש ❖ "שותף - מה שעשה עשוי!" ❖ על ידי הקידוש זוכים למחילת עוונות! ❖ בזכות הקידוש - אדם זוכה לרפואה ❖ על ידי הקידוש - אדם זוכה לסגולה של "אין עוד מלבדו" ❖

אמירת דברי תורה על השולחן

פתח דבר: ❖ חובה לומר דברי תורה על שולחנו! ❖ מה נחשב ל"דברי תורה"? ❖ "לא אמרנו דברי תורה על השולחן" ... ❖ החיוב - הן בסעודות חול והן בסעודות שבת ❖ צוואת היסוד ושורש העבודה זצ"ל - דברים נוראים ❖ "המרבה לדבר בדברי תורה על שולחנו הרי זה משובח!" ❖ מרן הרב שך זצ"ל: "שידברו בלימוד בעת האכילה!" ❖ "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד" ❖ "שולחנו של אדם מכפר עליו" - כאשר יש עליו דברי תורה! ❖ מזבח לה' או "זבחי מתים" חלילה... ❖ מדוע אכל הגר"א קוטלר זצ"ל את ה"חמין" כשהוא קר?... ❖ הקב"ה מחבב את "עבודת האכילה!" ❖ שולחנו של אדם מעיד עליו... ❖ שעת הסעודה היא "שעת מלחמה!" ❖ "עושה שלום במרומיו" - וכי יש מלחמה במרומים?... ❖ מעשה נפלא עם החפץ חיים זצ"ל ❖ "גדולה לגימה המקרבת!" ❖ "אין קידוש אלא במקום סעודה"...

"מנוחת שבת" - מנוחת הנפש

שבת - "יום מנוחה" ❖ לנוח - אפשר גם בזמנים נוספים! ❖ מנוחת האדון עם העבד - הכיצד? ❖ האדם רק נברא וכבר זקוק הוא למנוחה... ❖ ה"מנוחה" היא בריאה - לא העדר מלאכה! ❖ "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת" - המנוחה היא מתנה! ❖ תשעה תארי המנוחה ❖ "מנוחת השבת" - להיות פנוי לעבודת השם ❖ מדוע שקטה הבריאה כולה בעת מתן תורה? ❖ "מנוחת השבת" - בכדי שנעסוק רק בקרבתו יתברך! ❖ "מנוחת השבת" - המתכון למידת הבטחון ❖ "הריני ישן במיטתי ואתה עושה" ... ❖ "מנוחה" - לא להתרגש מכל "רוח מצויה!" ❖ "הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל" ❖ כשהכוס במנוחה - היין נשאר צלול... ❖ המעלות השונות של ה"מנוחה" ❖ מדוע שום אומה לא בחרה ביום השבת?...

מעלת לימוד תורה בשבת

תה

לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לעסוק בהן בתורה! ❖ "ויקהל משה" - עשה קהילה גדולה ❖ אין לו מנוחה להקב"ה בעולמו אלא עם עושי תורה ❖ מה ערכה של שעת לימוד בשבת?... ❖ כשהלימוד בשבת הוא על חשבון הלימוד בחול ❖ תורה שלומדים בשבת אין בה שכחה! ❖ קדושת היום מסייעת להשכיל ולהבין בחכמה הנעלמה! ❖ המחודש בתורה בשבת נעשה שותף לקב"ה ❖ ישנם חידושי תורה המיוחדים לשבת ❖ דרך לימודו של החתם סופר זצ"ל בשבת ❖ היאך אפשר לטעום טעם גן עדן בעולם הזה?... ❖ מקורותיה של ישיבת גרודנה ❖ בליל שבת צריך ללמוד עשרה דפים גמרא! ❖ ה"מתנה" של החפץ חיים זצ"ל

"שמור את יום השבת לקדשו"

תיג

פתח דבר: ❖ חורבן הבית - כתוצאה מחילול שבת ❖ "שחיללו בה את השבת" - במי הדברים אמורים?! ❖ "ואת שבתותי חיללו מאוד"... ❖ שקולה שבת כנגד כל המצוות כולן! ❖ השבת שורפת!... ❖ המחלל שבת - כאילו איבד עולם מלא ❖ המחלל שבת ב"שווג" - עונו גדול וצריך כפרה ❖ מעשה עם החזון איש זצ"ל ❖ השבת - בת זוג של כנסת ישראל... ❖ ביאור נפלא מבעל הערוך לנר זצ"ל ❖ "זכו שכונה שרויה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן" ❖ מעלת וסגולת יום השבת ❖ בראשית - ירא שבת ❖ "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" ❖ שכר הלימוד בשבת - אלף מונים ❖ חובה גמורה ללמוד הלכות שבת ❖ מי שאינו לומד - בטוח שלא יהיה לו חלק לעוה"ב... ❖ גם מי שלא עושה מאומה - הוא מחלל את השבת... ❖ הנהגתו של החוזה מלובלין זצ"ל ❖ מדוע התעלף הגאון מוילנא זצ"ל?! ❖ ראש ישיבת מנצ'סטר זצ"ל אינו מצליח להירדם... ❖ הנהגה נפלאה של הגאון רבי משה ברים זצ"ל ❖ מה הקריב ה"ברכת שמואל" זצ"ל למען שמירת השבת? ❖ "אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתם מיד נגאלים!" ❖ יחזרו בתשובה - "חדא כנישתא"

סעודת מלוה מלכה

תלא

יש לתמוה מדוע מזלזלים בסעודה זו ❖ מי שאינו אוכל "מלוה מלכה" כאילו לא קיים סעודה שלישית ❖ שורש הזלזול - חוסר ידיעת ערכה של סעודה

פורים דיליה

❖ מסירותו של הגר"א זצ"ל לקיים סעודת "מלוה מלכה" ❖ מכבוד שבת - ללוות את המלך ביציאתו ❖ "עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים" ❖ סעודת "מלוה מלכה" - גשר בין קודש לחול! ❖ סעודה המשפיעה קדושה לכל ימות השבוע ❖ "מלוה מלכה" - סגולה לכל הישועות ❖ "סעדני - ואושעה" ❖ עצם ה"לוז" אינו ניזון רק מסעודת מלוה מלכה! ❖ המקפיד על סעודה רביעית ניצול מחיבוט הקבר ❖ עיקר המצוה - יסדר אדם שולחנו

ליל מוצש"ק - כח ההתחלה תמא

פתח דבר: ❖ ההתחלה - כמו ידית של מזוודה ❖ "בראשית ברא אלוקים" - בשביל ישראל שנקראו "ראשית" ❖ טוב אחרית דבר - בזמן שהוא טוב מראשיתו! ❖ הגאון רבי גדליה אייזמן זצ"ל: "הכל תלוי בהתחלה!" ❖ "אוזניים נכוות תחילה" - כי הם הפתח וההתחלה ❖ העצה היחידה - לסגור את הישיבה! ❖ תלמוד גדול - כי הוא ההתחלה! ❖ "הבא להורגך השכם להורגו" - בכח ההשכמה! ❖ "הוא יסופך ראש ואתה תשופנו עקב!" ❖ תחילת הזמן - "סוף מעשה במחשבה תחילה" ❖ מעשה עם הגאון רבי שמואל בירנבוים זצ"ל ❖ שינה של שחרית - מוציאה את האדם מן העולם! ❖ "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו" ❖ כשישכים בבוקר - יקבל עליו מיד עול תורה! ❖ הנחת אבן הפינה של "ישיבת וולאז'ין" ❖ חינוך הילדים - ממת?... ❖ מהו הגורם לתופעת הנשירה? ❖ הכוונה ב"ברכת אבות" - התחלת התפילה ❖ בחירת האדם - בראשית! ❖ ההתחלה של השבוע בליל מוצאי שבת קודש! ❖ משלו הנפלא של רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל

תנט מפתחות מקרא וש"ס

הסכמות

מוסדות תורה ובתי מוסר
נחלת יעקב

בס"ד

אברוד
ידידי היקר והנכבד שלי המעולה חכם ובקי הרב האגון רבי אברהם חנוני שליט"א
ברכה ושלוה!

- מוסדות תורה
- ***
- כולני אברכים
- ***
- בתי מדרש למוסר
- ***
- קרנות חסד

שמחת מאד לשמוע על רצונך לצבול את הרבים
 בחיבוה נחמן מאד לחיבוק העזרה והיראה, וגם צבול לשאל
 מקצת מפי עמלק חרב למטה קדושה זו. יישה כחך!
 והנני אברוך, ברכת הדין, שתענה שכינה המעשה
 ידך ושיתקבלו דברך באהבה כראוי ליהא שמיים של אלה
 נפש הש רק יומרה וקומה של תורת אמת.
 כך נבטת משה יצדוקך בהיותך בשעת "נחלת משה"
 בישראל ובת המשבת המוקפין ובאוקראינה.
 יהא רצון שתענה תמיד לעמוד ולעמוד מתוך השאלה
 ורחמת הדעה ושמת עולם ולא ימאן דברי תורת ית', תורת אמת,
 מפיך ומפי צדק ומפי צדק מטה ועד עולם עד באר
 אלא צדק הביולא.

בברכת אהבה בלד ובנפש
 י"ה אברהם תשע"ב
 צ. אלאול

 נחלת יעקב
 ע.ר. 880520888
 רח' הרב עוזיאל 44/7
 ירושלים תובכ"א
 טלפוקס: 02-8448130

 EN FRANCE:
 ASSOCIATION
 NAHALAT MOSHE
 CHEZ ELBAZ 26-28
 AV DE LA REPUBLIQUE
 PINAY SUR SEINE 93800
 TEL. 01 43 56 30 00

ההסכמות ניתנו לספרי הראשון "אל תדיחני"

RABBI JOSEPH I. EFRATI
Head of The Institute for Advanced
Studies in Halacha for Agricultural Settlements

יוסף י. אפרתי
ראש ביהמ"ד הגבוה להלכה
בהתיישבות החקלאית

כס"ה, כ"ג שבט ה'תשל"ו

הנה הרה"ק רבי זכריות תענו שוטא אגא אמר בלבר
בארה"ק, ונה לניס מא שוקר על התלה"ק בישבה"ק
באיקודי רחש אבו וליקט אש טהור ממקומו טהורים
דבני תורה אגזק דלניס של זהוירג בקדריס
האלוים אלה אפגוס דעקדגת ב"ו זשון הרב
נחלו"ק ומהוקר, והמע"ן יראה כ" עשה הדריס
דאטול"ה, והנה אני לא נלטי אלא דנגד קשב
המאגר והחיבור ולא אריגי הוא צניק, אולם זאג
אחיק על גבי הנה מין צט"ה שט"א (ה"ה שלח זושפואה
שלמה קען שור אח"י) כגד פצם מנגד זאי שקיקשו
הדכנה על קלה לצדי, כי אין דיכל דכך זוג יודע
מנה נפשו במה עליו לתקן, יק צ"ן דבר אחר - זהורג
קאשה"ה, וכגד נן באשנו "תעני יתעני על א"ש ה"ה
באש"ה ק"ה וה"ה קאשן הי"ו - אגד ז"ה"ה "וכן
נגד כ" יאוי זקדוש זמן מה איווד ספריה"ה ע"ה
זשאור זעלוג זקנים כ"ה הנג"ב דס"כ ת"ה, ע"ה.
לע"ז יקייק המאגר הרה"ק שוט"ה ה"ה על חיבורו
אחי"ה"ק באצ"ה זו, ויצנה אישג דזאה"ה שר
גרה (כ"ג שבט ה'תשל"ו) ספרים אמריס אלמח"ה, ו"ה יא"ה

מכתב ברכה ממו"ר הגאון רבי יעקב בן נאים שליט"א

ראש ישיבת נחלת משה ירושלים

בס"ד

ט"ו בשבט התשע"ב, לסדר והייתם ליסגולה מכל העמים.

נעים לי לבא בדברים בשבח הרה"ג עדין לגאון ולפאר בישראל, יקר יקרים מוה"ר אברהם חנונו שליט"א, שמוכר לי עוד בזמן שהסתופף בכותלי ישיבתנו הק' בכשרונותיו הגדולים וביראתו הקודמת לחכמתו ומצוין במדות שמנו חכמים בקנין התורה, ומאז ועד היום עולה ומתעלה בישיבת ליקווד המעטירה, ועושה פרי בלימודיו בגפ"ת, גם ידיו רב לו בספרי המוסר, וכעת חשקה נפשו להוציא לאור את הגיוני ואת הדרכותיו בעניני מדות טובות ויר"ש על מנת לעורר את הציבור ולהזהירם במתק לשונו כדי שלא יאבדו מזכויותיהם ע"י לשון הרע ומחלוקות וחלול השם ועוד, וכמ"ש שם בשם השל"ה הק' וג"ע החיד"א זצ"ל.

ונראה דרך מי שיראת החטא יוקדת בלבו חושב ודואג להוציא דברים הנ"ל לאור, ולכן ברכתי נתונה לו ולביתו מתוך חביבות והערכה, כי דבר גדול הוא עושה והוא בכלל זיכוי הרבים שבוודאי יביאו דבריו תועלת לעורר לבב בני אדם מבקשי השם להינצל מכל הנ"ל, ויהי ה' עמו שיוכל להמשיך לזכות את הרבים להשפיע מוסר ויראת אלוקים, ויתברך בברכה האמורה למזכי הרבים.

החותם בברכת התורה,

יעקב בן נאים.

שבתות החדש אהב ספר יחודי שהוקדח למוך אנו למלכתי המכתבים
 כביד נרוס לקים ליקוד הירושלמי בידה לי אהבה חזון
 אליה חנו של הדר נלה קחו אליה לפני קלנו מהו בקסם
 יד יד יד זכר לשפתו הנלה ובראש הסבא הגולו הזמן ה'
 יבוא אליה בים ונחיה א ייבוי קמח ביהודי המסיון
 להסבר היותו מהו חוסן בכניו הין הקוה לתוני אנו- המסיון
 שני חצו אטסה בלו הוסב אז הקודק ואמניו ונתם
 כלשה כחורה ובחיה ונלול קם עוקדוה כתיי העלם נאול
 ילול וניחב שני יו יעלה נחוסה אמך אש האבוס לפני
 ואימון ואימון בעניניו אלו אמי יסגור חופי האוס בעולמי
 וראיע לשמחו אמ הסבר מהו אופי החמי אליה חקן ורמן
 רמלי הילופ ליקוד אליה אעט אכזרית זכמינו אליה חקן ורמן
 באה חסני חמנו לכינה בענין הוד אברהם אליה חקן ורמן
 אורי וינפ אה החי חייב לרמס אנו נחמי חמינו עולמי
 ונניו בעולמי אהלי ערה ואימון

הנה חקן ורמן אורי קלוד
 דני בן

חוקיהו יוסף מישקובסקי

בני ברק

היו, אני זוכה ו' ז' ז' ז' ז'
היו, אני זוכה ו' ז' ז' ז' ז'

כן כפי היותו בספרים רבים הריא מהימנה ו' ז' ז' ז'
בכונת כפי קוד דומה תינא [כסח סט] בל און ז' ז' ז' ז'
אכונת, י"ת וית' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
גדלו פתיח. דמאן ולמאה ינעלון ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

י"ת ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

Rabbi Hersh Noach Portugal
172 Ridge Ave
Lakewood, NJ 08701

צבי נח פארטיגול
בן אאמו"ר הרה"צ מסקולען שליט"א
לייקוואד, נאו דזשרוי

בעה"ת אדון כל

יום ה' בשבת 18 ע' ניסן שנת ה'תשע"ב

ראותי הספר שחיבר הרה"ק אברהם חנוני שליט"א
מחשבות אברהם הישיבה גדולה פה דימינו שגור חידור
יקר מאוד שמונו רבנו רמב"ם אהבת ה' ויראת שמים ומצות
טובות מסודר נשמן צדוק עם מצוות והנהגות מצוות
ושאלו שהם נמצאים היצו החולק לפנינו
ואשרין שבעת אלהי צדיק כזה שדווקא ויהי אמונת רב
אג. שמואל דה

ובברית עם כל אבותי הרה"ק שליט"א אומר הספר הזה ומבורך
וצאק
שבו אוריכות ימים וטנים טובים דבריאות השלימות
ולחברות גורו ויפאט, ולחשוב ולחשוב אשמור ולעשות
לקיים, ויהי נמצא הצבותים של הצוותי ושרוא שנגזר
הספר הזה, ונצב בקרוב להגאולה שלימה בלב אצל

הכותב אברהם חנוני שליט"א
אג. נח פארטיגול

Rabbi I. Scheiner
Dean of Kamenitzer Yeshiva
51 Zephania St., Jerusalem
Tel. (02) 532-2512

הרב יצחק שיינר
ראש ישיבת קמניץ
רחוב צפני 51, ירושלים
טלפון 532-2512

בסייד ח' לבט-הלא'ב

לכ יפיוצי היקר והולוב כי אברהם העל"י

שני' וילע רב!

עברתי בלטה והתענינותי אברהם על

חלקים מספרק פיקר אלר בלם "אל תפוחני"

יבוא, ואחריהם ^{השליח} לתפיד עק למתקצ הובאלן
בלו העם עיני גרוה תיפא ולעיה הק' וכלימחם
לם לבד פחיות לעל חז"ל, לא יכלתי להסיר את

עיני מספרק במאד יקר וגלוב, הוא על כל

לצוג' פפרים מאד מאד נחמדום ומאד מאד

חלקים על רבונת העולמים והק' ואלתי מי

לענין בפפריותם הק' ומקיים אולם אלתיק

לנפיות אויבת רבים נמלוקקים ללוגה בצמא

פבריותם המאקים והעומדים ברמת ר' גדום

הטוב בהתקרה ואי

יצחק שיינר

Rabbi Avrohom Spitzer

625 W. Kennedy Blvd.
Lakewood, N.J. 08701
(732) 961-9056

אברהם שפיצער

דומ"ץ
דקחל תולדות יעקב יוסף
רחסידי סקווירא - לעיקוואד

יום ז' אב, תשע"ד

בס"ד

ביום ולמזיק טובה זיקק הוביק היקר במחלף קבו"ש ואי איה לנלם
איהו אברהם הללו שללו מחשבי הנה דביהצדק זכור בעיו הגרה
איקעאוק, הנה צפ כהה שלום זאוק זשה חלי מכירו זיה זיה חלה
היה חזוק האכה אשר יהוה קופתה זמכאנו, וכזה חקה לבו
הובינו זיה ספרי הלוחו "זו גימול" אשר מוספ א סברו הקוסם
א הדיקו והיו אנפר בום חסור זג איש היהדי כנהה חל"ם
זג פילם כזה הלוחה ומשי זקום ודיקום זבתווי בהם זחמוז
זאך קמסילתם וקודאי יתללו בו א חולי אובם

והללו חרבו שיכרה הטיה סיפיו מזילוינו מופה, ויכה זחמין
קחצת מזילוינו חלפיל גויה חמין הרנה הקזת ומחוק שמרה
ומלוחת הלכס

הכו"ח חכבוד הגנה זחמיה

אברהם שפיצער

הקדמה

הקדמה

אודה ה' בכל ליבי, ברוך שהחייני וקיימני והגיעני עד הלום, ובפרט על חסדיו יתברך שעשה עמדי אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש.

ואני תפילה שיתקיים בנו הפסוק: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" - מתוך בריאות הגוף מנוחת הנפש והרחבת הדעת. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח.

הספר הנוכחי סובב והולך על עניני פורים, שבת קודש והמסתעף, השתדלתי לכתוב בכל מאמר ביאורים מתובלים בדברי חיזוק המלהיבים את לב האדם ומדרבנים אותו להתחזק ולהשתפר בענינים נשגבים אלו שלומדים מהיו"ט של פורים ומהיום הגדול - שבת קודש.

ברור שבכל ענין שעליו דברנו ישנו עוד כר נרחב להעמקה ומקום רב לבירור ולעיון, אמנם כל מטרתנו היא לעורר ולחזק על ידי דברים ערבים המושכים את הלב באותו ענין (ויש לציין שדברנו על כמה דברים הטעונים חיזוק לפי המצב וצורת החיים שאנו נגררים אחריה פה במדינתנו, ולכן יכול להיות שלפעמים הבאנו דברים או משלים או דוגמאות לענינים שלא נוגעים במקומות אחרים), כמו כן צירפנו עובדות והנהגות רבות מגדולי ישראל, כי על ידם נוכל לקבל מושג מהי ההנהגה הראויה באותו ענין, ובזה נוכל לקרב את הדברים אל הלב בגדר "כזה ראה וקדש"!

פורים דיליה

עוד ראיתי להבהיר כי כל מאמר הוא בעל רצף אחד ואינו בנוי חלקים חלקים, הכותרות המופיעות בתוך המאמר נועדו רק כדי להקל על הלומד למצוא את מבוקשו ביתר קלות, ולתת את תמצית הנכתב, אך המאמר מראשיתו עד סופו נושא אופי אחד.

חיבור זה הינו - אסיפת ועדים שזכיתי לומר בסייעתא דשמיא ובזכות הרבים (בין השנים תשע"ה - תשע"ו) בפני חברים מקשיבים, סגל של אברכים תלמידי חכמים בני עליה שליט"א, השואפים לגדול בתורה וביראת שמים בכולל היקר "נחלת דוד".

אומנם ידוע מה שאמרו חז"ל (ב"מ דף קז:): "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים", ובעוה"ר לב יודע מרת נפשו, ובודאי שאין אני ראוי לדבר בפני אחרים כלל וכלל, אבל מפני שהיו כמה בני עליה אשר אמרו שהדברים פעלו אצלם לחיזוק ולטובה, לא נמנעתי אפוא מלהעלות אותם עלי גליון וכדרכה של תורה, והרי סוף סוף הם דברים שרובם ככולם נאמרו על ידי גדולי ישראל. הן אמת שגם עלי עשו רושם לטובה, שהרי נאמרו מתוך כוונה שכל בני החבורה נתחזק יחד בעבודת השם כאיש אחד בלב אחד, ולכן חשבתי שכדאי להעלותם על הכתב כדי שיעמדו ימים רבים. ועוד, שנזכרתי גם במה שאמרו חז"ל במסכת ב"מ (דף ח.): "מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה".

כתוב בירושלמי (שביעית פ"י ה"ג, ובמכות פ"ב ה"ו): "היך בר נש דחכם חדא מיכלה ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד הוא חכם תרין מיכלה צריך לומר לון חדא מיכלא אנא חכים". ופירש בפני משה: היודע במסכת אחת והם מכבדין אותו בערך אם היה יודע בשתי מסכתות - צריך לומר להן במסכת אחת אני יודע ולא יותר.

והחסיד רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער ג' אות קפ"ה) הביא שמי שמשתבח במעלות שאינו נמצאות בו, הוא מכת השקרנים.

ולכן הנני מגלה בשער בת רבים: הדברים שכתבנו בספר אינם אלא

לקוטי בתר לקוטי, דברים שאספתי מכמה וכמה ספרים והבאתים יחד לפונדק אחד ולא מרוב בקיאותי כלל. הקפדתי אומנם ברוב הפעמים לעיין במקורם לפני הכתיבה, אך אל יחשדו אותי חלילה בדבר שאין בי.

ידוע מה שכתב חד מן קמאי מרבתינו בעלי התוספות - רבינו אליעזר מגרמיזא זצ"ל בספר "הרוקח", שכל אדם צריך לרמוז שמו בספרו. וע"ש שהביא כמה דוגמאות בענין זה. ולכן קראתי את ספרי בשם "פורים דיליה" והוא על כי שם זה נאה ויאה לו כיון שזו מטרת הספר, לדעת שעל ידי שנתחזק בענינים המבוארים בספר ונעשה קנין באותן ענינים אז נוכל לומר שהשגנו ריוח גדול מהיו"ט של פורים דברים שנשארים איתנו לנצח, וזה "פורים דיליה", וגם משום שבשם זה רמוז שמי ושם מו"ר אבי ז"ל.

חובה נעימה היא לי לברך להכיר טובה ולהודות, לכל מקומות התורה אשר זכיתי להסתופף בתוכם ולהתבשם תחת צל קורתם מעודי ועד הלום, ובפרט למרנן ורבנן רבותינו הגאונים ראשי הישיבה שליט"א ולהמשגיחים שליט"א. יאריך ה' יתברך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים ויזכו להמשיך במלאכתם מלאכת הקודש ולהעמיד תלמידים הרבה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ולהרביץ תורה בישראל כאשר עם לבבם עד ביאת הגואל צדק בב"א.

הנני מוצא פה מקום להודות ולהכיר טובה לאברכים החשובים שליט"א חברי הכולל "נחלת דוד" - כי חלקם רב בהוצאת ספר זה לאור עולם, על ששמעו את הדברים מידי שבוע ושבוע והעירו את הערותיהם המועילות. יתן ה' שיוכלו להתמסר לתורה ולעבודת השם מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת כרצונם הטוב בלי שום טירדה ומפריע.

וכן עלי להודות להרה"ג רבי אברהם גבירר שליט"א ראש כולל בירושלים עיר הקודש שעבר על כל הספר וסייעני בעריכתו הלשונית, ישלם השם פעולתו הטובה ותהי משכורתו שלימה מעם השם, ושהקב"ה ימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה ויזכה להמשיך בעבודת הקודש שלו מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת.

פורים דיליה

עוד עלי להודות לאברך כמדרשו הרה"ג רבי משה שאואט שליט"א אשר עבר על כל הספר ועזר לי מאוד בהעמדת הדברים על דיוקם, תהי משכורתו שלימה מעם ה', ויזכה לגדול מעלה מעלה במעלות התורה והיראה מתוך שפע ברכה והצלחה.

ביראת הכבוד הנני רוצה להזכיר פה את מו"ר אדוני אבי עט"ר הבלתי נשכח הר"ר דוד חנונו ז"ל, אשר מאז ומתמיד עזר לנו בכל יכולתו מעל ומעבר, ודאג בכל עת שלא יחסר לנו מאומה בכדי שנוכל להתמסר ללימוד התורה בלי שום טירדה. הוא מסר נפשו על כך, ותמך בנו, תמיד ידענו שיש לנו על מי לסמוך בכל דבר הנצרך. אבי ז"ל החזיר את נשמתו הטהורה בליל ששי ב' כסלו התשע"ג ונקבר בערב שבת אחרי חצות. ספר זה יהיה לעילוי נשמתו "נפשו בטוב תלין וזרעו ירש ארץ".

עוד אחקוק עלי ספר את זאת: גם בתוך השבר הגדול שפקד אותנו בהסתלקותו של עטרת ראשנו ז"ל באופן בלתי צפוי, בכל זאת ראינו השגחה פרטית וסימן משמים שנלב"ע ביום זה - ב' כסלו, יום הזיכרון של מרן ראש הישיבה הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל ומרן המשגיח רבי נתן וואכטפוייגל זצ"ל, והרי מו"ר אבי ז"ל מסר נפשו ותמך בזה שיהיו מבניו ובני בניו גולים למקום תורה, ה"ה עיה"ת לייקוואוד, על מנת שיוכלו לספוג משם תורה ויר"ש על פי המסורת המסורה מדור דור. ת.נ.צ.ב.ה.

אברך בכל ליבי את אימי מורתי שתחי' עמו"ש, אשר במסירות נפש גדולה שלחה אותי ללמוד בישיבה בארץ הקודש במשך כמה שנים, תמיד היא עוזרת ותומכת בנו ברוח ובנפש בכל שעה ובכל צורה (לרבות גם לכולל היקר "נחלת דוד"). יתן ה' שתזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות מתוך בריאות הגוף ומנוחת הנפש בשמחה, והקב"ה ממרום ישלח לה ברכה בכל מעשה ידיה וימלא כל משאלות ליבה לטובה ולברכה לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

כאן אזכיר בברכה והוקרה את מו"ח מוקיר רבנן ותלמידהון ר' משה חילו הי"ו וחמותי שתחי' עמו"ש, אשר טורחים עבורינו ברוח ובגשם

ועומדים לימיננו בכל עת ובכל שעה וביתם תמיד פתוח לפנינו. יזכם ה' לרוב ברכה ונחת דקדושה מתוך בריאות ואריכות ימים בשמחה, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לאורך ימים ושנים, אמן.

כאן המקום אתי לקבוע בזה ברכה ותודה מיוחדת לאחי היקרים ה"ה משה ה"ו ואריה יהודה ה"ו הנושאים בעול הכספי של הכולל. יה"ר שיזכו לרוות נחת ושמחה מכל יוצאי חלציהם מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, ויזכו לאורך ימים ושנות חיים ותהא משכורתם שלימה מעם ה'.

ואחרון אחרון חביב אברך ברכות עד בלי די לאשתי היקרה והחשובה לטי שתחי' עמו"ש, אשר במסירות נפש עילאית עומדת לימיני בכל הזמנים, ומתאמצת הרבה מעל ומעבר לכוחותיה בעול ענייני הבית וגידול הילדים, ומסירה מעלי את כל ההפרעות על מנת שאוכל לשבת ללמוד תורה במנוחת הנפש. ועליה אני אומר את מאמר רבי עקיבא במסכת כתובות (דף סב:): "שלי ושלכם שלה היא". ישלם לה ה' פעליה הטובים ויארץ ימיה ושנותיה בטוב ובנעימים, ונזכה יחד לחנך את בנינו ובנותינו לתורה לחופה ולמעשים טובים, ונזכה לראות את כל צאצאינו עוסקים ועמלים בתורה ובמצוות מתוך מדות טובות ויראת שמים. ונזכה יחד לגאולה העתידה בב"א מתוך בריאות הגוף ומנוחת הנפש.

בצאתי מן הכרך הזה הנני נותן הודאה על העבר וצועק על העתיד שלא תצא תקלה תחת ידי ולא אכשל בדבר הלכה, וכפי פרושות בתפילה לאבינו שבשמים - כשם שעזרתני עד כה לשבת באהלה של תורה בבריאות גופא ונהורא מעליא, כן תעזרני על דבר כבוד שמך הגדול לשבת על התורה ועל העבודה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת עוד רבות בשנים, ואזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ולקבל את פני משיח צדקנו בב"א.

**חמשה
עשר
בשבת**

ט"ו בשבט התבוננות בבריאה

פתח דבר:

ט"ו בשבט - ראש השנה לאילנות.

אכן עצי השדה מלבליים ופורחים, ודומה כאילו הבריאה כולה משמיעה שירה לפני הקב"ה. נראה שאין זמן מתאים יותר להתבונן בבריאה שסביבנו - בכל הדברים הנראים כה פשוטים מחד, אך בהסתכלות מעמיקה יותר נבחין כי חכמה עצומה טמונה בכל פרט ופרט.

במאמר הבא נעסוק מעט מזעיר בנפלאות הבורא ובחסדיו המרובים הסובבים אותנו בכל עת ושעה, בבחינת "מה רבו מעשיך", ובעזרתו יתברך נזכה שיעשו הדברים רושם ונטיעה בלבנו.

כפי מידת הנחיצות - כך מידת הזמינות!

נפתח בהערה נפלאה של ראש ישיבת אור ישראל הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל (דרכי מוסר מאמר לט"ו בשבט) וזת"ד:

כתוב בחובות הלבבות (שער הבחינה פרק ה): מעיון בפרטי הבריאה נראה כי ככל שהדבר נחוץ יותר כך באותה מידה הוא מצוי ומזומן לכל.

לדוגמא: מחצבי הכסף והזהב שאינם נחוצים כלל - נדיר למצוא כמותם על פני תבל, האבנים היקרות והיהלומים שאינם משמשים למאומה הם קשים אף יותר להשגה. לעומת זאת הדברים הנחוצים לחיי האדם נמצאים

פורים דיליה

בשפע ובזמינות לכל - הלחם שהוא הכרחי בכדי להתקיים ניתן למצוא ממנו בקלות יחסית, והמים החיוניים לאדם יותר מהלחם ניתן להשיגם בחינם בכל מקום כמעט, שלא לדבר על החמצן שאי אפשר רגע בלעדיו - הוא קיים בנגישות גמורה לכל אחד ואחד אף בלא שיצטרך להניע אבר! וכל זאת מדוע? מפני שמחסדי הבורא על בריותיו - שלפי מידת החיוניות של הדבר לחיי האדם כך יהא הוא קל וזמין יותר להשגה.

אמונה בה' ניתן להשיג בכל מקום!

הסבא מקלם זצ"ל היה אומר: כשם שנכון הדבר בגשמיות כן הם פני הדברים ברוחניות - ככל שהענין הכרחי ויסודי יותר כך הינו בר השגה יותר.

ולכן לצורך האמונה בהשם שהיא כמו אויר לנשימה לנפש האדם, הטמין הבורא יתברך בבריאה חיזוקים לאמונה בכל מקום שאליו יפנה האדם את מבטו - לא משנה להיכן - תמיד יוכל לשאוב אמונה. וזאת מפני שאי אפשר לחיות אפילו רגע אחד בלי אמונה.

והגם שרואים אנו שלא כולם הם מאמינים, אין הדבר דומה אלא לאויר המצוי בשפע לכולם סמוך לדרכי הנשימה, אך יש אשר יעדיפו לסתום את האף בכדי לא לנשום...

וראה לשונו הזהב של החזון איש זצ"ל (אמונה ובטחון פרק א): "מדת אמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש, אם האדם הוא בעל נפש ושעתו שעת השקט חפשי מרעבון תאווני ועינו מרהיבה ממחזה שמים לרום והארץ לעומק, הוא נרגש ונדהם, כי העולם נדמה לפניו כחידה סתומה כמוסה ונפלאה. והחידה הזאת מלפפת את לבבו ומוחו והוא כמתעלף, לא נשאר בו רוח חיים בלתי אל החידה כל מעינו ומגמתו ודעת פתרונה כלתה נפשו ונבחר לו לבוא באש ובמים בשבילה, כי מה לו ולחיים אם החיים הנעימים האלו נעלמים ממנו תכלית ההעלם".

רק עיוור לא יראה את הקב"ה...

בשעתו התפרסמה בעיתונות הידיעה הבאה: איש החלל הרוסי אשר דרך על אדמת הירח אמר: "חפשתי את האלקים בכל השמים ולא מצאתיו"...

כשסיפרו זאת לגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל - הגיב על כך מיד: אם הוא לא מצא את האלוקים בארץ הרי שאינו רק פתי וכסיל אלא הוא פשוט עיוור שטחו עיניו מלראות, כי בכדי לראות את האלוקים אין צורך להגיע עד השמים, הוא נראה לעין כאן בארץ על כל צעד ושעל ועל כל נשימה ונשימה, ומי שבכל זאת אינו רואה - גם בשמים לא ימצא מאומה. כי אינו אלא עיוור ההולך באפילה!

מדוע המלאכים התנגדו לנתינת התורה לישראל?

הגמרא במסכת שבת (דף פח:): מתארת את אשר אירע כשעלה משה רבינו ע"ה למרום לקבל את התורה, וזה לשון הגמרא:

"אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל את התורה בא. אמרו לפניו: חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה. אמר לפניו: רבונו של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אמר לו: אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה.

משה רבינו ע"ה השיב למלאכים: "אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה... "זכור את יום השבת לקדשו" - כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה - "לא תשא", משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - "כבד את אביך ואת אמך" אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה - "לא תרצח" "לא תנאף" "לא תגנב", קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא".

ובאמת יש להבין מדוע המלאכים התנגדו לרעיון שהתורה הקדושה תינתן לכלל ישראל, הרי מן הסתם ידעו הם היטב כי טענותיו של משה

פורים דיליה

רבינו ע"ה הם אמת - וקיום התורה ומצוותיה אינו שייך לשרפי מעלה
אלא רק לבני אנוש!

אין צורך בתורה בכדי להכיר את הקב"ה!

נביא על כך את תירוצו של הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל בתוספת נופך:
המלאכים לא היו מעוניינים בתורה אלא שלטענתם לכלל ישראל אין צורך
בתורה, כי כל תכלית התורה היא להביא את האדם לדבקות בבורא, ולשם
כך עצם הבריאה וההתבוננות בה מסוגלות להביא את הנבראים להכרה
בבורא יתברך! מהיכן שלא תביט בעולם המופלא בו אנו חיים אפשר
להתפעל ולהכיר את הקב"ה - אם מהמזון, מבעלי החיים, מהצומח, וכל
שכן מהמכונה "עולם קטן" - האדם עצמו, מהגוף והנפש, בשביל זאת אין
צורך במתן תורה!

ומתוך התבוננות זו ניתן להגיע לדרגה מושלמת של קיום המצוות,
והראיה לכך: האבות הקדושים שהכירו מתוך הבריאה את הקב"ה שמרו
את כל תרי"ג המצוות של התורה ואפילו על תקנות החכמים כמו עירוב
תבשילין הם שמרו (עין יומא דף כח:), אף שלא ניתנה עדיין תורה.

ואם כן טענו המלאכים - אין כל חפץ במתן תורה לישראל שהרי ניתן
מכח האמונה להגיע להכרת הבורא יתברך ולקיים את כל המצוות קלה
כבחמורה.

על ידי התורה - העיניים נפתחות לרווחה!

משה רבינו ע"ה ענה להם באותה המטבע: "כלום יצר הרע יש ביניכם"!
כלומר - אילו היינו כמו האבות הקדושים אולי מספיקה היתה ההסתכלות
בבריאה על מנת להתקרב ולהכיר את הבורא יתברך וכך לקיים את התורה
ומצוותיה. אמנם יצר הרע - שאור שבעיסה יש בינינו והוא מטמטם את
הלב ומעוור את עינינו עד שטחו מלראות וכך לא ניתן להתבונן ולהתפעל
מפלאי הבריאה. ולכן זקוקים אנו לתורה הקדושה אשר על ידה נוכל לקדש

את עצמנו ולבטל על ידה את יצרנו הרע. ועל ידה יפקחו לנו העיניים לזכות ולהכיר את נפלאות הבורא יתברך!

מדוע דור המדבר התגעגעו לאבטיחים?...

על דרך זה יש לפרש את אשר אמרו בני ישראל במדבר (במדבר יא, ו): "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם - את הקשאים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים, ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו". ולכאורה יש להתפלא ולשאול: הרי מדובר בדור דעה שזכו לגילוי שכינה ואם כן מה להם לבכות ולהלין על שחסרים להם אבטיחים וקשואים בצלים ושומים.

ועוד מה המכוון ב"בלתי אל המן עינינו", הלוא אין לך דבר מושלם יותר מהמן שכל טעם של כל מאכל יכולים היו לטעום בו, מלבד מה שהעיד עליו הכתוב שם: "והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח", ואם כן אפוא מה צורך יש בשאר ירקות?

אבל יתכן לומר כי התרעומת של בני ישראל היתה על העובדה שנפשם הרוחנית יבשה ונעדרת מנפלאות הבריאה - על ידם יוכלו להכיר את חכמת ה', ו"בלתי אל המן עינינו" - היינו כי המן עם כל הניסים שבו היה הוא "לחם אבירים" - לחם של מלאכים (עיין יומא דף עה:). אשר אין בהם שום השתנות, וכך התמעטה להם האפשרות להתפעל בנפשם פנימה מחכמת ה' בבריאה. ואשר על כן התגעגעו לשפע המינים של הפירות והירקות וכך יוכלו לראות ולהתבונן בפלאי היצירה ונפלאות ה' יתברך ולהגיע לאמונה והכרה ברורה כי "אין עוד מלבדו"!

"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"

הנביא ישעיה אומר (מ, ט): "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", ומבואר בפשוטו של מקרא שיש על כל אחד חיוב לפתוח את עיניו ולהתבונן ביצירה של הבורא וכך יוכל להתחזק באמונה וביראת שמים.

פורים דיליה

ידוע שהחזון איש זצ"ל העיד על עצמו שאם היה מקדיש מזמנו להתבונן בפרח ובכל סודותיו מסוגל היה להתעלף מרוב התפעלות - מהתבונה המופלאה הטמונה בו!

הדרך להגיע לאהבת ה' - על ידי התבוננות בבריאה!

כתב הרמב"ם זצ"ל בהלכות יסודי התורה (פ"ב ה"א - ב): "הא-ל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלוקיך" ונאמר: "את ה' אלוקיך תירא". והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול".

מבואר מדברי הרמב"ם זצ"ל, שכפי מידת ההתבוננות והעיון בברואיו המופלאים של הקב"ה כך תהיה מידת אהבתנו ויראתנו אליו יתברך, וכך יגדל חשקנו להכירו ולהידבק בו.

נציג דוגמא: כאשר מבחינים אנו ב"שעון" מדויק עד להפליא השייך לאחת החברות המובילות והיוקרתיות, וניכר לעין כיצד כל הגלגלים המרכיבים את השעון מסתובבים ופועלים באופן מסודר ומוקפד עד מאיית השניה, מיד נכיר ונבין שהיצרן הוא בהכרח חכם ומקצועי מהשורה הראשונה, משום שבכדי לייצר כזו רמה של דיוק יש צורך בחשבון מדוקדק ובהרמוניה תואמת בין הגלגלים על מנת שכל המנגנון כולו יפעל כסדר ללא היתקלויות בין גלגל למשנהו.

כך באותה מידה כאשר אנו מתבוננים בכל בריאה ובריאה, כאשר חודרים לעומק בפרטיה ופרטי פרטיה כיצד הכל נברא בדיוק נמרץ לא פחות ולא יותר - אזי נוכל להיחשף למעט מזער מגדלותו של הקב"ה.

רבינו בחיי זצ"ל כותב בפתחה של שער הבחינה, שהדרך המתאימה ביותר להכיר את הקב"ה היא על ידי התבוננות בפרטי הבריאה, ובזה עוסק כל שער הבחינה שבספר חובות הלבבות!

ונעתיק מלשונו: "אמר המחבר: הואיל וביארנו בשער הראשון של הספר את דרכי החקירה של יחוד האלוקים בלב שלם, והואיל וההתבוננות בחכמה הנראית בברואי הבורא יתברך היא הדרך הקרובה ביותר לידיעת אחדותו האמיתית, לכן עלינו להסמיך את שער הבחינה אל שער היחוד".

ט"ו בשבט - הזדמנות להכיר את פלאי הבריאה!

אחד הימים הנעלים ביותר בשנה הוא יום "ט"ו בשבט" - בו יש לנו את ההזדמנות לעסוק בהתבוננות בבריאה המופלאה שבה אנו חיים וכך להכיר את הבורא יתברך.

שהרי ביום זה נוהגים כל עמך בית ישראל להרבות באכילת פירות - מינים ממינים שונים, כל מה שנותר לנו הוא רק לפקוח את העיניים ואת דרכי המחשבה לראות ולהתבונן בדרך יצירתם גידולם ושלימותם של כל פרי, כל אילן, כל פרח ובעל חי. אין יום מתאים יותר מיום זה - להתעורר מהתרדמה בה אנו שרויים ש"עולם כמנהגו נוהג". יכולים אנו לעצור ולחוש את כל הטוב אשר מדרך הטוב להיטיב ולהשפיע באמצעות ריבוי המינים השונים והססגוניים של הפירות והירקות וכלל הבריאה בשלל גווניה.

וכמו שכבר הזכרנו שדרך זו בעבודת השם היתה מצויה אצל אחד מן הראשונים כמלאכים הרי הוא רבינו בחיי זצ"ל בספרו חובת הלבבות ב"שער הבחינה", כן ראוי להזכיר ולהעלות על נס את אותה דמות מיוחדת של איש מופלא אשר עד לא מזמן חי בינינו - הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל אשר היה "חד בדרא" בנושא זה של ההתבוננות בדרכיה המופלאות של הבריאה.

והגם שאנו רחוקים מאוד מדרך חשיבה זו, אבל להיפטר בלא כלום אי אפשר. ועל כן נתתי אל לבי לציין כמה דוגמאות מדברי אותם גדולים על מנת שגם לנו אזובי הקיר תהיה איזו שהיא נגיעה של התפעלות מדרכי הבורא. וכך נוכל להרגיל את עצמנו לחשוב תמיד בצורה זו, וכך להתחזק באמונה ולהתקרב לבורא עולם.

"קליפת התפוח"

הנה לנו פרי העומד מוכן לאכילה ה"תפוח" - פרי עטוף היטב בקליפה האדוקה בו מסביב. הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל (ספר לב אביגדור עמ' פט) היה מונה חמש נקודות מופלאות רק ב"קליפה של התפוח":

א) התועלת שבקליפה היא להגן על האוכל שבתוכה, כי תיכף כשמסירים אותה - בתוך דקות מספר, מתחיל פנים התפוח להירקב ולהשחיר, לעומת זאת - עם הקליפה, יכול התפוח להשאר טרי ועסיסי זמן רב.

ב) הקליפה ספוגה בשמן כפי שידוע לכל מי שעוסק בתעשייה, הטעם בזה בכדי להגן על הפרי מן המים שלא יחדרו לתוכה, וטבע השמן לדחות את המים. ולכן גם בימי גשם - הפרי אינו מתקלקל וטריותו נשמרת.

ג) מראה הקליפה כלפי חוץ - כמו מכריז הוא על מצב בשר הפרי. אם הקליפה ירוקה, סימן הוא שעל התפוח לינוק עדיין מהעץ ועדיין אינו מוכשר לאכילה, רק כאשר הפרי בשל היטב - נהפכת הקליפה לאדומה וקורצת, כמו מכרזת היא: בואו וקחוני!

ד) יתירה מזו: כל מציאות הקליפה היא בכדי לעורר באדם תאוה לאכול את הפרי, כי בהיעדר קליפה קיימת פחות תאוה לאכול את מה שבתוכו, והקליפה משמשת כמו לבוש נאה של האדם.

ה) עוד יש להוסיף: לקליפה יש ריח ערב, כידוע שעיקר ריח הפירות מצוי בקליפתם ולא בגוף הפרי. גם זה בכדי לקרוץ לאדם ולמשוך אותו שיבוא ויטול את הפרי.

אין ספק כי חכמה רבה ספונה רק בקליפת התפוח, אך נסתפק בחמש נקודות אלו. (וע"ש בספר שהאריך מאוד, והביא עוד דוגמאות רבות נפלאות ממש).

עתה נתאר לעצמנו אותנו, נכנסים למכולת על מנת לקנות דבר אוכל מסוים, ובעל המכולת הטמין את האוכל בתוך קופסה בכדי להגן עליו

מקלקול ימים רבים, והקופסה מדיפה ריח טוב ונעים, וכאשר האוכל היה מוכן לחלוטין - צבעו השתנה בכדי שנדע זאת. כמה היינו מתפעלים מאותו בעל מכולת אשר יצר המצאות ופטנטים קסומים - הכל בשביל שאנו הרוכשים יערב ויבושם לנו.

זוהי בדיוק ה"קליפה של התפוח"!

תכונות וסגולות התפוח

כל מה שהזכרנו עד כה הוא רק הנפלאות הטמונות בקליפת התפוח כאשר עוד לא דיברנו על מעלותיו של התפוח עצמו על שלל הויטמינים והמינרלים שהוא מכיל בתוכו.

ידוע שאכילת התפוח היא תרופת פלא להרבה בעיות עיכול ומחלות הקיבה, היא גם עוצרת שלשולים ומעוררת את התאבון, מינרלים רבים ושונים קיימים בפרי וכן ויטמין "סי" - אשר מסייעים לטיפול בדיכאון, התפוח גם מנקה את הדם והוא מומלץ כמנת פרי עבור חולים סוכרתיים. הוא גם מוריד את רמת הכולסטרול.

אפילו לריח התפוח יש שלל סגולות - הוא מונע מיגרנות קשות וכיוצא בזה.

יש פתגם מפורסם בעברית: "קח בכל יום תפוח, ותן לרופא לנוח"!!!... יתירה מזאת: הרי התפוח אינו הכרחי כלל לחיי האדם, אלא פשוט הקב"ה רצה להעניק לנו תענוג נפלא בבחינת "להחיות בהם נפש כל חי", וכל זה מחסדיו יתברך.

פרשה מיוחדת לעצמה ההבנה של מבנה גוף התפוח עצמו - על חלקיו השונים - הקליפה, הבשר, הגרעינים שבו וההרמוניה שביניהם - אשר גם בזה יש חכמה רבה עד למאוד.

כל התכונות המופלאות הללו של התפוח נודעות לו לאדם ללא שישקיע התבוננות והעמקה רבה, כמובן שקיימות בו מעלות וסגולות רבות נוספות.

פורים דיליה

כל מי שרק פותח את הראש מבין ומשיג מהחכמה העצומה של הבורא בפרי אחד, כך בודאי יברך מתוך כונה אמיתית ויתן שבח והודאה למלך העולם - "בורא פרי העץ"!

מי שמרגיל כך את מחשבתו הרי הוא מתדמה לאברהם אבינו ע"ה שהסתכל והתבונן בבירה וראה סדר נפלא, וכך זכה להכיר את בעל הבירה. וכדאיתא במדרש רבה (פרשת לך לך פרשה לט): "אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר: תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם!"

ה"דשא"

נתפוס דוגמא נוספת: הדשא על צורותיו השונות, יש בו תכונות מועילות רבות.

- (א) הדשא ממעט את חום היום, כי מטבעו הוא בולע את החמימות אל תוכו ומאיזך הוא אינו פולטו שוב.
- (ב) הוא גם מוציא קילוח דק של רטיבות לאויר וכך הוא גורם לו לקירור וריענון תמידי.
- (ג) שומר על האדמה שמתחתיו שלא תיעשה בוצית מהגשמים, וגם שלא תתפרק ותיעשה אבק הנישא ברוח.
- (ד) נושא בתוכו את מי הגשמים שלא ינגרו אלא יתעכבו במקום וכך הם יבלעו אט אט בינות לשורשי העשבים.
- (ה) נותן מראה יפה ירוק ומרענן לאדמה.
- (ו) מדיף ריח טוב ונעים אל הסביבה.
- (ז) משמש את הבריות כמו מזרן טבעי - עליו נוח לשכב, לשבת או ללכת.
- (ח) נאכל על ידי בקר וצאן, וכך נוצרים לאדם מטעמים - חלב גבינה ובשר.

הרי לנו התועלת הרבה והחכמה המופלגת שטמונים בדשא, למרות שהוא נדרס על ידינו ביומיום בלי שימת לב כלל...

וכן על זה הדרך ניתן לראות את פלאי הבריאה המונחים בכל דבר ודבר, אלא שאם לא נעצרים לרגע של מחשבה - לא נבחין שהכול נברא עבורנו בתכנון מדויק!

ה"שלכת"

דוגמא נוספת: ה"שלכת".

התופעה המוכרת שבימי הסתיו לקראת בואו של החורף באילנות רבים נושרים כל העלים והם נשארים כמו מיותמים, מה שנראה במבט ראשון כמו "דבר לא נחמד" עבור האילן.

אך הטעם בזה הוא: כאשר שורר קור גדול, האילן זקוק למנה גדולה יותר של קרני שמש, כיון שבשמש יש תכונות רבות ואלו מצויים בעיקר בימות הקיץ, והם המקיימות את כל החי והצומח, ועל כן בכדי שקרני השמש המעטים שישנם בימי החורף יוכלו לחדור ולהגיע עד לגזע ולענפים, העלים נופלים וכך האילן נותר חשוף לקרני השמש. ואילו העלים היו נשארים במקומם והאילן לא היה זוכה לחשיפה הראויה לשמש - הקור החזק של ימי החורף היה גורם לו למות ולהתייבש.

נמצא אפוא שהמתבונן בדברים הללו, במקום לחשוב איזו מין "קללה" היא זו, שכל העלים נופלים והעץ נראה כמו פשט את יופיו ועטרתו, יראה בזה חסד גדול מאת הבורא יתברך שאילולי ה"שלכת", העץ לא יכול היה להתקיים!

ה"שלג"

ננקוט עוד דוגמא: ה"שלג", אשר לכאורה מה תועלת יש בו?

פורים דיליה

אמרו חז"ל במסכת תענית (דף ג:) "אמר רבא: מעלי תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא". הרי שחז"ל בדקו את תועלתם של המטר והשלג, והם מצאו שאף על פי שהמטר יש בו ברכה מרובה, וכפי שמופיע בחז"ל במקומות רבים, מכל מקום בשלג יש תועלת מוכפלת פי חמש!

בגמרא לא התפרשו הדברים, אך מעט מכוונתם של חז"ל ניתן ללמוד מתורתו של הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל:

הנה נאמר בתהלים (קמז, ט): "הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר". אם נבחן את הצמר נראה שהבגדים העשויים ממנו מחממים יותר משאר הבגדים העשויים מפשתן, צמר גפן, קנבוס וכדומה. והטעם בזה: כי שערות הצמר הן עקומות ועקושות מאוד, עד שהאוויר ביניהם כמו כלוא הוא בין העקמומיות של סיבי הצמר, ואין חום הגוף יוצא מהן ולא הקור השורר בחוץ נכנס דרכן.

והנה גילה לנו המקרא שכסגולת הצמר יש גם בשלג, אלא שבשלג יש פלא גדול שהוא כמין צמר העשוי מן המים, והוא שקשקות השלג הן קלות מאוד, והן אינן ישרות ופשוטות אלא כל קשקשת עשויה בליטות בליטות ובעקמומיות וכיפוף. ומפני כך כשנופלים פתיתי השלג הקלים העקומים והמפותלים זה על גבי זה נוצרת כעין "שמיכה" על פני האדמה הנראית ממש כמו כר של צמר.

כיסוי זה יש לו תפקיד חשוב מאוד: הוא מחזיק את חום האדמה בתוכו בכדי שלא יצא ויתכלה, והוא גם מונע את הקור לחדור לאדמה. ובזה יש תועלת רבה בשמירת האדמה שתחתיו, כי האדמה מלאה בשורשים וזרעים, שמהם יצמחו הדשאים וצמחי השדה בסוף החורף, ומרוכזים בה גם תולעים ונמלים רבים אשר עבודתם נחוצה לתועלת האדמה ללחלח אותה ולעבדה, וגם חית השדה נחבאת בחוריה בתוך האדמה. ובהיעדר השלג - בתנאי כפור שכאלו באים הקור והקרח וממיתים את השורשים וכל מה שנחבא באדמה.

והנה אחרי שפוסק השלג מלרדת, כאשר השמש זורחת מעט, נימוח החלק העליון מן השלג, וכאשר שוב תיעלם השמש אותו חלק עליון נעשה לגליד קרח דק, והשלג מתכסה בו, ותחתיו עומד השלג הרך בבטחה להגן על האדמה.

כל זאת גילה לנו המקרא - "הנותן שלג כצמר"!

אמנם השלג משמש לא רק כשמיכה וככסוי ליקום, אלא אט אט עם הפשרתו הוא משקה את האדמה שמתחתיו - משל לכסוי נפלא שאדם מתכסה בו והוא גם ראוי לאכילה, ומפעם לפעם טועם ממנו המתכסה.

ותפקידו של השלג להשקות את האדמה, לא כמו הגשם אשר רק מקצתו מחלחל לאדמה, ורובו ניגר אל תהום הקרקע ואל הנחלים, לעומתו השלג עומד במקומו ומפעפע באיטיות עד שכולו נבלע אל האדמה. ואפילו על גובה ההרים ששם האדמה נמצאת בשיפוע רב, השלג עם תכונותיו מצליח להשקות גם את החלקים הגבוהים הללו.

הרי זכינו להבין מהו הדמיון בין השלג לצמר, והתועלת המיוחדת שישנה בשלג לחמם ולהגן על השרשים הזרעים ובעלי החיים, ובהשקייתה של האדמה.

בעלי החיים

רבות יש להתבונן בבעלי החיים, כי בכל אחד ואחד קיימת חכמה מושלמת, וניכר כי הם מעשי ידיו של בורא העולמים. ונציין רק כמה דוגמאות:

התנין: נוהג הינו לבלוע אבנים כבדות אל תוך גופו, המכוון בזה הוא בכדי שיהיה לו כובד רב וכך לא יסחף עם הזרם של הנהר בו הינו חי. הפלא הוא, שהתנין יודע בדיוק כמה אבנים עליו לבלוע בשביל לא להכביד על גופו יותר מדאי...

פורים דיליה

הדג: הגאון רבי יצחק אברבנאל זצ"ל אומר שכאשר פותחים את כריסו של הדג ניתן להבחין במעיו בדגים קטנים אשר נבלעו על ידו, הפלא הוא שתמיד הם מונחים כשהראש שלהם כלפי הזנב של הדג הבולע, כאשר לכאורה מדרך הטבע צריך היה להיות ההיפך, כי הדג רדף אחריהם והם ניסו לברוח עד שהשיג אותם ובלע אותם, ואם כך הזנב של הנבלעים אמור היה להיות בחלקו האחורי של הבולע?

ומסביר האדמו"ר מאוסטרובצא זצ"ל שבהכרח הדגים שנמצאו בגופו של הדג הם לא אלו אשר רדף אחריהם לטורפם, אלא אחרים הם אשר תוך כדי רדיפתו נבלעו להם בתוך לוע הדג. ומדוע זה כך?

מסביר האדמו"ר זצ"ל: לדגים הקטנים יש סנפירים וקשקשת, אילו היה הדג בולע אותם דרך הזנב הם היו נפתחים והדג הגדול היה נחנק, אך כאשר הם נכנסים דרך הראש הסנפירים והקשקשים מתכווצים ואינם מזיקים!

הזבוב: יש לו כמין דבק ברגליו, ובאמצעותו הוא יכול לטפס על התקרה והקירות בלי שיפול. לעתים הזבוב נראה כמו מחליק ומחכך את רגליו זה בזה, הדבר אינו ידוע אך הסיבה היא משום שנדבק בהם לכלוכים רבים והדבק אינו יעיל, ולכן הוא "משחיז" את רגליו וכך הוא יכול לחזור לעבודה...

הנמלה: בגלל התכונה המיוחדת שלה שהיא אוגרת אוכל לימות החורף, היא מסוגלת לשאת כובד כפול מכובד גופה מה שלא יכול לעשות שום בעל חי אחר.

ניתן לראות שכאשר הנמלה לוקחת גרעין חיטה, היא נוהגת לחתוך אותו לחתיכות. הטעם - כדי שאם ירד גשם הגרעין לא יצמח מחדש שוב.

כאשר היא פוסעת מופרש מגופה מין חומר ריחני שרק הנמלות מזהות, כך יודעות הם את הדרך חזרה לקן, לעתים ניתן להבחין בשתי שבילים

של נמלים המצטלבים יחד ואחר כך נפרדים, ובכל זאת כל נמלה יודעת היכן הוא השביל שלה - באמצעות הריח המוכר. וזה דבר פלא!

על אדם להרגיל את עצמו להתבונן בפלאי הבריאה!

על זה הדרך אפשר להתבונן בכל בריאה ובריאה ולראות בחוש את נפלאות הבורא יתברך, על ידי זה תתחזק אמונתנו בו וכך נוכל להתקרב אליו יותר ויותר.

רבי אביגדור מילר זצ"ל נהג לומר בועדים שלו שאדם יכול להתרגל לחשוב בצורה כזו - על ידי שיחפש חמש תכונות מועילות בכל פרי או ירק שיבחר. כמובן שכהתחלה יש ללמוד היטב את "שער הבחינה" בספר חובות הלבבות.

זאת היא עבודת היום של ט"ו בשבט!

ט"ו בשבט סבר פנים יפות

יום חמישה עשר בשבט הוא יום המצריך מאתנו התבוננות מיוחדת, בכוחו של יום נעלה זה לגרום לנו להשקפה ובחינה חדשה של הנהגותינו ואורחות חיינו.

הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל בספרו דרכי מוסר (דרוש לט"ו בשבט) העלה רעיון נחמד בענין ט"ו בשבט ממנו ניתן ללמוד גם הלכה למעשה בהנהגת האדם:

הקב"ה ברא הרבה אילנות טובות הנושאים עליהם כל מיני פירות משובחים לאין ספור והכל בכדי להחיות בהם נפש האדם. ולא זו בלבד - בהתבוננות פשוטה ניתן להבחין כי קיימים סוגים רבים ושונים של פירות וירקות המובדלים זה מזה בטעמם וריחם, בצבעם ובצורתם, ביניהם צבעים מרהיבי עין ומשובבי כל נפש וכלשון הפסוק (בראשית ג, ו): "טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים".

אילנות טובות - ליהנות בהם בני אדם

יש לשאול הרי שום דבר לא נעשה במקרה - ואם כן לשם מה ברא הקב"ה את הפירות והירקות הלא האדם יכול להתקיים בלחם ומים בלבד, גם אילו נבין לשם מה נבראו סוגים בודדים, לצורך מה נבראו מינים ממינים שונים, וכל פרי כידוע - ספונה בו חכמה ויצירה נפלאה. ועוד הגדיל בורא

פורים דיליה

עולם - לתת לפירות השונים צבעים ססגוניים וצורות נאות, מהי המטרה בזאת?

התירוץ הוא: הקב"ה הוא הטוב ומדרך הטוב להיטיב, ורצה הוא להסב לבני האדם הנאה ועונג, בין מריבוי הפירות, ובין מצבעם ריחם וטעמם. וכן נוסח שטבעו חכמים בברכת האילנות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם - שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם" - כלומר כל הבריאה המגוונת והנפלאה נבראה לתכלית אחת - ליהנות בהם בני אדם! על ידי ההתבוננות בצבעים השונים וביופי המיוחד של כל פרי ופרי ועל ידי טעימת טעמם הנפלא - נגרמת לאדם קורת רוח מיוחדת, זוהי תכלית בריאתם - ליהנות בהם בני אדם.

חייב אדם ללכת בדרכי הבורא

הלימוד המעשי מכל זאת הוא פשוט ונפלא:

בפרשת כי תבוא ישנה מצות עשה מדאורייתא של "והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט). וספר החינוך (מצוה תרי"א) מבאר שורשה וענינה, וז"ל:

"ואמר זכרונם לברכה בפירוש זאת המצוה: מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון וכו'. והענין כולו לומר שנלמד נפשנו ללכת בפעולות טובות כאלו ומידות נכבדות אשר יסופר בהם יתברך, על דרך משל לומר שמתנהג במידות טובות אלו עם בריותיו, כלומר שהן המידות המעולות שמתנהג בהן עם בריותיו. ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכינו בדמיונו".

וכך פוסק גם הרמב"ם זצ"ל בהלכות דעות (פ"א ה"ה - ו) וז"ל: "ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרכיו". ועל דרך זה קראו הנביאים לא-ל בכל אותן הכנויין - אך אפים ורב חסד, צדיק וישר, תמים גיבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שאלו

דרכים טובים וישרים הם, וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כוחו".

חייב הארת פנים לזולת - מצד "והלכת בדרכיו"!

ואם בדרכיו של הקב"ה עסקינן הרי בוודאי למדים אנו מריבוי הפירות הצבעים והצורות שהעניק לנו כאן בעולם, כי דרך הבורא יתברך להעניק לנו "הארת פנים" מיוחדת בשלל הצבעים והגוונים. ומקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת נשא (במדבר ו, כה): "יאר ה' פניו אליך" ופרש"י זצ"ל: "יאר ה' פניו אליך - יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות".

ואם זו דרך הנהגתו עם עולמו - עלינו להידמות לו ולהסביר אף אנו פנים לזולת!

חייב זה הוזכר בדברי הרמ"ק זצ"ל בספרו תומר דבורה (פ"ב, ז), וז"ל: "פניו תהיינה מאירות תמיד, ויקבל כל אדם בסבר פנים יפות".

זהו המקום אפוא להרחיב את היריעה בענין של "מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", האם חייב יש בדבר, מהו האופן הראוי לקיים זאת, מה המה מעלות מידה זו ולהיפך - הפסדיו של מי שלא אימץ לעצמו לקבל כל אדם בסבר פנים יפות.

ממצות גמילות חסד - לקבל בסבר פנים יפות

ולפי מה שכתבנו נמצא שהדבר נכלל במצות עשה דאורייתא של "והלכת בדרכיו" ומי שאינו מאיר פנים לזולת הינו מבטל מצוה מן התורה!

כך יש להוכיח גם מדברי הגמרא במסכת סוכה (דף מט:): "ומה ה' אלקיך דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך", ודרשו שם חז"ל "אהבת חסד - זו גמילות חסדים".

שאל הגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל וכי היאך אפשר לומר שכל מה

פורים דיליה

שהקב"ה דורש מעמנו הוא לגמול חסד, הרי ישנם עשירים בעולם אשר אינם זקוקים למאומה ואם כן איך אפשר לגמול חסד איתם?

השיב הגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: אפשר לגמול חסד גם עם עשירים - על ידי סבר פנים יפות!

"טוב המלבין שינים לחבירו - יותר ממשקהו חלב"

וכבר דרשו חז"ל במסכת כתובות (דף קיא:) על הפסוק (בראשית מט, יב): "ולבן שיניים מחלב" - "טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב".

נתבונן מעט ונתאר לעצמנו: בימים הקפואים בעיצומו של החורף, עומד אדם בדלת בית הכנסת ומגיש לכל הנכנס - כוס חלב חם על מנת להשיב לו את נפשו. כל אחד אומר לעצמו - איזה בעל חסד ובעל מידות הוא אותו אדם. על כך אמרו חז"ל בחכמתם: המסביר פנים לחבירו ומחייך אליו, הוא עושה עמו חסד גדול יותר מאותו אדם המרווה את צימאונו בחלב.

ונראה להסביר מעט את תועלת העניין של הארת הפנים לזולת: פעמים רבות - לבם של האנשים מלא בדאגות, הם נושאים עמם מטען של צרות או שסובלים הם מלחצים וכדומה, וכאשר בא אדם ומסביר להם פנים - עצם ההתייחסות הלבבית משפרת להם לאין ערוך את ההרגשה!

התפרסם פעם מקרה בו אדם אשר מרוב יאושו כבר קיבל החלטה לשים קץ לחייו, ורק בגלל ברכת בוקר טוב נלבבת מאדם אשר לא הכירו - הוא נמנע ממעשהו הנורא. בזה נבין את הקביעה ש"אין לך חסד גדול מזה"!

וכבר דייקו המפרשים מהמשנה באבות (פ"א מט"ו): "שמאי אומר: והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", אילו המאמר היה נאמר מפי הלל הזקן עלולים היינו להניח שמדובר רק במידה טובה מבית מדרשו של הלל שהיה מקרב את כולם, אך דוקא שמאי אמר את הדברים ללמדך שזה חוב גמור ולא מדובר במידת חסידות.

למרות השקיעות בתורה - לא לשכוח את הזולת!

עתה נעבור לחלק המעשי של מצוה זו, נעלה על שלחן מלכים - פרטים חשובים באופן קיומה, כגון למי וכיצד יש להאיר פנים, ומהו העיתוי הנכון לכך.

כבר הזכרנו את המשנה באבות (פ"א מט"ו): "שמאי אומר: עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות".

ראשית כל עלינו להבין מהו החיבור בין כל הדברים שהוזכרו במשנה, מהי השייכות בין ההנהגה של "עשה תורתך קבע", "אמור מעט ועשה הרבה" ו"הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות". על פניו נראה כי מדובר בשלוש הנהגות חשובות אך ללא כל קשר ביניהם.

עמד על כך בספר אור הישר, וביאר - שמאי רצה ללמדנו יסוד בהנהגה: האדם צריך להיות קבוע בתורתו בבחינת "עשה תורתך קבע", למעט בדיבורים ולדבוק במעשים, אבל העושה כך עלול דוקא מתוך דבקותו בתורה ובמעשים טובים להסתגר בתוך ד' אמותיו וכך להיות פרוש מכל הוויות העולם - ואז הוא מסוגל לאבד את הרגישות לזולת. על כן בא שמאי והוסיף: אכן התורה צריך לעשותה קבע ולהשקיע בה את כל מאוויי וכוחותיו, אך בד בבד, לא לשכוח - "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" - לדעת תמיד את האיזון הנכון בין השקיעות בתורה לחיובים שבין אדם לחברו.

הגדלות של רבן יוחנן בן זכאי

שילוב זה בין הגדלות בתורה להסברת פנים לזולת מצינו בגמרא במסכת סוכה (דף כח.) שם מתוארת גדלותו ושקידתו העצומה בתורה של רבי יוחנן בן זכאי:

"אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי - מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא

פורים דיליה

ישן בבית המדרש - לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכיפורים".

ממשיכה הגמרא לתאר את ידיעותיו של רבן יוחנן בן זכאי בכל חלקי התורה: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי - שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול - מעשה מרכבה, דבר קטן - היות דאביי ורבא".

נורא נוראות למתבונן - איזו גדלות בתורה ואלו השגות רמות ונפלאות בן אנוש מסוגל להשיג. אך מה סמלי הדבר - שמדובר באותו רבי יוחנן בן זכאי אשר עליו איתא במסכת ברכות (דף יז.) כהאי לי שנא: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי - שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק!"... זוהי התובנה העולה ממשנתו של שמאי: צריך להיות שקוע כל כולו בתורה, אבל אף על פי כן - הוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות!

"הוי מקבל את כל האדם" - כל בן אנוש

מפרשי המשנה עומדים על כך שלא כתוב "הוי מקבל את כל אדם" אלא "את כל האדם" - בה"א הידיעה. והמכוון בזה כידוע דאיתא ביחזקאל (לד, לא): "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם", ודרשו חז"ל במסכת יבמות (דף סא.): "אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם". אך כתבו שם התוספות (ד"ה ואין) בשם רבינו תם זצ"ל שאכן אדם - קרויים דוקא בני ישראל, לעומת זאת "האדם" - גם עכו"ם בכלל.

ונמצא אפוא שהציווי "הוי מקבל את כל האדם" - כולל גם גויים, שיש להאיר ולהסביר להם פנים.

ראיה לדקדוק זו הביא בספר מכתב מאליהו (ח"ד עמוד 246): כתוב במשנה במסכת גיטין (דף סא.) "ושואלין בשלומן (של הנוכרים) מפני דרכי שלום". וביאר רש"י זצ"ל: אף על פי שמטיל על הנכרי שם שמים כי שלום הוא שמו של הקב"ה. וכך נפסק להלכה ברמב"ם בהלכות ע"ז (פ"י ה"ה): "ושואלים בשלומם ואפילו ביום חגם מפני דרכי שלום".

חייב להסביר פנים גם לעוברי אורח

יש ראשונים אשר דנו שמהלשון "הוי מקבל את כל האדם" היה במשמע שהחיוב להסביר פנים נאמר רק כאשר מארחים את האדם ואז יש לקבלו בסבר פנים יפות. אך בהמשך דבריהם הסיקו שהחיוב נאמר בנוגע לכל אדם בכל מקום - ברחוב ובבית, וכן כתב הרמב"ם זצ"ל בפירושו על משנה זו.

ועיין לשון הרא"ש זצ"ל בארחות חיים (אות נ"ז): "אל יהיו פניך זעומות נגד עוברים ושבים, וקבל אותם בפנים מאירים". ודייק מדבריו בספר שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א עמוד שיד) שגם בלכתו בחוצות העיר יש להאיר פנים אל מול כל אדם שעובר נגדו.

ל"כל האדם" - גם למי שלא נחמד לחייך אליו

עוד דייקו המפרשים את הלשון "הוי מקבל את כל האדם", תיבת "כל" באה לרבות שיש להסביר פנים גם לאותם אנשים אשר האדם מטבעו אינו שש לעשות זאת, כי לאדם חשוב או תלמיד חכם או לסתם אדם חביב ונחמד קל מאוד לחייך, אבל לטיפוס טורדני או לבעל גאווה או לאדם שפניו חמוצות - לא קל להאיר פנים - גם על אלו המשנה באה ללמדנו "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"...

קח את הסוסים והעגלה ותארח אותם בביתך...

ידוע שהאחים הקדושים - רבי אלימלך זצ"ל ורבי זושא זצ"ל ערכו גלות

פורים דיליה

במשך כמה שנים, הם עברו מעיירה לעיירה תוך שהם לומדים ומפיצים תורה ללא שהיה ברשותם לחם לאכול ובגד ללבוש.

פעם הגיעו לעיירה "לודמיר", כאשר התדפקו בביתו של גביר העיירה הוא לא קיבל אותם בסבר פנים יפות וסירב להכניסם לביתו בטענה שאין זה מכבודו לארח זוג עניים בביתו...

מאיך יהודי אחר מאנשי העיירה עני מרוד, הסכים לארח בביתו את האחים בשמחה וברצון...

לימים כשיצא שמם בעולם ונודעו כצדיקי עולם, רבים התדפקו על דלתותיהם לבקש הדרכה וברכה. החסידים קנו להם עגלה מהודרת רתומה לסוסים חזקים, והם המשיכו לנוע מעיר לעיר להפיץ תורה.

ויהי היום הם הגיעו שוב לעיירה "לודמיר", כשהגיע דבר בואם של שני האחים החשובים לאוזניו של גביר העיירה - יצא לקראתם והזמין להתארח בביתו, אמרו לו שני האחים הקדושים: במטותא ממך יכול אתה לארח את העגלה והסוסים, אנו נתארח אצל היהודי העני אשר גר בבקתה דלה בקצה העיירה...

העשיר שלא הבין את פשר תשובתם נזקק להסבר נוסף: הלא אנו לא השתנינו במאומה, אמרו לו, נשארנו אותם שני אחים אשר היינו בביקור הקודם בעיירה, מה נשתנה אם כן שכעת אתה יוצא לקראתנו ומבקש להכניסנו לביתך? אין זה אלא משום שברשותנו עגלה מפוארת וסוסים מהודרים, קח את הסוסים והעגלה ותארח אותם בביתך...

"אינני מכיר - זה היה אורח"...

מסופר על הגאון רבי צבי חנוך מבנדין זצ"ל: בעיצומה של אסיפת רבנים חשובים שהתקיימה בביתו נכנס לשם אדם מבחוץ, הרב זצ"ל קיבלו בסבר פנים יפות ואף קרא לרבנית להגיש כיבוד לאורח היקר. הרבנית נכנסה כשבידה מגש עם תקרובת לכבוד האורח.

הרבנית התמלאה בסקרנות מי הוא אותו אורח נכבד אשר הרב כל כך דאג לכבודו באמצעה של אסיפת הרבנים. לאחר שהלך האורח ונסתיימה האסיפה, נכנסה הרבנית אל חדר הרב והתעניינה מי הוא האיש. השיב לה הרב: "אינני מכיר - זה היה אורח"...

ללמדנו שצריך לקבל בסבר פנים יפות - לא רק בעל מעמד או איש חשוב ונושא משרה כל שהיא, אלא כל אורח באשר הוא...

צריך לקבל כל אחד כמו את גאון הדור!

כיוצא בזה מסופר: תלמידים שהו בבית הגאון הגדול רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. אחד מהם הסתכל מהחלון ונדמה היה לו כי מרן הרב מבריסק זצ"ל עולה במדרגות הבית, הזדרז התלמיד והכריז: "רבינו - הרב מבריסק עולה עתה לבית". מיד נחפז רבי איסר זלמן זצ"ל ללבוש את מעיל השבת שלו לכבוד האורח הדגול ויצא במרוצה אל המדרגות בכדי להקביל את פניו.

עד מהרה הובררה הטעות - האיש היה אדם פשוט, שבמראהו החיצוני אומנם דמה מעט לרב מבריסק זצ"ל...

אולם למרבה פליאתם של התלמידים - יראת הכבוד וההתלהבות של רבי איסר זלמן זצ"ל לא פגה ולא חלפה, והוא המשיך להתנהג כאילו מתארח אצלו הרב מבריסק זצ"ל בכבודו ובעצמו, הוא הכניסו בכבוד גדול לביתו, הושיבו בראש השולחן, ושאל אותו בהכנעה ובכבוד: "במה אוכל לכבד את האורח החשוב, שמא יטול ידיו לסעודה, ואם לאו איזו שתיה אגיש לכבודו"...

האורח נדהם והתנצל: חלילה לו לרבינו לטרוח בשבילי, עומד אני להשיא את בתי, ובכוונתי לנסוע בקרוב לחוץ לארץ על מנת להשיג כספים עבור "הכנסת כלה", מטרת ביקורי היא אפוא לבקש המלצה מאת מעלת כבוד תורתו.

פורים דיליה

תיכף ומיד ומתוך יראה וכבוד נטל רבי איסר זלמן זצ"ל גיליון נייר ועט וערך מכתב חם ונלהב למען האיש. כאשר קם היהודי לעזוב את הבית כשהמלצה בכיס מעילו - עמד רבי איסר זלמן זצ"ל ללוותו וירד עמו את כל מדרגות ביתו עד לרחוב.

כאשר חזר שאלוהו בני ביתו ותלמידיו בתמיהה רבתי: עבור יהודי פשוט כל כך למה?

השיבם רבי איסר זלמן זצ"ל: באמת מצות הכנסת אורחים - מצוה גדולה היא, וכן המצווה לקבל בסבר פנים יפות את כל אדם מישראל - יקרה וחשובה היא עד מאד, עד שמן הנכון היה ראוי להתנהג עם כל אדם מישראל - יהיה מי שיהיה כמו עם תלמיד חכם מופלג, וכדרך שכיבד אברהם אבינו את אורחיו המלאכים בעת שחשבים לערביים, אלא מאי - המשיך רבי איסר זלמן זצ"ל ואמר: בעוונותינו הרבים נעשו המצוות מזולזלות בעינינו ומתוך כך באים אנו לידי אפליה בין יהודי אחד למשנהו, אולם עכשיו כאשר סיבבה בידי ההשגחה העליונה, והכנתי את עצמי לקבל את פניו של גאון הדור ולחלוק לו כבוד מלכים - האם עלי לחדול מן הכוונה הטהורה לקיים מצוות הכנסת אורחים בכל ההידורים, אך ורק משום שהאורח הינו יהודי פשוט!?

"בסבר" פנים יפות

עוד יש לעמוד על לשון המשנה - "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" - לכאורה ראוי היה לכתוב "הוי מקבל את כל האדם בפנים יפות" - מה כוונת התנא במילה "בסבר"?

ומפרש המאירי זצ"ל על אתר: ב"סבר" מלשון סבור - דהיינו, כי לפעמים אין לאדם מצב רוח מרומם, ונוכחותו של זולתו בקרבתו היא עליו רק לטורח, בכל זאת מצווה הוא לעטות מסכת של פנים יפות בכדי שזולתו יהיה "סבור" שהוא מחבבו והינו חפץ בקרבתו.

הסבא מקלם זצ"ל הוסיף: חובה להסביר פנים יפות אף כאשר האדם בפנימיותו עצב - הטעם להעמדת פנים זו כי גם אם הוא שרוי בעצבות אין על מי שבקרבתו לסבול מהזעפת פניו.

הוראה זו אין כמוה מעשית בחיי היום יום: נניח שהיה לך יום קשה במקום העבודה או בכולל, אתה שב לביתך, כמובן שאין לך מצב רוח לחייך לאשתך ולבני ביתך. אך עצור מעט והתבונן - כשאדם סר פנים וזועף - לא נעים לחיות בסביבתו, וכי מה הם אשמים שעבר עליך יום קשה? ההנהגה הנכונה שלך היא לאמץ ולעטות סבר פנים יפות - שלא יראו על פניך שום סימן של עצב.

ודרך אגב: כאשר תסביר פנים ותחייך - אין ספק שגם הקדרות השורה עליך תחלוף במהרה!

למה אני צריך לסבול מחרדת הדין שלו?...

ידוע ומפורסם המעשה הבא: בערב יום כיפור עם דמדומי החמה, פסע הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל אל עבר בית הכנסת לתפילת "כל נדרי", רבי ישראל זצ"ל פנה אל אחד ממלוויו בשאלה כל שהיא, אותו אחד - לא ענה לו מאומה מרוב חרדת הדין ויראת היום הקדוש בו היה שרוי. אמר הגרי"ס זצ"ל: וכי למה צריך אני לסבול מחרדת הדין שלו?...

הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל רצה לאלפנו בינה: למרות שבימים הנוראים חיוב רובץ על האדם להיות באימה ברתת ובזיע מפני הדין הגדול והנורא - הדבר לא יכול לבוא על חשבון הזולת, לו צריך תמיד להראות פנים שמחות ומסבירות.

עבודה זו היא מהקשות שבמקדש!

המשגיח הגאון רבי שלמה וולבה זצ"ל הביא בספרו עלי שור (ח"ב עמ' רא): הגאון רבי אברהם גרודזינסקי זצ"ל בעל ה"תורת אברהם" עמל במשך שנתיים להשריש מידה זו בתכונות נפשו! ואם אדם גדול כמוהו צריך היה

פורים דיליה

עמל של שנתיים, אנו אזובי הקיר - מי יודע איזו מידה של עמל צריכים
אנו בכדי לאמץ מידה זו...

"צהלתו על פניו ואבלו בלבו"

ניתן לומר שיסוד הדברים מופיע במשנתו של בעל החובות הלבבות
זצ"ל (שער הפרישות פ"ד): "אבל תנאי הפרישות המיוחדת, כאשר אמר קצת
החסידים: הפרוש - צהלתו בפניו ואבלו בלבו", המכוון בזה שעל האדם
להתאבל ולהצטער בלבו על קוצר השגותיו בעבודת השם, אולם על פניו
- תשרה הצהלה על מנת לשמח את הסובבים אותו, ואין סתירה בין הדברים
כי שתי ההנהגות הם מעבודת הבורא.

את החיוך - אפשר לשמוע...

נביא עובדה נפלאה מלאת תוכן בענין זה: כאשר הגאון רבי חיים
פרידלנדר זצ"ל שוחח עם אי מי בטלפון, נהג להעלות בת צחוק על פניו
בשעת השיחה, כשנשאל מדוע הוא מחייך הרי בין כה וכה לא ניתן לראות
את החיוך מבעד לאפרכסת? השיב רבי חיים זצ"ל: "השומע אומנם אינו
רואה את החיוך, אבל הוא שומע את החיוך! כי המדבר מתוך חיוך - הדבר
ניכר היטב בקולו"...

"סבר פנים יפות" - השפעה לדורות

בוא וראה עד היכן מגעת השפעת הנהגה זו של "הוי מקבל את כל
האדם בסבר פנים יפות" עד לדורי דורות:

בספר מאמר מרדכי להגר"מ שואב זצ"ל (מאמר י) כתב בזה הערה נפלאה:
יוסף הצדיק כאשר ראה את שני סריסי פרעה בבית האסורים, אמר להם:
"מדוע פניכם רעים היום" (בראשית מ, ז), ההתעניינות במצבם ובסבר פניהם
של השנים גרמה להם לפרוש בפניו את חלומותיהם ויוסף הצדיק פתר
אותם. כגמול על כך שר המשקים דיבר עם פרעה, וכך העלו אותו מן הבור,

עד שנעשה יוסף מושל על בית פרעה ועל ארץ מצרים, ובת פוטיפר ניתנה לו לאשה ויוצאי חלציה הם אפרים ומנשה, כך יכול היה להציל את אביו ואחיו מרעב, וכך אירעו כל סדר המאורעות של יציאת מצרים וקריעת ים סוף - הכל כתוצאה מהאמירה "מדוע פניכם רעים היום!"

אילו יוסף הצדיק לא היה דורש בשלומם ולא הסביר להם את פניו - לא היה יודע מחלומותיהם, וכל האירועים המופלאים אשר עתידים היו לעצב את פניו של עם ישראל כעם השם - לא היו קורים!

מאיך גיסא מי שאינו מסביר פנים לחבירו - תוצאת מעשיו עלולה להיות הרת אסון!

וכך ראיתי שהאריך להוכיח בספר שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א עמ' שיח): עמון ומואב הורחקו מכלל ישראל לנצח נצחים כדכתיב "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'... על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כג, ד).

סיבת הרחקתם היתה משום שלא הסבירו את פניהם לעם ישראל, ולא משום שהוצרכו הם לאותו לחם ומים.

ובעצם כך איתא במדרש (מדרש תנאים לדברים פרק כג): "וכי צריכין היו להם ישראל, והלא כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה המן יורד להם והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפין עליהן... אמר רבי אלעזר: דרך ארץ היא הבא מן הדרך מקדימין אתו במאכל ובמשקה!"

הדבר הוא לימוד נורא עבורינו, מה כוחה של הסברת פנים לזולת!

המסביר פנים - כאילו נתן לו כל מתנות שבעולם

איתא באבות דרבי נתן (סוף פרק יג): "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות - כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחבירו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל

פורים דיליה

המקבל חבירו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם".

וכל כך למה? כי באמצעות סבר פנים יפות מעניק אדם לחבירו את לבו, ולזה הוא זקוק - לתשומת לב. המתנה אינה אלא כלי המביא לידי ביטוי את תשומת הלב וההערכה.

הארת פנים לילד - מפתח להתפתחות

הסברת הפנים יש בה כח השפעה עצום על נפשו של רעהו, נוכל להיווכח בכך בהתבוננות פשוטה.

בספר עלי שור (ח"א עמ' קט) מובא: תינוק פעוט אם תביט לעברו מתוך הבעת פנים של חיבה, מיד הוא מפזז וצוהל נגדך. אך כשתעיף לעברו מבט של זעף - מיד הוא בוכה!

לא ניתן להוכיח מהו המפתח העיקרי להתפתחות תקינה של הילד - המזון המוגש לו או הארת הפנים לה הוא כל כך מייחל. ברור על כל פנים כי ילד הגדל בלי הארת פנים, דומה הוא בדיוק לאותו צמח הגדל בלי אור השמש!

"הזי מקבל את כל האדם" בישיבת קלם

ובאמת גדולי עולם השקיעו עבודה ויגיעה רבה בכדי לקנות בנפשם מעלה זו של הקבלה בסבר פנים יפות.

הגאון רבי משה רוזנשטיין זצ"ל מגדולי המוסר בדור העבר, סיפר על תחילת בואו לישיבת קלם כאשר היה צעיר לימים (עיין עלי שור ח"ב עמ' ר): הוא עמד בפרוזדור הבית נבוך ומתבייש להכנס פנימה כי לא הכיר אף אחד, והנה נפתחה הדלת וממנה יצא אברך, מיד ניגש אליו ולחץ לו את ידו תוך הסברת פנים צוהלות באומרו: "שלום עליכם! מה שלומכם? איזו

שמחה היא לנו שבאת, ברוך בואך לשלום! ועתה - בוא נא מיד לטעום משהו כי בודאי אתה רעב"...

רבי משה זצ"ל שמח מאוד, אולי אברך זה אכן מכירו מכבר כפי שניתן היה להסיק מקבלת פנים נלהבת שכזו. תוך כדי מחשבה אברך נוסף יצא מהבית, גם הוא ניגש אליו ובירכו בחום ובשמחה ואף הוא הזמינו לאכול ולנוח. הופתע רבי משה זצ"ל וחשב אולי אף הוא ממכיריו. רק לאחר ששהה במקום נוכח לדעת כי כך קיבלו בקלם כל "פנים חדשות"...

בבית יוצר גדול זה למדו לקיים הלכה למעשה את ציווי המשנה: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"!

רבי יעקב קמינצקי זצ"ל - הארת פנים לכומר

לסיום נביא סיפור על הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל: כל בוקר הגאון רבי יעקב זצ"ל נהג לטייל לצורך בריאותו. בדרכו הקבועה עבר בסמוך למקום מושבו של כומר נוצרי. כל בוקר היה רבי יעקב זצ"ל מאחל לו בסבר פנים יפות - בוקר טוב! אותו כומר סיפר זאת למקורביו: הנה יש יהודי זקן אשר בכל בוקר אומר לי בוקר טוב!

לאחר פטירתו של רבי יעקב זצ"ל, התפרסם הדבר בעיתונות הכללית בשמו של הכומר!

כי מידה זו הייתה נחלתם של גדולי ישראל - להיות מסבירי פנים לכל בני אנוש באשר הם!

כפי שפתחנו בראש המאמר, ט"ו בשבט הוא יום שניתן ללמוד ממנו הנהגות נפלאות - בהם לקבל כל אדם בסבר פנים יפות. כאשר נתחזק בכך ונהיה מסבירי פנים, נזכה בעזרי"ת לכל הברכה השרויה בחיק כל מי שהנהגה נפלאה זו טבועה בנפשו!

**ימי
הפורים**

יסוד הפורים בח האחדות

פתח דבר:

כתב הגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל בספרו שפתי חיים (מועדים ח"ב עמ' קצז): כל מצוות התורה אשר נצטוונו לקיימן, עיקר מטרתן בכדי שעל ידן נקבל השפעות רוחניות, וזה ביאור נוסח ברכות המצוות - "אשר קדשנו במצוותיו", שקיום המצוה כהלכתה פועל קדושה בנפשנו.

יתירות עליהן המצוות הזמניות, שמלבד הקדושה המונחת בעצם מעשה המצוה יש בהן שפע נוסף של קדושה, שהרי מצוות כל חג ומועד אינם רק בגדר זכר לאותם המאורעות שקרו בימים ההם, אלא החג משפיע שפע ממרום באמצעות קיום מצוותיו המכילים בתוכן את ההשפעות המיוחדות בכל תאריך, בו זכינו בימים ההם גם בזמן הזה. וכל מועד עם ענינו המיוחד לו.

במאמר הבא נברר ונלבן את המצוות שתיקנו לנו חז"ל בימי הפורים, אשר בהן ישנן מצוות מיוחדות אשר לא מצינו כמותן בשום מועד אחר, וכמו שכבר העירו המהר"ל זצ"ל והשפת אמת זצ"ל. ומתוך כך ייפתח לנו צוהר להשכיל מה הם המעלות הרוחניות אותם יוכל האדם לקנות בנפשו בימים אלו.

ונעיר בזה כמה הערות:

מהו הקשר בין "פרשת שקלים" לפורים?

(א) נפתח עם תקנתן של חז"ל לקרוא בשבת שקודם ר"ח אדר בפרשת

פורים דיליה

כי תשא את פרשת השקלים, וזו הפרשה הראשונה מבין ארבע הפרשיות. ובפשטות נראה כי קיימת שייכות בין קריאה זו לחג הפורים החל בחודש אדר.

ויש להתפלא - לכאורה אין כל קשר בין פרשת שקלים לבין חג הפורים, שהרי איסוף מחצית השקל מיועד היה לקניית קרבנות הציבור אשר יוקרבו מראש חודש ניסן מהתרומה החדשה, וכמו שכתוב במשנה במסכת שקלים (פ"א מ"א) "באחד באדר משמיעין על השקלים", אך עדיין אינו מובן מהו הקשר לחג הפורים.

מדוע לא נתקנה מצות "משלוח מנות" בשאר המועדים?

ב) עוד יש להתבונן בטעמה וענינה של מצות "משלוח מנות איש לרעהו" אשר לא מצינו כמותה בשום חג אחר. ואכן אפשר היה לומר שהיות וימי הפורים הם ימי שמחה, על כן מטרת המצוה - להרבות בשמחה בכל האמצעים, ובין השאר על ידי מעשים שיגבירו אהבה ואחווה בין הבריות.

אמנם אם נכון הדבר, ראוי היה לתקן מצוה של משלוח מנות גם בשאר המועדים - זמני שמחתנו, ולא מצינו שתיקנו לשלוח מנות איש לרעהו בשאר המועדים.

כיצד קיימו "משלוח מנות" בהחלפת הסעודות?

ג) עוד יש לשאול: מובא בגמרא במסכת מגילה (דף טז:): "אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי". ורוב הראשונים פירשו (עיין רמב"ם מגילה פ"ב הט"ו ור"ן שם) שהיה כל אחד שולח לחבירו את סעודתו ובכך קיימו מצות "משלוח מנות". אך רש"י זצ"ל פירש: "זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חבירו עמו".

וכבר הקשה הב"ח זצ"ל (או"ח סימן תרצ"ה) על פירוש זה: אם כן נמצא שהמארח יצא ידי חובת מצות משלוח מנות על ידי שנתן לחבירו לאכול

עמו, אבל האורח שבשנה זו לא נתן לרעהו מאומה כיצד יצא ידי חובת מצות משלוח מנות, והדברים טעונים ביאור.

מצות "מתנות לאביונים" בפורים - ו"כל הפושט יד נותנים לו"

ד) עוד מצוה נוספת ייחודית ליום הפורים - מצות "מתנות לאביונים". וראוי לעמוד על כך מה ענין מצוה זו ליום הפורים גרידא, הרי גם בשאר הימים טובים עלינו לתת מעות לאביונים לצרכי החג. וראה לשון הרמב"ם זצ"ל (הלכות יו"ט פ"ו ה"ח): "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר: "זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם", ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר: "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם".

וגם מפרטי מצוה זו גם נראה להוכיח כי שונה היא מהגדרים הרגילים של מצות הצדקה. שהרי בשאר נתינות, על הנותן מוטלת הבדיקה אם העני ראוי לנתינה או שמא מדובר בעני שאינו הגון. ואילו ב"מתנות לאביונים" מצינו שנפסק בשו"ע (סי' תרצד ס"ג): "אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו". כלומר: ביום הפורים אין צורך בבדיקת המבקש האם ראוי הוא לקבל מכספי צדקה אלא כל הפושט יד - נותנים לו. ומקור הדברים במאמר חז"ל המופיע בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד), ועלינו להסביר פשר דבר.

"קיימו וקבלו היהודים" - קיימו מה שקבלו כבר

ה) איתא בגמרא במסכת שבת (דף פח.): "ויתיצבו בתחתית ההר" - אמר רב אבדימי בר חמא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעה רבה לאורייתא. אמר רבה: אף על

פורים דיליה

פי כן הדור קיבלוה בימי אחשורוש, דכתיב "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו מה שקיבלו כבר".

ובמאמר חז"ל זה יש לתמוה בתרתי:

חדא: מה המכוון בדברי רבא: "אף על פי כן, הדור קיבלוה ברצון", מה שייך לומר שבני ישראל קיבלו שוב את התורה מרצונם לאחר שכבר קיבלוה במעמד הר סיני בעל כורחם, מתאים היה יותר לכתוב שאחר כך בני ישראל התרצו והסכימו לתורה שקיבלו כבר.

משל למה הדבר דומה? אדם שקיבל מרעהו מתנה בעל כורחו, האם לאחר זמן הוא יכול לקבל שוב את אותה מתנה מרצון? לכאורה לא שייכת "קבלה" מחודשת כאשר המתנה כבר ברשותו...

ועוד: מהו הלשון שאמר להם הקב"ה "שם תהא קבורתכם", לכאורה נכון היה יותר לומר להם "כאן תהא קבורתכם".

"ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים" - שורש הגזירה

כדי לתרץ את כל השאלות והדקדוקים, שומה עלינו לעמוד ולהדגיש ענין יסודי ומהותי אשר הוא מן הגורמים לנס ההצלה של כל היהודים בימי הפורים, ואז יתבארו לנו דבר דבור על אופניו.

הגמרא במסכת מגילה קובעת (דף יג:): "אמר רבא: ליכא דידע לישנא בישא כהמן".

כלומר, המן הרשע לא היה טיפש כלל, הוא ידע לקטרג על כלל ישראל ולמצוא את נקודות חולשתם, ועל ידי כך להשמידם. המן ידע לכוון מהו העיתוי ההיסטורי המתאים למטרה זו, ולכן הוא אמר לאחשורוש (אסתר ג, ה): "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", ופירשו בזה הרבה מן המפרשים (הרמ"ע זצ"ל, ספר בינה לעיתים, מנות הלוי, יערות דבש): כוונתו לומר לאחשורוש, כעת הם מפוזרים ומופרדים זה מזה ולא שוררת ביניהם אחדות, אין זמן מתאים וראוי יותר לכלותם מעל פני האדמה.

וכתב בספר מנות הלוי (ד, טו) בשם אביו זצ"ל: "עתה מצא המן שהם מפוזרים ומופרדים בדעותיהם, וזה להם רעה חולה, כי האחדות תמיד היה שומרת אותם. ולכן אמר שעתה העת לעשות מה שלא יוכל עליהם בהיותם בהסכמה אחת".

והדברים מתפרשים כפשוטם, בשעה שכלל ישראל נמצאים באחדות הלבבות אזי אין כל אומה יכולה לשלוט עליהם אפילו בציפורן קטנה, אבל אם יש פירוד ביניהם - כולם יכולים להרע ולהצר להם.

עמלק נלחם בישראל בכוח הפירוד

ובאמת שהבנה זו כבר ירש המן בן המדתא מאבותיו העמלקים, שכאשר בא עמלק להילחם עם ישראל, הוא עשה זאת באמצעות פירוד הלבבות בתוכם, כי ידע הוא שרק כך יוכל לנצח במלחמה.

וכמו שפירש הכלי יקר זצ"ל את הפסוק (שמות יז, ח): "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", המילה "רפידים" היא מלשון "פירוד", והפסוק מרמז בזה שעמלק השתדל לגרום פירוד בתוך ישראל, וכך יוכל לנצחם. גם בזוהר הקדוש (ח"ב דף סד, ב) מבואר כעין פירושו של הכלי יקר זצ"ל: "רפידים, דעבידי פירודא".

וכן מבואר גם בירושלמי מסכת פאה (פ"א, ה"א) שכוחם של ישראל לנצח במלחמה נובע מהשלום השורר בתוכם, וז"ל: "אמר רבי אבא בר כהנא: דורו של דוד כולם צדיקים היו ועל ידי שהיה להן דילטורין היו יוצאים במלחמה והיו נופלים אבל דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחים".

הנצי"ב זצ"ל: "אין להם תקנה אלא להיות אבן ישראל"

והנצי"ב זצ"ל כתב בשו"ת משיב דבר (סי' מד) דברים נפלאים בזה, וז"ל: "ומכל שכן בשעה שאנו כבושים בגולה ושה פזורה ישראל בין אומות

פורים דיליה

העולם, ואנו נמשלים בגולה כעפר הארץ, וכמו שאמר הקב"ה ליעקב אבינו: "והיה זרעך כעפר הארץ", ואומות העולם נמשלו למים רבים שוטפים. ואין תקוה לגוש עפר בשטף מים רבים, אם לא שנעשה מן העפר אבן מוצק - אז אפילו נהר שוטף עליו אינו מגלגלו אלא ממקום למקום אבל אינו מאבדו לגמרי, כך ישראל בעמים, אין להם תקנה אלא להיות אבן ישראל - היינו שיהיו מחוברים באגודה אחת, אז אין אומה ולשון יכולים לאבדם.

"שם" - במקום הפיזור והפירוד - "תהא קבורתכם"!

על פי מהלך זה ראיתי בספרים הסבר במה שאמרו חז"ל בגמרא במסכת שבת (דף פח.). שאמר להם הקב"ה: "ואם אין אתם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם", ולכאורה מדוע כתוב "שם" ולא "כאן". אלא כוונת הדברים, כאן במעמד זה של הר סיני כלל ישראל עמדו בצוותא חדא ובאיחוד הלבבות בתחתית ההר, וכמו שכתוב (שמות יט, ב): "ויחן שם ישראל" - וכתב שם רש"י זצ"ל: כאיש אחד בלב אחד. וזה הפירוש אם תקבלו את התורה ותקיימוה יחד - מוטב, אבל "אם לאו" - דהיינו: שיהיו בבחינת יחידים שיפרשו מן הכלל ויהיו פרודים ומפוזרים וכל אחד ילך למקום אחר בכדי לא להיות יחד, אזי "שם" - במקום הפיזור והפירוד - "תהא קבורתכם"!

בזמן שיש אחדות - מנצחים במלחמה

ומאיך, כאשר שוררת אחדות בתוך כלל ישראל, שום אומה ולשון אינם מסוגלים לשלוט בהם להרע ולהזיק להם, ונוכח את הדברים:

כתוב בתורה (דברים כא, י): "כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלוך בידך", ולכאורה יש להעיר את מה שהקשה הגאון רבי משה אלשיך זצ"ל בספרו תורת משה מדוע פתח בלשון יחיד "תצא" וסיים ב"איביך" - לשון רבים.

לפי מה שנתבאר לשון המקרא מובנת מאוד, וכך פירש שם האלשיך זצ"ל: כשישנה אחדות בכלל ישראל רובצת מעליהם שמירה מיוחדת ואף

אחד אינו יכול להרע להם, ולכן אם יוצאים למלחמה מתוך אחדות בבחינת "כי תצא" - כאיש אחד בלב אחד - אזי "ונתנו ה' אלוקיך בידך" הם נוצחים במלחמה.

מה אמר הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל לקיסר נפוליון?

ויש בנותן טעם להביא את דבריו של הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל לקיסר הצרפתי נפוליון, כמסופר בספר אבי הישיבות (עמוד 388).

בעיצומה של מלחמת נפוליון - הקיסר הצרפתי, עם המעצמה הרוסית, היתה זאת שעת לילה מוקדמת כאשר הגיעו חיילי הצבא הצרפתי לחניית לילה סמוך לוולאז'ין. עיירה זו השוכנת על הצטלבות דרכים ראשיות איננה עיר מבצר, ונוחה היתה להיכבש, רוב תושביה בין כך ברחו מאימת המלחמה או התחבאו מאחורי סורג ובריח ותריסים מוגפים.

אחד משרי הצבא נכנס לתוך העיר ולא מצא בה כי אם בתים חשוכים ושוממים ללא כל נפש חיה. קצין המלחמה הבחין בקרני אור הבוקעים מבית אחד - בית המדרש של וולאז'ין. הוא ניגש למקום, פתח את הדלת ונכנס פנימה. מחזה נדיר נגלה לפניו: בקצה האולם, ישב לו איש זקן, בידו נר דולק, וספר פתוח לפניו - היה זה הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל. אצלו שימש בית המדרש כ"דירת קבע" בין בשעת שלום ובין בשעת מלחמה. כל כך שקוע היה הגאון זצ"ל בלימודו, עד שלא הבחין כלל בקצין הנכנס. אך משהשמיע הקצין את קולו הרועם, קם רבי חיים זצ"ל ממקומו.

שאלו הגנרל: אולי תגיד לי, היכן גר ה"ראבינר" שלכם - "חיים" שמו, הידוע כעושה נפלאות ויודע צפונות. אמר לו רבי חיים זצ"ל: האיש המבוקש נמצא כאן בבית המדרש, אך השמועה עליו איננה נכונה.

הבין הקצין כי הזקן שעומד לפניו הוא הרב המבוקש, והפטיר כי הקיסר נפוליון בונפרטה בכבודו בעצמו חפץ להיפגש עמו, ועליו להמתין כאן עד שיבואו לקחתו.

פורים דיליה

כעבור זמן קט, הגיעה מרכבה מאובקת מליאה בחיילים, ואלו הסיעוהו עד לפתח אוהלו המהודר של נפוליון אשר שכן במרכז מחנה הצבא.

בראות נפוליון את פני הגאון מוולאז'ין זצ"ל המקרינים אצילות תורנית טהורה, שמח לקראתו. ופתח פיו ואמר: שמעתי עליך שהנך איש חכם ופיקח, ובכן, מה דעתך על עתידה של המלחמה, האם תסתיים בנצחון כביר כקודמותיה? או שמא עומד אני בפני כישלון מהדהד? חשוף נא בפני את מחשבותיך בגילוי לב, וללא מורא - אמר לו הקיסר נפוליון...

פתח רבי חיים זצ"ל את פיו וענהו במשל: בן מלך עשה פעם את דרכו כשהוא על מרכבה מלכותית, רתומה לארבעה סוסים משובחים, מטובי היחס והאיכות שרכש לו במדינות רחוקות - ממצרים, מהמערב, מצרפת ומאיטליה. בדרכו, נכנס לתוך יער עבות, שם מעדו רגלי אחד הסוסים לתוך ביצה ובוץ טובעני, עד שמשך אחריו את שלושת ריעיו. ותתהפך המרכבה על צידה. העגלון והמשרתים ניסו והתאמצו לחלץ את הסוסים. אך לשוא.

כעבור שעות, התקרבה עגלה רעועה, רתומה לשלושה סוסים כחושים דלי בשר, ו... שקעו בביצה. יצא מתוכה העגלון, שלף את השוט והחל מצליף בסוסיו. הללו אזרו את שארית כוחם, נעו וזזו אנה ואנה, לשם ולכאן, עד ש... יצאו מהביצה. ויהי הדבר לפלא בעיני השר הנסיך ומלוויו, הכיצד שלושה סוסים צנומים ודקים, נחלצו תוך רגעים מן הבוץ. ואילו ארבעה סוסים אבירים, שוקעים ושוקעים להם, ללא כל עצה ותחבולה איך להימלט מהצרה!?

את שאלתו הציע הנסיך בפני העגלון - ה"מבין"...

אין כאן שום סוד וחכמה - השיבו האיכר. הסוסים שלך אדוני הנסיך, מיוחסים המה וטהורי גזע - זה בא ממצרים, זה בא מהמערב, זה מצרפת וזה מאיטליה - מהטובים והמובחרים שבכל מדינה. לפיכך כאשר מצליף אתה על גבם בכדי שיחלצו את המרכבה מן הביצה אליה שקעה, כל סוס מושך אותה לרוח אחרת - אין הם מצליחים להתאחד למען המטרה. אדרבה,

כאשר האחד מוכה, עמיתו שמחים לאידו. מה שאין כן סוסי הדלים והכחושים, כולם משפחת סוסים אחת המה - אמא ושני בניה. לזאת, כשמכה אני את אחד מהם, חשים זאת גם השניים האחרים, ונחלצים מיד בכל כוחו לעזרתו, וכך מוציאים הם את העגלה מן הבוץ...

סיים הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל את פרשנותו על עתידה של המלחמה: כבוד הקיסר נפוליון, לרשותך עומד צבא אדיר מחומש היטב, אך דא עקא! מורכב הוא מצבאות אוסטריה, פרוסיה, ספרד ואיטליה, שנלוו לצבא הצרפתי. כל אחד מהם מתאמץ לרכוש לעצמו את תהילת הנצחון. לא כן צבא הרוסים! אף כי דל הוא באמצעים, מורכב הוא מבני עם אחד, הלוחם למען מטרה בלעדית: הגנת ארצו, כל אחד ואחד מהחיילים חש בסכנה המשותפת, ולזאת, כולם יתאמצו ויטו שכם להצלחת הקרב - ועל כן לדעתי נצחונך בקרב מפוקפק!

למותר לציין כי אכן דבריו של הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל התקיימו במלואם, ונפוליון ספג במלחמה עם הרוסים מפלה צורבת.

כי בכוח האחדות - מנצחים! ובפירוד - נכשלים!

"ויהי בישורון מלך" - "יהד שבטי ישראל"

כאן המקום להוסיף שעל ידי אחדות בכלל ישראל ניתן להשיג ולקנות מעלות גדולות ונשגבות.

הגאון מוילנא זצ"ל כותב בפירושו על משלי (ו, יט): "וכמו שכתוב (איוב כג, יג): "והוא באחד ומי ישיבנו", כלומר כאשר ישראל באחדות אז השכינה שורה בישראל. אבל כאשר "מדנים בין אחים" אז - וגעלה נפשי. וזה מבואר גם בספרי (פרשת וזאת הברכה) שכתוב: "ויהי בישורון מלך" - מתי? - "יהד שבטי ישראל" - כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות".

למדנו אפוא - כאשר קיימת אחדות ואגודה אחת בכלל ישראל - אזי השכינה שורה בהם!

פורים דיליה

"ויחן שם ישראל" - הזמן המתאים לקבלת התורה

בזה מובן שכאשר חנו כלל ישראל למרגלות הר סיני כאיש אחד בלב אחד - זהו הזמן המתאים לקבלת התורה, וכמו שמובא בדברי המדרש רבה (פרשת צו פ"ט ט):

"גדול השלום שבכל המסעות כתוב "ויסעו ויחנו" - נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חניה אחת, הדא הוא דכתיב: "ויחן שם ישראל", "ויחנו שם בני ישראל" אין כתיב כאן, אלא "ויחן שם ישראל", אמר הקב"ה: הרי שעה שאני נותן תורה לבני".

ההצלה של כלל ישראל - "לך כנוס את כל היהודים"

גם סדר ההצלה בנס הפורים נעוץ בכוח האחדות. אסתר המלכה ידעה זאת היטב, והיא הכירה שכדי להנצל מגזירת המן על כל בני ישראל להיות באחדות, ולכן מיד בשומעה שהמן הרשע אמר עליהם שהם "עם אחד מפוזר ומפורד" היא ענתה לעומתו ואמרה למרדכי: "לך כנוס את כל היהודים" - חייבים להתאחד כולם יחד, ורק כך נוכל להינצל מגזירת המן אשר שאב וינק את כוחו מהפירוד והפיזור!

הדבר מפורש בחז"ל בכמה מקומות, נציין את דברי המדרש שוחר טוב (כב, ז) וז"ל: "אין אתה מוצא ימים קשין שהיו ישראל באפלה, ויושבין בחושך ובצרה, כאותן הימים שהיו בימי המן, שאמר לאחשורוש: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד", כיון שידעה אסתר התחילה לומר למרדכי: "לך כנוס את כל היהודים".

אות לזה שכל ההצלה היתה בזכות האחדות של כולם יחד, ניתן למצוא בפיוט "שושנת יעקב": "שושנת יעקב צהלה ושמחה, בראותם יחד תכלת מרדכי". כלומר, מה שכלל ישראל זכו לניצחון ולשמחה וצהלה, משום שהיו באותה עת באחדות גמורה, וזהו - "בראותם יחד תכלת מרדכי".

כלל ישראל היו באותה שעה באחדות גמורה!

ביסוד זה ניתן לתרץ כמה דקדוקים בפסוקי המגילה:

בפרק ט' פסוק ט"ז כתוב: "ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם, ונוח מאויביהם והרג בשונאיהם". שואל הגר"א זצ"ל (פירוש למגילת אסתר על דרך הפשט): מדוע נקט הכתוב בלשון יחיד "ועמד, ונוח, והרוג". ולא נקט בלשון רבים "נקהלו ועמדו, ונחו, והרגו"? ומבאר הגר"א זצ"ל: המגילה מדגישה לנו בכך את ענין אחדותם של ישראל, שהיתה בהם אחדות גמורה, שלימה ותמימה.

וגם שם בפסוק כ"ג, כתוב: "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם", וגם כאן יש לתמוה מה הלשון "וקבל" הנכתב הפסוק, מדוע לא כתוב "וקבלו" - לשון רבים.

אמנם, המהר"ל זצ"ל בפירושו על מגילת אסתר "אור חדש" מסביר בזה"ל: "אמר: 'וקבל היהודים' - לשון יחיד, כי קבלו כולם בשמחה וברצון ובקול אחד אמרו נעשה ונשמע, וזהו 'וקבל' ולא היו דעות מחולקות. ועוד כי ישראל היו מנצחים את המן מצד שהם עם אחד". וכן כתב הגר"א זצ"ל בפירושו על פסוק זה.

הרי לפנינו, שישנה הדגשה מיוחדת בנס פורים, בין בגזירה אשר נגזרה על עם ישראל, ובין באופן המלחמה והניצחון על המן, ובין בקבלה אשר קיבלו על עצמם את עיצומו של היום, שכל אלו סובבים סביב הציר של מידת האחדות השרויה ביניהם.

"מחצית השקל" - להורות את בני ישראל על אחדותם

לפי מה שנתבאר עד כה, יש ליישב כמין חומר את חמשת השאלות שהצבנו בראש המאמר.

א) פתחנו בשאלה, מה הקשר בין מצות "מחצית השקל" ליו"ט של

פורים דיליה

פורים, עד שחז"ל תיקנו לקרוא בפרשת שקלים לפני ר"ח אדר. והאמת שיש בזה עומק גדול:

האלשיך הקדוש בספרו תורת משה (שמות ל, יג) מבאר בשם הגאון רבי שלמה אלקבץ זצ"ל: ענין נתינת מחצית השקל - שנותנים רק מחצית ולא שקל שלם, להורות את בני ישראל על אחדותם, לבל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחבירו, כי כל אחד אינו אלא חצי - פלג גופא, ורק בהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה שלם, ולכן מביאים רק "מחצית השקל".

וכן כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו דברי יהונתן, דענין "מחצית השקל" - להורות שכל אחד לבדו הוא רק חצי, וכדי להיות שלם עליו להיות יחד עם כל ישראל.

ובזה נוכל להבין את פשט דברי הגמרא במסכת מגילה (דף יג:): "אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכם הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן: "באחד באדר משמיעין על השקלים". כלומר: הקב"ה בידועו שעתיד המן הרשע לומר לשון הרע על כלל ישראל לפני אחשוורוש "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד", הקדים רפואה למכה ונתן להם את מצות מחצית השקל, על מנת שבזכות האחדות, הטמונה במצות מחצית השקל - ינצלו מגזירתו של המן. וכך מצאתי שביאר בספר ישמח ישראל (פרשת שקלים).

"משלוח מנות" - להרבות אהבה ורעות בין איש לרעהו

ב) עוד שאלנו: מדוע חז"ל תיקנו מצות משלוח מנות דוקא בפורים ולא בשאר מועדים.

ולפי הנתבאר שמהותו של יום הפורים הוא "אחדות", על כן קבעו חז"ל כי דוקא בפורים ראוי להרבות במשלוח מנות איש לרעהו אשר כל מטרתו להרבות אחדות ורעות בין האדם לחבירו.

וכבר ידועים דברי החתם סופר זצ"ל (שו"ת אורח סי' קצו) בשם הגר"ש

אלקבץ זצ"ל בטעם מצות משלוח מנות - כדי להרבות ריעות. וכעין זה מובא בב"ח (או"ח סי' תרצה) בטעם משלוח מנות - כדי שיהיה שש ושמח עם אוהביו ורעיו, ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות. וכעין זה פירש גם הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל בספר מגילת סתרים.

והוסיף על כך בספר שפתי חיים: הדבר בא לומר שתכלית מצות משלוח מנות היא כדי ליצור אהבה הדדית, ועל ידי כך לעורר את כח האחדות לדורות. וזה על פי המבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פרק ב'): "אם חפץ אתה להידבק באהבת חברך הוי נושא ונותן בטובתו". ואם כן על ידי שכל אחד דואג לרעהו שגם הוא יוכל לקיים את מצות סעודת היום, בכך מתרבה האחדות בעם ישראל.

כשסועדים יחד - הם בשמחה וטוב לבב ופטורים מ"משלוח מנות"!

ג) עוד הערנו בעניינם של אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין שהיו מחליפים סעודתם, ופירש"י זצ"ל, שכל שנה הלך אחד לסעוד אצל חברו, ולכאורה זה שהתארח לא קיים מצות משלוח מנות באותה שנה.

אמנם מעיון בדברי הב"ח זצ"ל (סי' תרצה) נוכל להבין את הנהגתם, וזה לשונו: "אלא כן הוא בפירוש, דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו ורעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות. אם כן אם יסעוד אחד עם חברו ורעהו הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות", עכ"ל.

היינו - על ידי שהאחד מסכים ללכת לסעוד אצל חברו והדבר גורם לקירוב לבבות ולריבוי אהבה ואחדות ביניהם, והרי זהו עיקרו של טעם מצות משלוח מנות. על כן שפיר שניהם יוצאים ידי חובת מצוה זו!

הנתינה בפורים - בכדי להרבות האחדות

ד) על פי כל הנתבאר מובן גם מדוע נתקנה מצות מתנות לאביונים דוקא בפורים, כי ענינה הוא שכל אדם ידאג לא רק לצרכי סעודתו, אלא

פורים דיליה

שלא יוותר אפילו אחד אשר אין לו את צרכי הסעודה, כולל העני המתבייש לבקש.

ולכן אין צורך לדקדק מי הוא המקבל אם ראוי לכך אם לאו, אלא כל הפושט יד נותנים לו, כי עיקר המצוה אינה הנתינה אלא להראות אכפתיות שכולם ללא יוצא מן הכלל יקבלו, וכך כל כלל ישראל ישמחו בשמחת הפורים כאיש אחד בלב אחד, ובזה תתרבה ותגדל האחדות.

התורה קיימת אצל כלל ישראל רק בזמן האחדות ביניהם!

ה) ולענין הקושיה האחרונה שהעלינו, מה שייכת "קבלת התורה מרצון" שוב, הרי כבר קיבלו את התורה.

יש לומר, דהנה ביארנו שעל מנת לקבל את התורה צריכים להיות באחדות על דרך הכתוב "ויחן שם ישראל" - כאיש אחד בלב אחד, והנה לאחר שקבלו את התורה "באונס" שכפה עליהם הר כגיגית, שוב שרר בעם ישראל פירוד, וכמו שאמר המן "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", והתורה אינה יכולה לשכון בתוכם במצב זה. ורק לאחר השתלשלות הענינים, שאסתר אמרה: "לך כנוס את כל היהודים" וכלל ישראל הגיעו לדרגה גבוהה יותר של אחדות יכלה להתקיים פעם נוספת בחינה של "קבלת התורה" - והפעם מרצון ולא מאונס.

מכאן למדנו כמה עלינו לנהוג במשנה זהירות ביום קדוש וחשוב זה - להרבות באהבה ואחווה שלום וריעות, ולא ח"ו להיפך - הנוהגים לזלזל וללעוג על זולתם, שהרי עיצומו של יום הוא האחדות, ורק על ידה זכינו לנס ההצלה והישועה.

זכירת מעשה עמלק "שרפו ידיהם מן התורה"

פתח דבר:

בחומש דברים אנו קוראים (פרק כה, יז-יט): "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

פסוקים אלו נקראים על ידינו בכל שנה ושנה בשבת זכור, מפני שיש מצוה מן התורה לזכור את מה שעשה לנו עמלק כאשר יצאנו ממצרים. זהו גם אחד משש הזכירות שצריכים אנו לזכור בכל יום.

במאמר הבא נתבונן ונעסוק בפרטיה ודקדוקיה של מצות זכירת מעשה עמלק.

זכירת מעשה עמלק - לזכור מדוע עמלק בא

יש להקדים: הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל היה מביא את דברי הילקוט שמעוני (סוף פ' כי תצא), וכעין זה איתא גם במדרש תנחומא (פ' כי תצא סי' ט'), שם מבואר שישנה מצוה מיוחדת של "זכירת מעשה עמלק" וזו איננה המצוה של "מחיית זכר עמלק". ויש הבדל רב, כי מחיית עמלק נאמרה למלך ישראל וכמבואר ברמב"ם הלכות מלכים (פרק א, ב), והזכירה נאמרה

פורים דיליה

לכל איש מִישראל, ובהכרח שמצות "זכור את אשר עשה לך עמלק" היא מצוה בפני עצמה.

והנה שורש מצות הזכירה הוא לזכור את הסיבה בגינה עמלק נלחם נגד עם ישראל, וכאותו המשל המובא בילקוט שמעוני שם:

"משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו פרדס אחד והכלב קשור בפתח הפרדס ומביט בכל מה שבפרדס. נכנס אוהבו של מלך לגנוב מן הפרדס ושיסה בו את הכלב וקרע את בגדיו. אמר המלך: אם אני אומר לאוהבי למה נכנסת בתוך הפרדס שלי? הרי אני מלבין את פניו. אלא אומר הראית כלב שוטה איך קרע את בגדיך? מיד הוא מבין מה עשה. כך אמר משה: הריני אומר לישראל "זכור את אשר עשה לך עמלק".

עמלק בא על שרפו ידיהם מהתורה!

הרי למדנו מדברי הילקוט שעמלק אינו סיבת הזכירה ואינו אלא הכלב הרע ששיסה בנו בעל הפרדס - הוא הקב"ה בשל מעשינו. ואם כן עלינו להבין מהו החטא בגינו הקב"ה שיסה בנו את עמלק.

ובאמת, הסיבה לבואו של עמלק מפורשת בדברי חז"ל (מס' סנהדרין דף קו. ובמדרש תנחומא פ' בשלח כ"ה, ובמכילתא בשלח) על הפסוק בחומש שמות (יז, ח): "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", דרשו חז"ל: "אחרים אומרים: אין 'רפידים' אלא רפיון ידים, לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה לכך בא השונא עליהם, לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה".

הדרך להילחם בעמלק - להתחזק בתורה!

ואם כן סיבת בואו של עמלק היא רפיון ידיהם של ישראל מהתורה, ורק מפני כבודם לא הוזכר החטא בתורה במפורש, אבל מכל מקום הרמז המעשי ברור לכל אחד: יש להתחזק ולא להרפות ידינו מהתורה.

ובפשטות נראה שאין מדובר כאן על עבירת ביטול תורה לגמרי, אלא

זכירת מעשה עמלק - "שרפו ידיהם מן התורה"

ב"רפיון ידים" - שאין בו די חיזוק הראוי לתורה, ועל חטא זה באה מצות הזכירה.

וידוע שלכל אחד יש נקודה של עמלק בתוך לבו, והעבודה שלנו היא להתחזק כנגדו ולהכניעו, ואם כן פשוט הדבר שאם עמלק כוחו ברפיון הידים בתורה, הרי שהדרך היעילה ביותר להלחם נגדו היא רק בהגברת העמל והיגיעה בכל כוחותינו בתורה, שזהו ההיפך הגמור של "רפו ידיהם מן התורה". ואכן במאמר הבא נעורר מעט על ענין זה - החשיבות העצומה של ההתחזקות בתורה בלא להרפות, כי רק באמצעות מידה זו של הגברת חיילים לתורה נוכל להשיג את מעלותיה.

"ויסעו מרפידים" - מרפיון הידיים בתורה

והנה תנאי הכרחי להשגה בתורה הוא ההתגברות על מידת העצלות הטבועה בו באדם שיסודו מעפר.

והדברים מפורשים בדברי האור החיים הקדוש המפורסמים: בפרשת יתרו (יט, ב) כאשר באו ישראל לקבל את התורה כתיב: "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר". ומבאר האור החיים הקדוש שבפסוק זה מפורטים ג' עיקרים בהכנה הנדרשת בכדי לקבל את התורה:

(א) התגברות בעסק התורה בלי עצלות, שנסעו מ"רפידים" - "שרפו ידיהם".

(ב) שפלות וענוה בגדר של "במדבר".

(ג) להיות באחדות - "כאיש אחד בלב אחד".

נצטט את לשונו הזהב של האוה"ח הקדוש בנוגע לענייננו - "ויסעו מרפידים", וביאר שם בזה"ל: "הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכירנה ה' לתורה ידקדקו לומר לשון חוזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליה,

פורים דיליה

דכתיב (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם כי ימות..." ודרשו ז"ל (ברכות דף סג:): וכו'. כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתם לומר עסק התורה, השתדלות התורה, ורבים כמוהו".

מוסיף האור החיים הקדוש בדבריו קביעה נחרצת: "ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול, וכנגד זה אמר הכתוב: "ויסעו מרפידים" - שנסעו מבחינת רפיון ידיים. והן נסעו מבחינה זו והכינו את עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומר: "ויבואו מדבר סיני".

ומבואר מזה שהתנאי ההכרחי לעסק התורה הוא עמלות התורה מתוך התרחקות מ"רפידים" - "רפיון ידיים".

רפיון ידיים - תורה ללא התלהבות

והנה יש להבין מדוע נקראים המתעצלים בתורה - שרפו ידיהם, ולא נקטו את ענין הרפיון בשאר איברים?

וראיתי ביאור נחמד בדרך צחות בספר דרש מרדכי: ידוע שהגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל נהג לומר שסברא אשר אינה יכולה להיאמר ללא תנועות ידיים - אות הוא כי הסברא אינה סברא...

מין הרב שך זצ"ל הפטיר על כך: רבי שמעון זצ"ל צודק לכאורה, אך אני רק איני יודע כיצד ניתן לומר איזו שהיא סברא בעולם בלי לעשות שימוש בתנועות ידיים ובלי להתלהב מיופיה...

וזהו בחינת "רפו ידיהם מן התורה" כשאין את ההתלהבות, את תנועות הידים, והדברים אינם נאמרים בלהט פנימי. וכפי שנהג להתבטא הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל: "התורה צריכה את ה"קולות וברקים" וקנתניתה מסיני, כי צריך ללמוד עם כל רמ"ח האיברים ושס"ה הגידים".

זהו רפיון ידיים!...

"במילי דשמיא העצלות היא רעה חולה"...

נעסוק בגנותה ורעתה של מידת העצלות במילי דרוחניות בכלל:

כתב בספר פלא יועץ: מי שהוא עצל, אבל מזלו עמו - שחננו הקב"ה בעושר, על ידי עושרו אין העצלות נרגשת אצלו כל כך ואינו עושה רושם, שהרי בזכות ממונו, מלאכתו נעשית על ידי אחרים, אבל אם יש לו עצלות במילי דשמיא - זו רעה חולה.

"אמר עצל: שחל בדרך ארי בין הרחובות"

בספר משלי (כו, יג) מתאר שלמה המלך ע"ה את דמיונותיו הבלתי מציאותיים של העצל הנדרש לקום ממיטתו בכדי לעשות דבר מה: "אמר עצל: שחל בדרך ארי בין הרחובות", ויש להעיר מדוע דמיונו נוטה דוקא לכיוון של אריות המסתובבים להם ברחובות?

הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל נהג לומר שהתשובה היא פשוטה: מידת העצלות הטבועה בו מיסודו היא שגורמת לעצל חוסר חשק לעשות את הדבר הנכון באותה עת, עד כדי כך שהוא מסוגל להשתכנע במחשבה הפרועה ביותר של "אריה בין הרחובות". לעומת זאת אם יזמינוהו באותה שעה למסיבת מרעים או למקום אחר שלבו חושק ללכת, נראה כאילו כל ה"אריות" פרחו להם באויר על מנת לפנות לו את דרכו לשם במהירות...

כך המתעצל ללמוד תורה, לעולם ימצא דרכים לתרץ את חוסר התמדתו - בעייפות או בקושי להתרכז וכיו"ב, והוא אף יהיה משוכנע שזאת האמת. אולם כל המחשבות הללו הן תוצאה של מידת העצלות, כי באמת הוא רענן ומרוכז היטב. והמבחן לכך: אם באותו זמן תיזדרש ממנו מחשבה מעמיקה או חישוב מסובך בנוגע לריוח גדול של ממון שיכול הינו לגרוף לכיסו - או אז הראש כבר יתפקד היטב והעייפות תסתלק לה כלא היתה, אות הוא שלא היתה זו אלא עצלות...

פורים דיליה

החזון איש זצ"ל: הדור שלנו אינם אוהבים להתייגע

ויש לדעת שיצר העצלות הוא המפסיד הגדול ביותר להתקדם ולעלות במעלות התורה, ועלינו החובה להקפיד מאוד לא לקפח את לימודנו בשל מידה זו השוכנת בתוכנו.

וכבר התבטא מרן החזון איש זצ"ל: "הדור שלנו הוא טוב מאוד, אך בני אדם אינם אוהבים להתייגע". ואמר על כך משל: כאשר חופרים בקרקע בכדי להגיע למקור מים, ישנם מקומות שנדרשת חפירה של חצי מטר, ויש מקומות שצריך לחפור מטר שלם, ובנקודה אחרת יש לחפור מאות מטרים אבל סוף דבר תמיד יגיעו החופרים אל המים - כן הוא גם ברוחניות מי שיתייגע ויעמול יגיע אל יעדו, כל הבעיה היא שלאדם אין מספיק סבלנות וכח רצון לחפור...

לא להתעצל לעיין בספרים

נציין כמה הערות מעשיות בנוגע לדרך לימוד התורה - ויסודן אחד: לעולם לא להתעצל!

א) הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מסר פעם שיעור בישיבה, וכאשר נתקל בציון של גליון הש"ס בו רעק"א זצ"ל מפנה לעיין במקום פלוני, שאל הגרש"ז זצ"ל את תלמידיו, האם עיינתם כבר באותו מקום? התלמידים הגיבו בשלילה. העיר להם ראש הישיבה זצ"ל: תארו לעצמכם שרבינו רבן של כל בני הגולה הגרעק"א זצ"ל היה עומד לפניכם ואומר לכם: עיינו במקום פלוני, וכי לא הייתם ממהרים לקיים את דבריו? ואם כן מה בין אמירה בעל פה או בכתב - תמיד מן הראוי לעיין בציונו של רבי עקיבא איגר זצ"ל.

על זה הדרך - כאשר בתוספות או בש"ך וכיו"ב מצויין לעיין כאן או שם והספר נמצא בהישג יד, וכל מה שנדרש הוא לקום מהמקום לפתוח ולעיין, בכל זאת פעמים רבות אנו נמנעים מכך אך ורק מסיבה אחת ויחידה - עצלות!...

וכבר שמענו פעמים מרבתינו שהתבטאו בדרך צחות: "אין להאמין במה שכתוב בספרים" - היינו כאשר כתוב בספר שכך וכך כתוב במקום פלוני - אל תאמין לו, אלא לך ותעיין בעצמך...

"נרפים אתם נרפים - על כן אתם אומרים נלכה נזבחה ל'ה"..."

ב) קבוצה של בחורים צעירים מתלמידיו של הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל ראש ישיבת חברון, בקשו להתחיל ללמוד מסכת "זבחים" מסדר קדשים - שלא כנהוג בישיבות.

הגר"י סרנא זצ"ל הזכיר לפניו את הפסוק בחומש שמות (ה, יז): "נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים נלכה נזבחה"... וכי סדר נשים ונזיקין אתם כבר יודעים על בוריין?! אין זאת אלא שקשה לכם להתמודד עם המסכתות הללו - ללמוד ולדעת אותן היטב, על כן בכדי להשתיק את מצפונכם אתם תרים אחר מחוזות אחרים, וכל רצונכם הוא להקל מעליכם את הקושי.

זו גם כן סוג של בריחה מהתמודדות...

ואכן מדובר בנושא אשר צריכים מאוד להתחזק בו, פעמים רבות אנו מעיינים בספרים באמצע הסדר בנושאים שאינם קשורים ללב הסוגיה בה אנו עוסקים, יש לדעת שהדבר נובע מעצלות להשתקע לגמרי בסוגיה ובענין בו כולם עוסקים. והוא בבחינת "קשה עתיקתא מחדתא" כמבואר במסכת יומא (דף כט.).

אופן הלימוד - מבלי עצלות הגוף

ג) נזכיר עוד נקודה חשובה - מה שהביא הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל (אור לציון חכמה ומוסר עמ' מג): עמל התורה מתבטא גם בצורת ואופן הלימוד שלא יהיה מתוך עצלות. ויש בזה כמה חלקים. ראשית - להימנע מ"עצלות הגוף", דהיינו יש להתרגל ללמוד בלי להניח את הידיים על

פורים דיליה

השולחן ומבלי להשעין את כל הגוף אל משענת הספסל. כי הלימוד צריך להיות מתוך שמחה ויגיעה רבה בכל אבריו. וכן יש ללמוד בקול רם ובכח.

והנוהג כן הוא מסוגל להצליח ולקנות את מידת הזריזות גם בהבנת התורה - על פי יסודו של הרמח"ל זצ"ל במסילת ישרים פרק ז וז"ל שם: "ואמנם, התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות. והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו".

וכתב שם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל דברים מניסיונו בזה"ל: "וזה כלל אצלי, בחור שלומד בקול רם, מתנדנד ולומד, לא נשען, לא מפקק, עיניו לא דומעות - זה יהיה תלמיד חכם טוב, כי החיצוניות משפיעה על הפנימיות כנ"ל. אבל בחור שלומד בעצלות ובקושי - הלימוד יפרח מהר מראשו, אולי יקבל משרה כל שהיא רב דיין וכדומה בעד כמה פרוטות אבל חלילה יטעה בהרבה הלכות כי אינו תלמיד חכם טוב, ה' יצילנו. לכן הרוצה לזכות להיות תלמיד חכם כדבעי צריך לעמול הרבה בתורה וללמוד בשמחה ולשמח את אחרים".

"טוב לעמול בתורה בגוף ובמחשבה!"

נביא ליסודות הללו עובדות שהם בגדר "מעשה רב" על מנת לסבר את האוזן כיצד נהגו גדולי ישראל, בבחינת כזה ראה וקדש!

מסופר על הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל: כאשר נזקק לעיין בספר כלשהו תוך כדי לימודו, היה ניגש בזריזות מדהימה לארון הספרים בכדי לשלוף מתוכו את הספר הנחוץ לו, ומעולם לא הצליחו תלמידיו להקדימו ולעשות זאת עבורו, למרות זקנותו המופלגת וחולשתו הרבה.

על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מסופר: בשנות זקנותו צעד אל עבר

הישיבה בכדי למסור שם שיעור, הדרך לבית המדרש היתה כרוכה בעליית מדריגות רבות. מאמץ העליה הכביד על לבו של רבי משה זצ"ל, והוא נאלץ לעצור ולנשום עמוקות. ואז אמר למלוויו: "בעלייתי במדרגות, אני חש את השמחה של היגיעה למען התורה - כך עולים במעלות התורה".

רבי משה זצ"ל כאשר נזקק לספר בספרייתו נהג לטפס על כסאות ולהורידו בעצמו ולא הניח לאחרים שיעשו זאת עבורו באומרו: "טוב לעמול בתורה בגוף ובמחשבה, וכשעמלים מצליחים!"

צורת לימודו של הסבא מקלם זצ"ל

סיפר המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל: בישיבת קלם ידוע היה כי הסבא מקלם זצ"ל ביקש להרגיל את גופו לעמל התורה במשך שעות ארוכות ללא הרף ובלא ליאות. מה עשה? הניח את הגמרא על גבי סטנדר מעץ אשר ראשו לא היה קבוע במסמרים כלל - כך שכל נגיעה קלה בו, עלולה למוטטו ולשוברו, בזה הבטיח לעצמו שלא ישען עליו בידו או בראשו תוך כדי הלימוד - דבר שיגרום לו ללמוד מתוך רפיון ותשישות. הסבא זצ"ל היה עומד על יד הסטנדר הפלאי כשמונה שעות רצופות, ועסק בתורה בלי הפסק וללא רפיון כלל!

התורה אינה מברכת במיכלי דרוחניות

לפי מה שנתבאר עד כה, ניתן ליישב ענין תמוה. מדוע כאשר יצחק אבינו ע"ה בירך את בנו יעקב אבינו ע"ה, לא בירכו ברוחניות אלא רק ברכות בגשמיות, וכמו שנאמר בתורה (בראשית כז, כח): "ויתן לך אלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש".

כמו כן מצינו בברכות שבפרשת בחוקותי (ויקרא כו, א) "אם בחוקותי תלכו..." מבטיחה התורה: "ונתתי גשמיכם בעיתם ונתנה הארץ יבולה", אבל לא מצינו בכל הפרשה הבטחה וברכה על תורה ושאר עניינים ברוחניות, ויש לשאול וכי ברוחניות אין צורך בברכה ובסייעתא דשמיא?

פורים דיליה

תירץ על כך הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א: בהכרח כתוב כאן שבענייני רוחניות, ולעלות בתורה, אין דרך אחרת אלא לעמול ולהתייגע, כי דברים אלו אינם נרכשים באמצעות ברכות... ולכן בתורה לא הוזכרה ברכה מעין זו, מפני שאי אפשר לגדול בתורה אלא בהתמדה ובעמל בלי הפסק וללא רפיון ידים!

אין התורה מתקיימת במי שמרפה עצמו עליה!

ויסוד הדברים כבר מבואר ברמב"ם (פ"ג מהלכות ת"ת ה"ב) וז"ל: "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמז: "זאת התורה אדם כי ימות באהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים".

הרי לנו מדברי הרמב"ם זצ"ל כי התורה לא תשכון בגופו של מי שמרפה עצמו עליה רק במי שממית את רצונותיו ומוסר נפשו עבורה.

כשבושרת אש - אין עצלות!

נקודה נוספת יש להאיר, לא זו בלבד שכך היא ה"צורתא דשמעתתא" - ללמוד מתוך יגיעה ועמל ובלי רפיון, אלא כאשר לומדים בלי רפיון הדבר נוסך בלומד כוחות עצומים עד שעל ידם אפשר יהיה לו ללמוד את כל התורה כולה!

נסביר פשר דבר על פי מעשה שהיה:

פעם ישבו חבורת אנשים אצל הבריסקער רב זצ"ל. על גבי השולחן מונח היה הספר "משיב דבר" של סבו הנצי"ב זצ"ל. מרן הרב מבריסק זצ"ל נטלו לידו ודפדף בין בתריו. ואז זרק שאלה אל עבר הנוכחים: כיצד הספיקו דורות הראשונים לדעת את כל מסכתות הש"ס עם כל הראשונים

והאחרונים על בוריים, ובפרט הנצי"ב זצ"ל אשר היה טרוד מאוד בניהול הישיבה, וכידוע שלעתים חתם במכתביו ובתשובותיו "העמוס בעבודה". מדוע בדורנו אנו לא נתקלים באנשים שמספיקים ללמוד כל כך הרבה?... הגרי"ז זצ"ל ענה מה שענה לבאר פשר דבר.

הנוכחים באותה שיחה הלכו זמן קצר לאחר מכן לבקר במעונו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל והם סיפרו לו את מה שהבריסקער רב זצ"ל התפלא בפניהם.

ענה להם רבי איסר זלמן זצ"ל: אני אסביר לכם את ההבדל. טלו לדוגמא את העיירה וולאז'ין - עיר קטנה וצפופה, והבתים שם עשויים כולם מעץ, ואילו פרצה לה שם שריפה כל העיירה היתה נהפכת למאכולת אש. והנה כאשר אני למדתי בישיבת וולאז'ין - אמר הגרא"ז מלצר זצ"ל - פרצה פעם שריפה וכל אנשי העיר נמלטו על נפשם, תוך כדי מנוסתי ראיתי את בנו של איצל האופה שהיה רזה מאוד - ממש עור ועצמות, כשהוא רץ ותוך כדי מרוצתו נשא על גבו שני אנשים שלא יכלו לרוץ. וחשבת אז לעצמי, מנין לילד הצנום והרזה הזה כוחות לישא אנשים על גביו?...

עד שהבנתי כי התירוץ הוא פשוט, כשהעיירה בוערת אתה מגלה בתוך תוכך כוחות נסתרים!

הפטיר רבי איסר זלמן זצ"ל ואמר: בלבו של הנצי"ב זצ"ל בערה תמיד אש התורה, ומאחר שכן, אין פלא שהוא מצא זמן וכוחות להספיק את מה שהספיק...

הגרמ"ד הלוי שליט"א הוסיף על פי מעשה זה: עתה ניתן לתפוס כיצד הראשונים זצ"ל וכן הגר"א זצ"ל ידעו את כל התורה על בוריה, ובנוסף לכך הם שלטו בכל החכמות שבעולם. ולכאורה ייפלא איך הם הספיקו כל כך הרבה. אלא ביאור הדבר הוא משום שלבם בער כאש וכך גילו בנפשם כוחות מופלאים, ולא היה מצוי אצלם רפיון ידיים כלל!

פורים דיליה

איך שכינה שורה מתוך עצלות!

עוד יש לומר בטעם הדבר שכל ההצלחה בתורה תלויה בזה שלא ילמד מתוך רפיון ידיים ועצלות:

הנה איתא בגמרא מסכת שבת (דף ל:): "ללמדך, שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה". הרי לנו שאין השכינה שורה מתוך עצלות, ופשוט הוא לכל בר דעת שאם אין השכינה שרויה אצל האדם, לעולם לא יוכל להצליח בלימודו או בכל דבר אחר!

"העצלות היא מידה רעה מאוד!"

עוד יש לדעת: מידת העצלות היא רעה גדולה - לא רק לגבי לימוד תורה אלא בכל דבר, כי העצלות הינה מידה גרועה ההורסת כל חלק טוב שבאדם. וכבר האריכו בספרי מוסר על גודל רעת מידת העצלות ראה בספר מעלות המידות, וכן האריך בזה מאוד בספר ארחות צדיקים (שער העצלות).

ועיי"ש שפתח את דבריו בזה הלשון: "העצלות היא מידה רעה מאוד, מי שזאת המידה גוברת בו - עניניו מקולקלים מאוד בעולם הזה ובעולם הבא"...

"טבע האדם כבד מאוד"

גם הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים האריך לבאר גנותה של מידה זו (עי' פרק ו'), ונעתיק קצת מדבריו:

"ותראה כי טבע האדם כבד מאוד, כי עפריות החומריות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו, ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודתו - ודאי הוא שלא יצליח. והוא מה שאמר התנא (אבות ה, ב): "הוי עז

כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים". וכן מנו חכמים זכרונם לברכה (ברכות דף לב:) בדברים הצריכים חיזוק: תורה ומעשים טובים, ומקרא מלא הוא (יהושע א, ז): "חזק ואמץ מאוד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוך משה עבדי...", כי חזק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו".

הוסיף שם המסילת ישרים: "והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים, שכבר לבו של האדם יודע חובתו, ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף על פי כן יניחהו, לא מחסרון הכרת החובה ההיא, ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבודות העצלה מתגברת עליו, והרי הוא אומר: אוכל קמעא או אישן קמעא, או קשה עלי צאת מביתי, פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה, חמה עזה בעולם, הקרה רבה או הגשמים, וכל שאר האמתלאות והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם, ובין כך ובין כך התורה מונחת, והעבודת מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו. הוא מה ששלמה אומר (קהלת י, ח): "בעצלתים ימך המקרה, ובשפלות ידים ידלוף הבית".

ואולם אם תשאל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים והמקראות מן הכתובים והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו לפי דעתו המשובשת להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו, והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה.

כללו של דבר: חיזוק גדול צריך האדם להתחזק ולהתגבר בזריזות לעשות המצאות בהשליכו מעליו כובד העצלה המעכבת על ידו".

כמדומני שלאחר דברים נוקבים שכאלו אין צורך להוסיף מאומה...

נקודה אחת יש להוכיח מדברי הרמח"ל זצ"ל: מידת העצלות אינה רק

פורים דיליה

תכונה רעה אלא היא מן הטבע היסודי של בני אנוש בהיותם בעלי גוף חומרי אשר יסודם מעפר. כאשר נדע זאת נוכל להקדיש את כוחותינו ביתר שאת וביתר עוז בכדי לעדן ולזרז את נפשנו, ולהגביר חיילים ואומץ כח לתורה.

יצר העצלות - אפילו על ערש דווי!

ידוע כי גדולי עולם עבדו להתגבר על מידת העצלות עד יומם האחרון עלי אדמות.

וכמו שמסופר על הסבא מקלם זצ"ל אשר בטבעו היה אדם חלוש, ובימיו האחרונים נחלש מן הסתם עוד יותר. והנה יומיים לפני הסתלקותו, ביקש מאחד האנשים שעמד לסעדו, כי יואיל בטובו להעביר את המנורה שעמדה מול פניו - לצד אחר, מאחר ואור המנורה מפריע לו לעיון בספר. אבל לפתע קם הסבא זצ"ל ממטתו במרץ מיוחד וצעק: "זו עצלות, היצר הרע מנסה להכניס באדם עצלות, אפילו כשהוא שוכב על ערש דווי". הלך ונטל פטיש ומסמר והעתיק במו ידיו את המנורה למקומה...

ואף ביום פטירתו אימץ את רוחו ואזר כוחותיו וקפץ מהמיטה, מתוך חשש שמא החלישות שתקפה אותו נובעת ממידת העצלות.

כמו כן מסופר על הסבא מנובהרדוק זצ"ל: בימי צינה וסגריר, שלג וגשמים, היה רגיל להטריח את עצמו אל בית המדרש, כי תמיד חשד שמא לא מפני נטייתו השכלית הוא נשאר בביתו אלא בעטיו של היצר המשלה אותו והמרפהו לעמוד בנסיון.

תאווה או עצלות?...

נציין גם את דרך העבודה של הרבי רבי שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל: פעם אחת חשק לשאוף קצת טאבאק כאשר היה מוטה על משכבו, אמנם קופסת הטאבאק היתה מונחת על השולחן. חכך בדעתו מה לעשות - האם

ללכת אל השולחן בכדי ליטול את הקופסא ולשאוף ממנה מעט, או שמא נכשל הוא בזה ב"תאוה", מאידך גיסא אם ישאר שכוב על מטתו ולא ילך יפול ליצר ה"עצלות", והיה במבוכה מה לעשות.

עד שהחליט לצאת ידי שניהם - הוא קם והלך אל השולחן ולקח בידי את קופסת הטאבאק ותיכף ומיד הניחה מידו בלי לשאוף ממנה מאומה, כך ניצל מהעצלות ומהתאוות...

עצלות גרועה מגאווה

רבינו בחיי זצ"ל בהקדמת ספרו "חובות הלבבות" מוכיח כי קיים צורך לחבר ספר כעין ספר חובות הלבבות. המחבר זצ"ל התלבט אם בכלל עליו לחבר את ספרו או שאין העבודה הגדולה הלזו מוטלת עליו, ומנמק הוא שם את שיקוליו לחיוב ולשלילה - מצד אחד הוא נרתע מלחבר ספר גדול כזה כי איננו ראוי לכך, אבל מצד שני אולי כל ההחלטה - לא לחבר את הספר, נובעת מעצלות...

לאחר התלבטות הוא מכריע שחשש "העצלות" גובר על חשש של "גאווה", ולכן גמר אומר בנפשו לחבר את חיבורו הנפלא והגדול "חובות הלבבות".

המשגיח רבי גדליה אייזמן זצ"ל דקדק מכאן: הרי מכל מידות הרעות הרבות, חז"ל ראו צורך להזהיר את האדם באופן מיוחד מפני מידת הגאווה. וכמו שכתוב באבות (פ"ד, מ"ד): "מאוד מאוד הוי שפל רוח", ופירש הרע"ב זצ"ל: שבכל המידות הדרך האמצעית היא המשובחת, אבל במידת הגאווה יטה עצמו עד הקצה האחרון של שפלות הרוח - לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר.

והרי רבינו בחיי זצ"ל העדיף לא לחשוש למידת הגאווה ולחבר ספרו, רק בכדי להתרחק מחשש שיפול לזרועות מידת העצלות. מכאן רואים אנו עד כמה חמורה היא מידת "העצלות". והדברים נוראים!

פורים דיליה

בנושא זה של הזהירות מהנפילה לבור העצלות צריכים אנו להתחזק בו מאוד, בין אם מדובר בדבר מצוה או במעשה טוב, כל שכן בדברי תורה אשר יש להתחזק בהם לא ללומדם מתוך רפיון ידים. ובזה אנו מתקנים את עיקר הקלקול אשר גרם לביאתו של עמלק.

זהו הלימוד המעשי אשר צריכים אנו לאמץ מתוך הפרשה של זכירת עמלק.

מחיית עמלק רציפות הלימוד

פתח דבר:

במאמר הנוכחי נעסוק בסוגיית הרציפות בלימוד בחשיבותה ובמעלתה - היינו ללמוד בצורה רציפה ללא הפסקות מיותרות. נציג גם את ההפסד הגדול של ה"עושה תורתו קרעים קרעים" - בלימוד שאינו רציף. כמו כן נעלה עלי גיליון עצות מועילות להצליח בענין זה.

עמלק - הגורם ל"חטא העגל" ולכל הצרות

השפת אמת זצ"ל כותב בכמה מקומות כי עמלק הוא אשר גרם לחטא העגל, והוא האחראי לכל הרעות הכרוכות בו, כך חזרה זוהמתם לאחר מתן תורה, ושוב שלט בהם המוות - כל זאת מפני שעמלק פגע ופגם בהכנה למתן תורה, וכמאמר הכתוב: "אשר קרך בדרך" - היינו באמצע הדרך.

וז"ל השפ"א זצ"ל (פורים תרל"ז): "באמת כל חטא העגל נראה שהיה על ידי עמלק הרשע ימ"ש, שלולי הוא שעירבב את בני ישראל בדרך לא היה שום חטא", עכ"ל.

עמלק - עצר את רצף ההכנה ל"מתן תורה"

בספר הלקח והלבוב (עמ' מב) הרחיב בביאור דבריו הקצרים של השפת אמת זצ"ל: כוונתו היא שעמלק הפסיק את בחינת הרציפות בעבודת ההכנה

פורים דיליה

למתן תורה, וזאת באמצעות ה"אשר קרך", וכך נפסק הרצף של מ"ט ימים של הכנה למתן תורה, וגרם בכך שההכנה לא השפיעה על עם ישראל כראוי.

ולכן, מובן הדבר בפשטות: לולי ביאתו של עמלק לא היה מתרחש חטא העגל, כי חטא זה נגרם מחמת שהיו חסרי הכנה למתן תורה, ואילו ההכנה היתה נעשית בשלימות היה מתקיים בהם הפסוק (תהלים פב, ו): "אני אמרתי אלוקים אתם - ובני עליון כלכם", ופירש רש"י זצ"ל: "כשנתתי לכם את התורה, נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המות שולט עוד בכם", ותחת זאת נשארו במצבם: "אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תיפולו" - עקב החטא בו נכשלו. נמצא אפוא כי כל הסבל שסובלים אנו עד היום הזה הוא בעטיו של חטא העגל שכך העולם כולו לא הגיע לתיקון השלם, ויסודו של חטא העגל נעוץ במלחמת עמלק ימ"ש.

מחיית עמלק - באמצעות הרציפות

לקח זה אמור לאלפנו בינה, כי קליפת עמלק היא המבטלת והמונעת את האדם מלעבוד את בוראו ברציפות מתמדת, והיא אשר מכשילה את האדם שיעשה הפסקות בלימודו ובעבודתו. ונמצא אם כן שהדרך שלנו כיום למחות את עמלק ואת השפעתו הרעה במלחמה נגדו היא - להשתדל ולהתאמץ לעבוד את הקב"ה ברציפות, בקביעות, בתמידות וללא כל הפסקים. כך גם הלימוד צריך להיות לימוד רצוף בלי שום הפוגות ככל האפשר.

זוהי הפעולה בה אנו צריכים לנקוט בהילחמנו עם עמלק. זהו סדר העבודה בימים הללו, וזוהי צורת המלחמה נגד עמלק - ללמוד ברציפות בלי הפסקים!

מדוע לא צומחים גדולי תורה?...

מין הגרי"ש אלישיב זצ"ל נשאל פעם: מדוע בדורנו לא צומחים גדולי תורה?

ענה הגרי"ש זצ"ל: מפני שבדורנו נוהגים להפסיק באמצע הלימוד גם לדברים שאינם נצרכים!

בהזדמנות אחרת השיב: משום שחסר ברציפות בלימוד התורה. ואף שגם בדורנו יש הלומדים י"ב שעות ביממה, אבל ההבדל הוא רב - אכן לומדים י"ב שעות, אבל לדאבונו י"ב שעות הם "לא לומדים"...

כי אלו ההופכים כל "בין הסדרים" - ל"בין הזמנים", אין כל פלא מדוע הם אינם גדלים, מפני שאם ההמשכיות של הלימוד נפגמת גם התורה שנלמדה כבר משפיעה פחות על האדם.

לבנות בנין - ללא הפסק!

וכבר המשילו גדולי ישראל זצ"ל ענין זה בכמה אופנים:

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל נהג לומר: אתם יודעים מפני מה אין אנו רואים הצלחה ברוחניות? אומנם אנו מתעלים הרבה, ובפרק זמן מסוים אנחנו הולכים מדרגה לדרגה, אבל מגיע הרגע בו עוצרים ונחים מן העבודה. יש לדעת כי כך יתכן שנאבד הרבה יותר ממה שהשגנו כבר, ועל כן התרופה שלא להניח הרסן אף לפי שעה - ואז מובטח לנו שנצליח, כי "קובץ על יד ירבה".

והמשיל זאת המשגיח זצ"ל לבניית בנין - אם מניחים לבינה על הקיר ומורידים אותה, שוב מניחים ושוב מורידים - אף פעם לא יבנה בנין. כמו כן אדם הלומד במשך הזמן, ומוריד מעל צווארו הכל ב"בין הזמנים", וכך לאחר כל זמן שהינו מתחזק הוא שוב מוריד, איך יגדל ואיך יבנה את בנין נפשו?

רק אם מניחים ובונים ללא הרף, ואף פעם לא מפרקים - אז קיים סיכוי לבנין...

פורים דיליה

מה אפשר לעשות עם חצי מהשטר?...?

הגרי"ש אלישיב זצ"ל המשיל את ההפסק באמצעו של הלימוד עם המשל
הבא:

ראובן לוח כסף משמעון, וכתב לו על כך שטר. לימים פרע ראובן חצי
מההלואה וביקש משמעון המלוה שיכתוב על גבי השטר שכבר נפרע חצי
מהחוב. לשמעון לא היו נייר ועט, אמר לו הלוח: אם כך תן לי את חצי
של השטר...

שמעון ברוב סכלותו עשה כבקשתו של ראובן, קרע את השטר לשניים
ונתן לו את חציו. מה נשאר לו ביד? חצי שטר שלא ניתן לעשות עימו
דבר.

זו דרכה של תורה - אמר רבינו זצ"ל, מי שמפסיק את לימודו הוא כאילו
קרע חצי מהשטר שהקב"ה נתן לו, מה כבר ניתן לעשות עם שטר קרוע...

המים על האש לא ירתחו לעולם...

בשם המשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל אומרים: אם נניח כי זמן הרתחה
של קומקום המים הוא לאחר עשר דקות שהוא עומד על האש, אפילו אם
הקומקום יתחמם אלף פעמים במשך תשע דקות ואז יורידו אותו מהאש
ושוב יחממו תשע דקות ויורידו וחוזר חלילה - המים, לעולם לא יבואו
לרתיחה, כי רתיחה דורשת עשר דקות רצופות בלי הפסקים!...

הוא הדין בנוגע ל"ריתחא דאורייתא", התורה אינה חודרת ומפעפעת
אל לבו של האדם אלא כאשר היא נלמדת ברציפות!

בכדי לשאת עם החבל - עליו להיות ארוך מספיק!

ראיתי עוד בספר בני חיל (עמ' לה) שהמשיל ענין זה ל"חבל" - אם גוזרים
וחותכים ממנו בכמה מקומות. למרות שלא נחסר ממנו מאומה וכל חלקי
החבל נמצאים, עם חבל כזה לא ניתן לקשור ולשאת מאומה.

כמו כן התורה הקדושה היא כמו חבל ארוך - ניתן על ידה למשוך השפעות גדולות ועצומות על הלומד - ובלבד שה"חבל" אינו חתוך בשום מקום.

לאחר שהתבוננתי במשל זה מצאתי בו עומק נפלא: ניקח לדוגמה חבל באורך עשרה מטרים, מן הסתם ניתן לדלות באמצעותו עצמים הנמצאים בתוך האדמה עד לעומק של עשרה מטרים, אך אם נחתוך אותו לעשרה חתיכות, כל מה שנוכל להעלות עמו רק מה שנמצא בעומק של עד מטר אחד - למרות שיש לו חלקי חבל באורך עשרה מטרים.

הלוא ידוע שמכוח התורה ניתן להשיג כל טוב שבעולם בגשמיות וברוחניות, אמנם זאת במידה והלימוד הוא ברציפות גמורה, אך ככל שיש בו יותר הפסקות - באותה מידה יצטמצמו ההשפעות הבאות על ידה.

נתבונן בזה כי הדברים נפלאים!

"הרי הוא זורע ושולח עליהם מים לסוחפן!"

ומפורסמים דברי החזון איש זצ"ל (ע' קובץ אגרות ח"א ג) באגרותיו, שדבריו הם כקילורין לעינים וז"ל: "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת - הוא קיום התווה האפס וההעדד. הרי הוא זורע ושולח עליהם מים לסחפן. עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק. בלימוד התמידי - הוא סוד הקדושה. וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף רוח, מן הראוי לחבל תחבולות איך לקנות את התמדת הלימוד, ולהתפלל על זה תמיד".

תלמידו הגאון רבי אליקים שלעזינגער שליט"א הביא את הדברים הללו מרבו החזו"א זצ"ל (ע' ספר בית אב עמ' לט), ושאל על כך: מדוע אכן כך הם פני הדברים, ש"ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת" הוא מאבד גם את התורה שלמד מקודם, לאן נעלם אותו הלימוד!?

אמנם יש להבין זאת על פי משל: אדם הבונה בנין במקום המיועד לכך, מניח אבן על אבן וטיט ביניהם, גם אם יפסיק זמן מה בעבודתו - סוף כל סוף הבית יעמוד על תלו, אבל הבונה במקום סערה ורוח שוטף, ומכל שכן

פורים דיליה

הבונה בתוך המים ממש - אם יניח אבן ואז יסיר את ידו, האבן הראשונה כבר נשטפה בזרם המים והגשם וכבר אין לו על מה להניח את האבן הבאה. ואין עצה ואין תבונה אלא לבלתי הסר ידו עד שיגמור את מלאכת בנין החומה והבית כך יוכל לעמוד נגד סערת השטפון, ובתוכו ימצא משכנו.

זו כוונת מרן זצ"ל - "הרי הוא זורע ושולח עליהם מים לסחפן"!

כך גם מי שאינו לומד ברציפות - גם מה שלמד כבר לא יעמוד לו בתוך ים השיטפון של התאוות והמידות הרעות בהם אדם שטוף, והרי הוא כ"מי שאסף רוח", אשר נדמה לו שהינו מכניס וצובר עוד ועוד רוח, אבל האמת היא שאין הוא מכניס מאומה...

זוהי חשיבות הרציפות!

כפי המשך הרציפות - כך יתגבר העונג בלימוד התורה

כדאי מאוד להביא כאן דברים נוספים מפיו של החזו"א זצ"ל בענין רציפות התורה (ע' ספר מעשה איש ח"ד), והדברים נפלאים ומאירים ממש:

"מתיקות התורה ונעימותה - כמה עצומים המה, אך בכדי להרגיש זאת יש צורך בשקידה בתורה של **שלוש או ארבע שעות** ברציפות ללא שום הפסק, בלי זאת אי אפשר אפילו לצייר בלב מה עוצם העונג הרוחני הלזה, קל וחומר אחרי **"חמש שעות"**, בכמה רוממות חש הלומד, הכיצד אפשר למי שיש בו היכולת, להפסיק את הרציפות ולאבד בידים נועם שכזה"?

ממשיך החזו"א זצ"ל ואומר: "אחרי **"שש שעות"** של לימוד - שוכח האדם מכל העולם וענייניו, ומתדבק בדברים רוחניים. כעבור **"שבע שעות"** - הוא מרגיש קירבה להקב"ה ואין לו מהנאות העולם כלום, וכל כולו מלא שמחה. לאחר **"שמונה שעות"** - כבר לא נופלת בלבו מחשבה על תאוות חומריות, וכל כולו משתוקק לאלוקיו. כשעברו **"תשע שעות"** - נעשה כולו קודש למעלה למעלה. בתום **"עשר שעות"** - עין לא ראתה, אין לשער ואין לתאר, אין מילים לבטא את מצבו ורגשותיו".

הרי לנו כמה נפלא ומתוק הוא הלימוד ברציפות, וככל שמרבים בה -
כך מוסיפים בהרגשת העונג בלימוד התורה!

הלימוד ברציפות מכפיל את ערכו בכפל כפלים!

ידוע פירושו של המאירי זצ"ל על הפסוק במשלי (ה, לד) - "אשרי אדם
שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום":

יש הבדל מהותי בין לימוד התורה לשאר מלאכות. כי בנוהג שבעולם
בשאר מלאכות, אם יעשה אדם מלאכה הנמשכת על פני עשרה ימים, ובכל
יום יעשה ממנה עשירית - בתום התקופה הוא יסיים את המלאכה.

אבל בתורה אין הדבר כן, מי שלומד שעה ופוסק ממשנתו לדברים
בטלים, ושוב חוזר ללמוד שעה ושוב פוסק - הוא לא ילמד בשעה הראשונה
עשירית ממה שהינו אמור ללמוד אלא פחות מכך, ובסוף היום הוא לא
יספיק ללמוד אפילו לפי החלק היחסי של השעות שהוא צבר מפני השכחה
שתלוט בו, רק לאחר שישקוד על דלתות התורה וישמור מזוזות פתחיה
ללא הפסקה - כל שעת לימוד נוספת מכפילה ומשלשת את עצמה, כך אט
אט הוא ימצא את נתיב החכמה סלול לפניו.

במילים אחרות: כאשר לומדים ברציפות - השעה הראשונה אינה נחשבת
יותר משעה, השעה השנייה כבר מוערכת כשעתיים, השעה השלישית
חשובה כארבע שעות לימוד, ולשעה הרביעית מסוגלות של שמונה שעות,
וכן הלאה.

לפי החשבון האמור הלימוד ברציפות, כגון שלמד עשר שעות, נחשב
כאילו למד מאות שעות!

בקשתו ה"צנועה" של ממציא "שחמט"

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (נפש שמשון התורה וקניניה עמ' קנה) המשיל
זאת לאגדה סביב ממציא משחק ה"שחמט".

פורים דיליה

ידוע כי המשחק הומצא על ידי חכם אחד לבקשת מלכו. המשחק נשא חן מאוד בעיני המלך והוא ביקש לתת לו את שכרו. אמר החכם יש לי "בקשה פעוטה":

"מבקש אני מאדוני המלך, כי על טבלת השחמט - בה ששים וארבע משבצות, יניחו גרעין חיטה אחד על המשבצת הראשונה, ובמשבצת השנייה יכפילו את הכמות ויניחו שתים. במשבצת השלישית ארבע, וכן על זה הדרך, שמונה, שש עשרה, שלושים ושתים וכו', זאת כל מה שאני מבקש".

ברגע הראשון המלך צחק לשמע הבקשה, אך כשהחל לערוך את החשבון, התברר לו שאין די חיטה בכל המדינה בכדי למלא את בקשת החכם! הרי אם נכפיל גרעין חיטה אחד שוב ושוב - ששים וארבע פעמים, נגיע למיליארדי מיליארדים של גרעיני חיטה!

אלו דברי המאירי זצ"ל - כאשר אנו מתפלאים כיצד צמחו אותם ענקים בקומתם - הרעק"א זצ"ל, החת"ס זצ"ל, החפץ חיים זצ"ל, החזו"א זצ"ל וכיצד הרקיעו שחקים בעומק הבנתם וברוחב ידיעתם, עלינו לדעת כי ההסבר לכך הוא - "הם למדו מליוני שעות"! באמצעות הרציפות של הלימוד, בעוד אנו למדים רק שעות ספורות...

"יקרה היא מפנינים" - מה הדמיון?...

על פי יסוד זה אפשר לפרש את הפסוק במשלי (ג, טו): "יקרה היא מפנינים", הרי יש לתמוה כיצד אפשר להשוות את התורה היקרה אשר חשובה יותר מכל דבר בעולם, לחומר דומם - "פנינים"...

וכי מה נחשבים הפנינים לעומת גודל ערכה העצום והנורא של תורתנו הקדושה?

אולם ההסבר בזה הוא כפי שכבר אמר בזה החפץ חיים זצ"ל: ערך הפנינים עולה כפלי כפליים לפי רוב משקלם - אם דרך משל גרם אחד

עולה עשרה רובל כסף, הרי ששתי גרם אינם שווים רק עשרים רובל כסף, אלא מחירם עולה עשרת מונים, וכן על זה הדרך.

כך גם בלימוד התורה הקדושה, ערך השעה הראשונה לא מתקרב לערכה של השעה הנוספת!

"אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד!"

על פי נתיב דרכנו ביאר הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל את דברי הגמרא במסכת חגיגה (דף ט:): על הפסוק (מלאכי ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו".

הגמרא מתקשה: "היינו צדיק היינו עובד אלוקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו, אלא שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד". על כך מסיקה הגמרא: "ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו?" ומתרצת: "איך" - כן!

התמיהה מפורסמת, מדוע זה שלמד מאה פעמים - לא פחות! נחשב ל"מי שלא עבדו" - כאילו מעולם לא עבד את האלוקים, ואילו מי שלמד מאה ואחד פעמים היינו צדיק היינו עובד אלוקים, הלוא מדובר בלימוד אחד נוסף?...

אמנם לפי מה שנתבאר יש לומר כי הפעם הנוספת - הרצף הלזה של הלימוד, מעמידו בדרגה גבוהה עד שיחסית לחבירו שלא המשיך ללמוד, אלא נעצר - הוא דומה כאילו לא עבדו!

מי שנתחייב מיתה לשמים - יגביר את רציפות התורה!

בדרך זו ניתן לבאר את דברי המדרש (ילקוט שמעוני משלי פ"ג רמז תתקלה): "ר' הונא אמר: נכשל אדם בעבירה שהוא חייב בה מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? יעסוק בתורה, אם היה רגיל לקרות דף אחד - יקרא שני דפין, לשנות פרק אחד - ישנה שני פרקים.

פורים דיליה

ויש לתמוה אם אכן זהו התיקון - "להכפיל" את לימודו, מה יעשה אדם שרגיל היה ללמוד שתיים עשרה שעות ביממה, ועבר עבירה שנתחייב עליה מיתה בידי שמים, כיצד יתכפר לו, וכי יכול הינו ללמוד עשרים וארבע שעות ביממה?...

ותירץ הגאון רבי אליהו לבין שליט"א, כי לפי הנתבאר לא קשה מידי, מפני שכאשר הלימוד הוא ברציפות וללא כל הפסקה, כל שעה בודדת הנוספת ללימודו - "חשבון" השעות נכפל שוב ושוב, ועל כן התיקון לבעלי העבירה - להכפיל את ערך לימודם על ידי לימוד תורה ללא הפסקות!

הפסקה לצורך - אינה פוגמת ברציפות

ראוי להדגיש: הפסקה לצורך הכרחי אינה פוגמת במעלת הרציפות, רק כאשר ההפסקה היא מיותרת היא פוגמת ומפסיקה את הרציפות.

ראיה לכך יש להביא מהמסופר בגמרא במסכת שבת (דף ל): כאשר נודע לדוד המלך ע"ה שזמנו למות ביום השבת, הקדיש מאותו יום את כל השבתות ללימוד התורה, בכדי שמלאך המות לא יוכל להתקרב אליו, שהרי "תורה מגנא ומצלא".

כשהגיע זמנו להפטר מן העולם, מלאך המות בא ליטול את נשמתו, אך לא היה יכול לבצע את תפקידו כי דוד המלך ע"ה לא הפסיק לרגע מלימודו.

אמר מלאך המות, מה אעשה? נכנס לגן שמאחורי ביתו ונענע את העצים עד שעשו קול רעש גדול, יצא דוד המלך ע"ה לראות מה פשר הרעש, ואז נפל מהמדרגות ונפטר לבית עולמו.

שאל על כך מרן החפץ חיים זצ"ל: לשם מה הוצרך מלאך המות לכל ההמולה, הרי דוד המלך ע"ה בוודאי אכל ביום השבת את סעודת השבת, ומן הסתם אף ישן מעט בכדי לקיים מצוה מדברי קבלה - "וקראת לשבת עונג", ואם כן מדוע לא ניצל השטן את אותם הרגעים שבהם לא עסק בתורה?

אלא הביאור הוא: דוד המלך ע"ה דבק בתורה ללא הרף, ולכן גם כשאכל מן הסתם חשב בדברי תורה, וגם אם בכל זאת היו רגעים שלא התאפשר לו לדבוק בלימודו - אין הדבר נחשב להפסק כלל, וגם אז התורה הגנה עליו!

רק כאשר מתנתקים מהתורה ומתבטלים הימנה ללא צורך, נחשב הדבר להפסק!

"עמד לכתף" - לא מיקרי הפסקה!

וראיתי שהמשגיח הגאון רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי שליט"א (שיח יצחק עמ' קצח) הביא ראיה נוספת ליסוד האמור:

ממבואר בגמרא במסכת שבת (דף ה:) לענין "עקירה והנחה" במלאכת ההוצאה, שהנחה שייכת רק ב"עמד לפוש", מה שאין כן אם "עמד לכתף" - אם נאלץ לעצור מהליכתו בכדי לסדר את המשא שעליו, כיון שעמידתו היא רק לצורך המשך ההליכה - לא מיקרי הפסקה.

קדושה גדולה ונוראה שורה על הלימוד ברצף!

ועלינו לדעת כי הלימוד ברציפות, הוא במדרגה שונה לגמרי מהלימוד באופן של "קרעים קרעים".

נצטט מדברי החפץ חיים זצ"ל (ספר שמירת הלשון שער התורה פ"ג) בזה: "על כן צריך להזהר עד מאוד שלא לבטל את הקביעות אפילו יום אחד... כי אם הקביעות אינה בתמידות - אין רוח הקדושה שורה כל כך על הלימוד ההוא, מה שאין כן אם הקביעות שלו הוא בתמידות, קדושה גדולה ונוראה שורה על כל לימוד ולימוד".

שתים עשרה ועוד שתים עשרה אינם עשרים וארבע!

לעצם היסוד שנתבאר, שללימוד ברציפות יש כח השפעה עצום עד למאוד, ולא הרי לימוד זה כלימוד מלא הפסקות, מצינו כמה ראיות מתוך דברי חז"ל, ונביא את חלקם.

פורים דיליה

הגמרא במסכת כתובות (דף סג.) מספרת על רבי עקיבא שבא לביתו לאחר שתים עשרה שנות לימוד בהם נעדר מהבית, וטרם היכנסו שמע את אשתו משיבה לזקן אחד שעמד מאחורי הדלת, כי לו היה מציית לקולה היתה אומרת לו לשהות עוד י"ב שנים בבית המדרש. כאשר שמע זאת רבי עקיבא - חזר מיד לתלמודו ולא נכנס לביתו אפילו לרגע קט.

רבים תמהו על הנהגה זו, מה עם "בין אדם לחבירו"? מדוע לא נכנס לרגע אחד לדרוש בשלום אשתו הצדקנית ולשמחה? הרי הוא כבר שם מאחורי הדלת, ולאחר זמן קצר יכול הוא לשוב אל בית המדרש...

התירוץ הוא, נהג לומר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: רבי עקיבא ידע כי בלימוד תורה, שתים עשרה ועוד שתים עשרה אינו שווה ערך לעשרים וארבע, והחילוק ביניהם - אין לתאר ואין לשער!

כיון שהכיר רבי עקיבא בהפסד הגדול אפילו בהפסק קל שכזה, על כן הכריע בדעתו באותו הרגע לשוב על עקבותיו לבית המדרש, ופשוט היה לו שגם אשתו מסכימה לכך בלב שלם.

חשוב לדעת שרק בדרך הזו גדלים ומצליחים בתורה!

"כפלח הרמון רקתך" - מדוע הם ריקנין?

ראיתי אמירה נפלאה בשם המשגיח הגאון רבי גדליה אייזמן זצ"ל:

איתא בשיר השירים (ד, ג): "כפלח הרמון רקתך", ודרשו חז"ל במסכת ברכות (דף נז.) "מאי רקתך? אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון". נשאלת השאלה - אם אלו הם הריקנין, הכיצד נגדיר את הצדיקים והשלימים...

אולם האמת היא, אמנם הריקנין מלאים מצוות כרמון, אבל חסרה להם הרציפות בקיום המצוות, לכן גם המצוות שהם מקיימים אינם נעשים לחלק ממהותם ונשארים הם ריקנים בתוך תוכם. וזה הרמז לרמון דוקא, שכל גרגיר וגרגיר בו עומד בפני עצמו.

לעומת זאת הצדיקים והשלימים המקיימים מצוות באופן קבוע ורציף - המצוות נעשות לחלק מעצמותם.

"ואברהם זקן - בא בימים"

הוא אשר כתוב אצל אברהם אבינו ע"ה (בראשית כד, א): "ואברהם זקן בא בימים" - היינו שכל ימיו היו חלק ממהותו - כל יום וקנינו, כל יום והשגותיו. וזאת על ידי שכל יום בחיי אברהם אבינו ע"ה נוסף על היום שקדם לו, וכך הגיע למה שהגיע.

וכן כתוב בשרה אמנו ע"ה: "שני חיי שרה" (בראשית כג, א). ופירש"י זצ"ל: "כולן שוין לטובה". הכוונה היא - אומר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: "כולן" - יחד בלא שום הפסק, כל רגע היה קודש לעבודת ה', עד שכך זכתה להגיע למדרגת נבואה גדולה יותר מאברהם אבינו ע"ה (עיין בראשית רבה חיי שרה פ"א).

"מימי" - כל ימי מאז ומעולם!

עוד הוסיף המשגיח הגאון רבי גדליה אייזמן זצ"ל (ספר פרי גידולים עמ' רמב): מצינו במסכת מגילה (דף כח.) שנשאלו כמה תנאים ואמוראים היאך זכו לאריכות ימים, וכל אחד מהם סיפר איזו הנהגה טובה מסוימת שבה נהג אשר היא גרמה לאריכות ימיו, לדוגמא: ר' נחוניא בן הקנה אמר: "מימי לא נתכבדתי בקלון חברי", וכן הלאה. אך המכנה המשותף בין כולם, שהזכירו את התיבה: "מימי" - כלומר כל ימי מאז ומעולם.

מה שמלמדנו כי הדרך היחידה לזכות לסגולתה של כל מעלה רוחנית באשר היא - הינה הרציפות!

"דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם!"

עתה נעסוק בגודל ההפסד של מי שעושה תורתו קרעים קרעים, הנהגה זו גורמת לאדם להרגיש חוסר סיפוק בלימודו ובעבודתו, והיא משפיעה עליו להחמיץ כל מעלה ודרגה בתורה.

פורים דיליה

הגמרא במסכת ברכות (דף סג:) אומרת: "אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו, תדע: שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא - דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם". וצריך ביאור מדוע נחשב כאילו לא קרא ק"ש מעולם?

הסביר בזה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: אם אדם ממשיך באופן עקבי כל ימיו באותו מהלך של עבודה, הרי יש לו דבר שלם, אבל אם החסיר אפילו פעם אחת, בזה הפך את צורת כל העבודה לשונה לחלוטין, ויחסית לדרגה הגבוהה של עבודה בשלמות ורציפות, הרי זה כאילו לא קרא מעולם!

כעין זה המשיל המגיד מדובנא זצ"ל: כאשר ממנים שומרים מחוץ לחומה על מנת שיתריעו על אויב המתקרב, מעמידים כל אחד מהם במרחק מה מרעהו, כך אם יזהו איום מתקרב, יעבירו האחד לשני את הידיעה עד שתגיע לאוזני המפקדים, אך אם אחד מהם נעדר ממקומו - נפסקה כל השרשרת, ושוב אין תועלת בכל השאר...

בהיסח הדעת קל - האדם "שורף" את כל מה שהשיג!

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל המחיש פעם את ההרס הנורא שגורם הפסק או היסח הדעת אחד בזמן הלימוד:

ידוע המעשה המובא בגמרא במסכת עירובין (דף נד:) ברבי פרידא שהיה שונה עם תלמידו ארבע מאות פעם את פרקו עד שנקלטו הדברים בלבו. יום אחד אירע לתלמיד היסח הדעת באמצע הלימוד וכך לא נקלטו הדברים במוחו, והוצרך רבי פרידא לחזור ולשנות עמו מחדש - ארבע מאות פעמים נוספות.

אמר הגר"ח זצ"ל - זוהי הסכנה הנוראה שבדבר, "בהיסח הדעת" אחד האדם "שורף" את כל מה שהשיג בעבר, ועליו ללמוד הכל מחדש, ולעמול שוב בכדי לחזור ולזכות למה שכבר היה לו ביד!

למה נקריית תורה "עוף"?

יש להוכיח כי הרציפות בלימוד היא חלק מהמהות של התורה, שהרי יסוד זה נלמד מהכינוי והשם שדבק בתורה. וכפי שהוכיח בספר בני חיל מדברי הגמרא במסכת ברכות (דף ה.ה):

"אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה - יסורין בדילין הימנו, שנאמר (איוב ה, ז): "ובני רשף יגביהו עוף", ואין "עוף" אלא תורה שנאמר (משלי כג, ה): "התעוף עיניך בו ואיננו". ופרש"י זצ"ל (ד"ה התעוף): "אם תכפול וסגרת עיניך בתורה, היא משתכחת ממך".

כלומר על שם המציאות הזו שאם אדם עוצם את עינו מלהביט בתורה היא משתכחת ממנו - נקראת התורה בשם "עוף", אין זאת אלא שהדבר הוא מעצם המהות של תורה, כל מי שמפסיק באמצע לימודו - התורה בורחת ופורחת ומשתכחת ממנו!

זהו כוחו ההרסני של ההפסק!

את החיזוק שלי אני שואב מהמסמר...

אם נרצה לטכס עצות ותחבולות על מנת להרגיל עצמנו ללימוד התורה ברציפות ובלי הפסקים, יש לדעת כי אין כאן מקום ל"קיצורי דרך", הדבר אינו תלוי בסגולות או בברכות, הדרך היחידה המועילה והבטוחה היא - החלטה חזקה מצד הלומד!

נביא כדוגמא את מה שסיפר הגרי"ש אלישיב זצ"ל על עצמו:

ילמדנו רבינו - נשאל על ידי אחד ממקורביו, כיצד מצליחים להגיע לכזו התמסרות והתמדה עצומה חסרת פשרות לתורה?

נענה רבינו זצ"ל ואמר: את החיזוק שלי אני שואב מהמסמר התקוע בקצה השולחן עליו אני יושב ולומד ב"אהל שרה". הנה המסמר הלזה עושה את תפקידו בנאמנות ובשלימות, הוא נשאר תקוע ויציב במקומו

פורים דיליה

ללא כל תזוזה במשך ימים חודשים ושנים. הוא לא אומר לעצמו, בוא ונצא קצת לטייל, מפני שהוא יודע שבאותו הרגע - השולחן יתפרק...

אני לוקח מוסר השכל מהמסמר - לא לצאת אפילו לרגע קט מהלימוד, אלא להיות שקוע בתורה ובעמלה יומם ולילה. אני פונה כל יום למסמר ואומר לו: בוא ונראה מי יזוז קודם אני או אתה... וכשאני רואה שהוא לא זז, גם אני לא זז. כך אני מצליח להשאר צמוד לתורה הקדושה במשך כל הסדרים הקבועים והרצופים!

הקושי הינו רק בהתחלה...

אמנם אל נא נפחד ונדאג שמא הקושי להתרגל לרציפות ימשך ימים רבים, כי האמת היא שהקושי הוא רק בהתחלה ו"כל התחלות קשות", לאחר זמן הדבר נהיה קל ונעים.

ונצטט מדבריו הנפלאים של הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (נפש שמשון תורה וקניניה עמ' קנז), וז"ל:

ישנה עצה נפלאה, והיא תובן על פי משל:

כאשר רצו לבנות חללית שתטוס לחלל, עשו חשבון כמה דלק צריך, אך לפי חשבון המרחק - כפול כמות הדלק הנצרכת כאן לק"מ אחד, הגיעו לכמויות עצומות של דלק שכמעט אין אפשרות לחללית לשאת כמויות כאלו. אלא שאחר כך גילו שכל הקושי הוא רק בשלב הראשון - כאשר החללית בשטח האטמוספירה, בשטח שבו כח המשיכה עדיין קושר אותה לכדור הארץ - אך כאשר היא תתנתק מכח המשיכה לארץ, היא תוכל להמשיך ולטוס עד לירח, עד לשמים!

אותו "פטנט" קיים גם ברוחניות. אדם שואף להגיע עד לרבש"ע ואנשים קופצים וקופצים, שמונים שנה קופצים ונשארים על הארץ, לא מצליחים להמריא. מדוע? כי "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התוהו", לכן קופצים וקופצים ונשארים במקום. העצה היא לתת זינוק

אדיר, להתמסר ללימוד בכל העוצמה. עד מתי? עד שחשים שמשתחררים מכח המשיכה, המשיכה לכל השטויות וההבלים, ואכן, המאמץ הראשון הוא הקשה ביותר. אך היסוד הוא - להתנתק מכח המשיכה.

יסוד ההצלחה הוא לקבל החלטה ולהיות נכון לסבול קשיים. מי שעושה זאת יש לו שייכות אחרת לבורא עולם. שייכות של קביעות, של דביקות. ועל שייכות כזאת דיבר המאירי זצ"ל, כאן מתחיל החשבון 1,2,4,8 עד אין סוף.

אינך מוכרח להסתפק בשבעים שמונים שנות חיים, יש ביכולתך לחיות מיליארד שנה! אתה מסוגל להמריא עד כסא הכבוד! עד כאן דבריו המאירים.

נתבונן בנקודות אלה ונתחזק בענין הרציפות, נעשה מאמץ שהעבודת השם והלימוד שלנו יהיו קבועים בלי הפסקים. ובזה נוכל בעזרה"ת לעלות מעלה מעלה מעל ומעבר מכוחנו. וכך נוכל לקיים גם בימינו את המצוה של "תמחה את זכר עמלק", כי עמלק רצה להפסיק את הרציפות שלנו בתורה ובמצוות, ולכן על ידי שנתעצם בזה - נוכל להחליש את כוחו, ובזה לקרב את ביאת משיח צדקנו בב"א!

זכירת מעשה עמלק שנאת הרע

פתח דבר:

הנה "זכירת מעשה עמלק" - היא מצות עשה מן התורה. למרות זאת, בעוונותינו אנשים רבים אינם מקיימים אותה כדבעי, והדבר נובע בגלל טעות בהשקפה וחשיבה לא נכונה.

נשתדל בעזרה"ת לבאר את הדברים.

איך מידות "רעות" ואיך מידות "טובות"!

נקדים: יש החושבים כי ה"מידות" נחלקות לשנים - מידות טובות ומידות רעות. במידות הטובות - כמו מידת הענוה, הרחמנות, האהבה וכיו"ב צריכים לדבוק עד הקצה האחרון בלי לזוז מהם כלל. ואילו מהמידות הרעות - כגון מידת הכעס, האכזריות, השנאה, הגאווה, הנקמה ועוד יש להתרחק עד הקצה האחרון בלי לעשות בהם שימוש כלל וכלל.

אמנם לא כך הם פני הדברים, והחושב כך עלול להיכשל בכמה איסורים, וכן יהיה מן הנמנע שיקיים מצוות רבות.

הרי, בין במידות הטובות ובין במידות הרעות, בכולן - יש לו לאדם לבחור את הראוי שבהם ולדחות את החסרונות שבהם, כי אין מידה שיכול האדם להיבדל ולהתנתק ממנה לגמרי. ולשם כך יש צורך להשתמש בפלס ההיגיון.

פורים דיליה

בספר אורח מישרים (פ"ג ביאור אות ז) כתב בזה הלשון: "דע שאין לך מידה בעולם שהיא רעה תמיד בכל זמן ובכל ענין, שגם על זה כתוב (בראשית א, לא): "וירא אלוקים את "כל" אשר עשה והנה טוב מאד", אלא כל מידה ומידה ראוי להשתמש בה בעת ובאופן הראוי".

והרי ידוע כי אין בנמצא מידה שאינה מוכרחת ומחויבת לעיתים, לצורך עבודת השם.

"הדרך הישרה - מידה בינונית שבכל דעה!"

וכבר האריך בזה הרמב"ם זצ"ל בשמונה פרקים (פרק ז), ונעתיק קצת מלשונו:

"והרבה פעמים יטעו בני אדם באלו הפעולות, ויחשבו אחד מהקצוות טוב ומעלה ממעלות הנפש, פעמים יחשבו הקצה הראשון טוב, ופעמים יחשבו שהקצה האחרון שהוא טוב, וזה כולו טעות. ואמנם ישובח באמת הממוצע, ואליו צריך האדם שיכוין וישקול פעולותיו כולם תמיד עד שיתמצעו".

ודרכו זו של הרמב"ם זצ"ל מבוארת בדבריו בכמה וכמה מקומות, שהדרך הממוצעת הוא שביל הזהב. וז"ל בהלכות דעות (פ"א, ה"ג-ד): "שתי קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו, ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לאחת מהן או שכבר למד אחת מהן ונהג בה יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים והיא הדרך הישרה.

הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים: שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו, כיצד, לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו

פעם אחרת, וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן כענין שנאמר: "צדיק אוכל לשובע נפשו", וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר: "טוב מעט לצדיק", ולא יקפוץ ידו ביותר, ולא יפזר ממונו אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלוה כראוי למי שצריך...". עיי"ש.

שיקול הדעת - גם במידות

גם רבינו בחיי זצ"ל האריך בדברים אלו בספרו חובות הלבבות שער עבודת האלוקים (פרק ט), והביא דוגמאות רבות כיצד יש להיעזר בכל מידה ומידה בזמן הראוי ובמקום הנכון.

וכבר כתב הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל באור ישראל (סימן ל בהערה): "ומי יגביל הדבר, ואיה החוזה לאמר פה היא נקודה האמצעית, לא במופת ואף לא בראיה יודע הדבר, כי אם על ידי שיקול הדעת לפי מקומו ושעתו".

ואולי מזה הטעם קבע הרמב"ם זצ"ל הלכות אלו בהלכות "דעות", כי הדרך הנכונה שידע כל אחד באלו מן המידות לדבוק, היא באמצעות דעתו של אדם, ועליו לשקול את הדברים בהתאם לטבעו ולפי הנסיבות מתי לעשות שימוש במידה זו או אחרת.

"אין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שתי מידות הפוכות"

וכבר כתב הגר"א זצ"ל (אמרי נועם מס' ברכות דף לג:): "אין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שתי מידות הפוכות, כגון מידת רחמנות ואכזריות, לפי שכשהאדם נוהג במידה אחת אין מוכרח לומר שהוא צדיק, אלא יש לומר שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שתי מידות הפוכות כגון רחמנות ואכזריות אז מוכח שהוא צדיק".

ועיי"ש שהוסיף: "לכך נתן הקב"ה לישראל מצוות של רחמניות - שהוא "כיבוד אב ואם" שהוא רחמניות גדולה, לפי שכשבאים לידי זקנה ואין

פורים דיליה

להם מקום לנוח דין הוא שירחם עליהם. ושוב נתן להם מצוות אכזריות - דהיינו "שילוח הקן" שהוא אכזריות גדולה, שנוטל הבנים ומשלח האם. ואיתא בירושלמי... שכשמשלח את האם לפעמים הולכת מחמת צער וטובעת במים, אם כן הוא בודאי אכזריות גדולה. **לכך כתיב בשתי מצוות אלו אריכות ימים, לפי שבשני מדות האלו נשלם האדם בתכלית הטוב.**

גם בספר המידות להמגיד מדובנא זצ"ל (שער השנאה פט"ו) כתב את היסוד הנ"ל: "יש צורך אל מציאות המידות רעות כמו אל מידות הטובות, והאלוקים עשה את האדם שיהיה ממוזג בכוחות הפכיות - למען ישתמש בכל אחת במקום הראוי אליה".

יש לדבוק בכל מידה במקום ובאופן הראוי!

נרחיב מעט את הדיבור בזה באמצעות כמה דוגמאות מעשיות הלקוחות מספרי המוסר, על מנת לסבר את האוזן ולהמחיש כיצד צריך להשתמש בכל מידה ומידה במקום ובאופן הראוי.

מידת הגאווה: כתב בספר ארחות צדיקים (שער א - הגאווה): "חייב האדם להבדל ממנה, כי היא פתח לרעות רבות, ולא ראינו כזאת לרעה בכל המידות". ועיי"ש שהאריך הרבה בגנות מידה זו.

אולם הביא שם גם אופנים בהם הגאווה נצרכת: "הגאווה במעלת החכמה משובחת". והביא על כך סימוכין ממה שכתוב (דברי הימים ב, יז, ו): "ויגבה לבו בדרכי השם". ועוד כתב: "והגאווה נגד רשעים היא משובחת מאד".

מידת הבושה: היא מידה מעולה וטובה עד מאוד, וכמו שכתב בארחות צדיקים (שער ג - הבושה): "ותהיה בעיניו חשובה משאר מדותיו".

אך מאידך גיסא המתבייש לעשות מצוה או שעוזב דרך הטוב בעבור הבושה - זו בושה רעה מאוד. וכן מי שמתבייש להוכיח בני אדם ולצוות עליהם על הטוב, הדבר מגונה מאוד. וכן בלימוד התורה - המתבייש לשאול

את רבו לעולם לא יוכל לגדול ולהיות תלמיד חכם, וכלשון המשנה (אבות פ"ב מ"ה): "לא הביישן למד".

מידת העזות: העזות היא מידה גרועה ברוב פעולותיה, והיא מידה רעה מאוד, וכבר אמרו חז"ל (אבות פ"ה, מ"כ): "עז פנים לגיהנם".

אך כאשר נצרכת עזות פנים על מנת להוכיח את הרשעים ובעלי עבירות, וכן בכדי לקיים מצוות אם שוחקים ומלעיגים עליו בני אדם - צריכים להיות עזי פנים, ועל זה נאמר שם במשנה: "הוי עז כנמר". ואז המידה הזאת היא משובחת מאוד.

מידת האהבה: כתב הארחות צדיקים (שער ה - האהבה): "כשישים האדם אהבתו לטובה, הוא למעלה מכל המידות. כגון אהבה להקב"ה, לתלמידי חכמים, למצוות וכדומה. אבל עת שישים האדם אהבתו לרעה, אין מידה רעה בכל המידות כמוה, וכגון מי שאוהב כבוד, תענוגים, כסף וכדומה".

מידת הקנאה: בדרך כלל היא מידה מגונה עד למאוד אשר עלולה להביא את האדם לעבור עבירות חמורות. וכבר אמרו חז"ל (אבות פ"ד, מ"א): "הקנאה התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם".

אמנם יש אופנים שמידה זו היא טובה מאוד, וכמו שאמרו חז"ל במסכת ב"ב (דף כא.): "קנאת סופרים תרבה חכמה". וכן לענין עשיית המצוות - צריך כל אחד לקנא בחבירו על שהינו עוסק בתורה ובמעשים טובים, וישתדל לעשות כמותו.

מידת העצלות: בספר מעלת המידות (מידת העצלות) כתב: העצלות היא מן המידות הפחותות והגרועות. ובארחות צדיקים (שער ט"ז - העצלות) כתב: מי שזאת המידה גוברת בו - עניניו יהיו מקולקלים מאוד בעולם הזה ובעולם הבא. והרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק ו) כתב: "מי שיש לו עצלות ודאי הוא שלא יצליח"!

אמנם יש עצלות שהיא טובה מאוד, כגון היושב ומתעצל לעשות עבירות

פורים דיליה

או מעשים רעים. וכן מי שמתעצל לילך במקום סכנה וכדומה, עצלות זו היא משובחת מאוד.

מידת האכזריות: בארחות צדיקים (שער ח - האכזריות) כתב: "אין מידה זאת נמצאת אצל הצדיקים, אך היא בנפש הרשעים, והיא בכללות מידה גרועה עד מאוד".

אבל יש ולפעמים צריכים להתנהג באכזריות, כמו נגד הרשעים, שהרי אמרה תורה להמית את הרשעים ולהלקותם. וכן אמרו חז"ל במסכת כתובות (דף פו): אדם שאינו רוצה לעשות סוכה וציצית לטליתו ומזוזה לפתחו - מכין אותו עד שתצא נפשו. ולזה צריכים מידת אכזריות. עוד אפשר להביא מה שאמרו חז"ל במסכת עירובין (דף כב): "במי אתה מוצא דברי תורה? במי שמשים עצמו אכזרי על בניו כעורב".

נקמה: ידוע שנקמה היא איסור דאורייתא כמו שכתוב (ויקרא יט, יח): "לא תקום ולא תיטור".

והלוא לעתים הנקמה היא טובה ונחשבת אפילו למצוה. ואם משתמשים במידה זו כראוי אפשר להשיג באמצעותה מדרגות גדולות. וכך איתא במסכת ברכות (דף לג): "גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות", וכמו שכתוב (תהלים צד, א): "א-ל נקמות השם". וכן מצינו שהצדיקים שרויים בשמחה גדולה כאשר הקב"ה נוקם מהרשעים, וכמו שכתוב בתהלים (נח, יא): "ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע".

עד כאן ביארנו מידות שונות, אשר לעתים ראוי לאמצן ולעשות בהן שימוש, ולעתים ראוי להתרחק מהן כמטחוי קשת. ועלינו לדעת שכך הוא רצונו של הבורא יתברך. ועל ידי זה ניתן להגיע לדרך האמצעית אשר בה תשכון השלמות.

זכירת מעשה עמלק - לעורר ולחזק את השנאה כלפיו!

עתה נעסוק בעניני דיומא - במצות זכירת עמלק:

כתוב בתורה (שמות יז, יד-טז): "ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר

ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים. ויאמר כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדר דר".

ובפרשת כי תצא (דברים כה, יז-יט) כתוב: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים וכו', תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

וכתב בספר החינוך (מצוה תרג) לבאר טעם המצוה של זכירת מעשה עמלק: "משרשי המצוה - לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאוי לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמת רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו, כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה", עכ"ד.

הרמב"ם זצ"ל בספר המצוות (מצות עשה קפט) מוסיף ומבאר בטעם מצוה זו, וז"ל: "והמצוה היא - שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן".

וכתב בספר חיי אדם (כלל קנה, אות ב'): "שבת שלפני פורים קורין 'פרשת זכור', והוא מצות עשה מן התורה לזכור מעשה עמלק ולשנוא אותו שנאה קבועה בלב, עד שאם היה באפשר למחות אותו מן העולם שלא ישאר ממנו שום זכר, בין אדם ובהמה וכליו ומטלטליו, שלא יזכר שמו לומר שזה הוא מעמלק".

ובשפת אמת (פ' זכור, תרמ"ו) ביאר עוד: "הנה המצוה לזכור איבת עמלק, שעיקר מחיית עמלק ימ"ש תליא בשנאת בני ישראל עליו, וכשיהיה השנאה בשלימות יתמחה לגמרי!"

ומבואר מדברי כולם שגדר המצוה של מחיית עמלק - לעורר בלבנו שנאה כלפיו, עד שנהיה מוכנים למחות אותו ואת זכרו מכל וכל, וכך לא תשכח מאתנו המצוה לעולם.

פורים דיליה

האם באמת אנו מוכנים למחות את זכר עמלק?...?

בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים:

הגאון רבי הלל זקס זצ"ל נכדו של מרן החפץ חיים זצ"ל אמר פעם לבחורים בישיבה קודם קריאת פרשת זכור: נתאר לעצמנו, שכעת נותנים לנו חרב חדה ומורים לנו לגשת לעריסה בה שוכב תינוק יפה תואר ויפה מראה, נושא חן מאין כמוהו, והוא שוחק אלינו. והנה התברר לנו כי אותו תינוק הינו מזרע עמלק, וכעת מחובתנו לשונאו ממצות התורה, ולתקוע את החרב בלבו, או לשסף את גרונו!

האם אכן מוכנים ומזומנים אנו לעשות כן ללא היסוס, בו ובעוד המונים כיוצא בו?...?

הרי הדבר פשוט, כי כל עוד ההרגשה האכזרית נגדו - לבצע בו דבר זה ללא שום פקפוק והיסוס אינה שוכנת בקרבנו, על כרחך שאין השנאה מושרשת בנו מספיק, וחסר לנו בכל ההבנה של המושג - מצות "זכור את אשר עשה לך עמלק".

וכן הביא המשגיח רבי נתן וואכטפוייגל זצ"ל בשם הגאון רבי דניאל מובשוביץ זצ"ל: בכדי לקיים מצות מחיית עמלק בשלימותה, צריכים אנו לעורר בלבנו שנאה גדולה ואכזריות נוראה בכל התוקף הקיים בלב מין האנושי, ולהורגם מתוך אותה שנאה ואכזריות בלי שום הרגש של חמלה כלל וכלל!

מצות מחיית עמלק - כמו מצות אכילת מצה!

וכפי שפתחנו בראשיתו של המאמר, מי שאינו יודע כי רצון הקב"ה מברואיו שיעשו שימוש בכל מידותיהם בצורה זו או אחרת הן במידות הטובות והן במידות הרעות, לא ימלט שלא יתמה על אחת ממצוותיו של הקב"ה עד שלא יהיה מוכן לקבלה.

שהרי התורה כולה היא "חסד ורחמים", וכמו שאמרו חז"ל במסכת סוטה (דף יד.): דרש ר' שמלאי: "תורה תחילתה גמילות חסדים, וסופה

גמילות חסדים". והלוא ידוע שכל מידותיו של הקב"ה הם מידות הרחמים, ויעידו על כך י"ג מידות של רחמים. ולכאורה במצוה זו של זכירת ומחיית עמלק אנו מצווים להרוג בהם מקטן ועד זקן וכן את כל בהמותיהם וחפציהם גם כן בלא לחמול, וזו מצות עשה מדאורייתא לא פחות מאכילת מצה בליל ראשון של פסח או נטילת לולב ביום הראשון של סוכות. הכיצד זה יתכן?!...

אך כדאי לצטט בזה את מה שכתב החסיד יעב"ץ זצ"ל, מובא במדרש שמואל על המשנה (אבות פ"ב מ"א): "אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם", וז"ל שם: "האדם לא יקרא שלם אם לא במאסו ברע ובחרו בטוב, ולא יקרא אדם רחמני אם לא יהיה אכזרי לרשעים, ואם לא כן תהיה רחמנות בלי בחינה שכלית כבהמות, לכן אמר להם: בואו וראו איזו היא דרך רעה להכיר מהם שלימותם".

"הנעשה רחמן במקום אכזרי - סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן"

והנה מבואר במדרש רבה (קהלת פ"ז, לג): "רבי שמעון בן לקיש אומר: כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי - סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן!"

ומבאר בזה הגאון רבי משה שוואב זצ"ל ראש ישיבת בית יוסף בגייטסהד בספרו מערכי לב (ח"ב עמ' קלה-קלט): כבר נוכחנו לראות במלחמת העולם השנייה ובשואה הנוראה, כי ה"עם המתורבת בתבל" אשר מחד גיסא נהגו לרחם על כל כלב וחתול, ומאיך הרגו שש מיליון יהודים במיתות משונות ואכזריות. וזאת למה? מפני שבמקום שהתורה מצוה על אכזריות כלפי איש או עם מסוימים, אנו חייבים להאמין שהוא כולו רע זרעו וזרעו זרעו עד סוף כל הדורות. ועל זאת נאמר: מי שנעשה רחמן במקום אכזר סוף שהוא נעשה אכזר במקום רחמן.

ואין הדבר נוגע רק לרשעים אלא גם בהנהגה שלנו עם עצמנו, הרי אנו רואים שמי שאינו נוהג במידת האכזריות במקום שהתורה מצוה לנהוג

פורים דיליה

בה, הרי הוא בסופו של דבר משתמש במידה זו דוקא במקום שהחובה היא לנהוג ברחמנות. ונוכל לתת על כך דוגמא:

אדם שמעליבים אותו או פוגעים בו - מיד מחשבות נקם עוברות בלבו, והינו מוכן לרדוף את הפוגעים בו עד חורמה רח"ל. ואם אותם אנשים זוכים למפלה, הוא מתמלא בהנאה ושמח במפלתם. וראוי לאדם לעצור ולהתבונן - על מי הוא מתאכזר? על יהודי עם נשמה טהורה שנכשל פעם אחת ופגע בכבודו או בממונו, אבל סוף סוף הוא יהודי חרד שומר תורה ומצוות, אכן על זה נאמר: "נעשה אכזרי במקום רחמן".

אותו אדם עצמו כשהוא מתייחס לבעל עבירה הוא הופך לרחמן שברחמנים, הרי "חייבים לאהוב את כולם"! הוא אומר לעצמו. השנאה נשאת בלב, והיא פורצת החוצה כאשר מדובר בכבודו האישי...

הרי לנו הסכנה הטמונה בדבר זה.

נמצאנו למדים, שעל אף שבדרך כלל השנאה היא הנהגה אסורה, ועובר עליה בלאו וכמו שכתוב (ויקרא יט, יז): "לא תשנא את אחיך בלבבך", מכל מקום לגבי דין זה של זכירת מעשה עמלק כך הוא הסדר הראוי והנכון - לעורר את השנאה בלב, ומתוך השנאה לצאת להלחם בו. וככל אשר תרבה שנאתו לעמלק בכך מקיים הוא את המצוה בשלימות ובהידור רב יותר!

"הלוא משנאיך ה' אשנא"

ועכשיו נעבור לעסוק מענין לענין באותו ענין:

עסקנו במצוה של שנאת עמלק. אבל יש לדעת כי לא רק מצוה לשנוא את עמלק, אלא יש לשנוא את כל הרשעים פועלי האון, ואת שונאיו של הקב"ה.

ומקרא מלא דיבר הכתוב בתהלים (קלט, כא-כב): "הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי". וכן כתוב (תהלים צז, י): "אוהבי ה' שנאו רע".

ורגיל היה המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל לומר: כאשר רואים את הרע - צריכים לעבוד על שנאתו.

"גדול המחטיאו - יותר מההורגו!"

וראיתי בקונטרס אחד שהביא כי המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל התרעם על אלו המזכירים את הרשע היטלר ימ"ש ומלאכי החבלה שלו ומלומים את שמם ב"ימח שמו" גדול, ואילו כאשר שמות רשעי מדינת רוסיה עולים על לשונם הם אינם זוכים לשום "כינוי".

וראוי לדעת כי הנהגה זו היא נגד רוח התורה, שהרי "המחטיאו קשה מן ההורגו" (תנחומא פנחס פ"ד), ואם יש לנו שנאה גדולה כלפי הרשעים הארורים שהרגו עם רב מאתנו, כל שכן שיש לנו לשנוא את הרשעים אשר החטיאו אלפים ורבבות מישראל, ועקרו את מוסדות התורה ולומדיה ומקיימי מצוותיה.

"לאויבים היו לי!"

והביא עוד בשם הרב מברסק זצ"ל לפרש הפסוק (תהלים קלט, כב): "תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי", ולכאורה קשה, מאחר שאמר "תכלית שנאה שנאתים" מה כבר שייך להוסיף על כך, ומה תוכן ההמשך: "לאויבים היו לי".

ואמר מרן הגרי"ז זצ"ל שבהוספה זו נאמר שיעור השנאה הנצרך, היינו - כי לא די שישנא את הרשע עושה הרע משום המצוה לשנוא, אלא הוא צריך להיחשב אצלו כשונאו הפרטי, וכאילו עשה לו ולמשפחתו רעה גדולה, וכך ההנהגה עמו היא באופן אחר לגמרי, הוא אינו יכול לסבול את קרבתו - אפילו לראות את פניו וכל שכן לדבר עמו, זו כוונת הפסוק: "לאויבים היו לי".

וכדי לסבר את האוזן יש להביא מה שסיפר הגאון רבי לוי קרופני זצ"ל: פעם ראה מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל בעל ה"ברכת שמואל" בחור

פורים דיליה

ישיבה המחזיק בידו עיתון לא חרדי, שהיו כתובים בו דרך קבע דברי כפירה בה' ובתורתו. משהוכיחו על מעשהו השיב הבחור: אני קורא רק את החדשות.

אמר לו הגאון רבי ברוך בער זצ"ל: וכי אם היה זה עיתון שכתובים בו דברי גנות ופלסתר על אביך ואמך ועל כל משפחתך, האם היית יכול להחזיקו בידך אפילו על מנת לקרוא רק את החדשות?! הרי הוא היה מאוס עליך! בדיוק כך צריך להיות ההרגשה כלפי עיתון המכיל כפירה ומינות.

הוא מה שאמרנו - שנאה אמיתית לרשע הופכת אותו בעיני האדם כאויב פרטי אשר עשה לו את הרעה הגדולה ביותר!

עיקר הזכירה - שנאת "עמלק" הנמצא בתוכנו

בענין זה של שנאת עמלק ראוי להדגיש נקודה נוספת:

אותה שנאה אשר אנו משרישים בלבנו נגד עמלק, צריכים אנו להפנות גם כלפי ה"עמלק הפרטי" שבלב כל אחד ואחד מאתנו, והוא היצר הרע.

וכן כתב הגאון הרב חיד"א זצ"ל בספרו (נחל קדומים) על הפסוק (דברים יז, יג): "זכור את אשר עשה לך עמלק", שבכלל מצות זכירת עמלק הוא, להתבונן כל אדם מה עשה לו היצר הרע הנמשך משרו של עמלק בהטעייתו ובכשפיו הרבים. ויתן לב להישמר ממנו. ועיקר הזכירה הוא! כי בעוונותינו הרבים אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכר עמלק, והוא תלוי במעשינו ותשובתנו!

וכן נהג לומר המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל: כל אחד ואחד נולד עם חלק רע בתוך תוכו, וחובתו בעולמו לתקן את אותה נקודה פנימית, ואם אין "שנאה" לרע אי אפשר למחות את הרע הנמצא בתוכנו.

על האדם לנהוג ב"אכזריות" כנגד היצר הרע

ונביא לכך דוגמא אחת מאת הגאון רבי משה שוואב זצ"ל בספרו מערכי לב (עמ' קלז וקפט):

מי שעובר עבירה ולבו נשבר, עליו להשיב מלחמה נגד היצר - לקבל על עצמו תענית יום או חצי יום, או תענית דיבור, או להרבות בתלמוד תורה. אך אם הוא נשאר רגוע ושלו לאחר שעבר עבירה ו"עולם כמנהגו נוהג", אות הוא כי אינו מרגיש ששונאו הגדול ביותר נלחם בו.

ובעצם נראה בעליל שאין אנו "שונאים" את היצר הרע כי הרי אנו מתנהגים במידת הרחמים כלפיו. למשל: מי שקשה לו לקום לתפילה או להגיע לסדר הלימוד וכדומה, חייב לנהוג באכזריות כלפי עצמו - לטכס עצה ולקדש מלחמה נגד מידה רעה זו בלי לרחם על יצרו כלל, אלא לנקוט בכל מיני דרכים אפשריות כגון קנסות או להוסיף בקיום המצוות - על מנת שיוכל להתגבר על יצרו הרע.

וכאשר יודעים לעשות שימוש נכון במידת האכזריות והשנאה באופן הראוי, ניתן להצליח במלחמה נגד היצר הרע. וכך גם בנוגע למידת האהבה והרחמנות - הכל לפי רצון התורה.

זהו מוסר ההשכל אותו עלינו ליטול מהמצוה של זכירת מעשה עמלק:
יש לשנוא את הרע ולדבוק בטוב!

ה' יהיה בעזרנו ונזכה לאמץ מידות אלו ולדבוק בדרך הממוצע שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם.

קדושת יום הפורים

פתח דבר:

אנו עומדים לפני היום הגדול והנורא אשר אין דומה לו במשך השנה כולה - יום הפורים. עלינו לדעת שיום זה הוא נשגב עד למאוד ואדם יכול לזכות בו להשפעות נפלאות.

וראה את לשונו של הגאון רבי משה שוואב זצ"ל בספרו מערכי לב (עמ' קכט) שכתב כי יום הפורים הינו "היום הגדול ביותר בשנה"! והוא היום שבו אנו מסוגל להשיג בו את המדרגה הגבוהה ביותר!

"יו"ט של פורים!"

כאשר הסתופפתי בעיר התורה ליקוואוד שמעתי במשך השנים ממרן המשגיח שליט"א וכן מראשי הישיבה שליט"א שנהגו לכנות את יום הפורים "יו"ט של פורים", ותמיד התפלאתי בלבי מדוע יש לקרותו "יו"ט" הרי מעיקר הדין הוא מותר במלאכה כמבואר בשו"ע סימן תרצ"ו סעיף א.

אך האמת יורה דרכו - המכנים יום זה כ"יום חול", טעות גמורה בידם. במאמר הבא נבאר בעז"ת מדוע נאה ויאה לקרוא לפורים בשם - יו"ט.

"יום הכפורים" - כמו פורים!

האריז"ל בתיקוני הזהר (תיקון כ"א) כתב שיום ה"כיפורים" הוא נוטריקון

פורים דיליה

כ-פורים, כלומר יום הכיפורים הוא כמו יום הפורים. והרי ידוע לשון הגמרא במסכת תענית (דף טז): "מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול". הרי לנו שיום הפורים גדול יותר מיום כיפור הנתלה בפורים.

וידוע מה שכתב הגר"א זצ"ל: מבואר בגמרא במסכת פסחים (דף סח): שלדעת רבי יהושע כל יו"ט אמור להיות "חציו לכם וחציו להשם". ואם כן יש לשאול, מהו ה"חציו לכם" ביום כיפור, הרי כל כולו מוקדש לה' שבו עמך בית ישראל מצויים במשך היום כולו בתפילה להשם - מתוך חמישה עיניו.

ותירץ הגר"א זצ"ל שיום כפור ויום הפורים הם יו"ט אחד ממש, וה"חציו לכם" של יום כפור הוא יום הפורים!

ימי הפורים והכיפורים אינם בטלים לעתיד לבוא

ונביא מדברי רבותינו ז"ל על גודל מעלת היום וחשיבותו:

בפרי עץ חיים להגר"ח ויטאל זצ"ל (שער הפורים פרק ה) מבואר: ההארה לה אנו זוכים בפורים אין כמותה לא בשבת ולא ביו"ט אלא בפורים בלבד, ולכן אמרו במדרש (משלי ט): "כל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים" (אסתר ט, כח). והטעם בזה מפני שהארה זו תישאר תמיד בימים אלו של הפורים, כי היא הארה אשר מעולם לא היתה כמוה!

על פי דברי האריז"ל והגר"א זצ"ל יש לבאר את המשך דברי המדרש שם: "אמר ר' אלעזר: אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר (ויקרא טז, לד): "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה".

שהרי כבר הבאנו את דברי האריז"ל והגר"א זצ"ל שיום הפורים ויום הכיפורים - יסודם אחד הוא.

יום הפורים עדיף מיום מתן תורה!

כתב רב אחאי גאון זצ"ל בשאילתות (שאלה ס"ז): "עדיף יומא דפוריא מיום שניתנה בו תורה!"

בפורים ניתן לפעול ישועות גדולות ועצומות!

כתב הגאון הרב חיד"א זצ"ל בספרו לב דוד (פרק כ"ט) בזה"ל: "ובעיני הדבר פשוט, שאם כל ישראל היום הזה, אשר זרע עמלק לטבח יובל ונפל המן הרע הזה, היו נוהגים בסדר קדושה, והשמחה היתה מקודשת לשמים, ויתר היום עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו, על כרחך בשכר זה היינו נגאלים גאולת עולם!"

ועיין בנתיבות שלום (פורים עמ' יא) שכתב בתוך דבריו: "שהוא יום אחד בשנה שמאיר בו גילוי כזה - שאפשר לבטל אפילו את אשר כבר נכתב ונחתם בטבעת המלך!"

בשעת קריאת המגילה ניתן לפעול יותר מבנעילה!

וכך כתב הגר"ש פינקוס זצ"ל: פורים הוא זמן מסוגל מאוד לפעול ישועות, ובפרט בשעת קריאת המגילה שזה שעת ה"ריתחא" של מידת הרחמים, ואפשר לזכות בה מה שאין אנו יכולים לזכות לא בשבת ואפילו לא בתפילת הנעילה!

"והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור"

הגאון רבי לייב איגר זצ"ל היה מבאר את הפסוק (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור" - כל הניסים לא די שהם נזכרים בפינו שאירעו פעם בימי מרדכי ואסתר, אלא גם "נעשים" לשון הווה - כי ביום הזה אפשר לפעול כל מיני ישועות. וכדברים אלו כתב גם הרבי מבעלזא זצ"ל.

”כל הגדול מחבירו - יצרו גדול ממנו”

עתה נבאר את הסיבה בה יום גדול וקדוש זה אינו זוכה ליחס הראוי לה מאת רוב בני האדם:

המשגיח הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ”ל נהג לומר שמאמרם של חז”ל: ש”כל הגדול מחבירו - יצרו גדול ממנו” נאמר הן על אדם גדול והן על מקום גדול וכך גם על זמן גדול, ויום הפורים הוא זמן גדול עד למאוד, זו הסיבה בגינה שולט היצר הרע ביום זה הגורם לבני האדם שלא לנצלו כראוי, מפני ש”כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו”.

משלו הנפלא של החידושי הרי”ם זצ”ל

החידושי הרי”ם זצ”ל סיפר בענין זה את המעשה הבא:

יהודי אחד אשר יצרו התגבר עליו רח”ל נסע בדרכו לעבור עבירה. באמצע הדרך עלה באוזניו קול בכיות של אנשים נשים וטף אשר בקע מבית מסויים. כשהתקרב ובדק את סיבת הבכי, הבין שבעל הבית הגוי מענה בעינויים קשים את המשפחה שמתגוררת בביתו, כשכירר את סיבת הדברים נאמר לו כי הם לא שילמו לו עדיין את דמי השכירות...

אותו יהודי אשר היה בעל אמצעים הוציא מכיסו מיד את הכסף המיועד לעבירה, ונתן לבעל הבית את דמי השכירות, כך ניצלו בני המשפחה, וכך גם נמנע היהודי מדבר העבירה אותו עלה בדעתו לעשות.

הדבר עורר רעש גדול בשמים, ונגזר כי מכאן ואילך כל מה שיבקש אותו יהודי הוא יקבל, אך מכיון שחששו שמא יחיה מתים וכדומה על כן נגזר עליו שרוב הזמן הוא יהיה ”שיכור”, וכך לא יהא בו דעת מתי לבקש...

ואכן אירע פעם שהעולם היו צריכים לאיזה ישועה, והבעל שם טוב הקדוש זצ”ל שלח אל אותו שיכור את תלמידיו שיבקשו ממנו להתפלל על הדבר. הם היו צריכים לחכות זמן רב עד שיפוג יינו ואז מיד כאשר ביקש והתפלל - התבטלה הגזרה.

הפטיר על כך החידושי הרי"ם זצ"ל - זה המצב בדיוק של כולנו ביום הפורים - מפני שביום זה אפשר לפעול ישועות ממש בכל העניינים, על כן גם דאגו שיהיו בני אדם עסוקים וטרודים במצוות היום ובמשתה ושמחה "עד דלא ידע", אבל המבין את סגולת היום ידע כבר לנצל את זמנו בתפילה ובקשה, וכך ללא ספק יפעל ישועות לפרט ולכלל!

כיצד מעבירים את כתר המלך?

הנתיבות שלום (שם עמ' לג) ביאר במשל אחר:

כאשר יש צורך להעביר את הכתר של המלך ויש חשש מגנבים ושוודדים החומדים לעצמם את הכתר היקר, העצה היעוצה לזה היא להכניסו בעגלה פשוטה ולעטוף אותו עם כל מיני סמרטוטים, כך אף אחד לא ירגיש בו.

כן הוא ענין הפורים אשר הינו היום היקר ביותר במלכותו של הקב"ה, ולכן הוא "עטוף" בכל מיני מלבושים בכדי להסתיר את תוכנו האמיתי של היום, ורק בני בינה ישיגו באמצעותו את מבוקשם.

אוצר המלך פתוח לכמה שעות...

ידוע המשל המפורסם: מלך נתן רשות לכמה מעבדיו לגשת אל אוצרותיו במשך שלוש שעות, בזמן שהותם במקום הם יוכלו לקחת מכל הבא לידם. המלך דאג שבכל פינה במקום יהיו כלי זמר המשמיעים קול נעים, אוכל טעים ומיוחד, וכל מיני ציורים מרהיבי עין ומשובבי נפש. ואכן רוב העבדים במקום למלא את כליהם מאוצרותיו של המלך אשר לא יסולאו מפז, העדיפו להעביר את זמנם בהאזנה למוסיקה הנעימה, בטעימת המאכלים הערבים, ובהצצה אל התמונות היפהפיות...

כך בני האדם כאן בעולם הזה, במקום להתמלא בתורה ומצוות ולזכות בחיי נצח, הם נמשכים אחרי כל החמדות אשר שתל הקב"ה בעולמו למען נסות את האדם, ורק פה ושם חוטפים איזה מצוה או מעשה טוב.

פורים דיליה

הנה באמת כאשר מדובר על חייו של אדם - המשל אינו דומה לחלוטין לנמשל, שהרי בכמה שעות מי הוא הסכל אשר לא ינצלם לאגור עוד ועוד, לא כן הדבר כאשר מדובר על משך כל ימי חייו של האדם - קשה יותר לזכור ולתת על לב את הדברים, ולנצל את הזמן כראוי.

אבל בימי הפורים אשר אורכם אינו יותר מכמה שעות, מי הוא זה ואיזה הוא אשר לא יחטוף מהשפע הנאצל עלינו ממרום בזמן זה. אך למרבה הפלא גם זמן כה קצר רוב בני האדם מאבדים אותו עם כל מיני שטויות והבלים - כה חבל!

מה הקפיץ את המשגיח ממקומו?...

באחת הישיבות הקדושות, ההנהלה הזמינה עבור בני הישיבה בליל פורים תזמורת עם נגנים, עד לשעה אחת עשרה בלילה. בעיני כמה מהבחורים לא מצא הדבר חן שהאירוע יסתיים כה "מוקדם", ולכן הם אספו כסף בין החברים והזמינו תזמורת נוספת שתנגן ותרקיד אותם עד לשעה שתים בלילה.

לאחר שעברו ימי הפורים - המשגיח של אותה ישיבה ישב שבעה על אחד מקרוביו, וכמה מהבחורים הלכו לנחמו. אותם בחורים סיפרו לו לתומם על חוויות ליל הפורים בישיבה - שהיה שמח מאוד, וכולם רקדו לקול צלילי המוזיקה עד לשעות הקטנות של הלילה בזכות התזמורת שנשכרה על ידי הבחורים!

כשמוע זאת המשגיח, קפץ ממקומו ואמר: מה!? עד שתים בלילה? זה פורים? זה פורים?...

ניכר היה שהמשגיח שרוי בהלם מוחלט ממה שזה עתה סופר לו.

הבחורים לא הבינו מה כבר קרה - למה לא? מה לא טוב? הלא זה פורים...
פורים...

אבל לפי מה שנתבאר לעיל - מהו הערך העצום של כל דקה מימים
נשגבים אלו, אשר ניתן לאצור בהם מאוצרותיו של המלך לכל החיים בזה
ובבא, ניתן בהחלט להבין את צערו של המשגיח...

ברור שעל מנת שנזכה לקבל את השפע המיוחד ונצל כיאות ימים
נשגבים אלו - לשם כך נדרשת מאתנו הכנה נפשית ראויה, וכדאי גם לשפוך
על כך תפילות לבורא עולם שלא נבעט חלילה בדלי המוגש לנו בימים
אלו.

את יום הפורים יש לנצל לתלמוד תורה!

עתה ננסה לפרט יותר - מהי הדרך הנכונה לנצל את יום הפורים כראוי.
ונראה שישנם שני עניינים אשר צריך להקפיד עליהם יותר מכל דבר אחר
- תורה ותפילה.

במה שנוגע לתלמוד תורה, ידועים בשער בת רבים דברי החתם סופר
זצ"ל (דרשות ואגדות כתי עמ' רמה): "קבלתי מרבי מענדל לילג זצ"ל שהיה רב
בית המדרש דק"ק פפד"מ שקבל מהגאון בעל שו"ת שב יעקב זצ"ל, שכל
העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיום - מובטח לו שהוא בן עוה"ב!"

וידוע מה שסח הגאון רבי נחום זאב מביאלה זצ"ל אביו של הגאון בעל
"האבני נזר" זצ"ל, כי גילו לו מן השמים שהטעם שזכה לבן שהאיר את
עיניהם של ישראל בתורתו - מפני שפעם אחת ביום הפורים לא היה בכל
העולם שלמד באותו הרגע כי כולם היו טרודים במצוות היום, ורק הוא
ישב ולמד ועל ידי לימודו הציל את כל העולם, ונאמר לו שבזכות זאת
הוא יזכה לבן שיאיר את עיני כל העולם - האבני נזר זצ"ל.

הלימוד בפורים - בבחינת "מת מצוה"

ויסוד הדברים נראה שהוא על פי מה שכתב בספר חסידים (סימן רסא):
"אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים, כגון שתראה

פורים דיליה

מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים, כגון שתראה שבני עירך לומדים מועד וסדר נשים - תלמוד סדר קדשים, ואם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קטן ופרק מי שמתו - אתה תלמדם, ותקבל שכר גדול כנגד כולם כי הם דוגמת מת מצוה".

וכך גם הלומד בשעה שאינם מצויים לומדים הוא בגדר "מת מצוה", ונוטל שכר כנגד כולם. והרי בפורים הלומדים מועטים, והשכר - מתחלק לפי הלומדים...

לימוד מסכת מגילה - מסוגל להשפיע את אור הפורים!

בעולם הישיבות נהוג ללמוד במסכת מגילה במשך כל ליל הפורים. וכן נהגו בעיר התורה ליקוואוד, שישנם הלומדים מסכת מגילה בבית המדרש הישן במשך כל הלילה.

וראוי להזכיר בזה את מה שכתב בספר שם משמואל (פ' נצבים) בשם סבו רבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל: ה"אור" המיוחד שבכל יו"ט ספון וטמון בתוך מסכת הגמרא השייכת לאותו היום. ועל כן אם רוצים אנו לטעום מעט מההארות המופלאות של יום הפורים, עלינו ללמוד מסכת מגילה. וכך בכל חג וחג.

"לא יזוז מבית המדרש שחרית - עד שילמד!"

כתב בספר יסוד ושורש העבודה (ש"ב פ"ו) בענין ההנהגה הנכונה ליום הפורים: "אך עצתי אמונה ונכונה לאדם, שלא יזוז מבית המדרש שחרית עד שילמד, כי בביתו יכול לבוא לידי ביטול תורה מפאת גודל טרדות היום".

ופוק חזי את התופעה המרנינה לה זכינו בשנים האחרונות, שאלפי אבות ובנים לומדים למשך שעה שעתיים, אחרי תפילת שחרית או קודם תפילת המנחה, ומתקרי בפום עלמא: "ישיבת מרדכי הצדיק". אין ספק שזוהי זכות עצומה וכך ראוי לנהוג.

ובאמת כך נהגו בדורות עברו: בישיבת מיר דליטא התקיימו שתי שיחות ביום הפורים של שעתים כל אחת, ואחר כך כל בחור דרש בפני הבחורים בעניני דיומא, ורק אז ערכו את סעודת הפורים.

במוצאי הפורים - יחזור לתלמודו!

כך גם במוצאי הפורים: מעיון בקורות חייהם של הרבה מגדולי ישראל - הגר"א זצ"ל, החפץ חיים זצ"ל, רבי ברוך בער זצ"ל, רבי יעקב קמינצקי זצ"ל ועוד ועוד - נראה, שמיד בהגיע ליל מוצאי הפורים הם המשיכו את סדר יומם הרגיל - לימוד התורה, שהרי כבר פנה יום ואין שום מצוה להשתכר.

תפילה ביום פורים - "כל הפושט יד נותנים לו"

ובמה שנוגע לתפילה ביום קדוש זה, נקדיש כמה מילין:

איתא בירושלמי במסכת מגילה (פרק א ה"ד): "כל הפושט יד נותנים לו". ומובא בספר סגולות ישראל (מערכת פ אות ד): "קבלתי מגדול אחד ז"ל, דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר - בני חיי ומזוני והן על שאר דברים ועל כל קרוביו. כי באותו יום עת רצון מאוד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון. ועל זה אמרו ז"ל: "כל הפושט יד נותנים לו". וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעל שם טוב זי"ע".

ונביא מבארם של גדולי החסידות שאכן התבטאו ברוח זו:

החידושי הרי"ם זצ"ל (עה"ת, פורים) כותב: "פורים הוא זמן רצון לכל, שעת רעוא דרעוין, וכל אחד יכול לפעול אצל השי"ת שימלא כל משאלות לבו לטובה".

ובפרי צדיק להגאון רבי צדוק הכהן זצ"ל כתב: "אין מדקדקין במעות פורים, והקב"ה כביכול מקיים את המצוות ונותן צדקה לכל דורשי ישועות בכל הענינים".

פורים דיליה

וכן מובא בספר דברי יחזקאל (להג"ר יחזקאל משינאווא זצ"ל): כל בקשה אשר נבקש מאת הבורא ביום זה - תתקבל לרצון.

ראוי להשכים להתפלל ביום הפורים

ובשערי תשובה (ס' תרס"ב) כתב שיום הפורים הוא אחד מהחמשת השכמות אשר כתיב בהם "וישכם אברהם" ע"ש.

ובאמת ביום זה יש ענין גדול להשכים להתפלל ותיקין, וקודם התפילה להרבות במזמורי תהילים כל אחד ואחד כפי כוחו.

וידוע שבימים עברו - במקומות תורה רבים, כל הציבור השכים ביום הפורים למנין ותיקין, והתפללו בריכוז ובכח גדול, והיו נשמעות בכיות עצומות בשעת התפילה - כמו ביום הכיפורים, ותפילת הלחש נמשכה זמן רב יותר מאשר בשאר הימים.

"הרוצה שיתקיימו נכסיו - יטע בהן אדר!"

וזאת עלינו לדעת שבכדי לנצל את היום הגדול, יש לבקש על כל משאלות לבנו ברוחניות ובגשמיות עלינו ועל כל כלל ישראל.

ויש לפרש בזה את דברי הגמרא במסכת ביצה (דף טו-): "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר". ונראה להמליץ בזה - בכדי שנצליח בכל נכסינו הגשמיים והרוחניים כאחד במשך כל השנה, עלינו לנטוע ולזרוע בהם את התפילות והתורה של "אדר". כי זהו כוחו הגדול של יום הפורים.

"תענית אסתר" - יום מסוגל לקבל התפילות

ובאמת שה"עת רצון" כבר מתחילה קודם לכן, וכמו שכתב בספר קב הישר (פרק צז): ולכן היושבי כפרים צריכין גם כן להיות בחבורה קדישא בבית הכנסת ביום תענית אסתר, כי יום זה הוא מסוגל מאוד שיקובל תפלתנו בזכות מרדכי ואסתר. וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא

צריך להתפלל, יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר ויאמר תחלה מזמור כ"ב בספר תהלים - אילת השחר, ודרשו רז"ל: דאסתר היתה נקראת אילת השחר, ואחר כך ישפוך שיחו לפני ה' ויבקש בקשתו, ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפלתו ברצון!"

הנהגות מעשיות ליום הפורים:

ובהיות שהיום הוא גדול קדוש ונשגב, ולעתים הנהגתם של בני האדם אינה עולה עם עובדה זו בקנה אחד, ראינו לנכון להעיר כמה הערות מעשיות אשר מתחייבות מתוקף קדושת היום - כי הוא נורא ואיום:

(א) מנהג ה"תחפושת" מיועד רק לבחורים וילדים אך לא לאברכים, הדבר מוריד את כל הערך והכבוד העצמי של בני התורה. ובפרט בכל מיני תחפושות שונות ומשונות, ובמיוחד כאשר נדרשים לכך השקעה מיותרת של זמן משאבים וכוחות, אין הדבר נובע אלא מיצר התחרות מי הוא אשר יציג את התחפושת הכי "מיוחדת". פשיטא שלא זו היתה מטרתו של המנהג!

נזכיר בדרך אגב הנהגה נכונה בענין זה גם לילדים ובחורים: כתב בארחות רבנו (ח"ג הנהגות הפורים), שמרן הסטייפלר זצ"ל היה אומר שבישיבה בה למד, כל בחור שהיה מתחפש בפורים להמן הרשע - באותה השנה הוא יצא מהישיבה והפסיק לחלוטין ללמוד!

וכך ראוי לדעת - לא כל תחפושת היא ראויה וכדאית, ועל ההורים לשקול היטב את הדברים.

(ב) נשים נשואות - פשוט שאין זה מדרכי הצניעות למשוך את העין ולהתחפש, ולא ילבשו אלא בגדי שבת.

(ג) גם בעיצומה של שמחת הפורים - אסור באיסור חמור לבזות ולחקות כל אדם, כל שכן וכ"ש לבזות תלמידי חכמים.

פורים דיליה

ד) בני תורה - יקפידו לשמור על כבודם ולא להתבזות בפני הבריות אשר יאמרו: "פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו!"

ה) אין לדבר שיחה שלא לצורך עם שום אשה, וק"ו שאין לנהוג בפניה קלות ראש.

ו) יש לנצל כל רגע מיום מיוחד זה למצוות בין אדם לחבירו, לתורה ותפילה, וכפי שכבר נתבאר שהוא מסוגל לזכות בו למדרגות עצומות ולפעול ישועות גדולות.

עבודת הפורים זהירות בכבוד הזולת

פתח דבר:

המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל היה מרבה לומר בשיחותיו כאשר עסק בענין הפורים, שעיקר מצות היום היא להיות "כאיש אחד בלב אחד".

והיה ממליץ על כך את דברי הגר"א זצ"ל ב"אדרת אליהו", שבזמננו אין לנו נביא אשר יאמר לכל יחיד ויחיד מהו תפקידו בעולמו ומה הוא צריך לתקן, ובכל זאת יכול האדם לדעת מה עיקר תיקונו בעולם באמצעות התבוננות מהו הקושי הגדול ביותר שלו והיכן הוא נכשל תדיר - אות הוא כי זהו הדבר בו עליו לעבוד ולתקן את נפשו.

מעתה למדנו אם נרצה לדעת מהו עיקר תפקידו של האדם ביום הפורים, ניתן לראות במה נופלים ונכשלים רוב בני האדם ביום זה. התשובה היא: בעבירות שבין אדם לחבירו - בהלבנת פנים ובהיזק לרעיו וסביבתו - הרבה יותר מכל השנה.

הרי ידוע הדבר שגם מי שבדרך כלל נזהר כל השנה מלצער ומלבייש את חבירו, מצוי שביום הפורים הינו נכשל בעבירות הללו! זהו אות וסימן על מה יש להתמקד בעבודתנו ובמה עלינו להתחזק.

חובה להשתכר אך אסור לצער!

ומצינו להגאון המהרש"ל זצ"ל (ים של שלמה ב"ק פ"ג ס"ג) שכתב דברים כדרכונות בענין העוונות הללו הנפוצים בימי הפורים, ונעתיק את לשונו:

פורים דיליה

"והשיכור - אפילו הגיע יותר משכרותו של לוט, מכל מקום חייב בתשלומים על כל הזיקות. ומה שמסקינן בפרק הדר (עירובין דף סה.) דשיכור כלוט פטור ממיתת בית דין ולא מלקין אותו, היינו דפטור מדיני שמים על אותו עוון, ומכל מקום מקבל דינו על מה שלא עצר ברוחו ושיכר עצמו להשתגע, אבל לפוטרו מדין היזק שמזיק לחבירו, פשיטא שחייב, דאדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון, דאם לא כן לא שבקת חיי, דכל שונא ישתה וישתכר על חבירו להזיקו, ויפטור".

וכאן המהרש"ל זצ"ל מייחד דברים על ימי הפורים: "ואפילו בפורים דמחויב להשתכר, מכל מקום אין כונת רבותינו כדי שישתגע. ואם אדם חירף את חבירו בעת שכרותו, והוציא עליו שם רע, ולמחר אמר איני יודע, צריך לקבולי עליה ברבים שלא ידע מזה הלשון שאמר בעת שכרותו, ויאמר ברבים: אף שקבלתי עלי שאיני יודע מאומה מכל מקום אני מבקש מחילה..."

למדנו אם כן שגם בעת שמחת הפורים אין שום היתר להעליב ולבייש בני אדם. וידוע שביוש ואונאת דברים נחשבים לצער הגוף והם חמורים מאונאת ממון כמבואר במסכת בבא מציעא (דף נח:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: גדול אונאת דברים מאונאת ממון - שזה נאמר בו (ויקרא כה, יז): "ויראת מאלוקיך" וזה לא נאמר בו "ויראת מאלוקיך". ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בממונו. רב שמואל בר נחמני אמר: זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון".

ולכן ראינו לנכון להרחיב הדיבור בענין גדול וחשוב זה, להודיע עד כמה הקפידה תורה בענינים אלו העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ואולי בזכות זאת נוכל לפתח בלבבנו רגישות ראויה לכל עניני בין אדם לחבירו ולזהירות מפגיעה בזולת, והיה זה שכרנו.

הדרך המזיכה לחיי העולם הבא - "הזהרו בכבוד הבריכם"!

איתא בגמרא במסכת ברכות (דף כח:): ת"ר: כשחלה רבי אליעזר נכנסו

תלמידיו לבקרו, אמרו לו: רבינו למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא. אמר להם: "הזהרו בכבוד חבריכם".

כלומר - הדרך המובילה לחיי העולם הבא היא זהירות בכבוד הזולת!

מה אני מבקש מכם? שתהיו אוהבים זה את זה!

ומצינו לשון נורא בספר תנא דבי אליהו (רבא פרק כ"ט): "וכך אמר להם הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חסרתי דבר שאבקש מכם, מה אני מבקש מכם - אלא שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה, ותהיו יראים זה מזה".

הקב"ה אינו מבקש מאתנו מאומה אלא דבר אחד: "שתהיו אוהבים ומכבדים ויראים זה מזה".

הדבר נורא למתבונן!

מאיך גיסא המצער את חבריו חלילה עווננו גדול מנשוא, וכפי שכתב בספר חסידים (סימן מ"ד) בזה"ל: "ציער אדם כאילו ציער עולם מלא!"

"לא תונו איש את עמיתו" - בדברים

כתב בספר החינוך (מצוה שלח) בשורשי המצוה - שלא להונות אחד מישראל בדברים: "כלומר: שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפירוש אמרו זכרונם לברכה (ב"מ דף נח:): כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, היו חולאים באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב וכו', ועל זה נאמר (ויקרא כה, יז): "ולא תונו איש את עמיתו".

ממשיך שם ספר החינוך: "וראוי להיזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות. והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר

פורים דיליה

מן הממון, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (שם): "גדולה אונאת דברים מאונאת ממון..." ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב", עכ"ל.

"האלוקים יביא במשפט על כל נעלם"

חז"ל הפליגו בהקפדה על האיסור לצער את חבריו אפילו בדבר קל. וכך איתא בגמרא במסכת חגיגה (דף ה.) על הפסוק בקהלת (יב, יד): "כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם" - "מאי על כל נעלם? אמר רב: זה ההורג כינה בפני חבריו ונמאס בה. ושמואל אמר: זה הרק בפני חבריו ונמאס". ופרש"י זצ"ל: "שאף על הנעלמות ממנו שעשה שוגג הוא מביאו במשפט, ואפילו על דבר מועט".

למדנו כי על כל צער גדול כקטן הנגרם לחבירו ממנו בין אם עשה זאת במזיד בין אם בשוגג - יבוא אתו אלוקים במשפט.

התורה הקפידה על כבוד הצומח והדומם!

וצריך ביאור בשורשי הדברים מהי ההקפדה הגדולה כל כך בשמירה על כבודו של הזולת.

ונראה להקדים בזה שבאמת מצינו שהקפידה התורה גם על כבודם של הדומם והצומח שלא לבזותם:

כתיב בסוף פרשת יתרו (שמות כ, כג): "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו". הרי שישנו לאו מן התורה - לא לעלות במעלות על גבי המזבח.

ומה הטעם לזה?

רש"י זצ"ל מפרש (וכעין זה מובא במכילתא סוף פ' יתרו) וז"ל: "שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך. ואף על פי שאינו גילוי ערוה

ממש, שהרי כתוב "ועשה להם מכנסי בד", מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא, ואתה נוהג במ מנהג בזיון. והרי דברים קל וחומר ומה אבנים הללו שאין להם דעת להקפיד על בזיונם, אמרה תורה: הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה..."

כעין זה מבואר בתוספתא ערכין (פ"ב אות ו'): ר"א בן פרטא אומר: הרי הוא אומר (במדבר יד, לז): "וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ" - על מה הוציאו שם רע? על עצים ועל אבנים. והלא דברים ק"ו ומה אם אלו שלא הוציאו שם רע אלא על עצים ועל אבנים - נענשו, ולא עונש מועט אלא עונש מרובה, ולא עונש לשעה אלא עונש לדורות, המוציא שם רע על חבירו כיוצא בו על אחת כמה וכמה."

עוד מצינו בתורה בפרשת בראשית (ג, ז): "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות". וכתב רש"י זצ"ל ומקורו במדרש תנחומא שם: "ומפני מה לא נתפרסם העץ (מדוע לא נאמר איזה עץ היה עץ הדעת)? שאין הקב"ה חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו "זה שלקה העולם על ידו".

הרי שהתורה הקפידה לא לבזות אפילו את הדומם שיש לאדם צורך בו אף שאינו חש ומרגיש בבזיונו, וכן חסה תורה על כבודו של העץ שלא ייכלם למרות שאין בו דעת והשכל - כל שכן וכל שכן שהקפידה תורה שלא לבזות אדם אשר נוצר ונעשה בדמות ובצלם אלוקים, ויש בו אוזן שומעת ולב מרגיש!

"לועג לרש הרף עושהו"

בענין זה יש נקודה נפלאה מהסבא מסלבודקא זצ"ל:

כתב מרן השו"ע זצ"ל ביו"ד סימן שד"מ סעיף ט"ז וז"ל: "אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, כגון צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל

פורים דיליה

דבר אסור, והני מילי בדברי תורה אבל שאר כל דבר לית לן בה". וכתב הש"ך זצ"ל (ס"ק יב) שיסוד האיסור על פי הפסוק במשלי (יז, ה): "לועג לרש חרף עושהו". ומאותו טעם פסק מרן זצ"ל בסימן שס"ז שאין ללכת בתוך ד' אמות של מת או בבית הקברות כשעל ראשו תפילין מגולות, או כשעל בגדו ציציות - משום "לועג לרש".

הסבא מסלבודקא זצ"ל היה תמה: אימתי מקיימים אנו את המנהג להשתטח על קברי הצדיקים? בחודש אלול - כאשר הלב שבור מאימת הדין, בעת זו ודאי שאין בלבו של אף אחד ללעוג על המתים, ובכל זאת הזהירונו חז"ל להצניע את התפילין והציצית כדי שלא יצטערו המתים אפילו בדבר הקל שבקלים.

ואם כן על אחת כמה וכמה בשעה שאנו מתהלכים בין החיים - הרגישים לכל דבר ולכל פרט, מה גודל החיוב להצניע כל דבר העלול לפגוע ולצער במשהו את זולתנו...

התורה חסה על בעל עבירה שלא יתבייש!

לימוד עצום ניתן להסיק מדברי רש"י זצ"ל בפרשת שופטים (דברים כ, ח) על הפסוק: "ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו", וכתב רש"י זצ"ל: "רבי יוסי הגלילי אומר: הירא מעבירות שבידו, לכן תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה".

ויש לתמוה, על כבוד מי מדובר? על אדם שהיה בעל עבירה! ובכל זאת חסה עליו התורה שלא לפרסמו, ולכן הוסיפה "חוזרים" נוספים מהמלחמה - הכל על מנת שלא יתבזה בעל העבירה!

הקב"ה ויתר על כבודו בכדי שבלעם הרשע לא יתבזה!

דבר נפלא ומחודש למדים אנו מאתונו של בלעם - גם כבודו של היצור המושחת בתבל חשוב בעיניו של בורא עולם!

הרי ידוע שהקב"ה המית את האתון, בשביל שלא תהא עוברת בשוק, ויאמרו - זו היא שסילקה את בלעם. וכך איתא במדרש רבה (פ' בלק פ"כ יד): "ההסכן הסכנתי לעשות לך כה" - חס הקב"ה על כבודו של אותו רשע שלא יאמרו זו שסילקה את בלעם. ואם חס הקב"ה על כבוד הרשע, אין צריך לומר על כבוד הצדיק".

אמר על כך הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (ע' שיחות מוסר מאמר ע"ט): אם נתבונן מעט בדברים תעלה התמיהה מאליה, הרי אילו השאיר הקב"ה את האתון בחיים, הרי היא היתה "קידוש השם מהלך", וכראות הבריות אותה עוברת בשוק מה היו אומרים? "מה גדלו מעשיך ה'!" ואף על פי כן ויתר הקב"ה כביכול על כבוד שמו, והרג את האתון על מנת שלא יתגלגל מקיומה בזיון לבלעם, אף שמאידך כבוד שמים היה מתגדל!

יתירה מזאת - בכבוד מי אנו עוסקים ומיהו אשר הקפיד הקב"ה כל כך על ביזיונו, עד ש"ויתר" כביכול את כבודו עבורו? הלוא מדובר בבלעם הרשע אבי אבות הטומאות והקליפות שבעולם, בעל עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, ואמרו חז"ל במסכת סנהדרין (דף קה.) "בלעם בן בעור שבא על בעור" ופרש"י זצ"ל: "שבא על אתונו!"

הנה לך דבר נורא, הקפיד הקב"ה על כבודו של אדם זה, שהיה מושחת שבמושחתים במידותיו ובתאוותיו, והוא מארבע הדיטות אשר אין להם חלק לעולם הבא (כמבואר במשנה במס' סנהדרין בריש פרק חלק). וכדי שלא יאמרו הבריות - "זו שסילקה את בלעם" - מתה האתון.

נורא נוראות!

רעיון מעין זה ישנו בפרשת קדושים (ויקרא כ, טו): "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו". וכבר שאלו חז"ל (סנהדרין נד. מובא ברש"י ובאבן עזרא שם): "אם אדם חטא בהמה מה חטאה?" ותירצו שם: "שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זו היא שנסקל פלוני על ידה".

פורים דיליה

וראה זה פלא. על מי חסה התורה? על אדם העובר עבירות מהחמורות -
בועל בהמה רח"ל!...

"אם ענה תענה" - אפילו בשוגג!

עד כאן נוכחנו לדעת כי הקפידה תורה שלא לבזות את כל הבריות החל
מן הדומם ואפילו עוברי עבירה. עתה נביא מקורות לחומרת האיסור של
גרימת צער לחבירו אפילו בשוגג - ללא כוונה.

דרשו חז"ל במכילתא בפרשת משפטים על הפסוק (שמות כב, כב): "אם
ענה תענה" - "אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט".

המכילתא סומכת לענין מעשה נורא: "כבר היה רבי ישמעאל ורבי שמעון
יוצאין ליהרג, אמר לו רבי שמעון לרבי ישמעאל: רבי לבי יוצא שאיני יודע
על מה אני נהרג. אמר לו רבי ישמעאל לרבי שמעון: מימך בא אדם אצלך
לדין או לשאלה ועכבתו עד שתהא שותה כוסך ונוטל סנדלך או עוטף
טליתך, ואמרה תורה: "אם ענה תענה" - אחד עינוי מרובה ואחד עינוי
מועט. אמר לו: ניחמתני רבי".

הרי לנו כמה דקדוק הדין יש בדבר, שאותם צדיקים שרפי מעלה תלו
את עונשם הנורא בעטיו של צער מועט שנגרם לאדם כל שהוא, למרות
שנגרם בשוגג וללא כל כונה לצער!

בנותן טעם להוסיף: מדברי המכילתא הנ"ל יש בית אב למה דהוה
מרגלא בפומיה של המשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל - על כל אדם להיזהר
מלגרם לאחרים להמתין עבורו כי נגרם להם בכך צער. והדברים אמורים
בפרט ברופא או בעורך דין שבדרך כלל ההמתנה להם כרוכה בהרבה דאגה
ולחץ וכיו"ב, ומי שאינו שם לכך את לבו ומצער את הרבים הרי הוא עובר
על "לא תענוף".

הכאה קלה - חמורה כמו אכילת בשר חזיר...

הגאון רבי אריה לייב גורביץ זצ"ל כותב עוד הערה נפלאה בענין: בגמרא
במסכת כתובות (דף לב:) מבואר שעל הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקין

עבודת הפורים - זהירות בכבוד הזולת

עליה כיון שאינו משלם. ופירש רש"י זצ"ל (עיי"ש דף לג.) שמדובר בהכאה שאין בה שוה פרוטה בצירוף כל החמשה דברים - נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת.

ותמה החפץ חיים זצ"ל - אם בכל החמשה דברים אין נזק שוה פרוטה, מה כבר עשה לו זה שהכהו?

אלא בהכרח צריכים לומר שהוא רק נגע בו קלות, ובכל זאת לוקין על כך ארבעים חסר אחת כאותו אחד שאכל חזיר רח"ל... אם כן למדנו מזה - מהי גודל הזהירות המוטלת על אדם שלא לפגוע בחבירו אף באופן הקל ביותר...

המבזה את חבירו כאילו מבזה את קונו!

ואכן כאן המקום להבין את שורש הדבר - מדוע באמת העוון לבזות את זולתו ולגרום לו צער הוא כה חמור?

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל נהג לומר: האיסור לבזות את האחר והחיוב לשמור על כבודו נובע מכך שהאדם עשוי בצלם אלוקים ולכן מי שמבזה את חבירו הרי זה כאילו מבזה את הקב"ה בכבודו ובעצמו רח"ל!

וכך מפורש במדרש רבה (בראשית פכ"ד, ז): "רבי עקיבא אומר: "ואהבת לרעך כמוך" - זה כלל גדול בתורה, שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חברי עמי, הואיל ונתקללתי יתקלל חברי עמי. אמר רבי תנחומא: אם עשית כן דע למי אתה מבזה, בדמות אלוקים עשה אותו". ופירש בעץ יוסף: "וכאילו מבזה חס וחלילה דיוקן של מעלה".

כבוד חבירו - כבודו של עצמו!

ובספר תומר דבורה (פרק ראשון) כתב בזה נקודה נוספת: כשם שהאדם חס ונזהר על כבוד עצמו - כך יחוס על כבוד חבירו מפני שהם דבר אחד, וז"ל קודשו:

פורים דיליה

"כל ישראל הם שאר בשר אלו עם אלו מפני שהנשמות כלולות יחד, יש בזה חלק מזה, ובזה חלק מזה, ולכך אינו דומה מרובים העושים את המצוה (ספרא ויקרא כ"ו ח), וכל זה מפני כללותם..."

ולכך ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חברו, ועינו טובה על טובת חברו, וכבודו יהיה חביב עליו כשלו, שהרי הוא הוא ממש. ומטעם זה נצטוינו (ויקרא יט, יח), "ואהבת לרעך כמוך". וראוי שירצה בכשרות חברו ולא ידבר בגנותו כלל ולא ירצה בו. כדרך שאין הקב"ה רוצה בגנותו ולא בצערנו, מטעם הקורבה, אף הוא לא ירצה בגנות חברו ולא בצערו ולא בקלקולו וירע לו ממנו, כאלו הוא ממש היה שרוי באותו צער או באותה טובה", עכ"ל.

מדוע לא נקרא הילד בשם זקנו?

רצינו להביא כמה דוגמאות המשמשות "מעשה רב" מרבתינו גדולי הדורות כמה רגישות היתה בהם לכבוד הזולת. תעיד על כך למשל העובדה הבאה:

לזוג צעיר נולד בן במזל טוב, ההורים הטריים החליטו לקרוא לו בשם יהונתן - על שם אבי האשה שהלך לעולמו. והנה יום קודם הברית, אירע בבנין שלהם מקרה טראגי: ילדם של השכנים אשר שמו יהונתן - נפטר...

מטבע הדברים - אם הרך הנולד נבהלה מאוד, הלוא "סימנא מילתא היא" - האם גם לאחר המקרה המצער עליהם לעמוד בהחלטתם להעניק לבנם את השם יהונתן על שם סבו? לאחר דין ודברים החליטו האב והאם לעלות למעונו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בכדי להביע בפניו את דאגתם ולהתייעץ עמו בנושא...

הגרש"ז זצ"ל אשר שמע את הסיפור פסק באופן חד משמעי: בשום אופן אל תקראו לילד - יהונתן...

כאשר בני הזוג יצאו מביתו של פוסק הדור, מקורבי הגאון הביעו את

פליאתם בפניו, מה ראה על ככה, לאסור עליהם באופן כה נחרץ לקרוא לבנם בשם המדובר על שם סביו?

נענה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל והסביר: אינני חושש ל"סימנא מילתא" כלל, אלא שאני ער לצערה של האם שבנה נפטר. תארו לכם שבנם של הזוג ייקרא יהונתן, הרי בעוד שנתיים שלוש כאשר יגדל ויסתובב בחצר, אמו מן הסתם תקרא לו בשמו פעמים רבות: "יהונתן בא הביתה", ואילו אם התינוק ששמע הקריאה תגיע לאוזניה - כאב לב וצער גדול יפלחו את לבה בשומעה את השם של בנה המנוח...

לכן אם רוצה האשה לכבד את אביה באמת, תקרא לו בשם אחר, כי אין ספק שלא יתכבד בשם אשר יגרום צער לזולת!

מה יש להחמיר ב"קדושי שחוק"?

סיפור נפלא סופר (ספר מעשה איש - ח"ד עמוד קעח) על מרן החזון איש זצ"ל, מעדותו של רבי עקיבא הכרמי זצ"ל:

פעם פנה אלי דודי הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל (ראש ישיבת טלז), ובקשני שאציע בפני החזון איש זצ"ל את שאלתו עקב מעשה שהיה: במחנה קיץ בארה"ב עשו נער ונערה מעשה שטות של "קדושי שחוק". דודי פרט את את הסיפור במכתב, השאלה היתה האם לחוש לקדושין ולהצריך את הנער לתת גט? ואותי שלח לחזו"א זצ"ל בכדי לשמוע את דעתו בענין.

כשנכנסתי לחזו"א זצ"ל על מנת לקבל את חוות דעתו, הוא אמר לי שקשה לו לענות, אך היות וכבר כתב על ענין "קדושי שחוק" במחברתו ביקשני שאעתיק מן הכתב ואשלח את התשובה להרב בלוך. דעתו היתה להקל בזה שאין לחוש לקידושין.

העזתי ושאלתי: מדוע נוטה הוא להקל, הרי מדובר כאן בספק איסור חמור של אשת איש, ומה יש להפסיד אם נסדר גט לחומרא...?

פורים דיליה

השיב לי מרן החזון איש זצ"ל: וכי להכתים ולבייש נערה בת ישראל - לעשותה לגרושה, אין זה דבר חמור בעיניך?!...

מדוע התענה הגר"א קוטלר זצ"ל?

להלן מעשה נפלא שאירע עם ראש ישיבת לייקוואוד הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, המעשה מאלפנו בינה עד כמה גדלה זהירותם וחששם של גדולי ישראל מלצער ולבזות כל אדם באשר הוא:

פעם אחת הבחינו מקורביו שהינו שרוי בתענית ואינו אוכל מאומה. כשנשאל על פשר דבר ענה כהאי לישנא: "נודע לי כי שידוך הוצע לאחד מתלמידי הישיבה ואין לי דברים טובים לומר עליו... על כן קיבלתי עלי תענית, בכדי שיעזרני ה' ולא יבואו אצלי לברר עליו"...

רבי אהרן זצ"ל לא רצה בשום אופן לפגוע בכבוד תלמידו, אך מאידך גם לא אבה להוציא מפיו דברים שאינם אמת, על כן נותרה בידו רק העצה: להתענות ולהתפלל לה' - שלא יבררו אצלו...

שימת לב - דוגמאות מחיי היום יום

כבר הבאנו את דברי הגמרא במסכת חגיגה (דף ה.) שהגורם לחבירו מיאוס אפילו קטן - על זה נאמר (קהלת יב, יד): "כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם". נביא לכך כמה דוגמאות מחיי היום יום שאם לא נשים לבנו עליהם יכולים אנו להיכשל בהם ח"ו כמה וכמה פעמים.

מה עשה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל עם שיירי המאכל?

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נהג כל ימיו לשפוך בעצמו לפח האשפה את שיירי המאכל מצלחתו, ולא היה מאפשר לבני ביתו לעשות זאת, ונימוקו בפיו: לעיתים אדם נמאס משיירי המאכל של רעהו, והאיסור לגרום זאת שייך גם אצל בני הבית.

הקראת מספר טלפון

לפעמים אדם מבקש מחבירו מספר טלפון או כתובת אימייל, וחבירו מקריא לו את המספר במהירות רבה כך שהשומע מוכרח להתנצל ולומר: "לא קלטתי את המספר, האם אתה יכול לחזור עליו שוב"? קורה שהדבר נשנה על עצמו פעמיים ושלוש, וכך נגרמת לו בושה דהוי כאילו הוא קשה הבנה. ונמצא שתחת לגמול עמו חסד יבוא עמו אלוקים במשפט...

זהירות בדיבור

כתוב בספר חסידים (סי' תשסח): "ואם ידבר אדם עם חבירו - אל יביט אליו במקום שיש בו מום. ולא ידבר לפניו מעין אותו מום שבחבירו בפני חבירו".

כעין זה, ימנע האדם מלספר על העונג והנחת הנגרמים לו מבניו בפני חשוכי בנים או אל מול אדם שבניו יצאו לתרבות רעה רח"ל.

עוד מובא בספר חסידים (סי' תרמא): אם מביא בניו או בנותיו עמו לבית חבירו, וטבעם של ילדים קטנים שמסביב לחוטמם הם מאוסים, צריך לנקותם, ואם לאו - יענש!

כבוד הציבור בחליצת המנעלים

כתב החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (סי' קכח סט"ו): "כהן שחולץ מנעליו לישיא כפיו, יצניע אותם תחת הספסל שלא יהיו מגולים ונראים, משום כבוד הציבור", עכ"ל.

ופשיטא שמי שריח רע נודף ממנעליו צריך בדבר זהירות יתר.

"צריך להיות בעינים פקוחות!"

בספר כף החיים (להגרה פלאג'י זצ"ל סימן כד אות ס"ג) מאריך מאוד בפרטי הזהירות שלא לצער ולגרום מיאוס לחבירו, בין הדברים כותב שם: "גם זהר שלא יאכל דבר דיוצא ריח רע מפיו, ולא יהא מאוס אצל בני אדם".

פורים דיליה

וכן האריך שם (סי' ח אות י"ד) עוד: "וגם היודע בעצמו דכשיפתח פיו לדבר יתיז רוק מפיו - יזהר להרחיק מחבירו כשמדבר אתו, או ישים יד לפה וישמור לפיו מחסום, וכן שלא ינטף מחוטמו כשהוא בפני חבירו, וגם כשלומד והספר פתוח לפניו - שמא יזוב מחוטמו. וצריך להיות בעינים פקוחות בכל הני מילי וכיוצא מאלה, דאם לא שת לבו יהיה נבזה ונמאס בעיני אחרים ועונו ישא דמצער לבריות. ומאחר שכן, זוהי דרך ישרה שיבור לו האדם - להיות בחיקו שני סודרים או מטפחת והיה לכם למשמרת".

"ברוך אשר יקים את דברי התורה"...

לסיום - כדאי לעורר כאן מכשילה מצויה לרבים, ואנשים רבים רואים בזה ענין של מה בכך, אבל הדבר אינו פשוט כלל ועיקר, ובפרט שכרוך בזה גרימת צער ועגמת נפש לזולת.

בספר משנת רבי אהרן (ח"ג עמ' יט) יש אריכות בענין ההתחשבות בזולת ובחובה למנוע ממנו צער ואי נעימות או אפילו טרדה קלה, ובין הדברים מדגיש שם ראש הישיבה זצ"ל שעל כל אחד ואחד להקפיד להחזיר את הספרים בגמר השימוש למקומם הראוי, וז"ל: "וכיוצא בזה אם הוא מוציא ספר ואינו מחזירו למקומו - הרי הוא גורם טרחה וביטול תורה, אין לך חסרון בדרך ארץ והתחשבות עם הסביבה גדול מזה!"

הסטייפלר זצ"ל גם התייחס במכתבו (קריינא דאגרתא ח"א נט) לענין זה, וז"ל: "ודאי מידת אכזריות ורשע הוא להטיל על אחרים מה שהוא הוציא ממקומו, וכל שכן להטיל על תלמיד חכם השוקד על התורה את המוטל על עצמו".

ודורשי רשומות אמרו "ברוך אשר יקים את דברי התורה".

כפי שפתחנו בראש המאמר עיקר העבודה בפורים היא להיות "כאיש אחד בלב אחד", וממילא תפקידו של היצר - להכשיל את בני האדם בעינינים אלו, וזה לעומת זה עשה אלוקים.

עבודת הפורים - זהירות בכבוד הזולת

הקב"ה אכן יעזור שנוכל להתבונן בדברים ולהתחזק בהם, וחג הפורים
יעבור עלינו מתוך שמחה של מצוה ובלא שום נדנוד עבירה במה שנוגע
לבין אדם לחבירו, ובין אדם למקום!

”מרבִּים בשמחה” לא בליצנות!

פתח דבר:

איתא בגמרא במסכת תענית (דף כט.): ”אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבִּים בשמחה”.

וכך נפסק להלכה, וכמו שכתב המגן אברהם זצ”ל (סי’ תרפ”ו ס”ק ה’): ”משנכנס אדר מרבִּין בשמחה, ומי שיש לו דין עם עכו”ם ישפוט באדר”.

ענין זה של ריבוי השמחה בחודש אדר הוא דבר הטעון הכנה נפשית והתבוננות מתאימה, כי אלמלי אלו - במקום לזכות להתעלות עלולים להגיע למצב הפוך לגמרי רח”ל - להתדרדרות עצומה, ולנפילה נוראה.

וכבר ידועה אמרתו של הרמב”ן זצ”ל באיגרת ששלח לבנו מארץ ישראל - ”כל המקודש מחבירו חרב מחבירו”, וכשם שנכון הדבר לגבי מקומות מקודשים כך הוא גם בנושא של זמני ומועדי הקודש. והיות וחודש אדר הינו זמן מסוגל עד למאוד להתעלות בעבודת השם באמצעות השמחה האמיתית, באותה מידה גם היצר הרע של הליצנות שולט בו בחוזקה וסכנתו מרובה.

”מרבִּים בשמחה” - שמחה של מצוה!

המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ”ל נהג לומר: המושג ”משנכנס אדר מרבִּים בשמחה”, אין פירושו לעשות מעשים של שמחה כמו שתיית יין

פורים דיליה

וכדומה, אלא "מרבנים בשמחה" בעבודת השם - צריך ללמוד בשמחה, להתפלל בשמחה, לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה של מצוה ולזה צריכים הכנה מרובה.

וכבר תמה האדמו"ר מפאפא זצ"ל מפני מה לא נתפרש בדברי חז"ל אלו הם האופנים ובאיזו מידה יש להרבות בשמחה בחודש אדר, כשם שהתפרשה ההלכה המקבילה של "משנכנס אב ממעטין בשמחה" בסיומן מפורט בשו"ע (סי' תקנ"א) - כגון במיעוט משא ומתן ובאיסור לבנות בנין של שמחה ולערוך נישואין וכיוצ"ב.

אמנם התירוץ הוא פשוט, אין צורך לפרש כיצד להיות בשמחה שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב "פקודי ה' ישרים משמחי לב", ופשוט אפוא שכאשר חז"ל אמרו: "משנכנס אדר מרבין בשמחה" הכוונה שצריכים להרבות בלימוד התורה המשמחת לבב אנוש. וכן יש להרבות בשמחה של מצוה המביאה לדבקות בה'.

"לא נצטוינו על שמחה של הוללות"

אמנם בעוונותינו אנשים רבים אינם מודעים לכך, ולדעתם מצוה להרבות בהוללות ובליצנות בחודש אדר בכלל ובפורים בפרט.

אבל באמת כבר כתב המאירי זצ"ל במסכת מגילה (דף ז:): "שלא נצטוינו בפורים על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא על שמחה ותענוג - שמגיעים מזה לאהבת השם", עכ"ל.

ובמטה משה (סי' תתרי"ב) כתב: אף שנדמה לרוב ההמון שהותרה לבני אדם בפורים לפרוק עול תורה ומצוות מעליהם, וכל המרבה בשחוק והיתול הרי זה משובח, אבל בלי ספק ענין זה הוא רע ומר ועוון פלילי הוא, שלא הותר לנו בפורים אלא שמחה של מצוה ולא שחוק וקלות ראש.

ובשו"ע (סימן תרצ"ה סעיף ב) נפסק להלכה: "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", אך הביאור הלכה כבר הביא

שם את לשונו של החיי אדם זצ"ל: "ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות בנטילת ידים וברכה וברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב, או שינהוג קלות ראש - מוטב שלא ישתכר! וכל מעשיו יהיו לשם שמים", עכ"ל.

עדיף לסגור את הישיבות ביום זה על מנעול ובריה!

ורעה חולה היא אלו אשר חושבים כי חודש אדר ופורים במרכזו הוא הזמן ההולם לזלזל בכבוד החברים וללעוג על רבנים וכדומה, ויש אשר הגדילו להחשיב מנהג "קדוש" למנות אדם ולכנותו "פורים רב" וכל תפקידו אינו אלא להשמיע ביקורת ודברי עלבון וקלס על רבותיו וחביריו, ועוונם גדול מנשוא.

ידוע כי כאשר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נוכח לראות כיצד בחורים בישיבה נוהגים ביום הפורים בכל מיני ליצנות והיתול, ותוך כדי כך אף מזלזלים ופוגעים בכבודם של מגידי השיעורים ושאר בני אדם, התבטא על כך בחריפות ואמר: אם זו המציאות, צריכים לסגור את כל הישיבות ביום הפורים על מנעול ובריה!

"מאותה שנה איני רואה סימן יפה בלימוד!"

הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א סיפר דבר נורא, שאדם ניגש אליו והשיח לפניו את לבו: לפני רבות בשנים - בפורים אחד, עסקתי בישיבה במילי דליצנות, והוריתי היתר לעצמי כמו שמקובל - לעשות זאת גם על חשבון הזולת תוך פגיעה בכבודו. ומאותה שנה איני רואה הצלחה בתורה, יתירה מזו, קודם לכן היה לי טעם בלימוד ולמדתי היטב, ומאז אותו המקרה אני חש כי אינני מתעלה לרמה הרגילה שלי, אמנם עדיין אני לומד ותורתי אומנותי, אולם איני רואה סימן ברכה בלימוד!

שיא השלימות - לעבור את החיים ללא פגיעה בזולת!

לאחר הקדמה זו ראיתי שיש צורך להרחיב ולפרט בזה מה נחשב לליצנות

פורים דיליה

האסורה ומה הם שמחה ובדיחות הדעת המותרים ואף מצוה יש בהם. כן נבאר את כוחה של הליצנות, חומרתה ועונשה. ואולי יחדרו הדברים לליבותינו ונזכה להבין ולקיים כיצד מן הראוי לשמוח בחודש אדר בכלל ובפורים בפרט מבלי לעבור על איסורים חמורים אשר מחוסר רגישות עלולים אנו להיכשל בהם חלילה.

וכבר אמר החזון איש זצ"ל: שיאה של שלימות האדם בעולם הזה - לעבור את כל חייו בלי לפגוע בזולת!

מובן מאליו שזה כולל גם את יום הפורים.

מעלתה של בדיחות הדעת

ראשית כל צריכים לדעת מהו החילוק בין מה שמכונה "בדיחות הדעת" שהיא מותרת ואף נצרכת לו לאדם וכפי שיתבאר, לבין ליצנות האסורה באיסור חמור.

המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל כותב בספרו עלי שור (ח"ב עמ' רמב): בכדי שהאדם לא יגיע כלל לידי כעס וקפידא מוכרח הוא להיות מחונן עם מידה גדושה של בדיחות הדעת - מה שנקרא בפי העולם: "חוש הומור", זוהי מידה שבאמצעותה ניתן לפתח חמלה על קשי יום, סלחנות לחלושי הדעת, והתעלות מעל למצבים מביכים, ומי שיצטייד במידה זו יוכל לראות את האור בתוך השלילה, ורוח טובה ונעימה תהא נסוכה עליו תמיד, ע"ש שהאריך בזה.

יש להוסיף: לפעמים ראוי ונכון להשתמש בכוחה של הבדיחה למטרות חיוביות, כגון לשמח בני אדם אשר מצוה לשמחם כמו חתן וכלה, וכן לפתוח את הלבבות לפני הלימוד כמאמר הגמרא במסכת שבת (דף ל:): "כי הא דרבה, מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן".

כך ניתן להפיג מתח לא נעים בסיטואציות מביכות, ואף אפשר לרמוז דבר תוכחה במקרה הצורך. אך בדיחות הדעת נכונה כאשר אינה מלווה בזלזול בבני אדם ובערכם.

מהי ליצנות?

עתה נעמיד את ההגדרה המדוייקת מהי ליצנות אשר חז”ל במקומות רבים האריכו בחומריתה ובעונשה ואסרו אותה מכל וכל מלבד ”ליצנותא דעבודה זרה” המותרת. וכמו דאיתא במסכת סנהדרין (דף סג:): ”כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה”.

רבינו יונה זצ”ל מאריך בספרו שערי תשובה (שער ג’ אות קעד - קעז) להגדיר ולהסביר את כל גדרי וסוגי הליצנות, בדבריו ישנן חמש חלוקות. ניקח שלוש מהם במה שנוגע לענייננו:

החלק הראשון: איש הנותן דופי בבני אדם. כלומר שמדבר דברי גנות וחרפה על בני האדם כענין שנאמר (תהלים נ, כ): ”תשב באחיק תדבר בבן אמך תתן דופי”.

החלק השני: מי שלועג לבני אדם ומשימם לקלס, כי יבז להם בלבו לקוצר השגתם במעלות או בהצלחות הזמן בכבוד ובשררה, או יבז אותם על עניותם, והגאווה הביאתו אל המדה הזאת או רוב השלוח והתענוג, כענין שנאמר (תהלים קכג, ד): ”רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבז לגאי יונים”, ופעמים ילעיג הלץ אף על הקדושים והנביאים.

החלק השלישי: הלועג על מעשים ופעולות, אף שאינו מבזה את בעליהם, אך על ידי הלעג שלו הינו מונע עשייתם של דברים טובים, וגורם על ידי זה היזק רב, כי ירחיק הדברים שאין להרחיקם, ועל זה נאמר (משלי יג, ג): ”בז לדבר יחבל לו”. ואמרו (אבות פרק ד משנה ג): ”אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום”.

ובודאי מי שמתלוצץ בפורים על כל איש וכל פעולה טובה, והעושה שחוק ולעג מכל יקר וחשוב - נכלל בכל שלוש החלוקות הללו, ונקרא ”זד יהיר לץ”.

פורים דיליה

ולכן שומה עלינו לתת זהירות בנפשנו שלא נהיה ח"ו נכללים עם כת הלצים - עליה אמרו חז"ל במסכת סוטה (דף מב.): "ארבע כיתות אין מקבלות פני השכינה: כת ליצנים, כת שקרים, כת חנפים, כת מספרי לשון הרע".

מדוע בני אדם נמשכים לליצנות?

עלינו לדעת עוד כי קיימת באדם משיכה גדולה להיתפס לליצנות, וטעם הדבר הוא כמו שכתב הגר"א זצ"ל בביאורו על משלי (א, כב-כג): המצוה הגדולה מכל המצוות היא לימוד התורה. וזה לעומת זה עשה אלוקים - ליצנות ודברים בטלים הם היפך התורה, על כן יצר הרע טורח רבות בכדי להחטיא את האדם, והוא מנעים לו את העיסוק בדברים בטלים ובליצנות, על מנת להרחיקו ככל האפשר מעסק התורה.

ולכן מצינו בגמרא במסכת פסחים (דף קיב): שרבינו הקדוש צוה את בניו ארבעה דברים, ואחד מהם: "אל תדור בשכנציב משום דליצני הבו ומשכו לך בליצנותא". ואשר על כן עלינו לדעת היטב על כח המשיכה של מידה זו וכך נוכל להתרחק ממנה לגמרי.

מחלוקתו של קורח - מכח הליצנות!

אמרו חז"ל במדרש שוחר טוב (תהלים א, טו): "ובמושב לצים לא ישב" - זה קרח, שהיה מתלוצץ על משה ואהרן. מה עשה? כינס עליהם כל הקהל, שנאמר (במדבר טז, יט): "ויקהל עליהם קרח את כל העדה", התחיל לומר לפנייהם דברי ליצנות... "עיי"ש כל המעשה.

הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל פ' קרח) מפרש את דברי המדרש: כל כוחו של קרח לפתות את ראשי העם לנהות אחריו במחלוקתו עם משה רבינו ע"ה לא היה אלא מפני שהתלוצץ על משה ואהרן. ואכן קרח שפקח היה ידע היטב כי באמצעות ויכוח והשמעת דעות לא יוכל להביאם למרוד, מפני שבמלחמת השכל לא קיים היה סיכוי בעולם שקרח ינצח את משה

"מרבנים בשימחה" - לא בליצנות!

רבינו ע"ה. אלא מה עשה? ואיזה כלי נשק הפעיל קרח במלחמתו? בנשק הליצנות!

מכאן למדנו, מה עצום הוא כח טומאת הליצנות, ועד כמה צריכים להיזהר לא להיות בחברתם של ליצנים שהמשיכה אליהם גדולה, אלא עלינו להתרחק מהם כשם שמתרחקים מהאש!

"כמו המגן המשוח בשמן"...

הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק ה') כבר האריך לבאר את קושי הלצון ואת השחתתו הרבה, ונצטט מדבריו: "ותראה קשי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן, אשר ישמיט ויפיל מעליו החיצים ומשליכם לארץ, ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם - כן הלצון בפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחת ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות - מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שמעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל".

מסיים המסילת ישרים: "ולא מפני חולשת הענינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפי כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה!"

המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א הטעים בזה עוד: המשל של המגן הוא נפלא ומדויק מאוד! לא זו בלבד שהחיצים אינם פוגעים בגוף האדם אלא אינם נחים כלל על המגן, אלא נופלים הם לארץ מבלי שיתקרבו אל האדם כלל.

אפשר לחדד את הדברים: לעתים קרובות אדם שומע דברי תוכחה אשר למרות שלא ניכר בו רישומם - בכל זאת הם עושים רושם קל וברבות הימים הם ישפיעו עליו, וכמשל טיפות המים הנופלות על האבן, אשר כל טיפה בשעתה אינה ניכרת אבל אין ספק כי היא עושה את פעולתה שהרי לאחר זמן האבן חלולה. וכבר אמר האדמו"ר מקוצק זצ"ל: אמרה תורה

פורים דיליה

"והיו הדברים על לבבך" - היינו שלפעמים הדברים הם על הלב - ורק כאשר הוא נפתח הם חודרים לתוכו...

אמנם שונה הוא מי שנגוע בנגע הליצנות - כי בכוחה של מידה זו לנטרל, למחוק ולשבור עד היסוד את פעולת התוכחה, ולמרות ששמע אותו אדם דבר תוכחה - על ידי ליצנות אחת הוא נמחק לגמרי ללא זכר וכלא היה!

מול הליצנות לא קיימת "שיחה" משכנעת!

המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל מסר פעם שיחה מוסרית מיוחדת במינה, אשר השפיעה מאוד על שומעיה. לאחר שסיים ניגש אליו אחד המשתתפים ואמר לו: זו היתה שיחה כל כך חזקה - היא חייבת להשפיע על נפש האדם כי אי אפשר לדחותה!

נענה המשגיח זצ"ל ואמר: טעות בידך, את השיחה החזקה ביותר ניתן לדחות בשלוש מילים: הא, הא, הא.

זהו כוחה של ליצנות, במילה קלה בניגון מסוים - ניתן להדוף לגמרי דברי תוכחה ומוסר מהאדם!

"ביקש לץ חכמה ואין"

הליצנות אינו רק מונעת את האדם מלקבל תוכחה, אלא אוטמת את לבו מלהבין דברי תורה! ולא זו בלבד אלא גם אם כבר למד תורה - על ידי הליצנות התורה נאבדת ממנו!

יסוד זה יש לו מקורות מפורשים בדברי רבותינו ז"ל, וכמו שנבאר בעזה"ת:

כתוב במשלי (יד, ו): "ביקש לץ חכמה ואין", ופירש האבן עזרא זצ"ל שבעבור התעסקו בליצנות לא יכול היה ללמוד החכמה.

"מרבבים בשמחה" - לא בליצנות!

וראיתי דבר נורא בספר קב הישר (פרק יב), וז"ל: "בוא וראה מאי דמצינו בכתבי הקודש החסיד רבי חיים ויטאל זצ"ל (שער הגלגולים, הקדמה לח, דף נא.), וז"ל: בענין השגתי שאלתי את נשמתי, והיתה משיבה לי, שאתענה ארבעים יום רצופים בשק ואפר, ואחר כך אתענה שני וחמישי ושני תמיד, עד תשלום שתי שנים ומחצה, ואז אשיג השגה גמורה בלתי שום ערבוביא של סטרא אחרא.

וכה אמרה לי הנשמה שלי, שאחר שאתנהג חודש אחד שלם בשק ואפר ותענית, אז תתחיל השגה, באופן שלא יצא מפי שום נדנוד של ליצנות חס ושלום, ולהתנהג בתכלית הענוה והשפלות, ואחר התענית ג' ימים רצופים בשק ואפר אהיה זוכה לבוא לידי רוח הקודש, ואחר שתי שנים ומחצה אשיג השגה גדולה", עכ"ל.

הרי שהתנאי העיקרי שיש להקפיד עליו על מנת להשיג השגות - הוא שלא יצא מפי שום נדנוד של ליצנות!

נורא!

על כל דבר ליצנות הנכנס ללב האדם - יוצא כנגדו דבר תורה!

ובמדרש רבה (שה"ש א, כא) על הפסוק "לריח שמניך טובים" דרשו חז"ל: "מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים - יוצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב - יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות - יצא כנגדו דבר של תורה".

והקשה בענף יוסף שם על אתר, לכאורה מדוע נמשלו דברי תורה דווקא לשמן הרי גם שאר משקין אם הכלי מלא מהם ונפל לתוכו טיפה של מים, יוצא כנגדה טיפה של משקה?

ונראה להמתיק את הדברים ולבארם: חז"ל מלמדים אותנו דבר נפלא, כי אם בשאר משקים אם תיפול לתוכם טיפה של מים, אותה טיפה מתערבת עם המשקה והטיפה היוצאת נגדה אינה טיפה זכה של משקה אלא טיפה

פורים דיליה

מעורבת, מה שאין כן בשמן שאינו מתערב בשום משקה והטיפה היוצאת כנגד טיפת המים היא של שמן זך וצלול. כמו כן הוא בדברי תורה שאם נכנסים ללב האדם דברי ליצנות יצאו כנגדם דברי תורה, ולא דברי תורה מעורבים בדברים בטלים אלא דברי תורה זכים וטהורים!

כלומר על ידי הליצנות האדם מאבד ממנו דברי תורה שכולם קודש בלי שום תערובת אחרת, סולת נקיה של דברי תורה לשמה, זה מה שמפסיד האדם בעקבות הליצנות!

מדוע באים ייסורים על המתלוצץ?

על חומרתה ועונשה של מידת הליצנות, דברי רבותינו זצ"ל מלאים בדברים נוראים:

הגמרא במסכת ע"ז (דף יח:) אומרת: "אמר רבי אלעזר: כל המתלוצץ יסורין באין עליו. אמר רב קטינא: כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין. אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המתלוצץ נופל בגיהנם. אמר רבי תנחום בר חנילאי: כל המתלוצץ גורם כליה לעולם".

וראיתי בספר אור לציון (עמ' רנח) של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שהוסיף: מצינו שמי שיש בו מידה רעה זו של ליצנות גורם לעצמו כל מיני רעות, ויסורים וכו'. אבל עלינו לדעת שאין זה בגדר עונש בלבד, אלא הדבר הוא מחסדי השי"ת לבעל הליצנות שבאים עליו יסורים ושמזונותיו מתמעטין, כי הדבר המועיל ביותר לשבור ולבטל את מידת הליצנות הוא על ידי דאגה גדולה - לפרנסה, או חלילה מחמת מחלה מסוכנת, או שאר מיני יסורין, ומחסדי השי"ת הוא בכדי שיתעורר וישוב מדרכו הרעה המובילה לאבדון עד שיצעד בדרך הטוב.

יש כאן מסר חד ופשוט: מדוע לחכות ח"ו עד שיבואו הייסורין ושאר מרעין בישין, הרי אפשר להתעורר ולתקן בנפשנו אם נשרש מקרבנו מידה רעה זו, ואין הדבר תלוי אלא בנו!

מכתב נפלא ממרן החפץ חיים זצ”ל

ראיתי לנכון להביא דברים ממכתב נפלא שכתב רבינו החפץ חיים זצ”ל בחודש אייר תרפ”ח (מכתבי הח”ח מכתב מב - מג) הנוגעים לעניננו, וזה לשון המכתב:

”הנה רבים שאלוני: הרי אנו מאמינים ב”ה בהשגחתו הפרטית ושהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וכל הסיבות והמאורעות המתהוות בעולם המה מה’, ואם כן מה זאת עשה אלוקים לנו, הלא בימינו אלה נתרבו סיבות ומאורעות נוראות שלא נשמעו כמותם מעולם, ובודאי צדיק ה’ בכל דרכיו, ולא חשיד קוב”ה דעביד דינא בלא דינא. ואם כן נחקורה בשל מי הרעות הללו עלינו, הלא כלל ישראל טובע בים של צרות ומצוקות, חסרון הפרנסה נוראה למאוד...”

ממשיך החפץ חיים זצ”ל ומאיר לנו את העיניים: ”אמנם כאשר נתבונן היטב ונעמיק בדברי חז”ל - נמצא את הסיבות שגרמו לנו את כל הצרות והמצוקות שאנו סובלים, ואביא כאן רק מאמרים אחדים שהם לבדם מראים לנו בעליל שבדין באות עלינו כל הצרות.

איתא בחז”ל (ע”ז דף יח: - אמר רבי אלעזר: כל המתלוצץ יסורים באים עליו, ורב קטינה אמר: מזונותיו מתמעטין (ופרש”י זצ”ל: הקב”ה שהוא הפותח יד לזון את הכל - מושכה מן הליצנים), ורב תנחום בר חנילאי אמר: שגורם כליה לעולם, ור”א אמר תחילתו יסורים וסופו כליה. הרי חזינן כמה גדולה כח הליצנות, ומלבד עונשו הנורא של האדם לעוה”ב, הרי כל אלו העונשין המה בעוה”ז, שהמה בודאי רק התחלה לעונשו בעוה”ב”. וע”ש בהמשך בדבריו הנלהבים נגד הליצנות ותולדותיה.

”עם לצים אינני רוצה להשתדך!”

נסיים עם שתי סיפורים ידועים מגדולי ישראל מהם נקבל מושג כיצד היא ההשקפה הנכונה בענין זה של ליצנות.

פורים דיליה

הסיפור הבא סופר מפי מרן הרב שך זצ"ל (ע' ספר קול חוצב עמ' 202): הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל הגיע יחד עם בנו לבית אבי הנערה עליה דובר נכבדות עבור בנו. בעל הבית שוחח עם הבן על מנת לתהות על קנקנו, ובסיום השיחה שאל הגרעק"א זצ"ל את אבי המדוברת: מה אתה אומר על בני? ענה האב בחיוך של שביעות רצון: הלואי שגם המחותר ימצא חן בעיני כמו שהחתן מוצא חן בעיני...

"וכי למה לא אמצא חן בעיניכם" - שאל הגרעק"א זצ"ל. "לא, לא, סתם התבדחתי, היתה זו ליצנות בעלמא" השיב האב, "האמת - אני מעריך אתכם בכל לבי".

ליצנות?! הזדעזע הגרעק"א זצ"ל כולו.

"עם לצים אינני רוצה להשתדך", הוא קם מיד ועזב את הבית, והחבילה נתפרדה...

כיצד הגיב השאגת אריה זצ"ל על דבר ליצנות?

עוד הוסיף מרן הרב שך זצ"ל וסיפר (עיי"ש בספר), עובדא ידענא על בעל השאגת אריה זצ"ל:

שני בחורים באו לפניו להבחן במטרה לזכות ב"סמיכת חכמים" מגאון הדור. השאגת אריה זצ"ל בחן אותם ונענה להם בחיוב. השמחה היתה גדולה, השאגת אריה זצ"ל שהיה שבע רצון מידיעתם ביקש להביא לשולחן "לחיים".

השאגת אריה זצ"ל בעניותו לא מצא בביתו כי אם מעט משקה חריף וביצים מבושלות, מזונות ודברי מאפה לא היו. המשקה והביצים הונחו על השולחן. שאל אותם השאגת אריה זצ"ל: על מה נברך תחילה? השיב אחד הבחורים בהלצה: ודאי שעל הביצה, והרי הוא פסוק מפורש בפרשת לך לך "והעי מקדם" (ביצה באידיש - האי) הזדעזע השאגת אריה זצ"ל - ליצנות?! ליצנות! לא תקבלו סמיכה, לא!

”מרבֵּים בשמחה” - לא בליצנות!

למדנו והחכמנו במאמר זה על הכח ההרסני של הליצנות וההפסד הגדול של מי שמידה זו שולטת עליו, ועלינו להתבונן בזה ולעשות הכל על מנת שימים אלו יהיו ימים אשר אנו מרבֵּים בהם בשמחה - שמחת התורה ושמחה של מצוה ולא בהוללות וליצנות!

פורים השגחה פרטית

פתח דבר:

ראש ישיבת מנצ'סטר הגאון רבי יהודה זאב סגל זצ"ל היה אומר: מהשתלשלות העניינים במגילת אסתר, ניתן ללמוד יסודות נפלאים בדרכי העבודה ובנתיבות האמונה בבחינת "כי ממנו נקח לעבד את ה' אלוקינו".

במאמר הבא נתמקד באחד מהיסודות הנלמדים ממגילת אסתר, והוא עיקר חשוב בהנהגת חייו של אדם, ואשרי מי שמשתיית את דרכיו לאורו.

החשיבות הגדולה של מצות "מקרא מגילה"

איתא בגמרא במסכת מגילה (דף ג.): "אמר רב יהודה אמר רב: כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן, וישראל במעמדן - כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. מכאן סמכו של בית רבי שמבטלים תלמוד תורה ובאים לשמוע מקרא מגילה".

מאמר חז"ל זה מלמדנו את חשיבותה העצומה של מצות קריאת המגילה, אשר למען קיומה ראוי להתבטל אפילו מתלמוד תורה שהיא "כנגד כולם" (פאה א, א).

עוד מסתפקת הגמרא שם: "בעי רבא, מקרא מגילה ומת מצוה הי מינייהו עדיף?" כלומר - הגמרא העלתה צד שמקרא מגילה עדיף יותר מהטיפול במת מצוה, למדנו אפוא שבמצוה זו אף שהיא מדברי סופרים ערכה גדול

פורים דיליה

מאוד, שהרי קיי"ל שכבוד הבריות דוחה את כל האיסורים שהם ב"שב ואל תעשה". הגם שלמסקנת הגמרא מת מצוה אכן דוחה את קריאת המגילה מהטעם הנזכר.

בקריאת המגילה - שמיעת כל אות מעכבת

דבר נוסף אשר ראוי להתבוננות: מנהג העולם לדקדק בעת שמיעת המגילה להטות אוזן לכל תיבה וכל אות, יותר מהקריאות השונות במשך השנה. ויש לזה מקור מדברי הפוסקים כידוע (עיין שו"ע א"ח סימן תר"צ ובמשנ"ב סקי"ט בשם הפמ"ג).

וצריך ביאור מדוע שונה מצות קריאת המגילה מכל המצוות, ומהו הטעם לכך שקריאה זו אינה דומה לשאר הקריאות.

כל המועדים יהיו בטלים מלבד ימי הפורים

נפתח בשאלה: איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה): "רבי יוחנן אמר: הנביאים והכתובים עתידים ליבטל, וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליבטל, מאי טעמא? שנאמר (דברים ה, ט): "קול גדול ולא יסף". רבי שמעון בן לקיש אומר: אף מגילת אסתר אינה עתידה ליבטל, שנאמר (אסתר ט, כח): "וזכרם לא יסוף מזרעם".

ובמדרש משלי (שוחר טוב ט, ב) מובא כלשון הזה: "כל המועדים יהיו בטלים, וימי הפורים לא יהיו בטלים לעולם, שנאמר (אסתר ט, כח): "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם".

ולכאורה הדבר טעון ביאור רב, וכבר תמה הרשב"א זצ"ל בתשובותיו (ח"א סי' צ"ג) כיצד ניתן להעלות על הדעת שכל המועדות שהם מן התורה או מיסודם של נביאים וכתובים יתבטלו, ורק ימי הפורים לא יבטלו? וכי קדושת יום הפורים גדולה מכל המועדים כולם?!

אמנם אם נעמוד על מהותה הייחודית של מצות קריאת המגילה ייפתח

לנו צוהר להבין דבר זה, וכן יתבארו בידינו הערות נוספות ביסוד עיצומו של יום הפורים, וכמו שנבאר בעזה"ת:

תמיהות רבות בפרטי מצות "קריאת המגילה"

נעמיד כמה תמיהות נוספות בענין מצות "קריאת המגילה":

(א) הגמרא במסכת מגילה (דף יז.) קובעת: "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' תרצ"ו). ויש להבין, מדוע חז"ל הוצרכו לחדש זאת ומאי רבותא קמ"ל, ולכאורה דברים פשוטים המה - שהרי איזו משמעות ישנה בקריאת המגילה מסופה לראשיתה?

(ב) הגמרא שם (דף יז.) מביאה: "שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות". ופירש"י זצ"ל: "קבעוני - ליום טוב, ולקרייה, להיות לי לשם". ויש לעמוד על כך, מדוע הוזקקה אסתר המלכה לבקש דבר כזה שהמגילה תיקרא בכל שנה ושנה, ושיום זה יהפוך ליום טוב.

(ג) עוד יש להעיר על מנהג העולם המובא להלכה בשו"ע (סי' תרצ"ו): "מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושט כאיגרת להראות הנס, וכשיגמור, חוזר וכורכה כולה". וצריך ביאור כיצד נראה הנס בזה, ומדוע שבכל קריאה בתורה או במגילה לא נפשוט את כל אותה הפרשה, בכדי להראות לנוכחים את תוכן הקריאה?

(ד) הגמרא שם (דף יד.) דנה מהו הטעם שאין אומרים הלל ביום הפורים - אם כשניצלו מעבדות לחירות בחג המצות אומרים הלל - ממיתה לחיים לא כל שכן? הגמרא מביאה על כך את דברי רב נחמן הסובר: "קרייתא זו הלילא".

ובספר יפה עינים למוהר"ש יפה אשכנזי זצ"ל הקשה: מאי שנא בימי הפורים ד"קרייתא זו הלילא", ולא מצינו כוותיה בשאר ניסים שנתקנו עליהם מועדים, כגון פסח או סוכות - בהם אנו גומרים את ההלל, מדוע לא נאמר שמספיקה קריאת הפרשה בתורה בה מוזכר הנס הנעשה - במקום

פורים דיליה

קריאת ההלל. וכן בימי החנוכה, מדוע נתקנה בהם אמירת הלל ולא די בהזכרת הנס בלבד?

ה) עוד חלוקה הזכרת הנס של פורים מבשאר מועדים, וכבר העיר בזה הגאון מוילנא זצ"ל: במצות סיפור יציאת מצרים אין צורך להשתמש במטבע לשון קבועה מראש, אלא כל אחד מספר כפי צחות לשונו, ומן התורה יצא ידי חובתו בסיפור כל שהוא, הגם ש"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". מה שאין כן בפורים - על הנס להיות מוזכר בקריאת המגילה גרידא, ואם דילג ממנה אפילו תיבה אחת שלא קראה ולא שמעה - לא יצא ידי חובתו.

ו) הערה נוספת: תוכן השם "פורים" נקבע על שם הפור - הוא הגורל, שהפיל המן, וכדכתיב (אסתר פרק ט, כו): "על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור". והנה הטלת הגורל של המן נעשתה בשיאה של הגזירה שניחתה על כלל ישראל, וצריך ביאור מדוע לא נקבע שמו של החג על שם נס ההצלה והישועה, וכמו בשאר המועדים:

פסח - על שם שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים (פסחים קטז:).

סוכות - לזכור שהקב"ה סיכך על בני ישראל בענני הכבוד, וכלשון הרמב"ן זצ"ל (ויקרא כג, מג): "שידעו הדורות את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא ששכן אותם בענני כבודו". וכן למ"ד בסוכות ממש - כתב הרמב"ן זצ"ל: "שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר".

חנוכה - על שחנו בכ"ה בכסליו מן המלחמה.

ואם כן מדוע דוקא השם "פורים" נקבע לזכר הצרה ולא על שם ההצלה...?

"מגילת אסתר" - לגלות את ההסתר!

על מנת לעמוד על הדברים יש לירד לשורש הענין:

חילוק מהותי יש בין הנס שהתרחש בפורים לשאר הניסים שהיו לכלל ישראל כמו יציאת מצרים, ענני כבוד, ונס חנוכה.

בכל שאר המועדים - הניסים שאירעו בהם היו גלויים לעין כל, והראו בעליל את יד ה' המשדדת את מערכות הטבע למען ההשגחה על כלל ישראל. מה שאין כן בפורים כל האירועים התמזגו והשתלבו בדרך הטבע, ורק המתבונן בכל השתלשלות הדברים מתחילתו ועד סופו יוכל לתפוס את הקשר ביניהם - וכך יבין כי ההשגחה הפרטית בהם היא בדיוק נפלא. וזהו מה שכתב הגר"א זצ"ל שהשם "מגילת אסתר" רומז על עיקר מהותה של המגילה - "לגלות את ההסתר".

כך דייק גם בספר שפתי חיים (ח"ב עמ' רכא): השם "מגילת אסתר" כולל בתוכו דבר והיפוכו - מחד גיסא, "אסתר" הוא מלשון הסתר פנים. אבל מאידך "מגילה" תוכנה הגילוי המוחלט של ישועת השי"ת, והביאור בזה כי במגילה יש גילוי לחסדיו יתברך שמתוך ההסתר הגדול של הגלות והגזירה - באה הישועה לכלל ישראל, והכל בדרך הטבע!

הקב"ה משגיח בפרטיות גם במקרי הטבע

וכבר האריכו רבותינו גדולי המוסר והחסידות זצ"ל לבאר יסוד זה של השגחה פרטית מתוך דרך הטבע - הייחודי ל"מגילת אסתר" (עיין בקונטרס בעניני פורים להגאון רבי חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל מאמר נפלא על כל זה), ונכתוב את תמצית הדברים:

העובדות ההיסטוריות מלמדות כי העלילה שהתרחשה במגילת אסתר לא נמשכה תקופה קצרה כפי שנראה לקורא במרוצת קריאתו, אלא התפרסה לאורך תשע שנים מלאות - משנת שלוש למלכות אחשורוש ועד שנת י"ב למלכותו.

מה שמדהים באירועי המגילה הוא - כאשר מנתחים כל מאורע ומאורע בפני עצמו לא עולה בעיני רוחנו נס כל שהוא או השגחה מיוחדת, רק

פורים דיליה

בהגיענו לסופה של המגילה רואים אנו בעליל את כל חלקי ה"פאזל" שחובר בידי הבורא כמלאכת מחשבת בצירוף כל המאורעות יחדיו, כיצד סיבב הוא באופן מדויק להפליא, על מנת להוביל לתוצאה של תשועה גדולה לעמו ישראל.

ואז - אנו מבינים למפרע כיצד כל מקרה ומקרה מתקשר ומצטרף לשרשרת ארוכה של מהלך גדול - הצלת כלל ישראל!

זהו עיקר ענין המגילה - לידע להכיר ולגלות שאף בתוך ההסתר - במצבים שלפעמים נראה לנו שהכל אבוד ולא ניתן עוד לעשות מאומה, עם כל זאת עלינו להאמין שהקב"ה משגיח עלינו בהשגחה פרטית והכל מסודר ומתוכנן כדי שבסוף תצמח מהצרה עצמה ישועה, כי הבורא יתברך מהמכה מכין רטייה!

ולכן מצות קריאת המגילה נשגבה היא, ומבטלין עבודה כהנים מעבודתם, ולומדים מלימודם, ואף הגמרא צידדה לומר שדוחה היא את כבודו של "מת מצוה" - כי מדובר ביסוד מיסודי היהדות!

סיפור נורא הממחיש "השגחה פרטית"

נביא בזה מעשה שאירע - דוגמא אחת מיני אלף, מעשה הממחיש שהשגחה עליונה מגוננת עלינו בכל זמן, וכל מה שעובר ומתרחש מסביבנו הוא רק על מנת להכין לנו טובות וישועות.

המספר - יהודי שלאחר מלחמת העולם השנייה ניהל מאפיה בניו יורק:

היו אלו ימי השואה הנוראה, מכל משפחתי נותרנו לפליטה בין חומות הגטו הגבוהות - רק אני ואחותי הקטנה. כל שאר בני המשפחה, כבר נלקחו למחנות ההשמדה...

מטבע הדברים, חשתי אחריות כבדה כלפי אחותי הקטנה, הגם שבעצמי הייתי נער - ההרגשה שלי היתה כמו מחוייבות של אב. בכל יום, לפני יציאתי לעבודה, הייתי מזהיר אותה, לשמור על עצמה ועל חייה.

באחד הימים, לא הועילו אזהרותי, כאשר חזרתי אל הבית, לא מצאתי את אחותי... לבי פעם במהירות, והשכנים בישרו לי בשפל קול: לפני זמן קצר ביקרו כאן קציני הגסטאפו הארורים, ולקחו עמם את אחותך אל המפקדה.

באותו רגע חשתי שעולמי חרב עלי, האם גם את אחותי הקטנה והיחידה תבקשו ליטול, זדים ארורים שכמוכם?!... זעקתי בליבי. ואז התחלתי ללכת לכיוון בנין מפקדת האס. אס. תחזירו לי את אחותי! תחזירו לי את אחותי! צעקתי בחזקה ונכנסתי למפקדה - אל גוב האריות, תוך כדי שזעקותיי הרעידו את כל הסביבה.

הסתכנתי בסכנת נפשות ודאית, הרי בכל רגע עלול היה אחד הנאצים ימ"ש לירות בראשי, ולשלחני מן העולם. אך באותה שעה לא חשבתי על שום דבר, משאלה אחת מילאה את ליבי: אני רוצה לראות את אחותי בחיים!

למרבה הפלא, הנאצים הארורים במפקדה השתעשעו מן העובדה שילד יהודי צועק ומתחנן, והם עמדו מן הצד תוך שהם צוחקים במלוא פיהם צחוק לעגני.

לפתע השתרר שקט מוחלט - מן המדרגות ירד קצין נאצי בכיר, עטור דרגות ומדליות, ומגפיו נקשו בחוזקה על לוחות העץ. מי הוא זה שצועק כך...? זעם. החיילים הסבירו לו: יש כאן איזה ילד יהודי שמחפש את אחותו הקטנה...

עיניו של הקצין נצצו ברשעות, וחיוך שטני עלה על פניו. הוא התקרב אלי, הצמיד פניו לפני, צעק בקול אכזר: "את אחותך תראה בחיים, כשיצמחו לך שערות על כף ירך".... לבי דפק בחזקה, אך באומץ רב פתחתי את ידי לרווחה - והצגתי אותה מול פניו של הנאצי. כף ידי היתה מכוסה שערות...

זעקה נוראה נפלטה מפי הקצין, צווחה נוראה ממש: הוי בן השטן, בן בריתו של השטן, קח את אחותך והסתלק מכאן מיד! מיד! החיילים הנאצים

פורים דיליה

מיהרו לפתוח דלת צדדית, והוציאו משם את אחותי המבוהלת שנפלה היישר אל תוך זרועותיי.

כמובן, נמלטנו משם כל עוד נפשנו בנו, ותוך רגעים ספורים כבר מצאנו את עצמנו בין בתי הגטו. בחסדי שמים שרדנו את המלחמה, ולאחריה הגענו אל ארצות הברית.

ושמא תשאלו, היה אותו יהודי משלים את סיפורו, הכיצד צמחו לי שערות על כף היד?

ובכן זהו סיפור השגחה מופלא ביותר.

שנים קודם המלחמה, בהיותי ילד קטן ממש, נכוויתי בכף ידי כוויה חמורה. הורי לקחוני אל הרופא, ונאלצתי לעבור ניתוח השתלת עור, אלא שהעור שהושתל בכף ידי, נלקח ממקום שצומחות בו שערות בגופי, וכאשר התאחה העור במקומו החדש המשיכו לצמוח בו שערות...

במשך שנים הציק לי הדבר, לא חשתי בנוח עם העובדה שאני היחיד בעולם, שגדלות לו שערות בכף ידו...

אך, באותם רגעים, כאשר עמדתי לבדי מול פני החיה הנאצית, הבנתי הכל! הבנתי שרבונו של עולם הקדים לי רפואה למכה, והכין את הצלת חייה של אחותי הקטנה, באמצעות כף ידי השעירה.

זוהי דוגמה מובהקת למושג שנקרא "השגחה פרטית" - כיצד אירוע אשר בזמנו נראה היה ללא משמעות, רק בפרספקטיבה של הזמן הוא קיבל משמעות עצומה.

ובאמת כל המקרים שקורים עמנו מתחילתם ועד סופם הינם טובות וחסדים שהבורא יתברך גומל עמנו, אמנם - לא תמיד רואים זאת בעיני בשר - לעתים הם מובנים לאחר זמן, וכמו הסיפור הנ"ל, ולעתים הם יובנו רק לאחר מספר דורות.

זהו הלימוד העיקרי שעל האדם ללמוד ולהפנים בתוכו מקריאת המגילה: כל מעשה ומאורע - הכל בהשגחה פרטית, ובתוך הטבע מוסתר הנס. ועבודת האדם היא להכיר על כל צעד ושעל את השגחת הבורא יתברך, ולדעת שהכל, הכל - הוא בגזרת עליון.

יישוב התמיהות בענין "קריאת המגילה"

על פי הצוהר שפתחנו נוכל לבוא לתרץ את כל מה שהקשינו עד כה: (א) שנינו "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", ורבותא קמ"ל - למרות שהלומד את המגילה מסופה לתחילתה, ולאחר שראה את גודל נס ההצלה והישועה הרי הוא מתפעל יותר בנפשו מהמאורעות שהיו בהתחלה, והלוא זוהי כל מטרת קריאת המגילה. אמנם: "לא יצא" - מפני שתכלית האמונה היא שגם בזמן התרחשותם של המאורעות כאשר לפי שעה אין אנו מבינים בשכלנו את מהלכיו של השי"ת, והכל עדיין בגדר "נסתר" גם אז צריכים להרגיש בחוש שהכל מתנהג על פיו יתברך, וכל מה דעביד רחמנא - לטב עביד.

(ב) הוא מה שאסתר המלכה ביקשה מחכמים - "קבעוני לדורות" - למרות שלא אירע כאן נס מיוחד שלא כדרך הטבע הראוי לציון, אסתר ביקשה שיתווסף היום לכל שאר חגי ומועדי ישראל בכדי להודיע ולגלות לנו ולבנינו עד סוף כל הדורות, שהשגחת השי"ת ברחמיו וחסדיו על עמו ישראל בכל עת ובכל זמן - היא תמידית. ובפרט בדורות האחרונים שכבר אינם מתרחשים ניסים גלויים כמו בזמן יציאת מצרים וכדומה, מכל מקום יום הפורים מסמל את ההכרה והידיעה, בהנהגת השם עם ברואיו מתוך השגחה פרטית ושהכל הוא לפי רצונו יתברך, גם בזמנים של הסתר פנים וחושך יכסה ארץ.

(ג) זהו גם טעם המנהג לפשוט את המגילה כולה כאגרת עוד קודם קריאתה - לרמוז לנו שגם הדברים הנראים כמו סיפור מעשיות בעלמא "איגרת" - ובהסתכלות על כל עמוד ועמוד בפני עצמו נראה שאין כאן

פורים דיליה

אלא צירוף מקרים, האמת היא: יש להביט אל המכלול וכ"איגרת" הנקרת ללא הפסקה - כי כל רצף האירועים הוא מן השמים ומתוך כוונה מדוקדקת עד כדי חוט השערה!

ד) לפי זה מתורץ מדוע בקריאת המגילה גרידא אמרין ש"קרייתא זו הלילא" ולא בשאר קריאת המועדים. כי הניסים שאירעו בפסח או בסוכות הרי הם עומדים בפני עצמם ואין צורך להזכירם, אלא יש להלל ולשבח את הקב"ה שעשה לנו את הנס, מה שאין כן בפורים - הנס אינו נודע אלא בהצטרפותם של כל המאורעות יחדיו, ועל כן ראוי לקרוא את המגילה כצורתה, ועל ידי זה יתעורר לב הקורא ויראה שלא נפלו הדברים במקרה - זו תמצית השבח וההלל בימי הפורים.

ה) ועל כן במצות סיפור יציאת מצרים - אין נוסח קבוע אלא כל אחד יספר לבניו כפי צחות לשונו על הניסים שאירעו לאבותינו במצרים, שהרי הניסים גלויים וידועים הם, ולא נותר לנו אלא להעביר את המסר לדורות הבאים - הפרטים והסגנון אינם משנים. מה שאין כן במקרא מגילה - דוקא צירוף כל הפרטים לתמונה אחת והשילוב המדויק בין חלקיה, רק כך מתגלה לו היטב הנס הנסתר, ולכן אם יחסר פרט אחד מכל אשר נעשה - ה"פאזל" לא הושלם והדברים עלולים להיראות כמו צירוף מקרים בעלמא או אירועים שבאו כתוצאה מהשתדלות אנושית - ורק קריאת המגילה ללא חיסרון של תיבה ואפילו אות, תעביר את התמונה השלימה כפי שהיא.

ו) ובזה נבוא ליישב מדוע מועד זה נקרא בשם "פורים" - על שם הפור שהפיל המן בן המדתא על מנת להשמיד ולהרוג, ואיננו נקרא על שם ההצלה. שהרי תכליתו של יום הפורים הוא להשריש את האמונה בהשגחה פרטית גם כשיד השם נדמית כמכוסה ונסתרת.

ועל זה מורה ענין הגורל - הוא ה"פור" - מפני שבהטלת גורל כל משתתפיו מכירים שאין בידם לעשות מאום ולא נותר להם אלא להשליך את כל יהבם על השם. ולכן נקרא היום "פורים", כי עיצומו של יום ותכליתו

- להאמין ולהשריש בקרבנו שאין בכוחנו לקבוע באמצעות מעשינו את התוצאות, אלא העולם מתנהל בהשגחה עליונה ובדקדוק רב, וגם מה שנראה כ"גורל" וכמקרה - אף הוא משורטט מראש ביד אומן!

טעם מנהג ישראל ללבוש בפורים מסכות

לפי נתיב זה נוכל להסביר (ע' קונטרס בעניני פורים להגר"ח קרלנשטיין זצ"ל) פשרו של מנהג ישראל המובא ברמ"א (סי' תרצ"ו ס"ח), שנהגו בפורים ללבוש פרצופין ומסכות. וי"ל שטעם המנהג בכדי להראות שהחיצוניות אינה אלא מסווה והסתר לפנימיות, ולבישת המסכות מרמזת על כך שכל המחזה אשר נראה בעיני בשר כלפי חוץ במשך כל השנה, אינו אלא "מסכה" למציאות האמיתית המונהגת על ידי הקב"ה בצורה נסתרת. וזהו כל ענינו של פורים - לגלות את קיומו של הקב"ה בתוך ההסתר.

נמצא אפוא שעבודת היום היא להתוודע ולהיגלות שכל הקורה אותנו מונהג ומנוהל בחשבון מדוקדק, ועל פי רצונו יתברך, והוא משגיח על כל פרט ופרט של הבריאה כולה, אלא שלפעמים מחמת קוצר המשיג אין אנו מבחינים בכך.

עדותו של החפץ חיים זצ"ל

ולעיתים לאחר שעובר הזמן - מתגלות הנסתרות ונופלות המסכות - וכמו שאמר החפץ חיים זצ"ל: בגלל שהארכתי ימים ראיתי בחיי פעמים רבות, שלאחר עשרות שנים הקב"ה שילם לאדם עונש או שכר על מעשיו, והיו מי שלא הבינו מדוע אירע כך וכך לאיש, רק מי שזכר את המאורעות עשרות שנים אחורה - יכול היה להבין חשבונות שמים...

כי זהו היסוד של פורים - אירועים רבים ומשונים שאירעו במשך ט' שנים שהיו נראים כמקרים בעלמא כמו הריגת ושתי, בגתן ותרש, ועוד רבים - רק לאחר שעברה התקופה נוכחו כולם לדעת כיצד הדברים היו מכוונים ומסודרים באופן נפלא בכדי שכלל ישראל ינצלו מאויביהם. וזהו גילוי ההסתר הגדול ביותר - לראות את השגחת ה' ועומק מהלכיו הנעשים

פורים דיליה

תוך כדי הסתר, כאילו שזה דבר "טבעי", אמנם הכל הוא רצון הבורא יתברך, ובמאמר פיו נעשה הכל.

"אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים"

ולהמתיק את הדברים כדאי להוסיף מה שראיתי בקונטרס בעניני פורים (עמוד ק') שהביא ביאור נפלא מהגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בפיוט "עשרה הרוגי מלכות" הנאמר במוסף של יום הכיפורים:

"שרפי מעלה צעקו במרה: זו תורה וזו שכרה? עוטה כשלמה אורה, אויב מנאץ שמך הגדול והנורא, ומחרף ומגדף על דברי תורה. ענתה בת קול משמים: אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים, לתוהו ובוהו אשית הדומים, גזרה היא מלפני קבלוה משעשעי דת יומיים".

ויש להבין - בפשטות נראה כי התשובה משמים על טענת שרפי מעלה "זו תורה וזו שכרה"? היתה - אם תשמיעו את טענתכם יהפוך הקב"ה את העולם לתוהו ובוהו - למצבו קודם הבריאה.

ולכאורה איזו מין תשובה היא זו, הרי הדברים נשמעים כמו איום, ומדוע לא נענו מלאכי מרום בתשובה נכונה על שאלתם?

וביאר בזה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל על פי משל נפלא: המלך בחר בחייט אחד שיתפור עבורו חליפה, הוא סיפק לו חוטי זהב וכסף יקרים לרוב על מנת שישמשו אותו לתפירת הבגד המלכותי כראוי וכיאה למלך, ואכן לאחר זמן הגיש החייט את הבגד למלך לשביעות רצונו.

אולם, שאר החייטים - קינאו מאוד ברעם החייט, וברוב קנאתם העלילו עליו אצל אנשי המלך כאילו נשאר אצלו חלק מהחוטים היקרים והוא נטלם לעצמו.

כאשר קרא המלך לחייט בכדי לברר האם נכונים הדברים - הכחיש זאת החייט מכל וכל. שאל אותו המלך כיצד תוכל להוכיח שהם משקרים. ענה

החייט: הדרך היחידה בה אוכל להוכיח שעלילת שקר בפיהם הוא - לפרום את כל תפירותיו של הבגד ואז אצביע ואראה כי כל חוט וחוט שקיבלתי מהמלך נמצא במקומו המיועד לו ולא נחסר אף חוט אחד.

והנמשל בזה הוא: על שאלתם של שרפי מעלה - "זו תורה וזו שכרה", אמר להם הקב"ה: "אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים, לתוהו ובוהו אשית הדומים" - היינו שרמז להם, לא תוכלו אף פעם להבין מדוע אני עושה ומנהיג את הברואים זה בכה וזה בכה, אלא אם "אפרום" ואפרק את כל הבריאה ואז אוכל להציג בפניכם את כולה מראשיתה ועד סופה, רק כך תראו בעצמכם כל מעשה אשר נעשה תחת השמש מהו מטרתו ועבור מה נעשה, ומהי השתלשלות הענינים שגרמה לו, וכך גם תוכלו להבין מה עומד מאחורי הפלא העצום של "עשרה הרוגי מלכות".

כך ניתן להמליץ ביסוד ענין הפורים, היינו שהאדם יגיע לדרגה כאילו כל הבריאה פרושה לפניו וידע הוא בבירור שכל מקרה ומקרה מתוכנן מראש עם סיבה ומטרה, ואין נעשה שום מקרה בעלמא ללא סיבה ח"ו.

זהו תמצית ענין גילוי ההסתר שבקריאת המגילה!

"השגחה פרטית" - סגולת ישראל ויסוד כל התורה כולה!

מעיקר היסודות של היהדות להאמין ב"השגחה פרטית" שהיא אבן הנדבך של התורה ושל איש ישראל, וכמו שכתב הרא"ש זצ"ל באורחות חיים (אות כ"ו) בזה"ל:

"לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית... כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים, וזה יסוד כל התורה כולה".

"השגחה פרטית" - על כל פרט גדול כקטן!

וההשגחה הפרטית של הבורא על ברואיו היא עד הפרט הקטן ביותר שניתן להעלות על הדעת, בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים:

פורים דיליה

כתב בספר שומר אמונים (מאמר השגחה פרטית): "וכן כל צעדיו של האדם ספורים ומנויים, כמו שאמר איוב (איוב לא, ד): "וכל צעדי יספור". ומברכינן: "המכין מצעדי גבר", ונגזר בשמים כמה צעדים על האדם לצעוד בימי חייו ובכל יום ממש.

ובספר פאר לישרים (אות ל"ח) מובא שעל אדם להאמין שאפילו קש, כיצד הינו מונח בארץ, הוא בגזירת השם יתברך, שגזר להיות מונח שם עם הקצוות לכאן ולכאן.

וכן אילן הנופל ממונו העליון הוא בהשגחה עליונה - איזה עלה יפול קודם, ועל כמה עליו ידרסו בני אדם, ואיזה מן העליון ישארו לבסוף. וכן איזה פרי התולעת יאכלנו, ואיזה יבוא למאכל אדם, או לצדיקים ועובדי השם, ולהבדיל לנכרים, הכל בהשגחה עליונה ומדוייקת!

"אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה!"

ונביא עוד מדברי חז"ל בענין זה של השגחה פרטית:

חובה עלינו לשנן את דברי חז"ל במסכת חולין (דף טז): "אמר רבי חנינא: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה". זאת אומרת - אפילו תנועה קלה באצבע נעשית על פי חשבון מדוייק מהשמים.

והגמרא במסכת ערכין (דף טז): שואלת: "עד היכן תכלית היסורין?" והביאו שם חז"ל כמה וכמה דוגמאות - כגון מי שחשבו למזוג לו כוס של יין במים חמין ומזגו לו בצוננין. וכן מי שנהפך לו חלוקו - שלא לבשו כסדר וצריך להופכו ולפושטו. ובדומה לזה - מי שהושיט ידו לתוך כיסו כדי ליטול שלוש מטבעות ועלו בידו רק שתי מטבעות ועתה עליו להושיט את ידו שוב - כל אלו נחשבים ליסורים.

על כל פנים למדנו לדרכנו שכל מקרה הקורה את האדם נעשה בדקדוק גדול לפי מה שהוא, ובהשגחה פרטית עד להפליא.

הטעם שפורים לא יתבטל לעולם

ומעתה נפתח לנו פתח ליישב את השאלה הראשונה שפתחנו בה. מדוע כל המועדים עתידין להתבטל חוץ מפורים - מה המיוחד ביום הפורים שאילו שאר המועדים כולם יתבטלו לעתיד לבוא ורק הוא קיים לעולמי עד.

ולבאר דבר זה ראיתי שכמה נביאים שעסקו בשאלה זו נתנבאו בסגנון אחד, ונכתוב את תמצית דבריהם:

לעתיד לבוא שתתמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, יתרחשו ניסים גדולים ועצומים בבחינת גילוי שכינה ממש, עד שהניסים שכבר חוונו בכל המועדים יהיו נחשבים כאין וכאפס לעומת הניסים לעתיד לבוא. וזהו שאמרו חז"ל שהמועדים יהיו בטלים - שכולם נתקנו להודות על הניסים שאירעו בהם, ושוב לא יהיה בהם צורך.

אמנם כל זה נכון בנוגע לניסים הגלויים שאירעו לאבותינו, אמנם נס הפורים היה שונה בתכלית. כי כל המאורעות שאירעו ביום זה מלובשים בגדרי הטבע כביכול, וייחודו בביטוי ובהמחשה נפלאה של השגחה פרטית ויד המכוונת ושולטת מלמעלה - לטובתם והצלתם של ישראל, גם במצבים הקשים ביותר, וגם בזמני הסתר - כאשר לא מתרחשים ניסים גלויים, אותו סוג נס הוא מגדלור של "השגחה פרטית" יהיה קיים גם לעתיד לבוא, מפני שאין לו כל שייכות עם הניסים שאירעו לעתיד לבוא.

והרי כבר הראינו לדעת את גודל הענין של "השגחה פרטית" - עד שהרא"ש זצ"ל כבר התבטא על כך שהוא יסוד כל התורה כולה, ופשוט שיסודות התורה אינם בטלים לעולם!

אפשר להוסיף: "ימי הפורים לא יהיו בטלים לעולם", היינו - בכל עת ובכל זמן ובכל יום מימות השנה, עלינו לדעת ולהרגיש שהכל מתנהל על פי חשבון שמים ובהשגחה פרטית עד תכלית הפרט הקטן והזניח ביותר.

פורים דיליה

וכמו שאמרו חז"ל: "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה!"

וזהו אחד היסודות החשובים ביותר ביהדות בכלל, ובפרט למי ששואף לחיות חיים של בן עליה, ולעלות מעלה מעלה במעלות התורה ויראת שמים, לחיות מתוך ההכרה שישנה השגחה פרטית על הכל, וכל הנעשה הוא מתוך התכלית להיטיב לנו באחריתנו!

”מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע”

פתח דבר:

חז”ל עמדו על כך מדוע משמים נגזר על עם ישראל גזירת הרג ואבדון עד שהוצרכו לנס ההצלה של פורים, וז”ל הגמרא במסכת מגילה (דף יב.):
”שאלו תלמידי את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע”.

ויש להבין ולשאול: מה בכך שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, הלוא חז”ל לא פירשו שטעם הגזירה משום שנתגעלו במאכלות אסורות, אלא הדגש הינו על כך שנהנו מאותה סעודה, אז מה בכך אם הדבר גרם להם הנאה?

תמצית שאיפות האדם - הנאה

נלמד מעט על כוחה העצום של ההנאה:

המשגיח הגאון רבי שלמה וולבה זצ”ל כותב בספרו עלי שור (ח”א עמ’ קנד): רבותינו בעלי המוסר חקרו ומצאו, כי כל שאיפת האדם בכל ימיו עלי חלד החל מיומו הראשון ממש היא - ליהנות מהעולם. בתחילה הוא מתענג בעיקר מדברים גופניים כגון מאכלים, וככל שהינו גודל כך מתפתחת וגודלת גם השגתו בתענוגים ובהנאות נוספות כגון משחקים, כבוד, רכוש. אך זוהי הנקודה המרכזית באדם המוליכה וממריצה אותו בכל תקופותיו - ”שאיפת ההנאה”.

פורים דיליה

בספר דעת שלמה (עמ' רז) הרחיב והוסיף בנושא זה: גם חוקרי כוחות הנפש הסכימו לאחר מחקרים רבים כי כל שאיפתו של האדם בעולם היא ליהנות. והמוטיב העומד מאחורי כל תנועותיו ורצונותיו של האדם בכל הגילאים הוא - שתהיה לו הנאה ממעשיו.

עוד כתב בשם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: כאשר אדם מת ונפרד הגוף מהנפש מתבטלים ממנו כל הכוחות הגופניים והיצרים. אמנם ההרגש של ההנאה נשאר בקרב האדם וכך הוא יכול לקבל את ההנאה הרוחנית של גן עדן.

"אמור לי ממה אתה נהנה - ואומר לך מי אתה!"

מבואר מזה שטבע האדם הוא "ליהנות" כי כך בראו הבורא יתברך שבמשך כל חייו הוא יחפש ויתור אחר "הנאות", אמנם כאן המבחן האמיתי: ממה אדם מוצא את הנאתו? וכלשון הפתגם: "אמור לי ממה אתה נהנה - ואומר לך מי אתה!"

הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל כותב במכתב מאליהו (ח"א עמ' שיז): "הצלחת האדם ונפילתו ברוחניותו, תלויים בעונג וצער, אם ירגיש עונג במעשה הרע, ויצטער במעשה הטוב, אז אין מעצור לנפילותיו. אבל אם יתענג ברוחניות, וימצא טעם בעיון התורה, ולעומת זה יצטער בביטול תורה, הוא עלה יעלה.

כלומר: הכל תלוי היכן עיקר הנאותו ותשוקתו של האדם. אם לדברים רוחניים - אז יגדל ויצליח, ואם לדברים גשמיים - אז יכשל חלילה ולא יעלה בידו להצליח בתורה.

חז"ל תיקנו ברכה על עריבות התורה!

הנושא הינו כה חשוב הוא עד שחז"ל ראו צורך לתקן תפילה על כך בכל יום ויום, הרי נוסח ברכות התורה הוא: "והערב נא ה' אלוקינו את

”מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע”

דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל” - מבקשים אנו מאת הבורא יתברך שהתורה תהיה ערבה ומתוקה לנו, שנוכל להרגיש בפינו את טעמה הטוב והמתוק, כי בזה טמון עיקר ההצלחה של האדם.

מגודל חשיבות הדבר לא הסתפקו חז”ל במה שכל אחד יבקש בקשה זו רק עבור עצמו, אלא כל אחד ואחד זקוק להרבה תפילות בזה, ועל כן מבקשים אנו: ”בפינו ובפיות עמך בית ישראל” - שכל אחד יתפלל גם עבור חבריו ובזה כח התפילה יתחזק יותר.

עבודה גדולה רובצת על האדם שידע איך לכוון ולהדריך שכל ההנאות והעונג שלו יבואו מצד הקדושה והתורה. וכמו כן להזהר מאוד ולשמור על כח וחוש ההנאה המוטבע באדם שלא יהא ניזון מדברים חיצוניים.

אסתר תיקנה תענית - לתקן את ההנאה מסעודתו של אותו רשע

ובזה מובן הענין של ”נהנו מסעודתו של אותו רשע” וכפי שיתבאר להלן. ואף כל התענית שביקשה אסתר: ”וצומו עלי”, משום שידעה היא כי הצרה נחתה עליהם מפני שנהנו מסעודת אחשורוש, ועל זה באה התענית, למעט חלבם ודמם מידה כנגד מידה, וכך תכפר עליהם התענית על ידי שיעקרו הנאה זו מקרבם.

והדבר מפורש בילקוט שמעוני (אסתר תתרו ה): ”וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו”, ושואל הילקוט: ”וכי יש אדם צם ואוכל? אלא אתם צמים על שאכלתם ושתיתם מסעודתו של אחשורוש”.

וכן כתב בספר זרע שמשון (אסתר דף נה טור ב): ”אסתר גזרה התענית שלשה ימים ושלשה לילות - לתקן מה שחטאו בששה ימים”.

וכאמור, אין מדובר על חטא של הנאה מדברים אסורים ח”ו, כי הרי חז”ל אמרו (מגילה דף יב.) כי מרדכי היה הממונה על הסעודה, ”והשתיה כדת”

פורים דיליה

- אפילו "סתם יינם לא שתו", אלא ש"נהנו" מסעודת אחשוורוש. והתענית באה לעקור לתקן ולכפר את אותה הנאה זרה.

התביעה על עם ישראל - מה גורם להם הנאה?

וביאור הדברים: אין מדובר כאן על מדרגות נשגבות, אלא בתביעה עצומה על כל אחד ואחד מישראל שהשתתף באותה סעודה.

וזאת על פי דברי המדרש (אסתר רבה פ"ג ד) על הפסוק: "גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים" - ר' יצחק פתח: "ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל". הקב"ה אומר: אתה יושב ומדבר כל היום ואינך יגע וכשאתה עומד להתפלל אתה יגע, אתה יושב ומשתעשע כל היום ואתה לא עייף אבל כשאתה יושב ללמוד אתה עייף". מסיים המדרש: "לא די לך שהייתי מונה לסעודת אנשים, אף לסעודת נשים".

בדברי המדרש מונחים דברים כדרבונות: עיקר התביעה עליהם הייתה - כיצד יכולתם לשבת שבעה ימים במשתה של אחשוורוש בלי להתייגע ולהתעייף, ולא זו בלבד גם במשתה הנשים אשר עשתה ושתי בבית המלכות לא הראיתם סימני עייפות, הייתכן?! אלא על כרחך היה זה מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע ולכך לא נתייגעו.

וכאן מגיעה השאלה הנוקבת עד חדרי בטן: מדוע כאשר אתם יושבים ללמוד או עומדים להתפלל אתם נעשים חיש עייפים ויגעים - אין זאת אלא מפני שאינכם מרגישים בזה טעם והנאה... והיכן מצאתם את ה"הנאה" שלכם - בסעודתו של אותו רשע... כיצד יכולים אתם ליהנות כל כך במשך שבוע ימים מסעודה של דברי תפלות ושטות ואילו בעשיית המצוות ולימוד התורה אין אתם מוצאים שום הנאה וקורת רוח?! ויש בזה אות וסימן המעיד על המהות הפנימית של האדם, ועל כן נתחייבו כליה.

הוא אשר אמרנו: "אמור לי ממה אתה נהנה - ואומר לך מי אתה"!

”ולא ראה עמל בישראל” - הצדיקים אינם מרגישים עמל

ניתן להוכיח יסוד זה גם מדברי השבח שאמר בלעם הרשע על עם ישראל ככתוב (במדבר כג, כא): ”לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל”, ופירש בזה האור החיים הקדוש בזה”ל:

”שהצדיקים הגם שעושים מצוות וכל עסקם בתורה, אינם מרגישים שיש להם עמל על דרך אומרו (תהלים עג, טז): ”עמל הוא בעיני”, אלא אדרבה כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים לרב חשקם בתורה”.

”לא אותי קראת יעקב” - ”כי יגעת בי ישראל”

ידוע ומפורסם משלו של המגיד מדובנא זצ”ל (ע’ ספר אהל משה פורים עמ’

קנט):

יהודי אחד, סוחר יהלומים, נהג ללכת ממקום למקום בכדי למכור את סחורתו. ארז היהודי את יהלומיו היקרים במזוודה המיועדת לכך, עלה על הרכבת, הצמיד את מזוודתו אל גופו ונרדם.

כעבור יממה, לאחר שישן היטב ירד הסוחר מן הרכבת כשהוא רגוע ורענן, וצעד בצעדים מאוששים אל עבר פתח התחנה. מחשבות ראשונות ותכנונים אפשריים החלו כבר להתרקם במוחו. וכך פנה אל עבר תא הטלפון בכדי לטוות את קשריו המסחריים הראשונים...

אבל אויה שוד ושבר, המזוודה אינה נמצאת עמו! חיפוש מהיר ימינה ושמאלה העמידו העובדה המרה: ככל הנראה המזוודה על תכולתה נשארה ברכבת.

החל האיש רץ בדחיפות לאחור אל עבר הרכבת, אך צפצופו הצורמני של הקטר לאות כי הרכבת עוזבת את הרציף, דחק את תקותיו האחרונות. צעק האיש לעזרה, פנה למשטרה, אנשים רחמניים התפזרו אל כל עבר - אולי בכל אופן המזוודה ברציף. לפתע התקרר לו מרחוק אחד המחפשים,

פורים דיליה

כשהוא נושם ונושף ובפיו הבשורה: מזוודתך נמצאה, הנה סוחבים אותה אחרי...

נקל לשער את שמחתו הרבה, הכל שמחים בשמחתו, מצביעים אל עבר שני בעלי גוף הנראים מרחוק נושאים מזוודה כבדה...

ואילו מיודענו הסוחר בראותו זאת, פרץ בבכי: "לא, אין זאת מזוודתי. מזוודתי נשאת בקרבה מטען יקר מכל יקר, אך מטען קל משקל היה הוא. אמנם מצאתם מזוודה, אך זו אינה שלי... שלי איננה כבידה כלל, מלשאת אותה - לא מתעייפים..."

כך, אומר המגיד מדובנא זצ"ל, פונה הנביא ואומר: "לא אותי קראת יעקב" - אין אתם מתכוונים לשאת את המשא שלי, והראיה: "כי יגעת בי ישראל"..." מקריאה לקב"ה לא אמורים להתייגע, ואם בכל אופן ישנם סימני עייפות אות הוא שטעיתם בכתובת...

ועיין שם (בספר אהל משה) שהביא כי הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל התבטא פעמים רבות: סיבת השואה הרוחנית באמריקה הייתה, מחמת אותם יהודים אשר אמרו: "עס איז שווער צו זיין אן איד" (קשה להיות יהודי שומר תורה ומצוות), וזאת משום שבניהם של אלו כבר אמרו לעצמם: אבינו היה גיבור, אנו אין לנו את כוחותיו וגבורותיו, לכן יותר טוב שאשתמט מן היהדות עכשיו, עוד קודם שאהיה מוכרח לעבור את כל הנסיונות.

לעומת זאת, אותם יהודים שאמרו בכל עת: "ווי גישמאק דאס איז צו זיין אן איד" (כמה זה גישמא'ק להיות בן ישראל השומר תורה ומצוות), בניהם שמעו והפנימו וגם הם קיוו לאותה מתיקות החיים שראו אצל הוריהם על ידי שמירת התורה וקיום המצוות.

החשק וההנאה מעניקים כוחות עילאיים!

זהו יסוד גדול שכל אחד צריך לדעת: כאשר יש לאדם חשק והנאה

מדבר מסוים, הוא מסוגל לסבול עבורו טורח ויגיעה ולא יפריע לו מאומה כי סוף סוף הוא נהנה ממבוקשו. ולכן הנהנה מתורה ומרוחניות אף אם יצטרך להתייגע עבורם כמה וכמה יגיעות, לא ישוו בעיניו כיגיעה וטרחה כאשר על ידם ישיג את שאיפתו.

ולא זו בלבד, אם קיימת לאדם הנאה מדבר כל שהוא, מסוגל הינו למצוא כוחות בעצמו בכדי להשיג זאת, מה שאילו לא היה לו החשק הרצון וההנאה של הדבר, גם אם יחליט לעשות זאת - לא ימצא בקרבו את הכוחות הדרושים לכך.

יש ליסוד זה ראיה נפלאה ממה שמסופר בגמרא במסכת בבא מציעא (דף פד.): ”יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, ראה אותו ריש לקיש וקפץ את הירדן בקפיצה אחת. אמר לו רבי יוחנן: חילך לאורייתא! ופרש”י זצ”ל: ”כמה כוחך יפה לסבול עול תורה”. הבטיח לו רבי יוחנן שאם יעסוק בתורה יתן לו את אחותו, ואכן ריש לקיש הסכים לכך והחליט לעסוק בתורה. ומיד אחרי כך רצה שוב לעבור את הירדן בקפיצה לצד השני כמקודם, וכבר לא היה בכוחו לעשות זאת.

ופירש בזה רש”י זצ”ל שם: ”ולא מצי לקפוץ כבראשונה, דמשקיבל עליו עול תורה - תשש כוחו”.

הקשה על כך הגאון רבי יעקב ניימן זצ”ל: בשלמא אם ריש לקיש כבר היה לומד ועומל בתורה, ניתן להבין שבזה תש כוחו מרוב יגיעתו, כי הרי ”תורה מתשת כוחו של אדם” (עיין בגמרא במס’ נדרים דף מט. ובר”ן שם), אבל בשעה זו ריש לקיש רק ”קיבל על עצמו” ללמוד, מדוע לא יכול היה לעבור את הירדן כמקודם?

אלא בהכרח התירוץ הוא - אמר הגאון רבי יעקב ניימן זצ”ל: נראה שבאמת אילו ריש לקיש היה רוצה נותר עדיין כח במותניו לעבור את הירדן בקפיצה אחת כמקודם, אלא מכיון שקיבל על עצמו ללמוד תורה באמת, נהפך זה לרצונו ולחפצו עד שכבר לא היה מעוניין בדבר אחר ולא

פורים דיליה

מצא הנאה בשום דבר מלבד בתורה, ולכן לא מצא ענין לקפוץ אל עברו השני של הירדן, ומכיון שכבר נאבדה ממנו ה"הנאה" גם לא מצא בעצמו את החיל לעשות זאת, כי דבר שאין לאדם טעם בו - אף שבמציאות קיימים בו כוחות לכך, קשה לו למצוא אותם. וכן להיפך כשהאדם מוצא טעם והנאה בדבר ורוצה לעשותו, ימצא בעצמו כוחות טמונים וספונים, כי כח ההנאה הוא אשר מוליך את האדם!

"וחיי צער תחיה" - בכל דבר אחר חוץ מהתורה

לאחר שביארנו את חשיבות הענין, נעסוק מעט בשאלה מה הדרכים להרגיל את האדם להשים את כל חפצו ומעיינו בתורה ובמצוותיה, וכך נוכל להתחזק בנושא זה. שהרי הדבר חיוני מאוד לעבודת השם וכפי שכבר נתבאר.

המשנה באבות (פ"ו מ"ד) אומרת: "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה - ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כך אשריך וטוב לך - אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

ביאר המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות פורים עמ' פג): מה שאמרו חז"ל: "וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל" - הכונה היא שצריכים להגיע לכזו הרגשת מתיקות נפלאה בתורה, עד שכל שאר הדברים בעולם יחשבו לצער ביחס לתורה! כלומר: על האדם למצוא עונג וסיפוק בתורה ובמצוותיה עד שכל התעסקות עם דבר זולתם תגרום לו צער וכאב בכך שעליו להפסיק מתורתו.

וכן אמר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל: בן תורה אמיתי הוא זה שאין לו חשק לעשות ולהתעסק עם דבר כל שהוא חוץ מהתורה. והוסיף ואמר: וכי בן תורה צריך להיות כמת שאינו מרגיש ונהנה מכלום?! וודאי שלא! אלא הענין הוא שהוא מרגיש הנאה כה רבה מלימודו עד אשר אינו מוצא ענין בשום דבר אחר...

מפני מה צהבו פניו של רבי יהודה בר אלעאי?...?

וכן מצינו בדברי חז”ל כיצד היו מתענגים עד אין קץ מלימוד התורה וקיום מצוותיה עד שאלו היו כל מקור שמחתם והנאתם, ונביא לכך שתי דוגמאות:

מובא במדרש רבה (קהלת פרשה ח, ד) שני מעשים בענין זה: גוי אחד ראה שפניו של רבי יהודה בר אלעאי היו צהובים ומאירים. אמר הגוי: אחד משלוש דברים יש בו ברבי יהודה בר אלעאי, שהינו שותה יין רב, או מלווה הוא בריבית, או מגדל הינו חזירים - ומפני שמרוויח ממון רב פניו צהובים תמיד.

שמע זאת רבי יהודה בר אלעאי ואמר: ”תפח רוחו של אותו אדם”, כי אין בי אחד משלושת הדברים הללו, שהרי אסור להלוות בריבית ולגדל חזירים, וגם יין איני יכול לשתות מפני שהוא מזיק לי!

אמר לו הגוי: אם כך למה פניך מאירים?

ענה לו רבי יהודה בר אלעאי: ”אורייתי היא דמנהרא אפוי, דכתיב (קהלת א, ח) ”חכמת אדם תאיר פניו” - התורה שאני לומד היא שמאירה את פני!

איזה אוצר מצא רבי אבהו?...?

עוד מספר המדרש (שם) על רבי אבהו שהלך לקיסרין וכשחזר משם היו פניו מאירות ושמחות. ראוהו התלמידים ועלו ואמרו לרבי יוחנן שרבי אבהו מצא אוצר...

שאל אותם רבי יוחנן: מנין לכם הידיעה כי רבי אבהו מצא אוצר? אמרו לו: מפני שפניו מאירים וצהובים. אמר להם רבי יוחנן: שמא תורה חדשה שמע ועל זה פניו מאירות?...?

עלו התלמידים אצל ר' אבהו, ושאלוהו: איזה תורה חדשה שמע מר? אמר להם: אמרו לי תוספתא עתיקה על המשנה שלא היתה ידועה

פורים דיליה

קודם לכן, ושמח אני בה! קרא עליו רבי יוחנן את דברי החכם מכל אדם:
"חכמת אדם תאיר פניו".

הרי לנו מה היה מקור השמחה והאור אשר שכנו על פניהם של חכמינו
זצ"ל, והם לא נבעו מחמת העושר הרב שהיה מנת חלקם וכדומה, אלא
אך ורק בגלל התורה הקדושה, שהחכמה העצומה הטמונה בה מביאה
שמחה אמיתית לאדם, וכלשון הכתוב (תהלים יט, ט): "פקודי ה' ישרים משמחי
לב!"

"אנא תפילין מנחנא!"

כן מובא גם בגמרא במסכת ברכות (דף ל:): "אביי הוה יתיב קמיה דרבה
חזייה דהוה קא בדח טובא (ראה שהיה שמח יותר מדאי) אמר: "וגילו
ברעדה כתיב"? אמר ליה אנא תפילין מנחנא! רבי ירמיה היה יתיב קמיה
דרבי זירא חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר ליה: "בכל עצב יהיה מותר"
- אמר ליה אנא תפילין מנחנא!"

וכבר העיד הגאון רבי חיים ברים זצ"ל (עיין בספר מעשה איש עמוד פה): דכירנא
שעמדתי פעם לפני מרן החזו"א זצ"ל, ואחד תינה לפניו צערו והתנצל על
שאינו מרגיש שום תענוג בעת קיום המצוות. ענהו החזו"א זצ"ל ואמר לו:
"סאיז כדאי צו מאכען די גאנצע וועג" - כדאי לעשות את כל הדרך לבוא
לזה העולם, ולהתייטר ביסורים במשך שמונים שנה, וכל זאת על מנת
לזכות להניח תפילין אפילו פעם אחת!

וכך כתב החזו"א זצ"ל באגרותיו (ח"א סימן ז): "כשתזכה לקיים מצות
ציצית תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש - לקשור קשר של קיימא עם
התורה והמצוה ולכרות עמה ברית עולמים".

מפני מה פצה החפץ חיים ז"ל בריקוד?

בספר הנ"ל מובא מעשה במרן החפץ חיים זצ"ל מפי עד ראייה:

פעם חזר מהמקוה בערב שבת, ולעת זקנותו קשתה עליו ההליכה ולכן נסע בעגלה. כאשר ירד ושילם לבעל העגלה את דמי הנסיעה נכנס מיד לביתו ופרץ בריקוד סוער כשהוא מלא שמחה והודיה להשי”ת על אשר זיכהו במצות ”ביומו תתן שכרו”, ומי שהיה מתבונן בו מהצד נראה היה שהוא מאושר יותר מעני מרוד אשר זכה לפתע בעושר גדול, ואין לתאר את שמחתו וגילת נפשו. וכך אירע פעמים רבות בימי חייו!

מִרְן הָרַב שֶׁךְ זַצ”ל: ”יֵלֵד מוֹכֵרָה לְשַׁחֵק”!

ידוע כי מרן הרב שך זצ”ל התבטא בפסקנות: ילד מוכר ל שחק!

הוא הוסיף והסביר, גם בעבר ילדים תמיד שיחקו, אלא שמשחקם היה בלימוד כל היום, כי רצו המה להידמות בזה לגדולים אשר גם הם למדו כל היום. ולאמיתו של דבר, מי שהלימוד אצלו בגדר ”משחק” ושעשוע מסוגל הינו לעסוק בלימוד כל היום למרות ילדותו. מאידך גיסא, מי שהלימוד אינו ה”משחק” שלו, מוכרח לשחק במשחקים אחרים...

ולכן על האב לדאוג שלימוד התורה יהיה השעשוע של בנו, והוא ימצא בלימודו הנאה וקורת רוח של ממש.

ה”משחקים” של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט”א בילדותו...

סיפר יהודי שלמד בנערותו בצוותא חדא עם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט”א: אחד הדברים שאפיינו את הגאון רבי חיים שליט”א משאר הילדים היה: ”בזמן שאנו שיחקנו בהפסקות גם הגר”ח שליט”א שיחק, אבל במה הוא שיחק? הוא ספר ומנה כמה ”אביי” וכמה ”רבא” מופיעים בגמרא, וכן הלאה”...

מרן הגר”ח קניבסקי שליט”א עצמו סיפר: בילדותו המוקדמת, כאשר עדיין לא עסק בלימוד המשנה והגמרא, אביו הסטייפּלר זצ”ל שינן עמו בעל פה את שמות כל מסכתות הש”ס לפי הסדר עם ניגון מיוחד. וכן היה שר עמו את שמות הפרשיות וכ”ד ספרי הקודש מאותו הרגע שידע לדבר.

פורים דיליה

עוד מסופר: הסטייפלר זצ"ל הראה לבנו שליט"א בהיותו בן שנה וחצי היכן מקומם של הרמב"ם, הש"ס והשו"ע בארון הספרים. וכן הכין לילדיו הקטנים משחק קלפים על כארבעים מהראשונים ומהאחרונים והוא צירף לכל אחד מהם רשימה של ארבעה ספרים שחיברו, בכדי שיכירו כל ספר ומחברו.

הוא אשר דברנו, על האדם למצוא כל מיני תחבולות על מנת להמתיק את התורה בפיו, ולהרגיש בה נעימות והנאה - רק כך יוכל להתעלות בה ולהצליח!

"הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים"

בעיקר הדבר יש לשאול שאלה גדולה. מצד אחד ידוע כי התורה עצמה היא מתוקה מדבש ואין דבר טוב ממנה, ואין צריכים לעשות תחבולות בכדי להנעים אותה על הלומד. ונזכיר חלק מהמקורות לכך:

דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (יט, יא): "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים". ומובא במדרש תנחומא (פ' עקב, ב): "אמר רבי חנינא: אם תאמר שאין בכל מיני המשקין מתוקין מן הדבש, דברי תורה מתוקין מכולם, שכתוב בהם "ומתוקים מדבש ונופת צופים".

וכמו כן מבואר במדרש תנחומא (פ' שמיני, יא): "אבל לא שמחת היין - הפקודים והתורה, כי היין כשיצא מגופו והיגון בא בלבו זה יוצא וזה בא, והתורה והמצוה הוא העונג והשמחה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר (דברים ל, כ): "כי היא חייך ואורך ימך" - בעוה"ז ובעוה"ב שכולו ארוך".

"תורתך שעשועי"...

וכן כתוב בתהלים (ק"ט, קע"ד): "תאבתי לישועתך ה' ותורתך שעשועי". היינו שהתורה היא שעשוע כביכול.

וכבר ביאר בזה הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל מהו ענינו של שעשוע: כאשר אין לו לאדם כל תכלית במעשה מסוים, אלא הוא נעשה אך ורק

לצורך עצמו בלבד, ולא כמטרה להגיע לתכלית אחרת, זהו שעשוע - שלא נעשה הדבר אלא להשתעשע בו. כך גם מי שעוסק בתורה אך לשם העסק עצמו והעונג הכרוך בו, ואין ללומד כל כוונה שהדבר יגרום לו כל הנאה אחרת זולת יוקר התורה בעצמותה, על דרך הכתוב: ”יקרה היא מפנינים”. כי בתורה עצמה ניתן למצוא את העונג והשעשוע.

וכבר כתב היעב”ץ זצ”ל בסידורו (הנהגת ת”ת): ”והוי יודע, כי החכמים האמיתיים, אף על פי שאין להם חלק בנועם חשק תענוגי עולם הכליון הלז, רואים עולמם בחייהם, נהנים ממטעמי מערכי חכמתם, הערבים מכל מתיקות מחמדי תבל”!

וראה לשונו המופלאה של האור החיים הקדוש (דברים פרק כו, ח): ”אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם”!

כיצד יש אשר אינם חשים במתיקות התורה?

ואם נכונים אנו בדברינו שהתורה מתוקה במהותה ואין דבר ערב ממנה, וכל לומדיה יכולים למצוא בה הנאה גדולה ונפלאה, אם כן כיצד פעמים רבות אנו לא מרגישים את מתיקות ונעימות התורה?

שאלה זו כבר נשאל הגאון ראש הישיבה רבי אהרן לייב שטיינמן שליט”א, וכך סיפר המשגיח רבי חזקיהו מישקובסקי שליט”א: בחור אחד אמר למרן שליט”א: ”ראש הישיבה, לכאורה כמו שבגשמיות ישנו אדם שאוהב דגים ואחר אוהב בשר. וכי אפשר לבוא בטענות לזה שאוהב דגים - מדוע אינך אוהב בשר?! וודאי שלא, כי כל אחד אוהב משהו אחר, וכך ברא הקב”ה את העולם”.

המשיך הבחור ושאל: ”אם כן, מדוע לא נאמר כך גם ברוחניות, יש אשר אוהב ללמוד, ויש אחד שאהבתו נתונה לענייני העולם הזה. אני לדוגמה

פורים דיליה

אוהב את הנאות העולם הזה ואינני אוהב ללמוד, מדוע אפוא באים אלי בטענות, הרי זו מציאות?"

ענה לו ראש הישיבה שליט"א: בענין הבשר והדגים צודק הינך, יש מי שאוהב ויש מי שאיננו אוהב, אולם דברים מתוקים כולם אוהבים. אילו היו מוכרים כאן עוגה נפלאה מלאה בקצפת טעימה מבפנים ומבחוץ וכל טועמיה מבקשים מיד עוד פרוסה, ואז הופיע אדם אשר טעם מהעוגה ואמר: "אוי העוגה מרה!"

היה שם פיקח אחד, וכך אמר לו: "פתח נא את פיקך, ככל הנראה יש לך פצעים בפה", ואכן כך היה, כי מי שסובל מפצעים בפה, כאשר הסוכר נוגע בפצעיו נעשה לו מר, בוא תרפא את פצעך אמר לו, ואז תיחנה מהעוגה כמו כולם.

פנה ראש הישיבה שליט"א לבחור ואמר לו: "תשמע חביבי, התורה היא מתוקה, דוד המלך ע"ה אומר: "ומתוקים מדבש ונופת צופים" התורה מתוקה יותר מדבש, והיא מתוקה לכולם, כך זה מזמן מתן תורה עד היום הזה. ואם אתה רואה שאצלך זה לא מתוק, אז תפתח את פנימיותך ותבדוק את פצעך ביסודיות, לאחר שיתרפאו לך הפצעים - תחוש במתיקות ועריבות זיו התורה!"

הכל תלוי באדם האוכל...

בעל הנתיבות שלום זצ"ל המשיל על כך משל נוסף:

שנים שאוכלים מתוך קערה אחת. האחד רעב ותאב לאכול, והשני מילא כבר את כריסו במאכלים רעים, הראשון מרגיש במאכל טעם נפלא, ואילו השני אינו מרגיש שום תענוג, אולם הקלקול אינו במאכל אלא באדם האוכל, שאינו מסוגל במצבו להרגיש את נועם מתיקות המאכל.

כמו כן בעבודתו יתברך, זה אשר השביע גופו בתענוגי עולם הזה, אינו ראוי ומוכשר להרגיש בתורה ובעבודה תענוג רוחני קדוש.

התורה משולה לחבית מלאה דבש

אפשר להמליץ בענין זה את דברי המדרש שוחר טוב (תהלים קיט, צז): ”כי לעולם היא לי” - שלא עסקתי בספרים אחרים אלא בה... התורה משולה לחבית מלאה דבש, אם נתנו לחבית רביעית מים - יצאה כנגדה רביעית דבש מתוכה, כך הם, אם הכנסת דברים אחרים בתוך לבך - יצאו דברי תורה”.

מבואר בדברי המדרש: כל עיסוק צדדי שהאדם מקבל ממנו סיפוק והנאה, או כל דבר אחר אשר האדם מתמסר אליו, הרי הוא מוציא מלבו כנגדו את שעשועי התורה.

יש להוסיף: בדברי המדרש איתא ”אם נתנו לחבית רביעית מים יצאה כנגדה רביעית דבש מתוכה” מדוע נקטו חז”ל את השיעור רביעית גרידא? הרי כל שיעור שהוא של מים הנכנס לתוך החבית מוציא הוא דבש מן החבית בשיעור כמותו?

אולם ידוע מהגר”א זצ”ל בכמה מקומות ששיעור ”רביעית” זה דבר חשוב, ולכן נראה לומר שגם כאן נקטו חז”ל דוקא שיעור זה של רביעית, היינו - אם האדם מחשיב ועושה ”עסק” מהנאות ותענוגים אחרים, אז יצאו כנגדם דברי ושעשועי תורה באותו השיעור...

ואפשר שלכן כתב רבינו אברהם זצ”ל אחי הגר”א זצ”ל בספרו מעלות התורה: ”כל שעשועיו של האדם צריך שלא יהיו אלא בתורה!”

הדרך להשיג מתיקות התורה: עמל התורה!

וישנם כמה דרכים להשיג את מתיקות התורה ונזכיר שתיים מהם.

הגמרא במסכת בבא מציעא (דף לח.) אומרת: ”אמר רב כהנא, אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו”. ומסביר רש”י זצ”ל: ”בקב שלו, חביבה עליו על ידי שעמל בהן”. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ”ל למד מכאן (מח

פורים דיליה

ולב עמ' סו): אנו רגילים לחשוב שאהבת התורה מביאה לעמל, ואילו כאן מבואר להיפך: העמל הוא אשר מביא לאהבת התורה!

והטעם בזה כי באמצעות השקעה ונתינה מעצמו - האדם נקשר לכל דבר, וכפי שהאריך הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (ה"ב קונטרס החסד).

למי הם מתוקים? למי שמוסר נפשו עליהם!

דרך נוספת להשיג את מתיקות התורה: באמצעות מסירות נפש לתורה.

וכך מובא בשם הגר"א זצ"ל (גנוזות הגר"א זצ"ל עמ' קכד) על הכתוב: "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", ופירש הגר"א זצ"ל: למי הם מתוקים מדבש - שיש לו תענוג גדול מלימודו, למי שנחמדים לו מזהב ומפז - דהיינו שמוסר נפשו על התורה. ולכן מי שאינו מוסר נפש ואינו מוותר מרצונותיו עבור התורה - קשה שירגיש בנפשו את מתיקותה.

"אורה זו תורה!"

כבר ביארנו כי זוהי הנקודה היסודית בכל השתלשלות הענינים במגילת אסתר, הצרה ניחתה על ראשיהם מפני שנהנו מסעודת אחשורוש, ותיקון ההנאה היה על ידי התענית שגזרה אסתר, וכך עקרו הנאה זו מקרבם, וכאשר בפנימיות לבם רצו הם ליהנות אך ורק מהתורה הקדושה ולקבלה ברצון ואהבה. על ידי דרך תשובה זו - זכו לישועה של "ונהפוך הוא".

על פי מהלך זה אפשר לפרש מה שדרשו חז"ל במסכת מגילה (דף טז:): על הפסוק: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", "אורה - זו תורה, שמחה - זו יו"ט, ששון - זו מילה, ויקר - אלו תפילין". ויש להעיר מדוע לא נכתב במגילה: "ליהודים היתה תורה יו"ט מילה ותפילין", ומדוע יש צורך לעשות שימוש בביטויים של "אורה" "שמחה" "ששון" "ויקר".

אבל הענין בזה שהיהודים הרגישו בתורה ובמצוות הנאה כה רבה ותענוג

”מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע”

כה גדול, שאורה זו תורה, והשמחה והששון וכו' - הן המצוות. כי זה היה העונג שלהם. ורק על ידי זה זכו המה לכל הישועות.

ענין זה שנתבאר במאמר שלפנינו - חובת ההשתדלות להרגיש במתיקות התורה ולחוש בשמחה בקיום מצוותיה, משמש נדבך חשוב בעבודת השם.

כאמור, הדבר אפשרי כאשר נתרגל ללמוד מתוך עמל ויגיעה ומסירות נפש, וכן אם נקפיד וניזהר לא להכניס לקרבנו הנאות ותענוגים חוץ מתורה ומצוות, אז נוכל ליהנות מדברים רוחניים. כי הרי זה טבעו של האדם להיות נהנה כל ימיו, וכמו שכתב רבינו הרמח”ל זצ”ל בתחילת ספרו מסילת ישרים: ”האדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו”. הרי שתכלית בריאתו של האדם להשיג הנאה מזיו שכינתו.

יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו

”כל הפושט יד נותנים לו”

כאשר עוסקים אנו בענייניו של האי יומא רבא - יום הפורים, ראוי לתת אל לב את ייחודו של יום.

הנה בקיום מצות צדקה במשך כל ימות השנה - אם מתבקש אדם על ידי מאן דהוא לתרום מכספו לצדקה, עליו לבדוק ולמשמש אחריו שאכן המבקש הינו נצרך וראוי לקבל - כך יוודא שאכן מקיים הוא את מצות ”פתוח תפתח לו”. אמנם ביום הפורים שונה הדבר, וכפי שנפסק בשו”ע (סי’ תרצד ס”ג): ”אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו”. כלומר: ביום הפורים אין צורך בבדיקת המבקש האם ראוי הוא לקבל מכספי צדקה אלא כל הפושט ידו - נותנים לו.

ומקור הדברים במאמר חז”ל מופיע בירושלמי (מגילה פ”א ה”ד): ”אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין לו” ואיתא בכמה ספרים שהדבר נכון גם בענין התפילה והבקשה ביום הפורים, שכל הפושט ידו ומבקש מאת ריבון העולמים שיתמלאו צרכיו הן הגשמיים והן הרוחניים, לא יבדקו אחריו לראות אם אכן הוא ראוי שתתקבל תפילתו אם לאו אלא יעניקו לו מן שמיא את משאלות לבו לטובה.

ונעתיק את לשון הספר סגולות ישראל (מערכת פ’ אות ד’) שהביא ענין זה: ”קבלתי מגדול אחד ז”ל דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה

פורים דיליה

ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר - בני חיי ומזוני והן על שאר דברים ועל כל קרוביו, כי באותו יום עת רצון מאוד בכל העולמות המה בשמחה וברצון, ועל זה אמרו ז"ל: "כל הפושט יד נותנים לו", וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעל שם טוב זי"ע."

ובאמת בשערי תשובה (סי' תרסד סק"א) הביא מהאליה רבה שיום הפורים הוא אחד מחמשת הימים אשר בהם נהגו להשכים קום לבית הכנסת, הרי לנו שיום הפורים הוא יום המסוגל לתפילה ובקשה.

נוכחנו אם כן לדעת כי יום הפורים כוחו גדול לתפילה בעד כל העניינים, ואם כן מה נאה ומה יאה שיתעורר האדם להקדיש את תפילתו ולהעתיך גם בעבור הדבר החשוב בחיי האדם - הצלחה בתורה!

תפילה להצלחה בתורה - הינה דבר מוכרח!

במאמר הבא נוכיח שהתפילה להצלחה בתורה לא זו בלבד שאינה בגדר "מותרות" וגם אינה רק ככל העניינים הגשמיים התלויים בתפילה, אלא שאין אפשרות לאדם להשיג השגה כל שהיא בתורה ללא שישפוך על כך את לבו בפני שומע תפילות!

על כן התעוררתי להעלות נושא זה אשר כמדומני אינו זוכה ליחס הנכון ולכובד ראש הראוי לו מצד לומדי התורה.

אין אחד מתופסי בית המדרש אשר אינו רוצה לגדול בתורה, הרי על כן הוא עמל ויגע בה בכל עת וזמן והוא עוסק בה בכל אוננו ומרצו מתוך שאיפה ורצון להשיג את סודותיה. אך יש לדעת - דבר אחד ישנו אשר בלעדיו **בלתי אפשרי** להשיג את התורה - התפילה, רק באמצעותה ובזכות הסייעתא דשמיא הנשפעת ממנה ניתן לגדול ולפרוח בתורה אף למעלה מכוחותיו הטבעיים!

ככלל: **מוכרחים** להתפלל על רוחניות, על הצלחה בתורה, על יראת שמים ועל שלמות במידות, בלי התפילה לא ניתן להשיג דבר!

אדם ניכר בתפילתו

נרחיב על כך מעט את היריעה:

מובא בשם הגאון רבי שלמה מטיטשין זצ"ל: הרוצה לדעת ולהבחין לפי מעשיו של אדם אם זך וישר פעלו או להיפך חלילה, יוכל להכיר זאת לפי יחסו לתפילותיו, אם מתפלל הוא כראוי - זהו אות וסימן על יושר לבבו ותום פועליו, אך אם מזלזל ומקל ראש בתפילתו - מלמד הדבר כי אין לו כל ערך בלבבו לכל עניני היהדות.

הוא היה מביא על כך רמז את הפסוק במשלי (כו, יט): "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" - כמו שהמים מראים לאדם המתבונן בהם את צורת פניו, כן "לב האדם" הרומז על תפילה כמו שאמרו חז"ל "איזה היא עבודה שבלב - הוי אומר זה תפילה", דהיינו שבהתבוננות ב"לב האדם" ובתפילתו ניתן להכיר את "האדם" על תוכנו ומידותיו.

כך מסופר על אי מי שבא לרבינו החזון איש זצ"ל להתייעץ עמו כיצד ניתן להבחין מהי מידת יראת השמים של בחור מסוים. אמר לו החזון"א זצ"ל תלך ותעמוד לידו ותראה כיצד הוא מתפלל...

זאת מפני שיראת השמים ופנימיותו של אדם משתקפת ונראית בעת עבודת לבו - זוהי תפילה!

איך תורה בלי תפילה!

מעשה בבחור חילוני אשר חשקה נפשו להתקרב לבוראו. הוריו שגילו את הדבר הזהירו אותו והשגיחו עליו לבל יתקרב לבית הכנסת. הבחור לא נכנע ללחצים והצליח להתחמק מעיניהם העוקבות של הוריו למשך שעה אחת ביממה בה ביקר בבית הכנסת.

התעוררה בקרבו השאלה, כיצד ינצל שעה זו: יתפלל או שמא ישמע שיעור תורה. כאשר התייעץ על כך עם המסייעים לו בדרכו החדשה, נטיית

פורים דיליה

לבם הייתה כי עליו להעדיף את שיעור התורה בראותם בחוש כיצד הדבר משפיע על לבו, וכך יימשך ויתקרב ליהדות יותר ויותר.

אך כשנפרשה השאלה לפני רבינו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, ענה כדרכו במשפט קצר וקולע: "ברור שעדיף שיתפלל!"

שאלו אותו שוב: מדוע, מאי חזית דעדיף טפי?

ענה רבינו: מפני שאין תורה בלי תפילה!

כך היה גם כשנשאל על ידי אחד מנכדיו מהי הדרך לזכות ללמוד תורה מתוך חשק והתלהבות. ענה לו רבינו הגרי"ש זצ"ל: "ביום בו תכוון כראוי בברכת התורה בתפילת "והערב נא" יהיה לך חשק ללמוד!"

אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו...

הנחיצות ברחמי שמים לזכות להשגה בתורה ניכרת גם מתוך מטבע לשונם של אנשי כנסת הגדולה בברכת אהבת עולם הנאמרת קודם קריאת שמע של שחרית, בה כופלים ואף משלשים אנו ג' לשונות של רחמים: "אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל..."

לכאורה הנוסח מתאים יותר למי שמצוי בצרה גדולה וזקוק לרחמי שמים מרובים בכדי להיחלץ מהמצר...

אבל האמת יורה דרכו, אין לך דבר בעולם הזקוקים בו לרחמי שמים מרובים כמו הצלחה בתורה!

רק כך נבין מדוע נתקן הנוסח של תחינה ובקשה לפניו יתברך שיעניק לנו מחינו וחסדו - לב להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד, לא פחות ואף יותר ממי ששרוי בצרה וזקוק לישועה גדולה.

"אחת שאלתי מאת ה' - אותה אבקש"

כך תתבאר לה נקודה נוספת:

דוד המלך ע"ה אומר (תהלים כז, ד): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי". והדברים צריכים ביאור, ספר תהלים מלא הוא וגדוש בתחינות ובקשות של דוד המלך ע"ה בכל שטחי החיים, וכלשון המלבי"ם זצ"ל בהקדמת פירושו לספר תהלים: "כל אלה אסף וחיבר לעת זקנותו בספר מיוחד שיהיו מוכנים לצורך הנהגת המתבודד, כל אדם יחזה בו כל תפילה וכל תחנה וכל הודאה וכל תהלה על כל דבר ועל כל ענין, צוקה או תשועה צרה או רוחה, אשר יהיה ליחיד או לרבים בתהלוכות העתים ומסבות הזמן הסוער על כל עוברי ים החיים", עכ"ל. ואם כן כיצד תתבאר אמירתו של דוד המלך ע"ה "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש"?!
בספר תורתך שעשועי הביא מהמגיד מדובנא זצ"ל בספר קול יעקב

(פרשת שמות) שכתב לחלק בין המונח "שאלה" למונח "בקשה":

השאלה מהותה - עצם השאלה, בקשה לעומתה היא תכלית השאלה. לדוגמא: ילד שואל מאביו שיעניק לו סכום כסף על מנת שיוכל לקנות בהם מגדנות, נמצא אפוא שהשאלה היא המעות הניתנות לו מיד אביו, לעומת זאת בקשתו לקנות את המגדנות בהם לבו חפץ והם מטרת שאלתו.

לפי זה דוד המלך ע"ה אומר: כל שאלותי הרבות בכל מזמורי התהלים נחשבים המה רק לשאלה אחת כי כולם למטרה אחת - "אותה אבקש - שבתני בבית ה' כל ימי חיי", ומפני שתכלית כל שאלותיו היא לבקשה אחת ולכן אמר "אחת שאלתי".

למדנו לדרכנו: כל בקשותיו של דוד המלך ע"ה מאת הקב"ה שימשו מטרה נעלה אחת - עליה ברוחניות!

עדות נאמנה מהגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל

בוא וראה אלו דברים נפלאים כתב על כך הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (יערות דבש ח"א דרוש ד):

"ובדוק ומנוסה, אם יתפלל אדם שחרית וקריאת שמע בכוונה - שבו

פורים דיליה

ביום יזכה לדבר מצוה ויצליח בעסקיו ואף שלשעה יחשוב שאינו, בסופו ימצא שכן הוא. ואין צריך לומר שיצליח בו ביום בתורה, ומצוה גוררת מצוה, וכן להיפך, אוי לי על שברי, בעת שאיני מתפלל בכונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אזעק ואשווע לה' מקירות לבבי בתפלה לחונני דעה כי דלותי עד מאוד בעו"ה, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו.

ולכן עם נבון וחכם, אל תאמרו הא דעדיף זה מחבירו לרוב שכלו ועוצם חכמתו ובינתו, לא כן הוא, שקר נחלתם, רק מתת ה' הוא כאשר נוחל טובו וחסדו הגדול ברוב תפילה ותחנונים, ואין לך דבר שמזכה לאדם להשיג ישרות התורה ולפענח מצפונים בדרכי יושר ואמת, אלא להתפלל לה' בדמע שישוב וירחמהו כי אל שומע תפלה הוא וקרוב לכל קוראיו באמת".

ברכת אהבת עולם - סגולה לזיכרון

ברכה זו של אהבת עולם נתקנה במיוחד לצורך מטרה זו - לעורר רחמים מאת החונן לאדם בינה שישפיע רוח חכמה ויפתח לבבנו לדברי תורה. בקשה זו מועילה לזיכרון של תורתו באופן "סגולי", וכך הביא הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל בגליון השו"ע (י"ד ס' שעו) וז"ל: "הקורא כתב שעל גבי המצבה קשה לשכחה כדאיתא בסוף הוריות. ויש לומר אהבה רבה עד באהבה ומסוגל מאוד לשכחה".

הרי שמלבד התפילה והבקשה בברכה זו, מונח באוצרותיה סגולה מיוחדת למען לא ישכח פקודי ה' אלא יזכרם וישימם תמיד על לבו.

הבקשה על חפצי שמים - מתקבלת בכל מצב!

וכך כתב בספר חסידים (אות קל"א) וז"ל: "אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפילתו, אף על פי שאין בידו מעשים טובים".

הרי לנו שהבקשה על לימוד התורה ושאר חפצי שמים - יש בה כח מיוחד וראויה היא שתתקבל בפני שוכן מרומים - גם כאשר לפי מצבו אילו היה מבקש על שאר ענייניו, לא היתה התפילה נענית.

ידיעת התורה ככיכר התלוי באויר

ניתן להטעים את הדברים במאמר חז"ל:

איתא במדרש רבה (פ' נצבים פ"ח ג): "רבנן אמרי: הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותן עוסקים בתורה, והוא אומר להן היאך אדם לומד תורה תחילה? אומרים לו תחילה קורא במגילה (אל"ף בי"ת הכתובה על הטבלא פשוטה כמגילה - עץ יוסף), ואחר כך בספר ואחר כך בנביאים ואחר כך בכתובים, משהוא גומר את המקרא שונה את התלמוד ואחר כך בהלכות ואחר כך באגדות. כיון ששומע כך, אומר בלבו: אימתי אני למד כל זאת? וחוזר מן השער".

המדרש מסיים: "אמר רבי ינאי למה הדבר דומה? לכיכר שהיה תלוי באויר, טיפש אומר: מי יוכל להביאו, ופיקח אומר: לא אחד תלה אותו?! מביא סולם או קנה ומוריד אותו. כך כל מי שהוא טיפש אומר אימתי אקרא כל התורה, ומי שהוא פיקח מהו עושה, שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה", עד כאן לשון המדרש.

הגאון רבי חיים ויסוקיר זצ"ל ראש ישיבת בית התלמוד ומתלמידיו המובהקים של המשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל בספרו אמרות חיים מקשה על דברי המדרש שאלה עצומה:

מהו הדמיון בין המשל לנמשל, הרי רואים בחוש כמה ימים ושנים של עמל ויגיעה זקוקים בכדי להגיע לקצה קצהו של ידיעה בתורה, ושלא לדבר על ידיעת כולה בשלימות! האם אפשר להשוות זאת להורדת ככר התלוי באויר?!

"הרחב פיך - ואמלאהו"

כשהתבוננתי בענין חשבתי שאפשר להסביר את הדבר על פי דברי הגמרא במסכת ברכות (דף מ.): "אמר ליה אביי לרב דימי: והכתיב "ומברכתך יברך את בית עבדך לעולם" - בשאלה שאני". ומפרש רש"י זצ"ל: שהשואל שואל כעני על פתח, שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה.

שוב מקשה הגמרא: "בשאלה נמי, הכתיב "הרחב פיך ואמלאהו", ומיישבת הגמרא "ההוא בדברי תורה כתיב" - כלומר הדברים נאמרו בנוגע לבקשה על דברי תורה.

והנה הפסוק הנ"ל מופיע בתהלים (פא, יא) ומפרש שם רש"י זצ"ל: "הרחב פיך - לשאול כל תאותך, ואמלאהו - ככל אשר תשאל אמלא". ומבואר אם כן כי ראוי לו לאדם להרחיב פיו ולשאול ולבקש מאת הקב"ה בכל הנוגע לדברי תורה את כל מה שברצונו, כי ככל שהדבר נוגע לתורה ולרוחניות, ראוי האדם לבקש ככל העולה על רוחו, ולא עוד אלא שמובטח הוא שיתמלאו לו כל משאלות לבו, וזהו שכתוב - "ואמלאהו".

לפי זה אפשר להבין את הקשר בין המשל והנמשל שהוזכרו במדרש, אכן כן, ניתן לדמות ולהשוות את ידיעת כל התורה כולה לכיכר התלוי באויר שניתן להביא סולם או מקל ולהורידו. כי אם האדם מבקש ושופך שיח מלבו לפני שוכן מעונה שיענהו ויעזרהו הרי כל אשר ישאל יתמלא לו! כי באמצעות סייעתא דשמיא הכל אפשרי! גם למעלה מיכלתו!

אך ברור אפוא שניתן להשיג זאת אך ורק באמצעות תפילה ולא די בלימוד גרידא!

מה יעשה אדם ויחכם?

כאן המקום להדגיש יסוד נוסף:

מן המפורסמות כי ישנם בני תורה רבים אשר כל שאיפתם בחיים הוא לגדול בתורה, אך הדבר אינו עולה בידם. וכך אמרו חז"ל במדרש (קהלת רבה

ז, א) על הפסוק (קהלת ז, כח): "אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי": "בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא, יוצאין מהן מאה למשנה, יוצאין מהן עשרה לתלמוד, יוצא מהם אחד להוראה, ההוא דכתיב "אדם אחד מאלף מצאתי".

מהי העצה אפוא למי שרוצה באמת ושואף בכל לבו להצליח ולהיות תלמיד חכם?

הגמרא במסכת נדה (דף ע:): מספרת כי שאלה זו ממש נשאל רבי יהושע בן חנינא מאת אנשי אלכסנדריא: "מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן: ירבה בישיבה וימעט בסחורה" - (ילמד תורה הרבה וימעט בעסקיו). "אמרו: הרבה עשו כן ולא הועיל להם" - (אנשים רבים לומדים ועוסקים בתורה כל זמנם ואף על פי כן לא הצליחו להיות גדולים בתורה). על כך השיבה הגמרא: "אלא יבקשו רחמים ממני שהחכמה שלו, שנאמר (משלי ב, ו): "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

שואלת על כך הגמרא: "מאי קמ"ל"? (למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי - רש"י זצ"ל). ומתרצת הגמרא: "דהא בלא הא לא סגיא". דהיינו, שבלי תפילה אי אפשר להצליח!

הלומד ומתפלל - הופך לשותפו של הקב"ה

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל היה מבאר את דברי הגמרא כמין חומר:

בפשטות מפרשים את תירוץ הגמרא - "הא בלא הא לא סגיא", שאדם הרוצה להחכים זקוק גם ללמוד בהתמדה וגם לבקש על כך רחמים, והטעם: כי ההתמדה והלימוד עושים מחצה וזכות התפילה עושה מחצה כלשון המדרש בויקרא רבה (פ"ה ה').

אך האמת יורה דרכו כי השקפה זו כאילו שני דברים יש כאן - "לימוד" ו"תפילה" בטעות יסודה, אלא עומק הדברים הוא שבאמצעות הלימוד הרי הוא מרבה בנפשו דעת וידיעת התורה אך התפילה והתחינה מייצרת קשר

פורים דיליה

ישיר אתו יתברך, ואז הקב"ה כביכול מכניסו עמו ל"שותפות" - לתורתו שהיא חמדתו הגנוזה.

למה הדבר דומה? לשני אנשים הנושאים יחדיו משא בגדר "זה אינו יכול וזה אינו יכול", ורק בכוחות משותפים ניתן לשאתו. כך גם חכמת התורה - הקב"ה כביכול אומר: אתה לא יכול לבד, אלא תעשה את שלך - תבחר בטוב, תרבה בלימוד ותמעט בסחורה, ואני מצדי אעזור לך ואעניק לך סייעתא דשמיא וכך בכוחות משותפים יצמח ממך תלמיד חכם!

כי זה פשוט שגם אם לומד בכל כוחו - ללא סיוע מהקב"ה שהתורה דיליה - לא יוכל להצליח. וכיצד משיגים זאת? רק על ידי תפילה בדמעות שליש ובתחינה ובקשה ממנו יתברך שיחננו מאתו דעת ובינה ויזכהו לגדול בתורה, וכלשון הפסוק: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה"!

נמצא אם כן שהתפילה להשיג את חכמת התורה היא המפתח ההכרחי לכל הלומד בכל כוחו ורוצה להחכים בתורה, וכלשון חז"ל: "הא בלא הא לא סגיא"!

כיצד זוכים לחדש לאמיתה של תורה?

אחיו של הגאון בעל ההפלאה זצ"ל הגאון רבי שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל התבטא פעם: מי שאינו מברך בכוונה את ברכות התורה, ברכת אהבת עולם וברכת אתה חונן - לא יתכן שיחדש באותו יום חידוש לאמיתה של תורה!

מסופר שתלמיד אחד אשר שמע את הדברים הגיב ואמר: היום לא ברכתי בכוונה ובכל זאת עלה בידי חידוש נפלא ואמיתי. כאשר הציע את חידושו לפני הגאון רבי שמעלקא זצ"ל, הראה לו רבו זצ"ל בהוכחות ברורות שכל דבריו מופרכים מעיקרא והחידוש שהתהדר בו אינו מדרך האמת כלל וכלל!

עמל התפילה של החזון איש זצ"ל

זה היה סוד גדלותם של כל גדולי ישראל בכל הדורות, הם השקיעו את כל אונם בתפילות ובקשות ממני שהחכמה שלו בכל עת מצוא.
נביא לכך כמה דוגמאות בכדי שנוכל ללמוד מהם בבחינת - כזה ראה וקדש!

ידוע שהחזו"א זצ"ל השיג מעלות עצומות בתורה ובדעת וגם בשאר עניינים שהפליאו עד למאוד את כל מכיריו עוד בצעירותו, והכל ראו שהתקיימו בו דברי המשנה "כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה". אחיו הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל העיד על כך שהגיע לכל זאת בזכות שהיה מתחנן הרבה להקב"ה בבקשת הדעת, והיה מכוון מאוד בתפילת שמונה עשרה בברכת "אתה חונן" ורק על ידי התפילות מעומק הלב זכה לכל השגותיו הנוראות (ראה בספר פאר הדור ח"א).

הדבר בולט מאוד באגרותיו של מרן החזו"א זצ"ל שעומד על ענין זה פעמים רבות שעיקר ההצלחה בתורה הוא בזכות התפילה.

כאן המקום להוסיף את אשר שמעתי מהמשגיח הגאון רבי שלמה וולבה זצ"ל: הוי ידוע שלא היה עמל בתורה כדוגמת החזון איש זצ"ל ואף על פי כן החזו"א זצ"ל העיד על עצמו כי היו ימים שהשקיע עמל רב בתפילה יותר מהעמל הנורא שהשקיע בלימוד התורה!

הפלא ופלא!

כיצד זכה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל למה שזכה?

מסופר על תלמיד חכם אחד אשר היה מחבריו הקרובים של הגרי"ש אלישיב זצ"ל בצעירותו, ויהי ברבות הימים חלשה עליו דעתו מהשאלה שניקרה במוחו: הרי גם אני הקדשתי כמו חברי את כל עתותי לתורה ועמלה, מדוע אם כן לא זכיתי אף אני להפוך לגדול הדור כשם שזכה לכך חברי.

פורים דיליה

משהציקה לו המחשבה ולא נתנה לו מנוח החליט לשאול זאת את ידידו ורעו משכבר הימים - הגריש"א עצמו, בא אליו ושטח בפניו את שאלתו. ענה לו הגרי"ש אלישיב זצ"ל: אני השקעתי והתאמצתי רבות בתפילה ואודות לכך זכיתי למה שזכיתי!

מכתב נורא מהגאון רבי ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל

בספר אגרות דעת (מכתב מ"א) מובא מכתב נורא שכתב הגאון רבי ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל לבנו וז"ל:

"בליל שבת קודש בדברנו יחד על אודות הצלחתי בנעורי אמרת "מסתמא היה לאבא ראש טוב" ותלית הכל בזה. זאת אומרת דאחר לא יגיע להצלחה זו אם אין לו ראש כזה.

אבל דע לך האמת כי לא זהו סיבת הצלחתי כלל. בנעורי שפכתי הרבה דמעות לזכות לד' דברים שהם - יראת שמים, תשובה, התמדה בתורה בכל המצבים, ודביקות בה לשמה.

ואחרי הרבה תחנונים נפתחו השמים ברוב רחמי וחסדיו ית"ש ואראה מראות אלוקים בלימודי ועבודתי, וכאן היה כל סוד ההצלחה. הראש שלי בנעורי היה בינוני ואולי קצת פחות, אבל כשמשמים פותחים המח והלב אז נפתחות השגות נעלות ועמוקות מאוד בכל התורה כולה!"

אם הייתם רואים את "ברכות התורה"...

יש בנותן ענין להביא סיפור נפלא על האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל: בהיותו ילד כבן עשר הצטרף פעם לאביו בנסיעתו אל עיר בה התקיימה אסיפת רבנים. בהגיעם לעיר ביקש אביו מידידו הגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל שיבחן את בנו הצעיר...

כאשר שאל בעל ערוגת הבושם זצ"ל איזה מסכת הילד לומד, ענה לו אביו אתה יכול לבחון את ידיעותיו בשולחן ערוך חושן משפט.

פנה הגאון אל הילד והחל לבחון אותו בהילכתא גבירתא שבעניני חושן משפט, על כל השאלות ענה הילד בחריפות ובבקיאות נפלאה. הערוגת הבושם זצ"ל הופתע והשתומם עד למאוד לראות ילד קטן בן עשר שנים אשר יש לו בהירות בחושן משפט, וכך אמר לאביו: "בדורנו אנו, לא האמנתי שילד יוכל להפגין כזו גדלות". ענהו אביו בעל הקדושת יו"ט זצ"ל: מה החידוש? אם הייתם רואים את "ברכות התורה" ואת ה"אהבה רבה" שהילד מברך בכל יום, הייתם מבינים כבר הכל...

כי זו היתה דרכם של גדולי ישראל - הם השקיעו כוחות רבים ומאמצים כבירים בתפילותיהם בכדי לכוון בהם כדבעי, ולעיתים היו מאריכים מאוד בברכות הללו, והכל על מנת לזכות לסייעתא דשמיא והצלחה בלימודם.

"שמעתתא בעי צילותא"...

בספר אמרי פנחס ביאר בדרך רמז את דברי הגמרא במסכת עירובין (דף סה.): "שמעתתא בעי צילותא".

כלומר - כדי להצליח ב"שמעתתא" בלימודו - בעי "צילותא", צריכים להתפלל על כך, שהרי צילותא מלשון תפילה.

"עמל התורה" ותפילה - הכי צד?

לסיום נעמיד עוד נקודה נפלאה:

עד כה נתבאר שהתפילה אל חונן הדעת נצרכת והכרחית על מנת לזכות לתורה, ורק באמצעותה הקב"ה מעניק לנו מחכמתו ומתורתו וכך ניתן להשיג מעלותיה אף למעלה מכוחות הטבע.

אבל אם כן, צריך ביאור, הרי חז"ל לימדונו במקומות רבים עיקר גדול: הדרך היחידה לגדול בתורה היא על ידי עמל ויגיעה בבחינת "אדם כי ימות באוהל", ונביא בקצרה מספר מקורות לכך:

כתב רש"י זצ"ל על הפסוק (ויקרא, כו, ג): "אם בחוקתי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה. ובמסכת סנהדרין (דף צד.): שנינו: "כל אדם לעמל נברא"

פורים דיליה

ומבואר שם דהיינו "לעמל תורה נברא". ובמסכת אבות (פ"ו, מ"ד): "כך היא דרכה של תורה... ובתורה אתה עמל".

העמל והיגיעה בתורה היא התנאי לקנינה ובלעדיהם אי אפשר להשיג מאומה, וכמו שמובא במסכת ברכות (דף סג:): "מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה? שנאמר (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם כי ימות באהל", ובלקוט שמעוני (פ' יתרו, רעא): "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שעמל בהן כל צרכן". ובמסכת מגילה (דף ו:): "אם יאמר לך אדם יגעתו ולא מצאתי אל תאמין, לא יגעתו ומצאתי אל תאמין, יגעתו ומצאתי תאמין".

ואם כן כיצד מתאימים הדברים לפי מה שהוכחנו לעיל שעיקר ההצלחה בתורה הוא רק כתוצאה מסייעתא דשמיא הנוסכת בלומד, כוחות על טבעיים ומשפיעה לו דעת ממרום, וכדכתיב "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה"?

"יגעתו ומצאתי" - ביגיעת התפילה!

והנראה לבאר את הדברים על פי דברי הגמרא במסכת מנחות (דף ז:): "אבימי מסכתא איתעקרא איתעקרא ליה" (נשתכחה ממנו - רש"י זצ"ל) ואתא קמיה דרב חסדא (שהיה תלמידו) לאדכורי גמריה (כדי שהוא יזכיר לו את לימודו), שואלת הגמרא: ולישלח ליה וליתי לגביה? (מדוע לא שלח אחרים שיקראו לרב חסדא תלמידו בכדי שיבוא אליו) סבר הכי מסתייעא מילתא טפי - ופירש"י זצ"ל (ד"ה מסתייע מילתא) משום יגעתו ומצאתי, כלומר אבימי סבר שאם ילך בכוחות עצמו אל תלמידו יזכה לסייעתא דשמיא יתירה משום העמל והיגיעה בהליכה זו.

מבואר אפוא דבר נפלא. הרי עצם ההליכה אינה חלק מהלימוד ואם כן מה מעלה יש בה? אבל רש"י זצ"ל מלמדנו בפרשו את דברי הגמרא - גם ההליכה וההכנה ללימוד נחשבת לחלק מה"יגעתו" הנצרך לקנין התורה!

למדנו לפי דרכנו מדברי רש"י זצ"ל: גם פעולות אחרות שאינן קשורות ללימוד התורה עצמו נחשבות לחלק מיגיעת התורה. לפי זה אפשר לחדש שגם המתייגע ומשקיע כוחות לכוון בתפילתו ומתאמץ לשפוך שיח בכל כוחו ולבו שהקב"ה יחנן אותו בינה וישפיע עליו רוח חכמה להבין נפלאות מתורתו - כל זה בכלל ה"יגיעתי", וממילא אין כאן כל פגם וחיסרון במעלת ה"יגיעה בתורה", אלא אדרבה כך זוכה הוא להשיג בנפשו מעלות למעלה מכוחותיו הטבעיים.

זהו כוחה של תפילה!

יה"ר מלפני אדון עולמים שיזכנו להתחזק בדבר, שנגיע להכרה אמיתית כי יום הפורים הוא מהימים המסוגלים ביותר לקבלת התפילות, ונפנים בלבנו שהתפילה להצלחה בתורה הינה הכרחית ואין בלתה, כי בלעדיה לא ניתן להצליח בתורה כלל! ואם כן מה נאה ומה יאה ביום נשגב שכזה להעתיר לפניו על דברי תורה כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה!

רדיפת הכבוד בגנותו

פתח דבר:

במגילת אסתר מסופר: "וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחויים להמן" (אסתר ג, ב) ובכל זאת כאשר המן הרשע מבחין במרדכי היהודי בשער המלך שלא קם ולא זע ממנו - התבטא: "וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך" (שם ה, יג).
הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל נהג לשאול בשיחותיו: מה ראה המן הרשע להתבטא כך, הרי המלך הוקירו מעל כל השרים, וכל אזרחי מדינות המלך אחשוורוש - כורעים ומשתחויים להמן, וחולקים לו כבוד ללא מצרים, ורק אדם אחד בודד בעולם היושב בשער המלך אינו כורע ואינו משתחוה לו - ומה בכך, האם ראוי לומר: "כל זה איננו שוה לי"? הרי מרדכי היהודי בטל באלף אלפים אשר כורעים ומשתחויים?...

"כל זה איננו שוה לי"!

ובהכרח ביאור הדבר הוא: לתאות הכבוד אין גבול, היא אינה נעצרת בשום נקודה, וכל זמן שחסרה לו לאדם הרודף אחרי הכבוד טיפה אחת מן הים - הוא מצטער וכואב עד שמסוגל לומר - כל אשר יש לי איננו שוה לי - כי אין בו מידה אחת של סיפוק!

וגם עליו נאמרה המשנה: "הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" כפי שאכן אירע לו להמן בן המדתא - וזה דבר נורא!

פורים דיליה

המסר החד הלזה עוררני לדבר קצת בגנות המידה של "רדיפת הכבוד".
והדברים נוגעים לכולנו, כי בעונותינו הרבים מידה זו רבים חללים הפילה
ועולמות שלמים חרובה. ועל כן צריכים אנו לדעת את רעתה ולשנן
במוחנו ובלבנו את הקלקולים הגדולים אשר היא גורמת לבעליה. עוד
נעסוק במאמר שלפנינו באופנים השונים לעקור ולשרש תאוה זו מקרבנו.

חייו של אדם תלויים בכבוד!

כותב המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור (ה"ב עמ' רכה): כל
אדם באשר הוא - זקוק להערכה, וחייו תלויים בזה. וכך הביא מהסבא
מסלבודקה זצ"ל שאמר: אדם לא יכול לחיות בהעדר כבוד, ולו יצויר
שיטלו ממנו את כל מידת כבודו - ימות באותו הרגע!

במסכת כתובות (דף טז:) מוזכרים כמה מעשים על עניים שהוצרכו
לסעודות גדולות יותר מסתם אנשים, המעשה המדהים מכולם אירע עם
הלל הזקן: "אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב
עליו ועבד לרוץ לפניו" ומוסיפה הגמרא: "פעם אחת לא מצא עבד לרוץ
לפניו ורץ (הלל) לפניו שלשה מילין".

לכאורה כיצד יתכן - הלל הנשיא עם כל כבודו וגדולתו בתורה ביזה
את עצמו עד כדי כך, הלוא הוא "זקן ואינו לפי כבודו", ומה בדבר כבוד
התורה וביטול תורה הכרוכים בזה? מדוע אם כן רץ לפניו וביזה את עצמו
בכדי לספק את תענוגו זה של העני שירוך עבד לפניו?...

אמר על כך הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: לעתים אפילו שיגעון של אדם
ותאותו לכבוד אינו רק "צורך" בעלמא אלא מדובר בפיקוח נפש של ממש,
ובלי הכבוד המדומה הלזה עלול הוא למות, ובמקום פיקוח נפש - כל
התורה נדחית.

רואים אנו אם כן עד היכן מגיע טירופו של האדם אחר הכבוד - עד
כדי סכנת נפשות!

על אף שמדובר בצורך קיומי כאמור - זוהי עבודת האדם להיות בין אלו המכירים את ערך וכבוד עצמם ולא מאלו אשר תלויים באחרים שיכירו את מעלתם, והם חיים בציפייה תמידית לטיפת כבוד מאת הסובבים אותם.

רדיפת הכבוד היא הטא גמור

בשורות הבאות נוכיח כי הסלידה מן הכבוד אינה רק בגדר "הנהגה טובה וישרה" אלא עלינו להתרחק ממנו כשם שמצווים אנו להתרחק מחטא ועוון:

הרמב"ם זצ"ל בהלכות תשובה (פ"ז ה"ג) כותב על כך דברים נוראים, וז"ל: "ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן - מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן התחרות ומן ההתול ומן רדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש. וכן הוא אומר: "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו".

וכבר כתב הרמח"ל זצ"ל בספר מסילת ישרים (סוף פרק יא): "כלל הדברים - הכבוד הוא מן המכשולות היותר גדולים אשר לאדם. וראוי הנקי להנקות ולהטהר ממנו טהרה גמורה - אז יצליח!"

ובספר פלא יועץ (עיד כבוד) כותב בין השאר: "וראוי לאדם לברוח מן הכבוד כבורח מן האש, כי אש הוא עד אבדון תאכל".

הרודף אחר הכבוד - בקושי יוכל להירפא!

במשנה במסכת אבות (פ"ו מ"ו) מבואר שאחד מהתנאים לקנות את התורה - שיהיה הלומד "מתרחק מן הכבוד". ובאמת יש להתבונן בלשון קודשם של חז"ל, מדוע צריך להתרחק מהכבוד, מדוע לא די להישמר ולהיזהר ממנו?

פורים דיליה

אך באמת לאחר התבוננות בדברים הענין פשוט בתכלית - אם לא מתרחקים כמטחוי קשת מן הכבוד, אזי קשה עד בלתי אפשרי להינצל ממנו.

דהנה הרמ"ק זצ"ל בספרו תומר דבורה (פרק ב') מציע תרופה לחולי הגאווה - שירגילו עצמם להיות בורחים מן הכבוד, וז"ל: "שירגיל עצמו להיות בורח מהכבוד כל מה שיוכל, שאם יתנהג שיכבדוהו בני אדם יתלמד בהם על צד הגאווה, ויתרצה הטבע תמיד בכך, ובקושי יוכל להרפא".

את הביטוי בלשונו של הרמ"ק זצ"ל: "בקושי יוכל להרפא" - חשבת לבראר על פי מה שהסביר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מאמר תאות הכבוד):

יש הבדל מהותי בין הנאת הכבוד לשאר תענוגי עולם, בכל שאר ההנאות כאשר אדם נהנה מהם עוד ועוד, הרי בגבול מסוים נעשה שבע ובא הוא על סיפוקו, עד לתחושת מיאוס.

לדוגמא: הרוצה ומתאוה ללקק גלידה, כאשר יאכל ממנה עוד ועוד - יאבד את החשק שפיעם בו, ובשלב כזה או אחר לא יוכל לאכול יותר. מה שאין כן בתאות הכבוד שהיא תאוה רוחנית שאין בה ממש ולא שייך בה "שביעה" וכשם שהממלא רוח בחפניו אף פעם לא יחוש הרגשה של מילוי, כך הכבוד שנוחלים לו לאדם לעולם לא ירצה וימצה את רצון בעליו.

כי בכל הנאות העולם הזה, כיון שנהנה אדם מהם עד גבול מסויים הרי הוא שבע, ושוב לא נותר בו "בית קיבול" להתאוות עוד. תאות הכבוד - שונה היא בתכלית, מדובר בתאוה שהלוקים בה שוקעים בה עד מעבר לצווארם - ללא כל סימני עייפות.

הסכנה הטמונה ברדיפה אחר הכבוד - מי ששקוע במידה זו לעולם לא יבוא על סיפוקו ובבחינת "יש לו מנה רוצה מאתיים".

זהו הטעם שמ"כבוד" יש להתרחק! וכלשונו הזהב של הרמ"ק זצ"ל -
"בקושי יוכל להרפא!"

מה"כבוד" - אין ברירה אלא להתרחק!

הגאון בעל האבני נזר זצ"ל התבטא: המשנה במסכת אבות אומרת,
"הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם", אך בעוד מקנאה
ותאוה ניתן להימנע, מכבוד אין אפשרות אלא להתרחק!

כך מובא בספר "השרף" (עמוד 90) בשם האדמו"ר מקוצק זצ"ל:

בשלוש אכסניות מבקר כל אדם בנתיב הילוכו על פני האדמה: באכסניה
של קנאה, באכסניה של תאוה, ובאכסניה של כבוד. בשתי האכסניות
הראשונות עברתי מהר ונפטרתי מהן אבל באכסניה השלישית של הכבוד
- נאלצתי להיאבק מרה עד שדמיתי בנפשי שכל גידי מתפוצצים!

יצר הכבוד שולט בכולם

עלינו לדעת כי יצר הכבוד שולט בכל בן אנוש באשר הוא, ללא קשר
לגדולתו הרוחנית.

הסבא מקלם זצ"ל נהג לומר: האזהרה שנאמרה בנביא (מיכה ו, ח): "והצנע
לכת עם אלוקיך" מופנית לכולם ללא יוצא מן הכלל, כי התורה הכירה את
טבע החומר שבכל המין האנושי, עד שהאדם הגדול ביותר במעלתו עלול
הוא בקלות להמיר כבוד רוחני ושממי ושכר נצחי המגיע לו בעד שכר
התורה והמצוות בעבור כבוד מדומה שיעניקו לו נשים וקלי דעת!

הניסיון העיקרי לעת זקנה הוא ניסיון הכבוד

וכשם שמידת רדיפת הכבוד שולטת בכל בלי קשר למעלתו הרוחנית,
כך היא מצויה בכל גיל, ואפילו מי שהגיע לימי הזקנה והגבורות, אם לא
זיכך את מידותיו ימשיך ברדיפה מתמדת אחר הכבוד.

פורים דיליה

ידוע המעשה עם הגאון רבי יהודה ליב חסמן זצ"ל: בביתו התקיימה אסיפה של גדולי התורה על מנת להכריע בענין חשוב שעמד על הפרק. ונחלקו הדעות לכאן ולכאן ולא עלה בידם להגיע לעמק השווה. קם זקן נשוא פנים, והכריז: "דעו נא רבותי! הן כבר זקנתי ואין פני לרדיפת הכבוד, על כן קבלו את דעתי כי היא האמת הטהורה מכל רבב".

בשומעו זאת קם הגרי"ל חסמן זצ"ל על רגליו ואמר: "אני מוחה על דברי הרב הלז שאמר שזקן הוא ובטלה הימנו תאות הכבוד - נהפוך הוא, מי שרודף אחר הכבוד בנעוריו מעט ירדוף אחריו בזקנותו הרבה, כי ידוע שכאשר נחלש אצל האדם אחד מהחושים מיד מתחזקים בו שאר חושיו, ולכן לעת זקנה זמן של רפיון הרצונות והתאוות, ממילא תתגבר ותתחזק בקרבו רדיפת הכבוד!"

ובספר שם משמואל מובא בשם סבו האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל: "לעת זקנותו של אדם כאשר מסתלקים ממנו כבר כל התאוות, עיקר מלחמתו של היצר עליו הוא בענין הכבוד והגאווה".

למה הובילה השאלה "מי בראש"?

ואכן בהתבוננות במהלך ההיסטוריה ניתן לראות שגדולים וטובים ירדו לבאר שחת מפני מידת רדיפת הכבוד שפיעמה בהם:

במסכת סנהדרין (דף קב.) מספרת הגמרא על ירבעם בן נבט: "מאי אחר"? אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. אמר לו: מי בראש? - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא".

לכאורה יש להבין מדוע ירבעם בן נבט שאל את הקב"ה "מי בראש"? הרי כבר נאמר לו מהו סדר הדברים - "אני ואתה ובן ישי", מה צורך יש לשאול זאת פעם נוספת?

בעלי המוסר מבארים: רדיפת הכבוד כל כך בערה בקרבו עד שרצה

לשמוע שוב ושוב את הדברים בצורה ברורה יותר, ובעקבות זאת טעה ועשה את שטות חייו, הוא ויתר על טיול עם הקב"ה בגן עדן - עונג נפלא שאין לתאר. וכל כך למה? מפני שלא היה מסוגל לשאת בתוכו את המחשבה שהוא נחשב פחות מזולתו!

קורח שפיקח היה - מה ראה לשטות זו?!

וכמו כן מצינו אצל קורח שאמרו חז"ל שפיקח גדול היה ובכל זאת נאבד הוא וכל עדתו מפני הכבוד.

וכך איתא במדרש רבה (פרשת קרח פרשה יח): "וקרח שפקח היה מה ראה לשטות הזה? אלא עינו הטעתו - ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו, שמואל ששקול כמשה ואהרן שנא' (תהלים צט): "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו", עשרים וארבעה משמרות עומדות מבני בניו שכולם מתנבאים ברוח הקודש "כל אלה בנים להימן" (דברי הימים כה, א). אמר: אפשר הגדולה הזו עתידה לעמוד ממני ואני אדום"?...!

פרעה השחית דרכו בהיותו "רודף כבוד"!

וכפי שפתחנו את המאמר בהמן האגגי - כך גם מ"רעהו" - פרעה הרשע ניתן ללמוד על הקלקול הגדול הנגרם מחמת הרדיפה אחר הכבוד.

כתוב בתורה (שמות א, ח): "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף". ובקשר לזה מסופר במדרש תנחומא (שמות אות ה):

"דבר אחר: "ויקם מלך חדש" - והלא הוא פרעה? אלא שאמרו לו המצרים בוא ונזדווג לאומה זו. אמר להן: שוטים, עד עכשיו אנו חיים משלהם והיאך נזדווג להן עכשיו, אלולי יוסף לא היה לנו חיים. כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו ג' חדשים עד שאמר להם כל מה שאתם עושין הריני עמכם, והעמידוהו"...

המדרש מלמדנו דבר מפתיע שאינו ידוע. פרעה - מחד גיסא היו בו תכונות של יושר והכרת הטוב כלפי עם ישראל, ולכן התבטא "אלולי יוסף

פורים דיליה

לא היה לנו חיים", אך מאידך גיסא - לאחר שהורידוהו מכיסא מלכותו במשך ג' חדשים, הסכים לעשות את כל מה שהורו לו - למרות שהיה זה נגד צו מצפוננו, ולא זו בלבד אלא אף הגדיל בפשעיו וציווה להשליך את כל הזכרים ליאור, ושיקע את הנולדים בתוך החומות משל היו הם לבינים, ואף שחט מאות מילדי ישראל על מנת לטבול בדמם כשהיה מצורע, עד שלבסוף גם הגיע לכפירה גמורה באומרו: "לא ידעתי את ה'" - וכמבואר בחז"ל.

ויש לתת את הדעת מה השתנה בו בפרעה, עד שבזמן כה קצר של ג' חדשים, כל הנהגותיו ומחשבותיו התהפכו אצלו מן הקצה אל הקצה?

וראיתי בספר עם לבבי אשיחה (ח"ב עמ' קצא) לבאר באופן זה: כתוב בפרשת מקץ (בראשית מא, מ) שפרעה אמר ליוסף הצדיק - "אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל ממך", ויש לבאר מדוע היה לו צורך לומר "רק הכסא אגדל ממך", וכי מדוע יעלה על דעת אי מי שיוסף יחליף אותו כמלך?

ועוד קשה המשכו של הכתוב (פסוק מד): "ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה". וכי יוסף לא ידע מי הוא אשר מדבר אליו?

אלא יסוד גדול מונח כאן: מדת הכבוד היתה טבועה עמוק בדמו ובנפשו של פרעה מאז ומקדם, ועל כן טרח והדגיש: "רק הכסא אגדל ממך", "אני פרעה" - ובכך נבין כי אף על פי שניחן בשכל ובהגיון רב, ומידת היושר פיעמה בו, ועל כן ידע להכיר טובה וגדולה ליוסף, אך כל זאת נכון היה עד לרגע בו נחסר לו מעט מהכבוד.

ועל כן למרות שאמר לעמו: "שוטים אתם, אילולי יוסף לא היה לנו חיים", כשנגעו הדברים לכבודו - שהורידוהו מכיסאו ולא כיבדו אותו, הוא יצא לחלוטין משיווי משקלו, ומכאן ואילך לא מדת היושר והכרת הטוב הם שהנחו את דרכיו, אלא מדת הכבוד שלטה עליו והנהיגה אותו, ועל ידה נהפך לדיראון עולם ל"פרעה הרשע"!

הדברים נוראים, עד היכן מגעת כוחה של מידת רדיפת הכבוד אשר היא עלולה להשפיע על האדם עד לאיבוד שכלו ושאר תכונות נפשו!

"הכבוד מוציא את האדם מן העולם" - משני עולמות!

המשנה המפורסמת במסכת אבות (פרק ד, כא) קובעת: "רבי אלעזר הקפר אומר: הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם".

כמה מהמפרשים פירשו שמסתימת המשנה: "מוציאין את האדם מן העולם" נראה כי המכוון בזה לומר שהרדוף במידות אלו יוצא הוא בין מן העולם הזה ובין מן העולם הבא. וכן מפורש באבות דרבי נתן (נוסחה ב' פרק ל"ד). וכך פירשו החסיד יעב"ץ זצ"ל והרשב"ם זצ"ל.

ננסה להסביר מעט באמצעות מאמרי חכמינו ז"ל ועובדות מגדולי הדורות מדוע הכבוד מוציא את האדם משני העולמות גם יחד.

המבקש כבוד - אין לך עניות גדולה מזו!

מוציאו מן העולם הזה: הסבא מקלם זצ"ל היה אומר: מי שמבקש אחר כבוד - הוא נצרך לבריות, ואין לך עניות גדולה מזו, כי מה הפרש בין המבקש נדבת זולתו בכסף או שנזקק לכבודו...

והלוא מי שמצפה ומייחל לכבוד מהסובבים אותו - כל ימיו יהיו מכאובים, כי כאשר יבחין שאינו זוכה לכבוד הראוי לו מכולם או שיבוא הרגע בו לא יכבדוהו, הדבר יתסכל אותו ויכאיב לו יותר מכל דבר אחר.

מסופר על רב אחד תלמיד חכם גדול שהלך לבקר את הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, כאשר נכנסו יחדיו להיכל הישיבה וכל התלמידים עמדו לכבוד האורח החשוב, הביע את צערו ואמר: "אוי - כמה דוקר הוא הכבוד"...

ענהו רבי ישראל זצ"ל: "אבל אילו לא היו קמים לכבודך, אוי - היה דוקר לך הרבה יותר"...

הרוזף אחר הכבוד מאבד את שיקול דעתו

יש להוסיף בענין זה מאמר נורא של חז"ל:

הגמרא במסכת גיטין (דף נז:) מספרת: "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מד, כג), רב יהודה אמר: זו אשה ושבעה בניה. הביאו את הבן הראשון לפני הקיסר, אמרו לו: תשתחוה לעבודה זרה, אמר להם: כתוב בתורה (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלוקיך" - הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הבן השני לפני הקיסר, אמרו לו: תשתחוה לעבודה זרה, אמר להם: כתוב בתורה (שמות כ, ג): "לא יהיה לך אלוהים אחרים" - הוציאוהו והרגוהו, וכן עשו לכולם. כשהביאו את הבן השביעי, אמר לו הקיסר: אני אזרוק את חותמי שצורתי קבועה בו ותתכופף לקחתו (כדי שתהא נראה משתחוה לה - רש"י זצ"ל), כדי שיאמרו שקבלת מרות המלך, אמר לו התינוק: חבל עליך קיסר, חבל עליך קיסר, אם על כבוד עצמך כך על כבוד הקב"ה על אחת כמה וכמה. הוציאוהו והרגוהו".

המתבונן במעשה נורא זה מתפלא, הרי הקיסר ידע את האמת שגם אם אותו הבן היה מתכופף, לא היה זה בכדי לכבדו ולקבל מרותו, אלא על מנת להרים את הטבעת, ואין כאן אלא כבוד מדומה ושקר. ואם כן מדוע יבקש זאת?

ובהכרח צריכים לומר: הקיסר כל כך הצטער מהעובדה שהבנים האחרים החסירו ופגמו בכבודו, וכתוצאה מכך הוא איבד את שיקול דעתו לחלוטין עד שאחזו בולמוס לאשליה של כבוד!

מה מדויק הוא אפוא המשפט הנוקב שנשמע פעם מפיו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל כאשר מאן דהוא ניסה לפייסו על כך שלא כיבדו לשמש כמסדר קידושין, וכה אמר:

"אין אני שונא את הכבוד מחמת פרומקייט אלא מחמת קרומקייט!" (תרגום: שנאתי לכבוד לא נבעה מפני היותי ירא שמים, אלא בגין עקמיותה של מידה זו!).

למדנו אם כן שאין לך מי שיש לו צער גדול ותחושה עזה של חסרון יותר ממי שמחפש ודואג על כבודו תדיר.

הסבא מקלם זצ"ל: "אל תהרגוני"...

מטעם זה הגדולים ברחו תמיד מהכבוד כמפני האש.

וכמו שמסופר על הסבא מקלם זצ"ל שהיה דואג מכל דבר שלא יביאהו לידי גאווה, לדוגמא: כאשר נכנס לבית המדרש - לקח ספר תחת חיקו, שאם יקומו התלמידים, יהיה זאת לכבוד הספר. וכשביקש מבני ביתו שלא יקומו מלפניו, השתמש בביטוי: "אל תהרגוני". ובמכתביו התחנן תמיד שלא יתארוהו בתוארי כבוד כל שהם.

מהנהגותיו של המשגיח רבי זיידל אפשטיין זצ"ל

רבות סופר על עבודת הבריחה מהכבוד של המשגיח רבי זיידל אפשטיין זצ"ל, אשר בכל עת שנראה היה לו כי עלול הוא לזכות לכבוד ברבים הוא דאג לעשות מעשים משונים בכדי שיסתכלו עליו בתמיהה ולא יפגינו כלפיו שום שמץ של כבוד...

בשנותיו האחרונות התהלך לכל מקום כשתחת ידו שקית ניילון מהמכולת. פעמים רבות בדרכו לכינוס חשוב או לסידור קידושין נטל עמו את אותה שקית כאילו הוא בדרכו למכולת.

כאשר הוזמן לחופה ביום גשום וכיבדוהו בברכה ביקשוהו מלווי שיסיר את כיסוי הפלסטיק מכובעו או שיפשוט מעליו את מעיל הגשם כדי שיראה יותר מכובד - והוא סרב.

הוא לא מת מרעב אלא מכבוד!...

ובאמת ידוע שיצר הכבוד עלול להוביל את בעליו עד למיתה ממש. וכמו שמסופר על עשיר שירד מנכסיו ונתרושש עד כדי פת לחם, עד שלבסוף נפטר. ובני עירו אמרו עליו - האיש מת מרעב!

פורים דיליה

כאשר שמע זאת הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, העיר: הוא לא מת מרעב אלא מכבוד!... אילו היה מסתגל למצב אליו נקלע ומבין היה שמוכרח הוא לבקש צדקה על מנת להתקיים - לא היה מת מרעב...

כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו...

אימרה חריפה מקובלת בפי העולם בשם הרבי מקוצק זצ"ל: כתוב בגמרא במסכת עירובין (דף יג): "כל הבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו, וכל הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו".

השאלה הנשאלת: אם אכן שניהם לא זוכים לכבוד - זה מפני שהכבוד בורח ממנו, וזה מפני שהוא בורח מן הכבוד, מהו החילוק אפוא בין הרודף לבורח.

התשובה היא: הרודף אחר הכבוד לא ינחל כבוד לעולמי עולמים, מה שאין כן הבורח מן הכבוד - אומנם כל זמן שהוא חי יצליח לברוח, אבל בשעת פטירתו מן העולם כאשר יפסיק הוא את בריחתו הכבוד ישיגו, ו"כבוד גדול יעשו לו במותו".

הרודף אחר הכבוד מאבד את העולם הבא

מהעולם הבא: כבר הבאנו את דברי המסילת ישרים: אין אפשרות להיות עבד נאמן להקב"ה כל זמן שהאדם חס על כבוד עצמו, והאריך לבאר כי השוחר כבוד לא יהיה קץ וסוף לכל עמלו כי תמיד ישתדל עוד ועוד בכדי להשיג את מבוקשו.

והחסיד יעב"ץ זצ"ל כתב לבאר שהרודף אחר הכבוד מפסיד את שכרו בעולם הבא - בבחינת מידה כנגד מידה, הוא עשה את הטפל עיקר, שרדף אחרי כבוד מדומה בעולם הזה אשר הינו רק פרוזדור והכנה לטרקלין - העולם הבא, וכיון שאינו מכיר בכך שעיקר החיים הם בעולם הבא, נענש שלא יזכה לזה.

"כל מה שאומר לך בעל הבית עשה - חוץ מצא!"

מענין לענין באותו ענין נביא מעשה שאירע:

השפת אמת זצ"ל הגיע פעם לעיר ורשא, והתאכסן שם בבית אחד ממכריו הנגידים.

היות שהרבי זצ"ל היה שקדן גדול מטבעו ומיעט בנסיעות, וכל נסיעה שלו היתה מאורע נדיר, על כן כשהגיע לאכסנייתו התאספו המון עם על מנת לכבדו ולהקביל את פניו. גם בעל האכסניה מצדו הכין "כיבוד" הראוי לאורח חשוב שכזה. אולם השפת אמת זצ"ל הודיע לו כי מוותר הינו על הכיבוד.

הרהיב בעל הבית עוז בנפשו ושאל: הרי אמרו חז"ל (פסחים פו:) - "כל מה שאומר לך בעל הבית עשה, חוץ מצא"...

ענהו השפת אמת זצ"ל במתק לשונו: היא הנותנת, חז"ל אמרו חוץ מצא, כלומר אם בעל הבית תובע ממך דבר שהוא בגדר "צא" אינך מחוייב לציית לו, והרי שנינו: שלשה דברים מוציאים את האדם מן העולם, ואחד מהם הוא הכבוד, אתה המכבדני רוצה להוציא אותי מן העולם, וממילא איני חייב לשמוע לדבריך!...

הנאה מכבוד בעוה"ז מנכה מזכויותיו בעוה"ב!

בספר חסידים (אות פ"ד) כתב דברים נוראים: "אל תשמח לבך אם יכבדוך, כי לפי הכבוד וההנאה שיש לו לאדם בעולם הזה על מעשיו, מנכין מזכויותיו בעולם הבא".

וכן כתב הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בספרו כתר ראש (אות קל"ז): "כבוד המדומה זו מדה רעה, ואינו דומה הניכיון בעולם הבא עבור הנאה גולמית של מעדנים, מהניכיון עבור כבוד שהוא הנאה רוחנית".

והביאור בזה הוא פשוט: אם נהנה אדם מעונג רוחני כמו כבוד וכיצא בזה - אזי בדין שינכו לו מהשכר הרוחני השמור לו בעולם הבא. מה שאין

פורים דיליה

כן אם נהנה מהנאה גשמית אין מן הדין לנכות לו משכר רוחני מפני שנהנה מדבר גשמי.

וכמו שמובא שם בכתר ראש (הנהגות ישרות פא): "אמר מורי: לא יתכן שינכו עולם הבא בשביל תרנגולת שאני אוכל, שזה גשמי וזה רוחני, אבל אני ירא שינוכה לי בעבור הכבוד שיש לי, שזה גם כן רוחני".

"קוגל" אוכלים רק בשבת...

כך מסופר על החפץ חיים זצ"ל: פעם הוצרך לנסוע למוסקבה בכדי לסדר נושא הקשור לשיבת "ראדין". לפני הנסיעה שלח מכתב לאחד ממכריו שיבוא לפגוש אותו בבית הנתיבות, אך הפציר בו שלא יפרסם בין מקורביו את יום בואו שלא יתאספו לקבל את פניו.

כאשר הגיע החפץ חיים זצ"ל למוסקבה, שאל אותו מקורבו: מה כל כך רע אילו היו באים לקבל פניו על מנת לחלוק לתלמיד חכם כמותו את הכבוד הראוי לו?

ענהו החפץ חיים זצ"ל כשבת שחוק על פניו: אין לי ספק כי כבודו אוכל "קוגל" בשבת, אך אם יתאוה לאכול קוגל ביום הששי, מן הסתם תייעץ לו בעלת הבית לאכול לעת עתה מאכל אחר, יען כי קוגל אוכלים רק בשבת, ואם יאכלוהו בערב שבת לא יוותר ממנו לשבת...

"כבוד" הוא קוגל המיוחד לאכילה בעולם הבא - ביום שכולו שבת, ואם יאבה מאן דהוא לאוכלו בערב שבת, ייתכן שייאלץ להיות רעב בשבת!...

במעט התבוננות יעמוד על האמת

מה שנותר לנו הוא להעניק לקורא כמה עצות מועילות כיצד להתמודד עם מצבים בהם אדם זוכה לכבוד ואין הוא רוצה שיעבירונו על דעתו:

ראשית, חשבתי על דרך פשוטה מאוד שלא מצריכה הרבה טורח ומחשבה: כאשר מנחילים לו כבוד יעמוד אותו אדם מול ארון הספרים,

וישים מבטו על איזו מסכת שלא תהיה, יפתח אותה ויעיין בה מעט - אז יראה ויבין כמה ידיעות חסרות לו, ויגיע למסקנה המתבקשת שלא מדובר אלא ב"כבוד מדומה"...

"מה יתן ומה יוסיף אם כבודני אנשים"!

עצה נוספת כותב רבינו בחיי זצ"ל בספר חובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה): יחשוב האדם איזו תועלת כבר יכולה להיגרם לו מהשבחים ומהשם הטוב להם הוא זוכה, הרי סוף סוף אין להם יכולת להועיל לו במאומה ולא לדחות שום נזק ממנו, כי הכל הוא רק בגזירת עליון!

וכעין זה כתב בספר פלא יועץ (ערך כבוד): "ועל כל מדה רעה אשר יצרו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, צריך להתחזק ברב עז ותעצומות - במחשבות טהורות להתרחק מהן, כי קשה עונשן של מדות רעות, ובפרט אלו דברים שמוציאין את האדם מן העולם.

ויחשב ויאמר: מה אני ומה חיי - טפה סרוחה עפר ואפר רמה ותולעה... ומה יתן לי ומה יוסיף אם כבודני אנשים שכמותי או אם יבזוני, אני והם הבל הבלים, ואם אני מכובד לפני מלך הכבוד מה אכפת לי על כבוד המדומה של בני אדם, ואם אני נבזה ונמאס לפני מלך הכבוד וכל צבא מרום, למה לי חיים ולמה לי כבוד מבני אדם, יאבד יום אולד בו. וקרוב הדבר שאני חוטא ונבזה למעלה, שאם הייתי ראוי לכבוד היו זוכים לי מן השמים לכבוד, אלא ודאי שאני חוטא וחטאתי - מונעים הכבוד ממני".

היכן ממוקם ה"מזרח"??...

כאשר מכבדים את האדם לשבת ב"מזרח" - ראוי לו שיעמדו מול עיניו דברי הגמרא במסכת תענית (דף כא:): "תנינא, רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני, שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה (שמות לד, א): "גם הצאן והבקר אל

פורים דיליה

ירעו אל מול ההר ההוא". נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה (שמות יט, יג):
"במשוך היובל המה יעלו בהר".

מי שיודע זאת לא מייחס חשיבות לעובדה שהושיבו אותו ב"מזרח", כי
לא ה"מזרח" מעניק לו את הכבוד.

וכבר אירע מעשה עם הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שהגיע לאירוע
והפצירו בו להתיישב ב"מזרח", הגאון רבי יעקב זצ"ל סירב והצביע על
מקומו באומרו: "כאן זה המזרח"! כי האדם מכבד את מקומו ולא המקום
מכבד את האדם.

עצתו של המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל

כותב המשגיח זצ"ל בספרו עלי שור (ח"ב עמ' רלג): אם נאזין פעם מן הצד
לשיחתם של הבריות, נשים לב לכך שהמילה השולטת בשיחה היא: "אני"
- אני בן אדם כזה, אני אומר לך, אני חושב, אני ראיתי, אני שמעתי וכדומה.
האמירה "אני" באה במטרה לעורר את השומע לתת לו כבוד וגדולה.

על כן יאמרו המושלים ברוחם השואפים לברוח מן הכבוד, לקחת שעה
ביום, כגון בשעת הארוחה וכיוצא בזה, בה לא יזכירו כלל את מילת ה"אני",
זאת בכוונה לעקור מהשורש את המידה המגונה של חיפוש כבוד מדומה.

ה' יעזור לנו שיעלה בידינו לחשוב ולהתבונן בדברים וכך נראה שכל
תאוות העולם הזה הם הבל הבלים, וכך לא נהיה להוטים אחר הכבוד,
ונוכל לעבוד את הקב"ה בלב שלם, ונזכה לנחול שני עולמות!

”ואני תפילה” המהות של איש יהודי!

מפני מה זכה מרדכי היהודי לגדולה?

מתוך התבוננות במאורעות נס ההצלה בפורים נראה ללא כל ספק כי האיש אשר נבחר משמים להיות הגורם המרכזי לנס זה הוא מרדכי היהודי. כאן עלינו לעמוד על נקודה חשובה ביותר - מה המעלה בגינה זכה לגדולה ולתהילת עולם, ומה מלמדנו הדבר הלכה למעשה.

כמדומני שבכדי להכיר את סוד ההצלחה של מרדכי היהודי, ובמה היה כוחו גדול, יש לעיין בדברי חז”ל בהם נגלה כי השאלה כבר נשאלה בבית המדרש.

תפילה - סוד ההצלחה של מרדכי היהודי!

וזה לשון המדרש רבה (פ' תצוה פל”ח אות ד’): ”מי גרם למרדכי לבוא לידי הגדולה הזאת? אמור - שהיה מתפלל בכל שעה שנאמר (אסתר ד, א): ”ומרדכי ידע את כל אשר נעשה” (ופירש במהרז”ו: ”וסיפא דקרא: ”ויזעק זעקה גדולה ומרה” - היינו תפילה), מאחר שראה עצמו בגדולה לא הגיס לבו ולא עמד מן התפילה אלא ”וישב מרדכי” - כשם שהיה מתחילה.”

הרי שלימדונו חז”ל במה נתייחד מרדכי היהודי ומהו סוד הצלחתו - שהיה מתפלל כל שעה בין בשעת צרתו ובין בשעת גדולתו!

מקור נוסף לכוח התפילה של מרדכי היהודי מצינו בתרגום על הפסוק:

פורים דיליה

"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי" (אסתר ב, ה) - ואיתא בתרגום: איש חסיד היה מודה ומתפלל לפני האלוקים על עמו בשושן הבירה ושמו מרדכי.

הדברים אף נשנו והושלשו בדברי התרגום: "ביום השביעי כטוב לב המלך בין" (אסתר א, י), ומתרגמינן - ומרדכי הצדיק התפלל לפני ה' מן היום הראשון של המשתה עד היום השביעי שהוא שבת.

ועל הפסוק "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים" (שם ב, יא) כותב התרגום - ובכל יום ויום מרדכי היה מתפלל ומהלך לפני החצר שבבית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה נעשה בה.

כך גם על הפסוק: "ומרדכי יושב בשער המלך" (שם ב, יט) פירש התרגום - ומרדכי מתפלל והולך ויושב בשער המלך.

מבואר אפוא שמרדכי היהודי היה שרוי בתפילתו בכל זמן וזו היתה כל מהותו - בין קודם שהופיעה הצרה, בין בעיצומה של הצרה, כך גם לאחר שחלפה הצרה ואף לאחר שזכה לגדולה.

זוהי הסיבה שמרדכי היהודי הגיע לגדולה וכל נס הפורים התגלגל על ידו!

מהות האדם - תפילה!

כך מצינו גם בדוד המלך ע"ה שהתפילה היוותה את מהותו וכל מציאותו, וכמו שאמר הוא זצ"ל בתהלים (קט, ד): "ואני תפילה", ופירש במצודת דוד וז"ל: "ואני תפילה - אני איש תפילה". ורש"י זצ"ל פירש: "ואני מתפלל אליך תמיד".

הרי לן שהתפילה אצל דוד המלך ע"ה לא היתה בגדר "הנהגה", אלא היא שימשה חלק מרכזי באישיותו.

"מבעה זה אדם" - לשון בקשה

ויש להוכיח מדברים מפורשים בחז"ל כי המעלה להיות "איש תפילה" אינה אמורה להיות נחלתם הבלעדית של אנשים גדולים כמו דוד המלך

"ואני תפילה" - המהות של איש יהודי!

ע"ה או מרדכי הצדיק ע"ה, אלא על כל אחד ואחד מאתנו לשאוף להיקרא "איש תפילה", כי זה כל האדם.

הגמרא במסכת ב"ק (דף ג:) אומרת: "מאי מבעה? רב אמר: מבעה זה אדם - דכתיב (ישעיה כ"א, יב): "אמר שומר אתא בוקר וגם לילה, אם תבעיון בעיו".

ומבאר בזה המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור (ח"א עמ' כז): המילה "מבעה" שורשה מלשון "בעיו" דהיינו תפילה ובקשה, וכאשר התנא מגדיר את האדם הוא משתמש בלשון "מבעה" - ה"מבקש", אשר זהו תמצית מהותו של האדם. זאת מפני שהתפילה יותר מכל פעולה אחרת - מסמלת את מהות האדם.

התפילה אינה אמצעי אלא המטרה!

כאשר התבוננתי בדברים, הכתה בי השאלה: אם אכן זוהי עצם תכונת האדם כל אחד באשר הוא - להיות מתפלל ומבקש לפני קונו, מדוע הנהגותינו בנושא זה של "תפילה" אינן עולות בקנה אחד עם מהות ברייתנו? ונראה לומר שמדובר בטעות אשר קנתה לה שביתה בלב ההמון, ומקורה בחוסר ידיעה מהי תפילה.

המחשבה הראשונית של האדם שמטרת התפילה לשמש כאמצעי למילוי צרכיו, וכאשר הינו סובל מבעיה כל שהיא אשר מדאיגה את רוחו, או שהדברים אינם מתנהלים כרצונו, ואין מי שיכול לסייע בעדו, או אז פונה הוא להקב"ה בתחינה - בבקשת עזרה. אך כשאין לו כל קושי ומועקה - למרות שמתפלל הינו שלוש פעמים ביום, אינו עושה זאת אלא רק בכדי למלא את חובתו...

אבל האמת יורה דרכו: תפילה איננה רק האמצעי להשיג את צרכנו מהבורא יתברך, אלא היא התכלית והיא המטרה, בין אם השגנו על ידה את מבוקשנו בין אם לאו!

פורים דיליה

ולכן על האדם להקפיד להתפלל ולשפוך שיח לפני ריבון העולמים - בנוסף לשלושת התפילות אשר קבעו לנו חז"ל חובה בכל יום, כי עצם התפילה היא התכלית - להיות מתפלל!

יסוד זה פשוט הוא, ובכל אופן נבסס את הדברים מן המקורות.

האדם סובל בכדי לגרום לו להתפלל!

כתוב במדרש רבה (שמות פכ"א אות ה'): "מהו 'ופרעה הקריב'? אלא שהקריב את ישראל לתשובה שעשו. ולמה עשה הקב"ה להם כך? אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתן".

המדרש מביא על כך משל: "אמר רבי יהושע בן לוי: למה הדבר דומה? למלך שהיה בא בדרך, והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הליסטים, שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך? גירה בה הליסטים כדי שתצעק וישמע המלך. כיון שבאו עליה הליסטים התחילה צועקת למלך. אמר לה המלך: "לכך הייתי מתאוה - לשמוע קולך".

מסיים המדרש: "כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם - התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, שנאמר (שמות ב, כג): 'ויהי בימים הרבים ההם ויזעקו'. מיד 'וירא אלוקים את בני ישראל' - התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה? גירה לפרעה לרדוף אחריהם שנאמר 'ופרעה הקריב', מיד - 'ויצעקו בני ישראל אל ה'". באותה שעה אמר הקב"ה: לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם - אותו הקול שכבר שמעתי במצרים", עכ"ל המדרש.

ומבואר בזה יסוד גדול, אנו רגילים לחשוב שהצורך בתפילה נובע מקיומן של הצרות, וכאשר דבר מה מעיק ומיצר לנו ומצפים אנו לישועת ה' - פונים אנו בתחינה לאבינו בשמים: "קרע רוע גזר דיננו". אם אכן זו האמת

"ואני תפילה" - המהות של איש יהודי!

- מוטב היה שלא יבואו הצרות לעולם וכך גם יתייתר הצורך בתפילות ובבקשות.

אמנם מדברי המדרש למדנו כי ההיפך הוא הנכון - הצרות והיסורין הבאים על האדם ירדו לעולם בכדי להביאו להתפלל, כי הקב"ה רוצה כביכול לשמוע את קולנו ועל כן הוא שולח לנו "סיבות" כדי שנתפלל!

"לכך הייתי מתאוזה - לשמוע קולך"

אך באמת יש לשאול מה צורך יש אם כן בכל הצרות והמצוקות - הרי כולנו מתפללים שלוש תפילות ביום, ומדוע נזקקנו לכל ה"תזכורות" לעורר את האדם לתפילה.

אכן התירוץ לזה מתבאר מתוך דברי המדרש הנ"ל, שהרי כבר העיר המשגיח רבנו ירוחם זצ"ל בספר דעת תורה (פרשת בשלח) והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: וכי היאך אפשר לומר שבני ישראל לאחר יציאתם ממצרים חדלו מלהתפלל?! הלוא דור דעה היו ובודאי התפללו להשם יתברך בכל יום יום.

עוד יש לתמוה מהמשל עצמו שהובא במדרש, הרי אותה בת מלכים שניצלה בידי המלך הסכימה להינשא לו, אלא ש"היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה", ואינו מן ההגיון לומר שהיא לא רצתה לדבר עמו מכל בכל ובודאי שהיתה מדברת עמו כי הרי היא אשתו, ואם כן מהו פשר דבר זה שאמרו חז"ל שהיא לא היתה רוצה לדבר עמו?

המשגיח זצ"ל מתרץ: אמת הדבר שכלל ישראל התפללו בכל יום כמו שגם אותה בת מלכים דיברה עם המלך שנעשה ברבות הימים לבעלה, אמנם "הקול" הנשמע מגרונו ולבו של אדם כאשר הוא בהשקט ובשלוה והוא מצליח בכל דרכיו, שונה הוא בתכלית מה"קול" הבוקע ממנו בשעת צרה, כי קודם ההצלה הקול הוא של בקשה ותחנונים ונובע מתוך ההכרה

פורים דיליה

"שאין עוד מלבדו" ורק הקב"ה יכול לעזור ולהציל, וסוג זה של קול, המלך התאוה לשמוע.

הדברים מדויקים מאוד בלשון המדרש: "לשמוע קול" לא נאמר אלא מתאוה הייתי "לשמוע קולך" - את אותו הקול שכבר שמעתי במצרים שנבע מתוך ההכרה ש"אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים"!

המשגיח רבינו ירוחם זצ"ל הוכיח מכך יסוד נורא: דיבור התפילה היוצא מעומק הלב עומד ברומו של עולם יותר מה"נישואין" עצמם עם הקב"ה כביכול, כי כאשר עומד אדם בתפילה לפני קונו אזי הוא דבוק בהשם בתכלית באין כל מסך מבדיל.

והדברים מפליאים!

"הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים"

כך יש להוכיח מדברי הגמרא במסכת יבמות (דף סד): "אמר רבי יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים".

הוא אשר דיברנו: התפילה לא נוצרה בכדי לסלק את הקשיים והצרות, אדרבה היא הנותנת - הקב"ה מביא לאדם סיבות אשר גורמות לו לאדם להבין כי לא נותר לו אלא לפנות לבוראו ולהעתיר בעדו ובעד בני ביתו!

התפילה איננה אמצעי להשיג את מבוקשנו, התפילה היא היעד!

מדוע האריך אברהם אבינו ע"ה בתפילתו על סדום?

נביא עוד ראייה ליסוד האמור.

ישנה פרשה מופלאה (בראשית יח, כג-ל) בה אברהם אבינו ע"ה נושא ונותן עם הקב"ה בעתידה של העיר סדום, ומצינו שנשא תפילה לשלומה של העיר, וכמו שכתוב "ויגש אברהם ויאמר" ("ויגש" - מלשון תפילה - עיין רש"י זצ"ל על אתר).

וכך פנה לקונו: ”האף תספה צדיק עם רשע, אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר? האף תספה ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה?! חלילה לך מעשות כדבר הזה, להמית צדיק עם רשע, והיה כצדיק כרשע, חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט”?! הקב”ה גם עונה לו: ”אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם”.

המתבונן בפרשה זו ודאי תמה, מהי כל האריכות הזאת? ברגע שאברהם אבינו ע”ה אמר: ”אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר”, הקב”ה יכול היה לומר לו: ”אין חמישים צדיקים”, ומדוע אפוא איפשר לו לומר ”חלילה לך...”?

יתירה מזו: לשם מה כל טורח הדברים - אולי יש ארבעים, אולי יש שלושים, אולי עשרים, אולי עשרה? מיד כאשר אברהם אבינו ע”ה אמר: ”אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר”, ניתן היה לומר לו בפשטות: ”אין אפילו עשרה”!

אומר המשגיח רבי אורי ויסבלום שליט”א - רואים מכאן ענין נפלא: הנקודה העיקרית בתפילה איננה מילוי הצרכים והבקשות, אלא המטרה היא עצם התפילה, ולכן הבורא יתברך נתן לאברהם אבינו ע”ה לבקש ולהעתיר בתפילתו, למרות שמראש ידוע היה שאין בסדום צדיקים כלל - לא חמישים ולא ארבעים, קול התפילה והבקשה של אברהם אבינו ע”ה נעם לו לאוזניו של בורא עולמים כביכול, ולא עצר בעדו מלהתפלל.

אדם המתבונן בדברים יכול לעשות מהפך מחשבתי בכל מהלך חייו - כאשר פוקדת אותו צרה רח”ל או מצב אחר מצער ומדאיג, תחת לאבד את השלווה ולהיות מודאג טרוד ומתוח - אם ירבה בתפילות ובזעקות מעומק לבו לאביו שבשמים: ”אנא שלח לי ישועה” - הצרות ייעלמו מעצמם, שהרי אם הוא מתפלל אין צורך בצרה!

והדברים נפלאים!

למרות שהישועה מובטחת - יש להמשיך בתפילה!

כתוב בפרשת בשלח (שמות יד, טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". ופרש"י זצ"ל: "מלמד שהיה משה עומד ומתפלל". והקשה הרמב"ן זצ"ל מדוע עמד והתפלל והלא מובטח היה שינצלו וכמו שכבר נתבשרו מפי עליון (שם יד, ד): "ואכבדה בפרעה ובכל חילו".

תמיהה דומה מצינו במגילת אסתר (ד, א): "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה", והרי מרדכי היהודי ידע בוודאות ברוח הקודש שהשם יתברך יושיע את בני ישראל, וכמו שנאמר (שם, יד): "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", ובכל זאת לבש שק ואפר ויצא לרחובה של עיר וזעק זעקה גדולה ומרה. ויש לשאול הרי ידע שלא יטוש ה' עמו ולא יעזוב נחלתו ומדוע אם כן צעק צעקה גדולה והרבה בצומות ובתפילות?

בנתיב דרכנו יתבארו הדברים: למרות שמשה רבינו ע"ה ומרדכי היהודי ע"ה ידעו על ההצלה העתידה לבוא עם כל זאת המשיכו לשפוך שיח לפני ריבון עולמים, כי התפילה איננה רק קרש ההצלה, אלא היא התכלית של הכל - להפוך את האדם ל"ואני תפילה"!

דרך הצדיקים לצעוק בלב שלם - כאילו אינם יודעים מהישועה!

יש להוסיף: חרף מידת הביטחון שהייתה בהם - כי הקב"ה לא יפר את בריתו ורווח והצלה יעמוד לעמו, תפילתם לא נבעה מתוך שאננות אלא זעקו בתפילה מקירות ליבם מתוך הצרה והמצוקה.

וכן הביא השפת אמת זצ"ל (פורים תרל"ד) ונביא את מתק לשונו: "עוד נראה - כי מרדכי ידע שהשי"ת יעזור לבני ישראל בודאי, כמו שכתוב: "רווח והצלה וכו'", וכן כתוב: "ידע את כל אשר נעשה". רק שכן דרך כל הצדיקים, שאף שיודעין הישועה מכל מקום יכולין לצעוק בלב שלם ממש כמו אם לא היה יודע".

התפילה היא השער לאוצרות השמים!

מלבד האמת הברורה שהתפילה היא תכלית בפני עצמה, ישנו יסוד חשוב אשר אדם החי לאורו נקל יהיה לו להגיע לבחינה של ”ואני תפילה”:
על האדם לדעת ולשנן: **”לא ניתן להשיג מאומה בלי תפילה”!**

וכבר כתב הרמח”ל זצ”ל בספרו דרך ה' (ח”ד פ”ה אות א') וז”ל: ”ענין התפילה הוא - כי הנה מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה הוא, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך, צריך שיתעוררו הם אליו ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך להם”.

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל בספרו שערים בתפילה (פרקי פתיחה אות א') מבאר את הדברים: התפילה היא השער והדלת לאוצרות שמים, והגם שזכאי האדם על ידי מעשיו או מכוח דרכי חסדו יתברך לאיזו ברכה או ישועה, ועל אף שהטוב ההוא עומד מוכן בשבילו, לא יבוא לו הטוב אלא על ידי תפילה, שכן היא מהותה - שער שהכל עובר דרכו, ומבלי המעבר בנתיב שער התפילה - לא יצא שום דבר מן הכוח אל הפועל!

”כל הצדיקים לא נענו מעולם אלא בתפילה”!

ומצאתי בספר המידות (שער התפילה פרק א') להמגיד מדובנא זצ”ל שהאריך בדבר זה ובין השאר כתב: **”וכל הצדיקים והנביאים הקדושים, לא נענו מעולם בלא תפילה, גם אם היה הדבר ראוי מאת הבורא יתברך והיה נכון מאת האלוקים. כאשר ידענו מבקיעת ים סוף, מירידת המן, והבאר והזולת מהדברים שלא נענו כי אם בתפילה”.**

הוא אשר אמרנו: התפילה היא שער שדרכו עובר כל השפע!

חוק הוא בבריאה - לא ניתן להשיג מאומה ללא תפילה!

נביא מאמרותיו של המשגיח רבי ירוחם זצ”ל (דעת תורה פ' בראשית עמוד 12) שהרחיב ביסוד זה ותקע לו יתדות בדברי חכמינו ז”ל, ואלו דבריו:

פורים דיליה

"וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה" (בראשית ב, ה). וברש"י: ובשלישי שכתוב: "ותוצא הארץ" - לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו', ולמה? כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר? לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים. וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים.

הנה זה יסוד בבריאה כולה שאין נותנים שום דבר בלא תפילה, והוא אמנם חידוש וגילוי גדול בענין התפילה, וכשנעיין בשטחיות הסיפורים בתורה נראה ברור זה הסוד.

הנה לנו האבות הקדושים שלא השיגו שום דבר בלא תפילה. (ע"ש שהאריך לצטט את כל הפסוקים) ושאל המשגיח זצ"ל: "וכי לא היה להם לאבות ולאמהות הקדושים די זכויות במה שיושעו?! ואף על פי כן לא בא אליהם כלום בלא תפילה.

ומה לנו יותר מזה, הלא כל גאולת מצרים אשר כבר הובטחו עליה, ונשבע ה' על זה לאבותינו הקדושים לאברהם ליצחק וליעקב, ואף על פי כן הנה נאמר "וישמע ה' את נאקתם", ובלא תפילה לא היו נגאלים.

וכן במעשה העגל, וכן במרגלים, וכן בקרח, הכל לא נושעו אלא דוקא על ידי תפילה!

להשתומם נורא, איך שכך הוחקקה כל הבריאה מעיקר יצירתה, שהכל על פתח הקרקע יעמוד, ולא יצמח ולא יינתן כלום, לא הישג של גשמיות ולא הישג של רוחניות עד יבוא האדם והוא מפתח הקרקע יקחם, ובמה הוא לוקחם? - בתפילה!"

ועיי"ש שסיים: "יתבונן נא האדם בכל האמור בהכרח של תפילה ובאשרה הגדול, כי מובטח הוא ודאי בטוב תוצאותיה!"

תפילה היא ה"אומנות" של כלל ישראל!

איתא בילקוט שמעוני על הפסוק (שמות יד, ט): "ויצעקו בני ישראל אל ה'" - "תפסו להם אומנות אבותם". מבואר בדברי הילקוט שתפילה היא האומנות של כלל ישראל.

המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל היה אומר על פי זה: אדם שרכש מקצוע והתמחה בו, וכל פרנסתו תלויה במקצוע זה, יודע הוא שעליו לשמור ולטפח את ההתמחות שלו בכל מאודו. כי אם יזלזל בזה הוא עלול להגיע לפשיטת רגל...

עלינו לדעת ולשנן: האומנות המיוחדת של כלל ישראל היא התפילה וכל קיומם תלוי בה, וצריכים אנו להשקיע באומנות זו את כל כוחותינו!

חובת ההשתדלות

לאחר שהעמדנו יסודות ברורים, ראשית: התפילה היא התכלית והמטרה לכשעצמה, שנית: אי אפשר להשיג מאומה ללא תפילה, והיא אומנותינו בידינו, כדאי להדגיש נקודה חשובה נוספת אשר יש בה מן החידוש, אך קודם לכן נקדים:

כתב הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק כא): "וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם "בזעת אפיק תאכל לחם", אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו, על כן אמרו (ספרי דברים כג): "יכול אפילו יושב בטל, ת"ל "בכל משלח ידך אשר תעשה", אך לא שההשתדלות הוא המועיל אלא שההשתדלות מוכרח".

נמצא שלאחר הגזירה - "בזעת אפיק תאכל לחם", כל שפע הנשפע לאדם מותנה בפעולת ה"השתדלות", ובלעדיה לא ניתן להשיג מאומה. אמנם

פורים דיליה

מידת ההשתדלות תלויה בדרגתו של האדם באמונה ובטחון, אבל להפטר בלא כלום אי אפשר.

כח התפילה הוא מ"דרכי טבע"!

עתה נכונן יסוד מחודש בחובת ההשתדלות.

יש גמרא מפורסמת במסכת קידושין (דף כ"ט): "מזיק" אחד היה מצוי בבית מדרשו של אביו, וכל מי שהגיע ללמוד בבית המדרש היה ניזוק ממנו, לעתים אף הזיק גם כאשר שהו שם שני אנשים ביום למרות שאין דרך המזיקים להזיק לשנים ובודאי שלא באמצעו של יום.

יום אחד נודע לאביו שרב אחא בר יעקב עומד להגיע לבית מדרשו. ציוה אביו לתלמידיו, שאף אחד לא יזמין את רב אחא בר יעקב לביתו, ומתוך כך מוכרח יהיה ללון בבית המדרש ושמא מתוך חסידותו המופלגת יארע לו נס וכך יתפטרו מהמזיק הטורדן.

כך אכן אירע: בלית ברירה עלה רב אחא בר יעקב לבית מדרשו של אביו, והמזיק ניסה להזיק לו, ונדמה היה לו כמו נחש בעל שבעה ראשים. רב אחא בר יעקב התפלל על המזיק שימות, ובכל פעם שהתפלל וכרע נפל ראש אחד של המזיק, עד שהרגו לגמרי. למחר אמר להם רבי אחא בר יעקב: אלמלא שקרה לי נס הייתם מסכנים אותי.

והקשה המהרש"א זצ"ל על אתר: כיצד עשה זאת אביו - להכריח אדם לשהות במקום סכנה על צד הספק שיקרה לו נס, ועוד שאף אם יינצל בנס ינכו לו מזכויותיו.

ותירץ המהרש"א זצ"ל: צדקותו וחסידותו של רב אחא בר יעקב היתה כה גדולה שאביו בטוח היה שבכח תפילתו לא יהיה ניזוק ואף יהרוג את המזיק, וכאשר יתפלל אין זה קרוי נס, עכת"ד.

ומבואר בזה שההישגים הבאים לאדם מכח תפילתו אינם בגדר נס, אלא הם על פי "דרך הטבע", ואינם גורמים לניכוי הזכויות כלל.

ועכשיו שבאנו לכלל זאת שהתפילה פועלת על פי דרך הטבע, מחדש הגאון רבי מרדכי וינברג זצ”ל בספר שיחות מרדכי - אם כן מסתבר מאוד לומר שהתפילה נחשבת גם היא כאחת מגדרי ה”השתדלות”, ואדם הנושא תפילה לפני קונו על כל נושא שלא יהיה - יוצא בזה ידי חובת ההשתדלות..

הצד השווה שב”דורון - תפילה - ומלחמה”

המשיג רבי יחזקאל לוינשטיין זצ”ל הביא ראייה נוספת לבסס יסוד זה, כתוב בתורה (בראשית לב, ט): ”ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה”. ומובא ברש”י זצ”ל כי יעקב אבינו ע”ה התקין עצמו לשלושה דברים - לדורון לתפילה ולמלחמה.

ובפשטות נראה ששלושת הדברים אחד המה - וכשם שמלחמה ודורון מועילים בדרך הטבע להשיג מטרתם, כך פועלת גם התפילה בדרכה להשיג המבוקש. ולכן יעקב אבינו ע”ה אשר הכין את עצמו ללחום עם עשו ולרצותו באמצעות דורון כחלק מההשתדלות, מאותה הסיבה נשא תפילה לאביו שבשמים.

למדנו אפוא: התפילה מצד עצמה היא בריאה וטבע להשיג חפצו של אדם, וכשם שמחובת ההשתדלות - אסור לו לאדם לפעול נגד דרכי הטבע ולהכניס עצמו בסכנות ולבטוח על עזרת הבורא, כגון לשתות סם המוות, או להילחם עם חיות רעות, וזאת מפני שהקב”ה קבע בעולמו חוקי טבע, ואלו לא ישתנו שלא בדרך נס, כך גם אי אפשר להשיג מטרתו ומבוקשו בדרך הטבע ללא תפילה. אבל אם יתפלל - יתמלאו צרכיו בדרך הטבע ואף לא יתמעטו בכך זכויותיו!

החזו”א זצ”ל: ”האם כבר התפללת על כך”?

על אף שהדברים נראים חידוש - הם פשוטים וברורים בתכלית.

וכבר אירע מעשה באדם שהשתדל מאוד בענין מסוים ולא עלה בידו להשיג מבוקשו, בא אותו אדם לשאול את החזון איש זצ”ל האם להפסיק

פורים דיליה

להשתדל בזה. שאלו החזו"א זצ"ל: האם התפללת כראוי על הענין? והוסיף להטעים באוזניו: "כל זמן שלא התפללת על כך מעומק הלב אל ה', יש כאן חיסרון בהשתדלות, כי הקב"ה הטביע בטבע הבריאה שעל ידי תפילה יכולים להשיג רבות!"

משל ה"רופא המסור"

בספר טיב התפילה (עמ' תרפב) הביא בענין זה משל נפלא: רופא מסור ונאמן אשר מתוקף תפקידו ממונה היה ב"משמרת לילה" על מחלקה שלימה בבית הרפואה, באותה מחלקה מאושפזים היו חולים מסוכנים מאוד רח"ל. ואכן נהג לעשות מלאכתו נאמנה, ועמד על ידם לתמכם ולסעדם, ולהעניק להם את הטיפול הדרוש להם, מתוך מסירות מיוחדת.

והנה בלילה אחד, מצבם של חולים רבים במחלקה החל להידרדר לפתע בו זמנית, הרופא אץ רץ בכל כוחו כאחוז תזזית ממיטה למיטה ומחולה אחד למשנהו, ועשה את כל אשר לאל ידו בכדי לנסות לייצב את מצבם, אולם מצבם החמיר מרגע לרגע, היה זה למעלה מכוחו של הרופא להשתלט לבדו על המצב החמור, ולדאבוננו הרב כמה מן החולים שבקו חיים על מטותיהם.

והנה בהיות הבוקר, כאשר מנהל בית החולים בא למקום ועודכן במתרחש - הקים קול מחאה וזעקה, כיצד יתכן שהרופא דגן לא עמד על משמרתו אלא התרשל במלאכתו, והעדות לכך שמספר חולים נפטרו באותו הלילה, מה שלא קרה זה זמן רב...

הרופא הוזמן לעמוד במשפט, בו נתבע על הפקר חיי אדם. לאחר שהתביעה הציגה את טיעוניה, הרופא לעומתם תיאר את מאורעות אותו לילה כיצד שירת במסירות עצומה את כל החולים, ולא נח אפילו לרגע קט, אלא רץ בכל כוחו מחולה לחולה, אין זאת אלא שמצבם הנורא הכריע אותם, "וכי יש בי כוחות של מלאך"?! התרעם על התביעה, "איך אתם

מעלילים עלי שהפקרתי חולים בו בזמן שהקדשתי עבורם את כל כוחי ומרצי”...

השופט שמע את טענות הצדדים עד תומם, ולאחר בדיקה מעמיקה של הדברים הודיע השופט: ”הרופא נמצא אשם בעבירה של הפקרת חיי אדם”...

כששמע זאת הרופא התפלא: מה רוצים ממני, מה לא עשיתי בשביל להציל חיי אדם. אך כאשר השמיע השופט את נימוקיו, התבהר לו פסק הדין...

ברגע שהחלה ההתדרדרות צריך היית לצעוק בקול גדול ”הצילו”, ולעדכן זאת במערכות הקשר, אם היו שומעים את קולך ופנייתך - כל הרופאים בסביבה היו באים לעזרתך, ואילו צוות שלם של רופאים ואחיות היו במקום יתכן מאוד שיכולתם להציל את כל החולים, מפני שאי בקשת עזרה דינה כעבירה של הפקרת חיי אדם!

כן הוא הדבר גם בענייננו, כאשר האדם יתבע בשמים על שלא עשה דבר זה או אחר, והוא ינסה להצדיק את עצמו ויאמר: ”השתדלתי רבות בדבר אך ללא הצלחה”. התשובה שתוצג בפניו: אם לא ביקשת והתפללת וזעקת לעזרה למי שביכולתו להושיע נחשב הדבר כחוסר השתדלות מצדך...

זוהי החשיבות של תפילה!

מדוע אמר הקב”ה: ”אל תוסף דבר אלי עוד”?

נסיים עם ראייה נפלאה נוספת בענין זה:

כתוב בפסוק (דברים ג, כו): ”אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה”, ומובא בשם הגר”א זצ”ל שביאר את הדבר על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש: קבלה היתה למשה רבינו ע”ה שכל תפילה שיאמר בה פעמיים ”נא” - תתקבל. ולכן במעשה מרים מיד כאשר אמר (במדבר יב, יג): ”אל נא רפא נא לה” - נתקבלה תפילתו, כך היה כשרצה להיכנס לארץ, ברגע שאמר: ”אעברה

פורים דיליה

נא" הפסיקו הקב"ה ואמר לו: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". כלומר, אל תזכיר פעם נוספת את התפילה "נא".

על פניו הדברים נראים לכאורה מחוסרי הבנה, מפני מה הוצרך הקב"ה למנוע ממנו לסיים תפילתו, הרי אם ירצה בורא עולם לקבל את תפילתו, אזי די גם בפעם אחת "נא", ואם לאו - מה יועיל אם יאמר זאת פעם שניה?...

אלא רואים מכאן דבר נורא: ענין התפילה הוא חוק מוטבע בטבע העולם, וכך קבע הקב"ה בעולמו, שתפילה תהא נשמעת, ובכוחה לקרוע גזירות שנגזרו מלמעלה, לפיכך - כיון שהקב"ה לא רצה לשנות את הטבע ולא לקבל את תפילתו, לא הניח לו לסיימה.

לסיכום: ראשית - למדנו כי סוד הצלחתו של מרדכי היהודי, שהיה מרבה להתפלל בכל זמן - בין קודם גזר הדין ובין אחר ההצלה.

עוד הוכחנו שהתפילה היא מטרה ותכלית בפני עצמה, ולא רק כאמצעי להשיג מבוקשו.

נקודה נוספת: הכל עובר דרך שער התפילות, ואם האדם לא יתפלל, אפילו שמוכן לו השפע - לא יקבלו ללא התפילה.

ולסיום: תפילה היא חוק מחוקי הטבע - כאשר אדם מתפלל, הוא נענה משמים!

כוחו של ניגון

פתח דבר:

ננסה לעמוד על ענין חשוב עד למאוד והוא - כוחו של הניגון לטוב ולמוטב חלילה.

כמדומני שנושא זה אינו זוכה ליחס הנכון ולכובד ראש הראוי לו, וכאשר מדובר על השפעה שלילית של הניגון - חומרת הדבר אינה ברורה לאנשים, ואינם נזהרים בזה כלל עד שרח"ל הותרה הרצועה והדבר נהפך להיות הפקר גמור.

במאמר שלפנינו נוכיח בעזרי"ת שהניגון הוא כמו סולם המשמש בכדי לעלות בתורה וביראת שמים כי הוא משפיע ישירות על לב האדם, ומאיך גיסא הוא עלול לגרום להפסד רוחני שלא יתואר.

מדוע לא העמיד אחשוורוש בסעודתו כלי נגינה?

בספר מנות הלוי על מגילת אסתר (א, ח) העיר הערה גדולה על סיפור המשתה של המלך אחשוורוש, הרי ידוע שאחשוורוש רצה לעשות סעודה מושלמת אשר תכיל בתוכה את כל התאוות וההנאות האפשריות בתבל בכדי שכל המשתתפים יהיו שמחים ומרוצים - הוא עשה את הסעודה בחצר גנת ביתן המלך, מקום אשר היו שם כל מיני אילנות ופרחים בעלי ריח משובח, הוא תיקן יריעות יפות - חור כרפס ותכלת וארגמן, והכין

פורים דיליה

מראות יפות, עוד סידר מיטות זהב וכסף, וכן עשה שכולם ישתו בכלי זהב ויין מלכות רב כיד המלך, ועוד כהנה וכהנה.

יוצא אפוא שאחשורוש דאג שכל חושיהם יחושו הנאה גדולה: חוש הריח, חוש הראייה, חוש המישוש, וחוש הטעם, אם כן מה גדול הפלא שלא מצאנו בכתובים שהיו שם גם כלי זמר בכדי לספק את חוש השמיעה, מאוד תמוה שבשמחה כה גדולה ומפוארת לא יילקח הדבר בחשבון. הרי בנוהג שבעולם שבכל שמחה, מופיעים בה משוררים עם כלי זמר שונים על מנת לשמח את לב שומעיהם?

וכתב לתרץ בזה וז"ל: "ולדעתי זאת היתה הסבה שלא היה שם כלי זמר, כי כל אותם הדברים הנזכרים הבאים שם, יוכל המלך לתקנם שלא יבא שום נזק מהם.

אבל הקולות אי אפשר לתקנם, כי מי יוכל לעצור את הקול אשר הוא ערב לזה שלא ישמע חבירו המזיק לו. ולכן נפקד משם הוא לבדו".

אך הוסיף שם עוד תירוץ נפלא: "ואני שמעתי מפי זקן טעם נפלא לאשר נפקד הניגון בסעודה ההיא, ואציגנו הנה כתוספת טובה על הנשמה. וזה - כבר הקדמנו היות כוונה עצמית למשתה הזה שיתגאלו עם בני ישראל בפת בג המלך וביין משתיו. ולמה שהיו הניגון והמוסיקה דבר יערב לנפש, לסבת היותה מורגלת בשמע זה בהיותה במרום, כנודע למי שלא יכחיש פשוטן של מקראות ואמתתן.

ויש אנשים יערב עליהם כל כך עד אשר יתבטלו חושיהם לבל ידעו איפה הם. ויש מהם תקפוץ עליהם שינה, כי תתבודד הנפש לשמוע אל הרנה עד שתנוח הגוף כפגר מת כי רועה היא אותו, וכשתפרד מהשגיח בו יהיה כלא היה וישן וירדם. כמו בקטנים יונקי שדים כי לא ישנו אם לא ישמעו את קול הרנה, וכשומעם ינוחו על משכבותם וערבה שנתם, להיות צלצול הקול והנועם עדיין נקבעת בנפשם למיעוט זמן הפרדם ממנו. וכן

יקרה לחולים, כי בהחלש הכוחות החומריים ינשאו הנפשיים לעומתם. וכל שכן שישב האדם הבריא מבלי אכול ושתה בשומעו את הקול.

לכן נפקד התענוג הזה מן הסעודה הזאת, ואם רב הוא, לבל ימצא מי שימנע מלאכול, ויורה היתר לעשות כרצון איש ואיש, ושערב לו שמנע מאכול, ונמצאת מחשבת הצר בטלה. ועמוד על זה, "עכ"ל.

תמצית דבריו: הטעם שלא היה בסעודת אחשורוש כלי זמר, מפני שאם הם היו, הדבר היה גורם למשתתפים להתרכז ולהאזין להם במקום לעסוק במאכל ובמשתה, ועיקר כונתו של אחשורוש היה שיתגאלו במאכלות אסורות שהוגשו בסעודה.

כונת אחשורוש היתה למשוך את המשתתפים לדבר עבירה

אמנם יש להקשות על כך, הרי איתא בפירוש מגילת סתרים לבעל הנתיבות זצ"ל (אסתר א, ה-ו) שעיקר כוונתו של אחשורוש היתה לאבד את היהודים וזה על ידי שישתו ויאכלו איסור, וגם העמיד זונות כדי שיעשו בהן כרצונם, וזה הכוונה על הפסוק חור כרפס וכו' שהיו צבעונים כדי שיסתכלו בהם ויפסיקו מלחשוב בתלמוד תורה, וכשישאו עיניהם משם יראו את הזונות ויתאוו להן.

ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, הרי לצורך כך מתאים היה שיהיו שם כלי נגינה המפיקים קולות ערבים, ועל ידם יוכלו להימשך לדבר עבירה, ואם כן אדרבה מדוע נמנע מלהעמיד שם כלי זמר?

"כינור וכלי זמר במקדש - רמז להשגת המחשבה"

בכדי לתרץ את הענין, נקדים לעמוד על טיבה של חכמת המוסיקה, מה מעלתה, מה חשיבותה ומה השפעתה. ומאידך גיסא לאיזה תהום פעורה ניתן להידרדר משמיעת מוסיקה פסולה, ובסוף המאמר נתרץ באופן נוסף את קושייתו של בעל "מנות הלוי" זצ"ל.

פורים דיליה

יש לציין שכל דברינו לקוחים מתורתו של מרן המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א (עיין בקובץ מבקשי תורה (כריכה קשה) שהובאו הדברים) עם הוספת מעט נופך משלנו.

רואים אנו שהתורה החשיבה את חכמת המוסיקה כעבודה נשגבה, והראיה לכך - הלויים שהם השבט הנבחר מכלל ישראל, עבודתם בבית המקדש היתה לשיר בכלי שיר ובפה על הדוכן.

"על ידי הזמרה - אז משכיל"

הרמב"ן זצ"ל (בשער הגמול) כותב וז"ל: "כי כינור וכלי זמר במקדש - רמז להשגת המחשבה, שהיא נתלית ברוח, שאין בגשמיות דק כהמוסיקה", עכ"ל.

המאירי זצ"ל בפירושו על תהלים (מז, ח) על הפסוק: "זמרו משכיל" - מפרש: "על ידי הזמרה - אז משכיל, נותן שכל להבין לשומעים ואפשר להבין הדברים יותר על ידי הזמרה, כי על ידיה מתפתח יותר השכל"...

"ישי בית הלחמי - יודע נגן"

בספר שמואל (א' טז, טז-יח) מסופר על שאול המלך, שכאשר ביעתתו רוח רעה, הוא תר אחרי מי שיודע לנגן היטב, בכדי שיסיר ממנו את הרוח הרעה, וכה כתוב שם: "ורוח ה' סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת ה' ויאמרו עבדי שאול אליו הנה נא רוח אלוקים רעה מבעתך. יאמר נא אדננו עבדיך לפניך יבקשו איש יודע מנגן בכנור והיה בהיות עליך רוח אלוקים רעה ונגן בידו וטוב לך. ויאמר שאול אל עבדיו ראו נא לי איש מיטיב לנגן והביאותם אלי. ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו".

הרי שבכדי להחזיר לקרבו את רוח ה', נטל שאול המלך ע"ה את דוד המלך ע"ה אשר ידע לנגן בכלי שיר.

וצריך עיון מדברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף צג:) שדרשו שם חז"ל "יודע נגן" - שיודע לשאול בהלכה כהוגן, וצריך ביאור אם כן מדוע לא מפורש בפסוק שיודע לשאול ובמקום זאת כתוב "יודע נגן"?

וביאר בזה הגאון רבי דוד הקשר זצ"ל (ראש ישיבת קול תורה): הן הן הדברים ואין כאן שום סתירה, מדובר על שאלות עמוקות עם ניתוח הדברים לעומקם, דוד המלך ע"ה ידע כיצד שואלים, אך כיצד השיג זאת? על ידי ששלט גם בחכמת הנגינה מסוגל היה לרדת לעומקם של העניינים. וכלשון המאירי זצ"ל: "על ידי הזמרה - אז משכיל".

"השונה בלא זמרה - חוקים לא טובים!"

הגמרא במסכת מגילה (דף לב.) קובעת: "אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן: כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה - עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ, כה) - "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". מתקיף לה אביי: משום דלא ידע לבסומי קלא משפטים לא יחיו בהם קרית ביה?" ולפי מה שביארנו מובנים דברי רבי יוחנן שהחמיר כל כך במי שלומד בלא נעימה וזמרה עד שקראם "משפטים לא יחיו בהם", וזאת כי הלומד בלא נעימה לא יזכור את לימודו, וגם אינו מסוגל לרדת לעומקם של דברים. ואם כן נראה הוא כאילו מונע עצמו מלקבל את התורה ולכן עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

על ידי המוסיקה אפשר להחיות מתים!

בהקדמה לספר פאת השולחן (מהגר"י משקאלוב זצ"ל) הביא המחבר כמה היה משבח רבינו הגר"א זצ"ל את חכמת המוסיקה, וכתב בזה"ל: "הוא היה אומר כי רוב טעמי תורה וסודות שירי הלויים וסודות תיקוני הזהר, אי אפשר לדעת בלעדה, ועל ידה יכולים בני אדם למות בכלות נפשם מנעימותה, ויכולים להחיות מתים בסודותיה הגנוזים בתורה!"

עוד ידוע שהתבטא פעם מרן החתם סופר זצ"ל: אני מוכן לתת חלק

פורים דיליה

מהעולם הבא שלי בכדי שיהיה לי חוש הנגינה, כי על ידה אוכל להגיע למדרגות גדולות ונשגבות יותר.

סיפור נורא עם בעל הנחל אשכול זצ"ל

מסופר על בעל הנחל אשכול זצ"ל: בעירו התגורר ילד אשר בגיל שבע נתפס אצל הגויים, הוא נשלח אל הכמרים אשר שטפו את מוחו בדעותיהם הכוזבות רח"ל. הוריו לא אמרו נואש ואחרי פעילות רבה אשר כללה נתינת שוחד במקומות הנכונים, הם קיבלו מידע על מקום הימצאו של הילד, אך היה זה בלתי אפשרי אפילו להגיע אליו, וכל שכן להוציאו משם.

רק כעבור שבע שנים כשמת המושל ובמקומו ישב על כסאו המושל החדש ולאחר תחנונים רבים שיחזירו להם את בנם, הוא הסכים לבדוק את הנושא.

כעבור זמן אמר להם המושל, הדבר היחיד שעלה בידי הוא לשכנע את הכמרים לאפשר לכם לקיים פגישה אחת עם הילד, אך היא לא תארך יותר משלוש דקות, ואם בסיומה הילד יביע את רצונו לשוב אל חיק משפחתו כך יהיה, אך באם לא - הוא ישאר ברשות הכנסייה לשארית חייו...

ההורים אשר הבינו את גודל האחריות המוטלת על כתפם בפגישה זו לא ידעו מה לעשות, הם חששו שבנם כבר הספיק לשכוח מקיומם אחרי שנים כה רבות שלא ראה אותם, ומאידך - שלוש דקות הם זמן קצר מאוד שספק אם יספיק להם בכדי לדבר על ליבו.

על כן מיהרו למעונו של בעל הנחל אשכול זצ"ל והם סיפרו לו את כל העניין, הוא הרגיעם ואמר להם: אני אלך יחד עמכם לפגישה המדוברת, ובעזה"ת הכל יהיה בסדר, אך אני מזהיר אתכם מראש: אל תוציאו מפיכם במהלך המפגש אפילו מילה אחת!

ויהי בהגיע יום המפגש צעדו שלושתם לקראת המקום המיועד, כאשר הגיעו למקום, הם הוכנסו לחדר שהיה מלא בפסלים וצורות שתי וערב וכו', כך הושיבו אותם עד לבואו של הילד.

כעבור כמה דקות הופיע הילד כאשר לבוש הוא בבגדים יפים, ועליהם תלויים כל מיני שתי וערב. מתח רב השתרר בחדר, ההורים ראו את בנם ולא הכירו את דמותו, הוא ראה אותם ולא הכירם כלל, כי הרי עברו שנים כה רבות מאז שנלקח.

פתאום קם בעל הנחל אשכול זצ"ל, פשט את כובעו ומעילו, ומתחתיהם התגלו קיטל וטלית - הלבוש של יום כיפור, הוא כיסה את ראשו עם הטלית, והתחיל לנגן בנעימה את תפילת "כל נדרי", הדקות עברו ודמו לנצח.

לקראת סופה של הדקה השלישית והאחרונה, קם הילד לפתע, וזרק מעליו את כל הלבושים הטמאים שהיו עליו, וצעק בקול גדול "מאמע מאמע", הוא נפל היישר לזרועותיה של אמו הדומעת.

בדרכם חזרה לבית, ביקשו ההורים ההמומים מהנחל אשכול זצ"ל שיסביר להם פשר דבר. הוא נענה ואמר: כל ילד כאשר הוא הולך עם אביו לבית הכנסת ביום כיפור, אווירת ההתרוממות ויראת השמים של פיוטי וניגוני היום הקדוש מציפים את לבו ומטביעים בו חותם עמוק, ולא במהרה הם נשכחים מלבו. על כן החלטתי לשחזר את המעמד של תפילת "כל נדרי" ואת הילד יזכור ללא ספק, וכך יזכר גם בכל השאר...

הרי לנו שבזכות כוחו של הניגון, כל ה"אידישקייט" נטבעת בלב, וכך שב הבן בחזרה אל חיק אומתנו.

באמצעות הנגינה ניתן להשיב את רוח הנבואה!

מלבד זאת יש בכח הניגון להעלות את האדם לדרגות גדולות ורמות.

במלכים (ב' ג, טו) מבקש אלישע הנביא, קחו עבורי אדם שינגן לפני, בכדי שעל ידי ניגוניו תשרה עליו רוח הנבואה, כדכתיב: "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". אלישע צריך היה את הניגון בכדי שתחזור אליו רוח הנבואה, כי הנבואה הסתלקה מעליו.

פורים דיליה

למדנו אפוא: כוחו של הניגון רב, הוא חודר אל עומקי נפש האדם, והוא מעורר בו זיכרונות מן העבר והשראה לעתיד. על כן חשוב מאוד שהניגונים המושרים בפי האדם או המושמעים באוזניו, יהיו ממקור טהור של יראת שמים.

"לחבר שיר וזימרה - אינו אלא למשכילים!"

בתהלים (מז, ח-ז) כתוב: "זמרו אלוקים זמרו זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלוקים זמרו משכיל". מבואר מלשון הכתוב, שבכדי לזכות לבחינה של "זמרו" צריכים להיות "משכיל", ולא כל ארחי פרחי המרוקנים מתורה ומצוות יכולים לבוא ולשיר, כי שירה הנשמעת מהם אין ספק כי היא מביאה בכנפיה השפעה רעה.

במיוחד אמורים הדברים בנוגע להלחנת שירים, אשר רק ה"משכיל" ראוי לכך, וכן פירש הרד"ק זצ"ל שם: "תקיעת הכף ונשיאת הקול ברנה - הוא שוה לכל אדם, אבל לחבר שיר וזמרה אינו אלא למשכילים".

ניגון של צדיקים - עומק רב מונח בחיבורו!

בשורות הבאות נרחיב עוד בגודל הזהירות משירה פסולה, ולעומתה מה רבה המעלה של שירת קודש המושמעת מפי צדיקי עליון:

הגאון בעל התניא זצ"ל כאשר היה נוסע לפני החגים, נהג לעצור בעיירה מזריט'ש על מנת ללמוד את הניגונים של המגיד ממזריט'ש זצ"ל, באומרו שעל ידי ניגוני צדיקים אפשר לחזור בתשובה שלימה ולהתעלות מאוד.

הגאון רבי ברוך בער זצ"ל בעל הברכת שמואל התברך בכשרון נגינה מיוחד, והיה מלחין שירי דבקות רבים, וכאשר שר אותם הרגישו הנוכחים את רוממותם הנשגבה, אך לפני כל שיר שחיבר הלך אל רבו הגר"ח מבריסק זצ"ל והיה שר אותו בפניו בכדי לקבל את הסכמתו, ואם הגר"ח זצ"ל לא היה מסכים עמם לא היה שר את אותו שיר שוב לעולם!

במה בהמה יוצאת? בשיר!

ידוע היסוד מרבתינו הגר"א זצ"ל הרמח"ל זצ"ל והשל"ה זצ"ל, שכתבו שאת כל סודות הבריאה הקב"ה טמן ורמז בתורה שבעל פה, וגם הנושא דנן יש לו מקור בגמרא:

הגמרא במסכת שבת (דף נא:): מביאה את המשנה: "במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה? יוצא הגמל באפסר, ונאקה בחטם, ולובדקים בפרומביא, וסוס בשיר, וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר". על דרך הפשט המשנה עוסקת בשרשרת הנקרית "שיר".

אך המקובלים מפרשים: כל אדם יש בתוכו חלק בהמי (היצר הרע), המשנה מלמדת אותנו כיצד ניתן להשליט את החלק הרוחני על ה"נפש בהמתו", והוא על ידי כח השירה, וזהו שרמזה לנו המשנה "כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר"...

"אחר" יצא לתרבות רעה - שלא פסק זמר יווני מפיו!

הגמרא במסכת חגיגה (דף טו:): מספרת על אלישע בן אבויה - "אחר", שיצא לתרבות רעה רח"ל, הגמרא שם קובעת שהסיבה להידרדרות החמורה הזאת היתה מפני "שלא פסק זמר יווני מפומיה"! עד כדי כך חמורים הדברים, שלמרות היותו גדול בתורה השפיעה עליו המוסיקה הטמאה, עד שיצא לתרבות רעה רח"ל.

מה נורא הדבר, כמה צריכים אנו להיזהר משיר טמא!

המלחין שיר - בכוחו להשפיע על שומעיו!

בשו"ת וישב הים (ה"ב ס"ז אות י') מאריך שם הגאון רבי יעקב הלל שליט"א ומביא שישנו מושג הנקרא "כח הפועל על הנפעל", לדוגמא: אדם המלחין שיר יכול להטמיע בו כונה רעה וטמאה, והדבר ישפיע על כל מי שישמע את השיר.

פורים דיליה

אחת הראיות לכך: ממה שכתב השל"ה הקדוש והביאו החפץ חיים זצ"ל במשנה ברורה (סימן תקס) שאין לשיר לתינוק שירי גוים בכדי להרדימו, כי על ידי זה מוליד לו טבע רע! לכאורה יש להתפלא, הרי התינוק אינו מבין כלל את מילות השיר, אלא מכאן מוכח שכח הפועל משפיע על הנפעל, ועצם שמיעת השיר משפיעה על נפשו של המאזין.

ולכן מאוד צריכים לזהר בזה, לא לשמוע כל מיני שירים שהולחנו על ידי גוים טמאים, או אנשים הרחוקים מתורה ומצוות!

מי היו המנגנים בשמחת בית השואבה?

הרמב"ם זצ"ל (הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ח הלכה יב-יד) מתאר כיצד נראתה בבית המקדש שמחת בית השואבה, וז"ל:

"אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, מ): 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים', וכיצד היו עושין? ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין, מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים, לשמוח שאר היום עם כל הלילה.

והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שיר ותושבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים

והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

למדנו מדברי הרמב"ם זצ"ל: לא כל אחד יכול להיות "בעל מנגן", אלא רק אנשי מעשה, צדיקים, ראשי ישיבות וחכמי הסנהדרין!

כיצד היו מתכפרים החטאים בבית המקדש?

בספר שער יששכר מובא בשם הגאון בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל (וכ"כ בספר מאור ושמשי פרשת שמני, וכן איתא בשם משמואל - שנת תרפ"א) דבר נפלא: "מקובל בידי שכאשר אדם חטא והביא קרבן לבית המקדש בכדי שיתכפר לו, היה מפרט באוזני הכהן את החטא, אחר כך הכהן היה רומז ללויים העומדים בדוכנם שיתחילו לנגן ניגון התעוררות, כשהתחילו לנגן החוטא היה פורץ בבכי מרטיט, רק כשהכהן נוכח לראות שחוזר הוא בתשובה שלימה בכל לבו, וכמעט יצאה נשמתו מרוב מרירות על חטאו, רמז הכהן ללויים שיתחילו לנגן שירי שמחה וכדומה, על מנת שתשוב אליו רוחו, ובכלות אלו שחט הכהן את הקרבן. ועל ידי זה נתכפר לו עוונו!"

בספר אור המאיר (פרשת האזינו) מובא, שהבעל שם טוב הקדוש זצ"ל האזין פעם לנגינת כינור של אדם רשע, והתבטא, שמשמיעה זו הוא יודע את כל העבירות שעשה אותו אדם מיום היוולדו!

שירים שאינם ראויים בשמחת החתונה - פוגעים לדורות!

הגאון רבי יוסף ראזענבלום שליט"א ראש ישיבת שערי יושר (מתלמידי הגר"א קוטלר זצ"ל) נשאל: מדוע מצויה כיום תופעת ה"נשירה" - ילדים מבית טוב הסרים מהדרך הישר רח"ל?

זאת היתה תשובתו: הכל תלוי בהתחלה, בראשית - הלוא הנדבך של הבית היהודי הוא ארוע החתונה, וכאשר בחתונה מושמעים שירי פריצות

פורים דיליה

או ממקור שאיננו טהור, אותם בני הזוג אינם רואים סימן ברכה - לא בשלום בית ולא בחינוך הילדים, כי לבנין חסרים יסודות טובים!

וראיתי שהדברים כתובים כבר. בוא וראה מה שכתב החפץ חיים זצ"ל בספרו אהבת חסד (ח"ג פ"ה), וז"ל: "שבעת שהחתונה מתנהג בדרך פריצות - בודאי שאין השכינה שורה שם, ובודאי שאין תכלית זיווג ביניהם יעלה יפה, ויהיה מריבות וקטטות ביניהם, וכן זרעם לא יהיה נכון לפני ה', ואיך יניחו דבר כזה"!!

"צריכים להפסיק את הפצת הקלטת!"

מסופר על הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל: פעם הגיע מניו יורק לישיבה, בשעות הקטנות של הלילה, הוא צעד היישר לבית המדרש בכדי ללמוד. והנה עלה באוזניו קולו של בחור לומד במנגינה, מיד קפץ ראש הישיבה זצ"ל ממקומו ושאל את אותו בחור מה מקורו של הניגון? הבחור ענה לו: הניגון נלקח מתוך קלטת אשר חולקה לבחורי ישיבה פלונית.

למחרת בבוקר נסע רבי אהרן זצ"ל אל ראש הישיבה של אותה הישיבה (הוא היה אדם גדול מאוד), וכך אמר לו: "צריכים להפסיק את הפצת הקלטת", מפני שרבי אהרן זצ"ל בחושיו החדים הרגיש שאין מקורו של השיר טהור!

השפעת המוסיקה על בעלי חיים וצמחים

בחוברת "כי דבר ה' בזה" מובאות עדויות מחכמי אומות העולם על עומק השפעת המוסיקה על נפש האדם, וכאמור לעיל גם בדברי חז"ל להבדיל - ישנם מראי מקומות רבים המלמדים על השפעתה העצומה של המוסיקה.

נביא מהחוברת נקודה אחת: כח השירה והשפעתו של הניגון אינם רק על גוף ונפש האדם אלא אף על בעלי חיים ואפילו על צמחים למיניהם.

הדברים מבוססים על מחקר מקיף שנעשה על פרחים, חיטים, ועכברים, התוצאות היו ברורות - הניגון יש בו כח עצום והשפעה גדולה בין לטוב בין למוטב, ונצטט מהחוברת הנ"ל:

השפעת המוסיקה אינה ניכרת רק בגוף האדם, אלא גם על בעלי חיים וצמחים. כבר נעשו נסיונות מדעיים רבים על כל מיני צמחים למדוד את התפתחותם - עם ובלי השמעת סוגים שונים של מוסיקה. הנסיונות נעשו בכל העולם והתוצאות מביאות למסקנה ברורה בלי ספק, טמון במוסיקה כח רוחני חיובי ושלילי. והמחקרים שוללים את הטענה הרווחת שהדבר תלוי בטעם האדם.

בנסיונות שנעשו בקנדה וברוסיה **בחיטים**, השמיעו לפניהם צלילים פשוטים ומצאו שהחיטים גדלו במהירות פי שלושה מחיטים אחרות שגדלו באותם תנאים בלא הצלילים.

כנגד זה ראוי לראות את התוצאות ההרסניות של מוסיקת "רוק" - בעיר דנבר בארה"ב נעשו נסיונות במעבדה, השמיעו מוסיקת רוק לפני כמה סוגים של צמחים. המוסיקה הושמעה במשך שלוש שעות ליום לתקופה של ארבע שבועות. גידול הצמחים הואט, המוסיקה הפראית גם גרמה לצמחים נזקים בלתי הפיכים!

מוסיקת "רוק" - גורמת טיפשות ואלימות!

עוד מובא בחוברת הנ"ל על בחור אחד מארצות הברית שזכה לפרסים מכובדים על עבודתו אחרי שהוכיח בנסיון על עכברים במבוך, שמוסיקת רוק קשה משפיעה טיפשות וגורמת אלימות. וזה היה נסיונו:

אחרי שמצא שהעכברים הצליחו לעבור דרך המבוך תוך עשר דקות, הוא הפריד אותם לשלוש קבוצות. **לקבוצה הראשונה** השמיע מוסיקה קלאסית לעשר שעות כל יום לתקופה של שלוש שבועות.

פורים דיליה

לקבוצה השניה השמיע מוסיקת רוק גם לעשר שעות ליום בשלושה שבועות, ולקבוצה השלישית לא השמיע שום מוסיקה.

במשך שלושה שבועות הוא העביר את כל העכברים דרך המבוך שלושה פעמים בשבוע, ומצא שאותם עכברים שלא שמעו מוסיקה הצליחו ללמוד לעבור עד סוף המבוך בחמש דקות. אותם עכברים ששמעו מוסיקה קלאסית הצליחו להתחכם יותר ועברו בדקה וחצי בלבד.

העכברים ששמעו מוסיקת "רוק" יצאו מהמבוך רק אחרי שלושים דקות! הבחור רצה להמשיך בנסיון שלו, אבל היה צריך להפסיק כיון שכל העכברים ששמעו מוסיקת רוק הרגו אחד את השני...

אלו הם ההרס והחורבן שמוסיקה לא ראויה עלולה לגרום!

אחשורוש חשש שהיהודים יחזרו בתשובה מכה הניגון

אחר הדברים האלה, עלה בדעתנו לומר תירוץ נוסף לשאלה של בעל "מנות הלוי" זצ"ל שפתחנו בה:

אחשורוש חשש שאם יהיו בסעודתו כלי זמר, אולי ישירו היהודים שירי קודש המעוררים את הנשמה, והרהורי תשובה יעלו בלבם, ובו ברגע הם יברחו מהסעודה. על כן העדיף אחשורוש לא להביא כלי נגינה כלל לסעודה!...

גם מוסיקה ראויה - עליה להיות בגבול ובמידה!

נסיים עם נקודה מעשית, אותה נוהג להדגיש המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א:

גם כאשר מדובר בשירה חיובית ומועילה, ישנם אנשים אשר כל ראשם מלא בשירים ובמוסיקה, והריהם בבחינת "כשכורה ולא מיין", מרוב התעסקות ושקיעה בהם - לימוד התורה אינו קונה שביתה בליבם.

ויש לדעת כי כוונת רוב המשוררים בימינו, אינה אלא לתפוס את תשומת לבו של השומע בקולותיהם, וכך למלאות את כל עולמו. ופשוט הדבר, כי אף שבשירה ישנה תועלת רבה וכמו שנתבאר, אבל הדבר צריך לבוא במקום הראוי, במידה ובמשורה, ברם האזנה לשירים ללא גבול, מבלבלת את מוחו של הלומד, הוא אינו מסוגל אחר כך ללמוד היטב ולהתפלל כראוי, ומנוחת נפשו נטרפת.

על כן כל בן תורה צריך לשמור את עצמו מאוד בענין זה, וראוי לעורר על כך את בני ביתו!

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שנוכל להתחזק בנושא זה, ונדע עד כמה ענין זה של השמעת שירים ראויים הוא חשוב וגורלי בחיי האדם, ותמיד נזכה לבחור בשירי דביקות, שירי צדיקים, שירי התעוררות. ובזה נוכל להפיק את התועלת הגלומה בכח הניגון.

"אסתר אינה מגדת" מעלת השתיקה

פתח דבר:

במאמר הבא נקדיש דברים למעלת השתיקה, וכלשון התנא באבות (פ"א, מ"ז): "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה". וכך מבואר בדברי חז"ל במקורות רבים.

ונעמוד בעזר ה' על הביאור - מהי שתיקה, מה הן מעלותיה, וכיצד אוחזים בפלך השתיקה.

"מרבין בשמחה" - בכל החודש

לשון הגמרא במסכת תענית (דף כ"ט): "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה".

ומבואר מזה שיש ענין להרבות בשמחה לא רק ביום הפורים עצמו אלא בכל החודש כולו. ויש להבין לשמחה זו מה היא עושה - בכל החודש?

ונקודה נוספת: מהו ה"כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה", מה הקשר בין מיעוט השמחה אשר בחודש אב לריבוי השמחה בחודש אדר.

ועיקר הדברים מבואר בפירושו של הגר"א זצ"ל על מגילת אסתר (ט, כב) על מה שנאמר: "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב", ופירש רבינו הגר"א זצ"ל: "כאשר יושבין בצרה כמו שהיה כאן שסוברים שבאותו חודש יבוא צרה, כיון שהגיע אותו חודש הם בצרה

פורים דיליה

גדולה יותר, לכן אמר החודש נהפך, כי כל החודש נהפך מיגון לשמחה. וזה שאמרו בגמרא: "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך כשנכנס אדר מרבין בשמחה". ולכאורה קשה היאך שייך זה בזה? אבל לפי מה שכתבתי אתי שפיר, כי כמו שכשנכנס אב ממעטין בשמחה, שכל החודש היה ביגון, כך באדר כל החודש נהפך לשמחה". עכ"ל.

ומבואר מדבריו זצ"ל, שהטעם לשמחה של כל החודש, הוא משום שהחודש אשר היה להם ליגון מחמת הצרה אשר היתה צפויה להם, נהפך בזכות נס הפורים לחודש של שמחה, וזהו ההקשר לחודש אב.

מעשה מפי ה"אבני נזר" זצ"ל

להטעמת הדברים יש להוסיף, כי הגאון מסוכצ'וב בעל האבני נזר זצ"ל נהג לספר את הסיפור הבא בכל שנה בחודש אדר:

שיכור אשר התגורר בעיר קראקא וכונה בפי כל: - "קראקא שיכור", הוא נהג לשתות יין בכל הימים של חודש אדר. כאשר נשאל על פשר הנהגתו השיב השיכור: המן הרשע גזר להרוג את כל היהודים ביום אחד בלבד, וכלשון המקרא: "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד". ובאמת יש להתפלל על מחשבתו של המן, כיצד יכולים להרוג עם שלם מפוזר ומפורד, אנשים נשים וטף - כולם ביום אחד, מן הראוי היה להקדיש למשימה זו חודש ימים...

אמנם, המן הרשע ידע כי קיימת גם אפשרות שהגזירה לא תצא אל הפועל, והיהודים במצב שכזה, רגילים לעשות לעצמם יו"ט, ולכן המן הרשע לא היה מוכן כי בגינו יחגגו היהודים חודש שלם... ולכן גזר להרוג את כולם ביום אחד - או אז, גם במקרה שלא יעלה בידו להשמידם, לפחות יהיה להם רק יום אחד של חג, ולא חודש שלם...

סיים השיכור את דבריו ואמר: וכי משום שהמן הרשע מתקמצן ולא מפרגן לנו שמחה וחג למשך כל החודש, רוצים אתם שגם אני לא אשמח כל החודש?!...

”מזל דגים” - מה הקשר לנס פורים?

והנה אף שמבינים אנו מדוע יש ענין להרבות בשמחה כל החודש, עדיין רוצים אנו לחקור בשורש הדברים מדוע לא סגי בשמחה ביום הפורים עצמו, ומהו הטעם שיום הפורים שונה משאר ימים טובים אשר השמחה נוהגת בהם רק בו ביום ולא באותו החודש כולו.

עוד עלינו להבין, הרי מבואר במדרש רבה (אסתר ז, יא) שהמן קודם הגזירה, בדק את המזלות של כל החודשים, ומפני שהמזל של חודש אדר הוא מזל ”דגים” ואין בו שום זכות לעם ישראל, ועל כן ”הפיל פור הוא הגורל” - על חודש אדר.

וז”ל המדרש: ”בא לו מזל דגים שהוא משמש בחדש אדר ולא נמצא לו זכות, ושמח מיד ואמר: אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות, ולא עוד... ואמר: כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקדוש ברוך הוא: רשע! דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין, א”ר חנן: הדא הוא דכתיב: ”ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם”.

ובפשטות נראה מדברי המדרש כי אדרבה, ”מזל הדגים” של חודש אדר היה לו גם כן קשר לנס ההצלה של עם ישראל והוא נהפך להם לטובה. וצריך ביאור מה הקשר בין ”מזל דגים” - לשמחה שמרבים אנו בה במשך כל החודש.

אמנם מתוך התבוננות באחד מהגורמים העיקריים לישועתם של כלל ישראל באותה תקופה, ייפתח לנו צוהר דרכו נוכל להבין את הטעם מדוע יש להרבות בשמחה בכל החודש, וכן מהו הקשר בין מזל החודש - מזל דגים לנס ההצלה.

”אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה” - תפסה שתיקה בעצמה

איתא במדרש רבה (אסתר פ”ו, יב) על הפסוק (אסתר ב, ט): ”אין אסתר מגדת מולדתה” בזה”ל: ”מלמד שתפסה שתיקה בעצמה, כרחל תפסה פלך שתיקה

פורים דיליה

- ראתה סבלונותיה ביד אחותה, ושתקה. בנימין בנה תפס בשתיקה, תדע, שאבנו שהיתה בחושן היתה ישפה, לומר: יודע היה במכירת יוסף ושותק, "ישפה" - יש - פה ושותק. שאול בן בנה: "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו" (ש"א י, טז). אסתר: "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה".

שתיקת אסתר גרמה את הנס

הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל למד מדברי המדרש (ע' תורת אביגדור עמ' רלו), כי בגלל מה ש"אין אסתר מגדת מולדתה" הגיעה הישועה לכלל ישראל!

מלבד זאת: אם נתבונן בסיפור המגילה, נראה בעליל ששתיקה זו היא אשר גרמה לכל הישועה.

הגע בעצמך: אילו אסתר היתה מגדת את עמה ומולדתה, המן הרשע אשר היה ברום מעלתו ובשיא גדולתו באותם ימים, לא היה נותן למלכה אסתר לשרוד כמלכה. והלוא היה בכוחו לעשות זאת, וכמו שאמרו חז"ל שהמן הרשע סילק את ושתי מדרכו בזכות הערמומיות והתחכום בהם ניחן.

שהרי המן הרשע לא זו בלבד שהוא שנא יהודים עד עמקי נשמתו, הוא גם היה בן אדם אשר שאף להגיע לגדולה וכבוד ללא גבול! וכל אדם שהפריע לו בדרכו, הוא סילק על ידי חכמתו וערמומיותו. ואם היה ידוע לו כי אסתר באה מאותו עם "נתעב" עבורו, והיא עלולה לעמוד לו בדרכו לרועץ, אין ספק כי היה משפיע על אחשוורוש להורגה. רק לאחר שהמן השתכנע שאין לה מולדת שהיא גאה בה, והיא ללא כל יוחסין, לא הפריע לו שתשמש כמלכה. ונמצא שכל השתלשלותו של הנס היתה בזכות ש"אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה".

ומפני שבזכות מידת השתיקה זכו כלל ישראל לישועה, התעוררתי לעסוק במעלה הנפלאה הלזו ולהעמיד בפני הקורא את חשיבותה ואת

”אסתר אינה מגדת” - מעלת השתיקה

גדריה, וכיצד גדולי ישראל קנו בנפשם מידה זו, כמו כן נראה פנים באלו אופנים יש לשתוק ובאלו אופנים אסור לשתוק.

”שתיקותיה דבבל - היינו יחוסא”

נפתח במאמרי חז”ל העוסקים במעלת השתיקה.

הגמרא במסכת קידושין (דף עא:): מספרת על עולא שנקלע לעיר פומבדיתא והתאכסן בבית רבי יהודה. ראה את רבי יצחק בנו שהגיע לפרקו וטרם התחתן. אמר עולא לרבי יהודה: מדוע אין כבודו משיא את בנו? אמר לו רבי יהודה: כיצד אוכל להשיאו, הלוא איני מכיר את המשפחות וחוששני מפסולי יוחסין, אדרבה שמא ייעץ לי מר כיצד אוכל לבדוק זאת. אמר לו עולא: נקוט סימן זה בידך - לך אחר אותם משפחות שתקניות, שכן כך היו בודקין וקובעים בני ארץ ישראל: כאשר שני בני אדם נקלעו למריבה ביניהם - מי שנקט מבין השנים בשתיקה - אות הוא כי הוא מיוחס יותר.

וכך אמר רב (שם): ”שתיקותיה דבבל היינו יחוסא”, כלומר - בבבל קבעו את מעלתו ויחוסו של האדם על פי מידת שתיקתו.

אדם המדבר פחות ושותק יותר - הדבר מעיד עליו על היותו מיוחס יותר!

סייג לחכמה שתיקה!

והנה לא זו בלבד שהשתקן מיוחס יותר, מן הסתם הוא גם חכם יותר! המשנה באבות (פ”ג מ”ג) אומרת: ”סייג לחכמה שתיקה”. יש מן המפרשים שפירשו כי באמצעות עצם השתיקה ומניעת הדיבור, זוכה האדם להשיג חכמה, מאידך ריבוי הדיבור, גורם להסרת החכמה ממנו, וכפי שיתבאר להלן בעזה”ת.

בשפת אמת (סוכות תרנ”ד) פירש את הפסוק במשלי (כד, כו): ”שפתים ישק משיב דברים נכוחים” - על ידי שהאדם משיק השפתיים ומונע עצמו מלדבר

פורים דיליה

דיבורים לא טובים, זוכה ל"משיב דברים נכוחים" - לדבר דברי תורה וחידושים ישרים על דרך האמת.

וכן ראיתי בספר מגן אבות להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל שפירש את הפסוקים באיכה (ג, כז-כח): "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו", וסמך ליה "ישב בדד וידום כי נטל עליו": ופירש שהכוונה היא - האדם הלוא עלול לחשוב כי לא ניתן לזכות בחכמה אלא מגיל ארבעים וכלשון המשנה (אבות ה, כא): "בן ארבעים לבינה". על כן בא הפסוק ללמדך אינך צריך להמתין לחכמה עד גיל ארבעים, אלא "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו" - אדם השואף לחכמה - ישא עול, ומהו העול? "ישב בדד וידום" - יקבל עליו את עול השתיקה, ועל ידי זה "כי נטל עליו" - עבור השתיקה יזכה ליטול החכמה, כי מעלת השתיקה היא תנאי לחכמה.

"השיחה מבטלת את השכל"

כך מצינו בדברי רבותינו ז"ל גם להיפך: ריבוי השיחה גורם להפסד החכמה.

וכמו שפירש המהר"ל זצ"ל את המשנה באבות (פ"ו מ"ו): "התורה נקנית... במיעוט שיחה", וז"ל: "כי מרבה דברים מרבה שטות, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, כי השתיקה הוא סימן חכמה, והמרבה שיחה - אין בו סימן חכמה, שהשיחה מבטלת פעולת השכל".

על מנת לפתוח פתח הבנה בלשונו שאמר: "השיחה מבטלת פעולת השכל", נביא את דבריו הנפלאים של הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל (ע' בספר אור עולם ח"ה עמ' 168, ובשערי אורה ח"ב עמ' כא):

ידוע כי קיים כלל בכוחות הנפש, וכפי שכתב הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק ז): החיצוניות מעוררת את הפנימיות. היינו - הפעולות אשר האדם עושה, אף כשהן מן השפה ולחוץ - מעוררות את הפנימיות שבו ומשפיעות על נפשו כפי תוכן המעשים. על כן כאשר האדם מדבר

"אסתר אינה מגדת" - מעלת השתיקה

בלשון נקיה - הוא גם חושב מחשבות נקיות. ואם אינו מרבה בדברים הרי בשתיקתו הוא עושה מעשה כלפי חוץ המעיד על חכמתו, וכלשון הפסוק במשלי (יז, כח): "גם אויל מחריש חכם יחשב", והדבר ישפיע עליו בפנימיות שיזכה לחכמה בלבו.

ולהיפך - כאשר האדם מדבר ללא כל צורך, הרי בריבוי הדברים ידבר גם דיבורים שאינם הכרחיים, וכך גם יחשוב מחשבות ללא דעת והשכל, כי החיצוניות מעוררת את הפנימיות, ולא ירחק היום עד שיאבד חכמתו.

וכבר כתב הגאון מליסא זצ"ל בספר תעלומות חכמה (עמ' פה): מי שמרבה דיבורים אינו יכול לשלוט עליהם, וזה פירוש הפסוק (קהלת ה, ב): "כי בא החלום ברב ענין", "וקול כסיל ברוב דברים" - כמו שבעת החלום יחשוב הישן דמיונות כוזבות מחמת ששכלו נפקד ממנו ונשאר המדומה לבד, כמו כן בהרבות דברים אין השכל משגיח על כל דיבור שיצא מפיו, לזה לפעמים מוציא מפיו מה שעלה על דמיונו דבר כוזב.

נמצאנו למדים כי מי שאינו יודע לשתוק אלא מרבה לדבר, לא יימלט שפיו יפיק גם דברים בטלים, ולפעמים מילי דשטות... והדבר ישפיע על פנימיותו, ואזי "חכמת חכמים תאבד"...

זוהי כוונת חז"ל: "סייג לחכמה שתיקה"!

"ישנה לתלמידיו דרך קצרה" - גם עבור הרב

ובזה נוכל להבין דבר תמוה במשנתו של הרמב"ם זצ"ל.

וז"ל בהלכות דעות (פ"ב, ה"ד): "לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, וזו היא שיחת רוב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים. ועל זה צוו חכמים ואמרו: "כל המרבה דברים מביא חטא", ואמרו: "לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה", וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם

פורים דיליה

מרובים, והוא שצוו חכמים ואמרו: "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה", אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות, עכ"ל.

הרי שלדעת הרמב"ם זצ"ל יש לנקוט בדרך זו של "מיעוט שיחה" בכל הדברים, וימעט בדבריו אפילו בדברי תורה ובצרכי הגוף. והוסיף את מה שאמרו חז"ל: "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה". אמנם מה שיש להבין הוא, מדוע הוסיף הרמב"ם זצ"ל הנהגה זו לרב המלמד את תלמידיו בהלכות דעות, ראוי היה להביאה בהלכות תלמוד תורה.

אך לדברינו יש לומר כי הרמב"ם זצ"ל מלמדנו, שעל ידי אריכות לשון שאינה נצרכת, לא די שהדבר פוגם בהבנת התלמידים, אלא יש לו השפעה על המלמד עצמו! ועל כן הלכה זו מקומה בהלכות דעות שהרב ינהוג במשנה זהירות על מנת שלא יהיה סכל ומשובש בדעותיו!

"שתיקה היא מעלה גדולה הכוללת כל המעלות!"

עוד ממעלת השתיקה יש ללמוד מדברי השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ת"ו, יא): **"שתיקה היא מעלה גדולה כוללת כל המעלות, כי ענין השתיקה הוא בפה ובלב. בפה - כשמעו, ואז ניצול מרוב עבירות שבתורה החמורות, כגון שבועות ונדרים, רכילות ולשון הרע, וחניפות ומחלוקת וגידופים וקללות ודברי שקר ולצנות וכיוצא בזה, ואז יסמוך על עצמו מידת הענוה ויעלה ויבוא ממדרגה למדרגה. גם שייך שתיקה בלב - רצוני לומר שלבו אל ימהר להוציא מחשבתו לפועל, כי כמו שדיבור אסור כך הרהור אסור, וישתוק בלבו מדברים הפוגמים, רצוני, שיסלק הרהורו מהם, ואז יבטל בלבו קנאה ושנאה ותאוה וכבוד, והרהורי עבירה הקשין מעבירה"**.

"מילה בסלע, שתיקה בתרי"

ורבינו בחיי זצ"ל כתב בספרו כד הקמח: "אם הדיבור שוה כסף - אז השתיקה שוה זהב". ונראה שדבריו הם על דרך מה שאמרו חז"ל במסכת מגילה (דף יח.א): **"מילה בסלע שתיקה בתרי"**.

והביאור בזה הוא כמו שכתב שם הגאון רבי אביגדור מילר זצ”ל: ישנו אדם הידוע כחכם גדול, אשר מלותיו מדודות ונשקלות בפלס, אנשים רבים באים להתייעץ עמו, ומשלמים הם לו עבור כל מילת חכמה שהוא מעניק להם בחסדיו, אצלו מילה בודדת - שווה כסף!

אם נאמר לעצמנו כמה הדיבור מועיל ושווה ערך לאדם כזה. אולם אפילו על אדם כזה אמרו לנו חז”ל: ”מילה בסלע” - היינו, שמילתו שווה סלע, כי הוא מדבר בחכמה וכל דבריו בבינה הם נאמרים, אבל גם אצלו ”שתיקותא בתרין” - כי לעולם ערכה של השתיקה שווה כפליים יותר!

וכבר גילה לנו הגר”א זצ”ל באגרתו המפורסמת וכתב: ”על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו - זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער”!

וכך מובן מאוד המשפט אשר יצא מפיו של החזו”א זצ”ל (מובא בספר ארחות יושר ערך שתיקה): ”על שתיקה - אין מתחרטין”!

אומנותו של אדם בעולם הזה - ישים עצמו כאילם!

אולם, אין לטעות - לא קל לקנות את מידת השתיקה, אדרבה הדבר הוא מן העבודות הקשות שבמקדש, ועלינו להשקיע בזה עמל ויגיעה מפני שזה תפקידו של האדם בעולם הזה.

והדברים מפורשים בדברי חז”ל במסכת חולין (דף פט.ט): ”אמר רב יצחק: מאי דכתיב (תהלים נח, ב): ”האמנם אלם צדק תדברון” - מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם”!

הגאון הרב מפוניבז’ זצ”ל נהג לומר (וכעין זה כתב הח”ח זצ”ל בספר שמירת הלשון שער התבונה פ”ב): אומנות זו אינה שונה משאר אומנויות שבעולם. כשם שכל אומן אינו נהפך למומחה בין רגע, אלא צריך הוא להשקיע זמן וכוחות ללמוד היטב ולהשתלם במקצועו במשך כמה שנים, כן היא בדיוק ”האומנות” לשים את עצמו כאילם. לא מדובר בדבר קל של מה בכך, אלא במקצוע, ועל האדם להרגיל את עצמו לכך.

פורים דיליה

ניתן לראות זאת בחוש - תינוק אשר רק עתה החל לדבר, מיד מפטט ומשמיע מילים ללא הפסקה, כי כן טבע האדם. לעומת זאת השתיקה - אומנות היא וצריכה לימוד ותירגול.

לשתוק - קשה יותר מלהיכנס לתנור בוער...

יש להוסיף בזה דברים נפלאים מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בשם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל:

ידוע שהכלבים קבלו שכר על שבעת יציאת מצרים לא חרצו לשונם לבני ישראל, ולכן נאמר על בשר טרפה (שמות כב, ט): "לכלב תשליכון אותו".

והנה, גם הצפרדעים מוזכרות לשבח במצרים, על כך שמסרו נפשם ונכנסו לתנוריהם של המצרים, כדי לקיים את ציווי ה'. מדוע אפוא לא קיבלו שכר?...

יש להשיב בדרך צחות: לשתוק - קשה יותר מאשר להיכנס אל תנור בוער!...

"כלי ההגנה היחיד שיש לי - זו השתיקה!"

עתה נביא כמה דוגמאות לכך שמידת השתיקה עברה כחוט השני לאורך כל חייהם של גדולי ישראל זצ"ל.

ראשית כל יש להביא את דברי הספר ראשית חכמה (שער האהבה פ"ו אות נ"ד): "והחסיד רבי לפידות ע"ה העיד למורי ע"ה, שראה בחלום את החסיד החכם רבי יהודה בר שושן ע"ה אחר פטירתו פה בגליל העליון. וראה שהיה מאיר פניו כאור החמה, וכל שער ושער מזקנו היה מאיר כאילו היה אבוקה, ושאלו לו על מה זכה לזה? ואמר לו: בשביל מעלת השתיקה שהיה לו, שממיו לא שח שיחה בטילה.

וידוע שהשתיקה היתה אומנותו של רבינו החזו"א זצ"ל. בהזדמנות הוא אף התבטא: "כלי ההגנה היחיד שיש לי - זו השתיקה!"

דברי נשמעים - משום שאיני אומר!

בספר מעשה איש מסופר: בעיר תל אביב עסקו בבניית מקוה טהרה, מדרך הטבע נוצרו במהלך הבנייה הפרעות וקשיים לאין ספור, במיוחד היו בעיות מימון עקב מחסור נורא בכספים.

ר' יונה מרגליות זצ”ל שפעל רבות למען המקוה שטח בפני רבינו החזו”א זצ”ל את כל הקשיים הכספיים המאיימים על המשך הבנייה, וביקש ממנו שיזמין את הרב פרנקל זצ”ל ויאמר לו רק כמה מילים, ובודאי הרב ישמע לו וכבר ימצא הכסף הדרוש. השיב החזו”א זצ”ל: ר' יונה, יודע אתה על שום מה דברי נשמעים? על שום שאינני אומר!

בפעם אחרת כאשר ניסה ר' יונה זצ”ל לשדל שוב את החזו”א זצ”ל שיאמר להרב פרנקל זצ”ל רק ”שלוש ארבע מילים” ויהא די בכך כדי לזרזו, שאלו החזו”א זצ”ל בתמיהה: יודע אתה כיצד נעשית אשה ל”אשת איש”? ב”שלוש ארבע מילים” - ”הרי את מקודשת לי”! ואתה מבקש ממני לומר רק שלש ארבע מילים?....

למדנו מסיפור מאלף זה כיצד היתה דרכו של החזו”א זצ”ל - למדוד ולשקול בפלס כל מילה ומילה שהוציא מפיו.

עוד מהדוגמאות החיות הבולטות במידה זו של השתיקה - היה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ”ל. הגריש”א זצ”ל נודע כאיש השתיקה. פרט זה הוא אולי הבולט והמפורסם ביותר שבכל מידותיו הטובות - השתיקה.

מה דיברו גדולי ישראל זצ”ל במשך ארבע שעות?

ישנו מעשה מאלף ממנו ניתן להתרשם כיצד גדולי עולם זצ”ל קיימו בנפשם ענין זה של שתיקה.

בשנת תש”ח שהה הרב מבריסק זצ”ל בבני ברק. באחת השבתות הלך הרב זצ”ל לבקר את החזו”א זצ”ל במעונו. כאשר נכנס הרב מבריסק זצ”ל

פורים דיליה

אמר "גוט שבת", החזו"א זצ"ל השיב אף הוא - "גוט שבת", תוך כדי סימן בידו לאורחו הדגול על כיסא פנוי לישיבה. הרב מבריסק זצ"ל התיישב, ולאחר מכן נראה היה ששני הגדולים חיכו זה לזה למוצא פי האחר, כך ישבו שניהם בדומיה מוחלטת במשך ארבע שעות שלימות בלי להוציא אף הגה.

כעבור ארבע שעות... קם הרב מבריסק זצ"ל ואמר "אגוט'ן שבת" ויצא מהחדר, החזו"א זצ"ל מצדו ענה לו גם כן "גוט שבת", והלך אחריו וליווהו לפתח עד שנפרדו בשתיקה... זאת למרות ההערכה המופלגת אשר רחשו אותם שני גדולי עולם זה לזה!

"וישמחו - כי ישתוקו"

ולאור מה שנתבאר בגודל מעלת השתיקה נוכל לתרץ מה שהקשינו מדוע נוהגים להרבות בשמחה בכל חודש אדר ואילו בשאר המועדים דין השמחה נוהג רק בו ביום. ועוד שאלנו מה הקשר בין חודש אדר - חודש אשר מרבים בו בשמחה - למזל החודש - דגים.

ויש לומר בזה כי כשם ש"אסתר אינה מגדת" אלא אחזה בפלך השתיקה, וזה מה שגרם לנס הפורים ול"חודש אשר נהפך מיגון לשמחה", כך גם בימים ההם בזמן הזה אנו צריכים לילך בדרכיה ולהתנהג במידת השתיקה, ורק כך נזכה לשמחה אמיתית. והלוא השתיקה מובילה את האדם להיות בשמחה, וכבר הביאו על כך רמז מהפסוק (תהלים קז, ל): "וישמחו כי ישתוקו" - השמחה מגיעה לאחר השתיקה.

ועל דרך זה פירש הגאון רבי אלימלך מליז'ענסק זצ"ל (ע' בליקוטי שושנה עמוד ריא) את הפסוק במשלי (טו, כג): "שמחה לאיש במענה פיו" - כאשר האדם מענה ומייסר את פיו על ידי התאפקות מלדבר דבר שאינו צורך גבוה, וישמור פיו ולשונו מאד לדבר רק בדברי קדושה, על ידי זה מחשבתו טהורה ויחשב רוממות א-ל וגדולתו ויבוא לידי אהבת הבורא יתברך וכך יהיה בשמחה גדולה.

ולמרות המחשבה המקובלת כי מי שאינו מרבה לדבר הדבר יגרום לו לעצב, אבל באמת ההיפך הוא הנכון. רק מי ששותק ואינו מרבה לדבר יכול להיות תמיד שמח.

יש לכך הוכחה פשוטה: התינוק כל זמן שאינו מדבר הוא שרוי כמעט כל הזמן בשמחה, כי מדרך הטבע ברוב דברים ירבה העצב, ללמדנו כי מי שאינו מדבר - תמיד שרוי בשמחה!

החודש אשר נהפך כולו לשמחה - בזכות ”מזל דגים”

ומעתה נראה כי שני הקושיות - האחת מתורצת בחברתה, וכעין זה ראיתי מובא בשם האדמו”ר מקלויזנבורג זצ”ל: שהרי הקשר והשייכות בין חודש אדר - חודש שמרבים בו בשמחה, למזלו - מזל דגים. מפני שכל בעלי החיים אומנם אינם במדרגת ”מדבר”, אולם יש להם קול הברה ומשמיעים הם קולות שונים, וכן מצינו במשלי (כח, טו) ”ארי נוהם”, ובמסכת ברכות (דף ג.) ”חמור נוער” וכיוצא בזה טובא, זולת הדגים שאינם משמיעים שום הגה, ואם כן הדבר מרמז לנו - החוסם את פיו ואינו מדבר דברים שלא לצורך ובכך מאמץ את טבע הדגים - יוכל לבוא לידי שמחה.

ועל כן כל חודש אדר מתחילתו ועד סופו מזלו מזל דגים, הוא החודש שמרבים בו בשמחה והוא נהפך מיגון לשמחה, מפני שהלוא על ידי השתיקה בה נקטה אסתר זכינה לגאולה וישועה ולנס פורים, ולכן ”משנכנס אדר מרבין בשמחה”, כי כל החודש מסוגל לזכות בשמחה באמצעות מידת השתיקה!

”עת לחשות ועת לדבר”

נשאר לנו עדיין להבהיר נקודה חשובה, באיזה אופן אין להשתמש במידת השתיקה:

כתב בספר שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א עמ' רנט): גם אם ממעלת השתיקה למעט בדברים, צריך לדעת את ה"במה דברים אמורים", ויש פעמים שיש חובה וצורך להרבות בדברים.

פורים דיליה

דהנה הרמח"ל זצ"ל (מאמר האגדות) כותב, מצינו שבהלכה, כאשר הגמרא שואלת סתירה בין משנה לברייתא וכיו"ב, ומשיבה שהלכה זו לא נאמרה בצורה כללית אלא באופן של "במה דברים אמורים" - באופן מסוים. ואילו בדברי אגדה חז"ל הסתירו את כוונת דבריהם ולא מצינו שפירשו "במה דברים אמורים" אלא אמרו את דבריהם בצורה כללית ואם משתמשים במאמרים אלו בצורה כללית עלולים לטעות בהם.

כך גם לענין השתיקה - כתוב בקהלת (ג, ז): "עת לחשות ועת לדבר", כלומר, שגם בהנהגת השתיקה צריך לשקול אם לעשות בה שימוש בכל ענין וענין, ואף שמעלה גדולה למעט בדברים, אך כשיש צורך - חובה להאריך בדברים, לדוגמא: כאשר הדיבור נצרך לעשיית חסד, חובה גמורה להרבות בדברים.

מה דיבר רבי ישראל סלנטר זצ"ל עם הכפרית?

ומסופר על הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: פעם התארח אצל כפרית, והתחיל לשוחח עמה שיחה בענייני משק הבית - כמה פרות יש לה, מה כמות החלב שהן נותנות, כמה ביצים מטילות התרנגולות וכו'. תמהו הסובבים כיצד גאון המוסר הגרי"ס זצ"ל מרבה בשיחה עם האשה, ולא עוד אלא בנושאים פעוטים שכאלה...

השיב להם הגרי"ס זצ"ל: הרי אנו חייבים לה חוב של הכרת הטוב על הכנסת האורחים שלה אלינו. והגמול על הכרת הטוב מתבטא אצל כל אחד בהתאם למדרגתו, ועבורה זה בא לידי ביטוי שאני מתעניין במשק ביתה, התעניינות זו גורמת לה להחשיב אותה בעיני עצמה.

ואכן ראוי לדעת כי אפשר לעשות חסד בדיבור גם אם מדובר בדברים בטלים, כגון כשמדברים עם אדם השרוי בצער ובדאגה בכדי להפיג את צערו ולהשכיח ממנו את צרותיו אפשר לדבר על הא ועל דא, ובכגון דא - מצוה להאריך בדברים!

"אסתר אינה מגדת" - מעלת השתיקה

ובאמת, הדבר נלמד מדברי הגמרא גופה - "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם!" הרי שלא אמרו: יעשה עצמו "אילם" - לשתוק לגמרי, אלא "כאילם" כאילו הוא אילם אבל לא אילם ממש - כי על האדם לדעת מתי להרבות בדיבור ומתי לשתוק.

וזאת רואים גם מאסתר המלכה שלא היתה כאלמת ממש. שהרי אי אפשר לעמוד לפני המלך בלי לדבר מילה, אלא היא דיברה, אבל ידעה והכירה את האומנות מה צריך לדבר.

ודבר זה צריך עבודה רבה וזוהי "האומנות" שבדבר. וה' יזכנו שנזכה לקנות בנפשנו מעלה זו לאחוז בפלך השתיקה, וכך נוכל להיות בשמחה שלימה כל הימים.

”ויקר” - אלו תפילין

פתח דבר:

במגילת אסתר (ח, טז) מופיע הפסוק: ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר”. מדובר באחד מהפסוקים המרכזיים בחג הפורים, בו מתארת המגילה את כל ההשפעות להן זכו היהודים בתשועתם הגדולה מיד המן האגגי.

בנוסף לכך - הפסוק הינו אחד מארבעה הנאמרים בקול רם על ידי כל הציבור, ורק אחר כך הוא נקרא בפי החזן. לבטח יש טעם בעובדה זו.

כמו כן ישנה תופעה מעניינת בהקשר לפסוק זה: ניגונים רבים הולחנו על תיבותיו והם מושרים ביום הפורים בדבקות רבה בפי כולם - הלוא דבר הוא!

טעם הדברים - ככל הנראה טמונים בעומק מילותיו של הפסוק סודות תורה ורזים נעלים. במאמר הבא נעמוד על הדברים בעזרתו יתברך.

המן הרשע גזר על תורה יו”ט מילה ותפילין

הגמרא במסכת מגילה (דף טז:) מביאה את דרשת חז”ל: ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר” - אמר רב יהודה: אורה זו תורה, שמחה זה יו”ט, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין.”

רש”י צ”ל מפרש על אתר: על כל אלו המן הרשע גזר לבטלם. וכן הוא בתרגום.

פורים דיליה

ולכאורה יש להבין, מדוע ראה המן לבטל את עם ישראל דווקא ממצוות אלו, ולא גזר עליהם לעקור את שאר מצוות התורה.

הערה נוספת: הנה ידוע כי הסעודות בחנוכה - הם סעודות הרשות, ומאיזך בפורים יש חיוב סעודה מדין "משתה ושמחה". וידועים דברי הלבוש זצ"ל בהלכות חנוכה (והובאו במשנ"ב ס' תרע סק"ו) שביאר את טעם החילוק, וז"ל:

"ומפני שלא נמסרו ישראל באותו זמן ביד מושל אחד שהיה מושל עליהם להריגה כמו שהיה בימי המן, אלא שבאו האויבים עליהם למלחמה ולא בקשו מהם אלא ההכנעה, ולהיות ידם תקיפה על ישראל ולהעבירם על דתם, כידוע ממעשה אנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, כדרך המלכים המנצחים זה את זה וכובשין אחד מדינות חבריהם ומכריחין לאמונתן. ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרים לאמונתם חלילה, לא היו מבקשים יותר, אלא שנתן השם יתברך וגברה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות, ולא למשתה ושמחה... אבל בימי המן שהיתה הגזירה להרוג ולהשמיד את הגופות שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשנצלו ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גם כן על ידי משתה ושמחה", עכ"ל.

מדבריו למדנו שגזירת המן היתה רק על הגופים ולא על עניני הדת, ואילו בדברי הגמרא הנ"ל משמע שהוא גזר גם על עניני הדת - שלא יעסקו בתורה, ושיבטלו את מצוות יו"ט מילה ותפילין. וצריכים להבין מהו פתרון הדברים.

המן ביקש לבטל מהם את ה"אות"!

דרך אחת יש להציע בביאור הדברים: עיקר החילוק הינו מהי המטרה ומהו האמצעי, כי המן הרשע תכלית כוונתו היתה להשמיד להרוג ולאבד

את הגופים ולא להשאיר זכר לכלל ישראל, אבל ידע הוא היטב שבכדי שתהא לו את האפשרות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח"ל צריך קודם לכן לבטל מהם את המצוות המבדילות אותם מהגויים, והם אלו אשר מגינות ושומרות עליהם מכל רע, כי מעידות הם לעיני כל בשר כי "בנים אתם לה' אלוקים", ואכן כל אלו המצוות נקראות "אות":

ברית מילה נקראת אות וברית בין כלל ישראל לאבינו שבשמים כדכתיב (בראשית יז, יא): "והיה לאות ברית ביני וביניכם", וכן שבת ויר"ט - "אות היא לעולם" (שמות טז, יז), כך גם התפילין נקראו אות - "והיו לך לאות על ירך" (שמות ט, ט). ולימוד התורה עולה על כולנה - כי "תורה מגנא ומצלא" (סוטה כא.) ו"תלמוד תורה כנגד כולם".

ועל כן המן הרשע הבין שבכדי לשלוט על גופם ולאבדם, עליו לקלף מהם את "שכבת ההגנה" העוטפת אותם וזאת באמצעות ביטול אותם מצוות - רק כך יעלה זממו בידו לכלותם ולהשמידם מעל פני האדמה רח"ל.

אולם, ראיתי על אותה הדרך נקודה נוספת בעומק הדברים, ובנתיב זה יעלה בידינו יסוד גדול וחשוב עד מאוד עליו נרחיב במאמר הנוכחי.

גזירות המן כנגד גזירות היוונים - ולכן ביקש לבטל את מצות התפילין

בספר מנות הלוי (אסתר ח, טז) מפרש הגאון רבי משה זצ"ל (בנו של מחבר הספר - הגאון רבי שלמה אלקבץ זצ"ל): אלו הגזירות שגזר עליהם המן הרשע הם כנגד שלושה הגזירות אשר גזרו היוונים - שבת, ראש חודש ומילה, כנגד שבת גזר המן על התורה כי "לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בתורה" (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג). וכנגד ראש חודש - רצה לבטל ימים טובים, כי מכח קידוש הלבנה יחולו הימים טובים, והשלישי הוא מצות מילה כמו שגזרו היוונים. והדבר שהמן הוסיף לגזור עליהם מדעתו - הוא בביטול מצות התפילין.

פורים דיליה

הגאון רבי משה אלקבץ זצ"ל אף ביאר את טעם הדבר: המן חשב וניסה להבין מדוע לא יעלה ביד היוונים לבטל את ג' המצוות - שבת, ראש חודש, וברית מילה. הוא הגיע למסקנה כי הם לא יצליחו רק מפני היראה שהיו המה יראים מעם ישראל, והיראה נובעת מקדושת מצות התפילין. וכמו שנאמר (דברים כה, ז): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרשו על זה חז"ל במסכת מנחות (דף לה:): "אלו תפילין שבראש". ועל כן גזר על התפילין כדי שכך יוכל לבטל מהם את שאר ג' המצוות אשר היוונים כבר הבינו שהם הבסיס לקיומו של כלל ישראל, עכת"ד.

מבואר אפוא שהמן הרשע הבין שהמפתח לשלוט על כלל ישראל הוא על ידי ביטול מצות תפילין, וכל זמן שהם דבקים במצוה זו שום אומה ולשון לא יוכלו להם. דבר נוסף הוא ידע: אם ישבית מהם את מצות התפילין יעלה בידו למנוע מהם את קיום שאר המצוות. וכך תיסלל דרכו בבטחה להוציא אל הפועל את מגמתו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח"ל. ונראה בעזרי"ת להעמיד כמה דרכים נוספות בהבנת הענין שדווקא ביטול מצות התפילין, תגרום למטרתו - השמדת היהודים - להתבצע.

"כל המניח תפילין מאריך ימים!"

ראשית כל: נראה לומר בפשטות - המן הרשע ביקש לקצר את ימיהם של ישראל בצורה "טבעית", ולכן רצה לבטל מהם מצות תפילין שסגולתה - אריכות ימים.

וכך מבואר בגמרא במסכת מנחות (דף מד:): "כל המניח תפילין מאריך ימים, שנאמר (ישעיהו לח, לז): "השם עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלמני והחייני".

"ושכנתי בתוכם" - ע"י התפילין

עוד אפשר לבאר על פי מה שמבואר בספרים שבשל מצות התפילין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל, וכשם שהשרה שכינתו בזמן שבת

המקדש היה קיים, כן עכשיו אף שנחרב ואנו בגלות, באמצעות הנחת תפילין יש השראת השכינה.

וידוע כי על מה שכתוב בפסוק (שמות כה, ז): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - דרשו (עיין באלשיך שם על הפסוק): "בתוכם - לא נאמר, אלא בתוכם", ובזוהר הקדוש מבואר שהפסוק הנ"ל נאמר על מצות התפילין, וז"ל (זוהר, מדרש הנעלם פרשת חיי שרה): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ושמענא מאבוך דהכא סתים טעמא דתפילין בהאי פסוקא".

המן לא טיפש היה, ועל כן ידע שאם השכינה תשרה בתוך בני ישראל לא קיימת האפשרות להזיק ולהרע להם, אמנם על ידי ביטול מצות התפילין והסרת השכינה מתוכם, יוכל לשלוט עליהם ולהשמידם חלילה.

ונראה שיסוד זה מבואר בספר דרך ה' להרמח"ל זצ"ל (ח"ד פ"ו) שם כתב דברים נפלאים על מצות התפילין, ונעתיק מעט מלשונו שם:

"אך ענין התפילין הוא, כי נתן הבורא יתברך לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתברך ויתעטרו בו, באופן שכל בחינותיהם הנפשיות והגופיות יחסו תחת האור הגדול הזה, ויתוקנו בו תיקון גדול. והוא מה שאמר הכתוב (דברים כח, י): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ותלה ענין זה במצוה זו - בכל הלכותיה ופרטותיה", עכ"ל.

הוא אשר הבאנו מהזוהר הקדוש שהשכינה שורה בישראל בזכות מצות התפילין. ועל כן הצעד הראשון בו נקט המן הרשע - לבטל מהם את השכינה השרויה בראשם ובליבותיהם.

סגולת התפילין - שמירה מהמזיקין

ובאמת מצינו במקומות רבים כי סגולתם של התפילין היא לשמור את האדם מן המזיקין הרוחות והשדים למיניהם, ודבר זה מבואר בירושלמי במסכת ברכות (פ"ה, ה"א) שם הובא מעשה נורא ברבי אבון שנכנס לארמון

פורים דיליה

המלך בכדי לדבר עמו. כאשר יצא לא נזהר לצאת דרך אחוריו כדרך היוצאים מלפני המלך, אלא הפך פניו לצד הדלת ואחוריו כלפי המלך.

עבדי המלך ניגשו אליו בכדי להורגו כעונשו של מבזה המלכות. ונעשה לו נס שנראה היה להם כאילו שני ניצוצות של אש יוצאים מאחורי ערפו - ונבהלו מכך מאוד, ולכן הניחוהו לנפשו.

ומסיים הירושלמי: "לקיים מה שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" כל - אפילו רוחות ואפילו שדים".

הוסיף על כך בספר מעלות התפילין (נדפס לפני כמאה שנה): שתי ניצוצות האש שיצאו מאחורי ערפו של רבי אבין, נבראו משתי הרצועות היוצאות מקשר הדל"ת המונח בעורף!

בכח התפילין לשמור את האדם גם מהמלאכים!

והנה לא זו בלבד שהתפילין מגנים על האדם מהמזיקים והרוחות, אלא בכוחם לנטור את האדם גם ממלאכי מרום המבקשים להזיקו!

וכך כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ו) בשם התנא דבי אליהו, וז"ל: כתוב (בראשית לב, כה): "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו" - אמרו ז"ל: מלמד שרצה להרגו ולא היה בו כח, מפני שיעקב אבינו ע"ה היה מזויין תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו, הדא הוא דכתיב: "וירא כי לא יכול לו", וידוע כי איש זה היה שרו של עשיו, עכ"ל.

"תפילין שבראש!"

וכן מצינו בגדולי הדורות סיפורים רבים על קדושת התפילין, נזכיר כאן סיפור אחד מני רבים:

הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת סיפר (חידושי רבי שלמה עמ' קצד): היה זה כאשר גאון הדורות הגר"א מוילנא זצ"ל נדד בדרכים

מעיר לעיר, ויהי באחד הימים הוא נקלע לאכסניה אחת. בהגיע זמן התפילה רצה הגאון להתפלל אך לא התאפשר לו כי הבית מלא היה בשיכורים. שאל הגאון זצ"ל את בעל הבית האם יש ברשותו חדר שקט וצדדי בו יוכל להתפלל כראוי, ענהו בעל האכסניה "יש לי חדר פנוי, אבל הוא מיועד עבור מושל המחוז המתאכסן אצלי, אם רוצה אתה - יכול הנך להתפלל שם עד בוא המושל".

הגאון זצ"ל נעמד להתפלל. כאשר היה הוא באמצע התפילה המושל הופיע - לשאלתו מיהו אשר העז להיכנס לחדרו, אמר לו בעל האכסניה כי איש קדוש מתפלל שם. המושל התמלא בחימה וציווה את משרתו שייגש לחדר ויפליא את מכותיו ב"פולש הזר".

המשרת והשר פנו לחדר, אולם כאשר נכנסו וראו את דמותו של הגר"א זצ"ל כשהוא עטור בטלית ותפילין - שבו במנוסה ובפחד בלא להפריעו מתפילתו.

לאחר מכן שאל בעל האכסניה את הגר"א זצ"ל, מדוע נבהלו מפניו. השיב לו הגר"א זצ"ל שהדבר פשוט, כי נתקיים בו מאמר חז"ל בגמרא במסכת מנחות (דף לה:): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - ודרשו חז"ל על כך: - אלו תפילין שבראש.

הוסיף בעל האכסניה ושאל: הלוא כמה פעמים הכו אותי הערלים על ראשי - גם בעת שלבשתי תפילין?...

השיב לו הגר"א זצ"ל: לא לחינם אמרה הגמרא "אלו תפילין שבראש" ולא "אלו תפילין שעל הראש", שכן דוקא אם התפילין נמצאים בראש פנימה, אז "שם ה' נקרא עליך", אך אם הם מונחים על הראש גרידא - אין להם כל השפעה...

וברור שכל דברי הגר"א זצ"ל עמוקים הם עד למאוד, וכבר אמרו חז"ל: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", ו"שיחת חולין של תלמידי

פורים דיליה

חכמים צריכה תלמוד", וראוי להקדיש מחשבה רבה על מנת להבין את דברי קדשו.

המבחן לקיום מצות תפילין כראוי

כך ידוע גם בשם הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל: אם תראה שהגויים אינם חוששים וחרדים מפניו של יהודי החבוש בתפילין, אין זה אלא משום שאין אנו מקיימים את המצוה כצורתה וכמתכונתה המקורית, הן מצד עניינה והן מצד הלכותיה פרטיה ודקדוקיה.

תפקידם של תפילין "של יד" ו"של ראש"

ונקדים בזה שאלה: מדוע בתפילין של ראש ארבעת הפרשיות מונחות בארבעה בתים נפרדים, ובתפילין של יד - אותם הפרשיות כתובות על קלף אחד ומונחות בבית אחד?

עוד יש לעיין: מפני מה מקום תפילין של ראש הוא בראשו של אדם - "מקום שמוחו של תינוק רופס", ואילו תפילין של יד אמור להיות מכוון כנגד הלב?

אמנם ביאור הענין הוא כפי שכתב בספר "ברוך שאמר" לרבינו שמשון בן אליעזר זצ"ל (ליקוטי הגהות אות ח'). וכבר קדמו המאירי זצ"ל (חיבור התשובה - משיב נפש מאמר ב פרק ב): לפי שבראש יש ארבעה חושים - ראייה, שמיעה, טעם, וריח. וביד ישנו רק חוש אחד - חוש המישוש. לכן בתפילין של ראש יש ארבעה בתים, ובשל יד בית אחד, לרמז שצריך לשעבד את כל חושי האדם לפניו יתברך.

ועל מנת שפרשיות התורה הכתובות בתפילין ישפיעו מתוכנם על כל החושים, לכן מניחים את התפילין בסמוך לשני האברים החשובים והמרכזיים שבאדם - המוח והלב. ובמקומות אלו הנשמה מתגברת תגבורת גדול, וכלשונו של הרמח"ל זצ"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ו), ולכן ציוה הקב"ה להניחם שם בכדי שימשך אור התפילין על גופו ונשמתו של אדם.

ואם כן יש לומר שהמניח תפילין במטרה לזכות להשפעתם על כל חושיו - התפילין יהיו חלק מנפשו רוחו ונשמתו - על כגון דא אמרנו שאם התפילין בראש, כלומר שהשפיעו את השפעתם על מהות האדם, אזי בכוחם להבריח את הגויים, המזיקים והרוחות. וזהו תוכן הפסוק ה"ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"!

כשיקבע בלבו ש"אין עוד מלבדו" - אף אחד לא יוכל לשלוט בו!

ונראה להוסיף עוד ביאור בזה. נפסק בשו"ע (סי' כה סעיף ה'): "יכוון בהנחתם - שציונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המח, כדי שנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

כמדומני שראוי להשוות את הדברים עם מה שכתב הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל בנפש החיים (שער ג' פרק יב) בזה"ל: "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל - כשהאדם קובע בלבו לאמר: הלא ה' הוא האלקים האמתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם, וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה - כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

והלוא זהו תוכנם של פרשיות התפילין - להורות על יחודו ואחדותו בעולם ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים, ואין אדם יכול לנקוף אצבעו אם קודם לכן לא הכריזו עליו מלמעלה. ואם כן מי שיחדיר זאת לראשו, וישעבד לכך את מחשבתו, ממילא אף אחד לא יוכל להרע לו.

פורים דיליה

זהו המכוון בדברי הגר"א זצ"ל: "אלו תפילין שבראש!" ולא "תפילין שעל הראש".

בכל אופן לפי מה שנתבאר, מובן היטב מדוע המן הרשע רצה לגזור ולבטל דוקא את מצות התפילין, מפני שידע הוא היטב שכל זמן שתפילין בראשן ובזרוען של כלל ישראל - אין לו כל יכולת אפילו להתקרב להרע להם.

מדוע לא נכתב: "ליהודים היתה תורה ויו"ט ומילה ותפילין"?...
נעמוד על עוד נקודה חשובה:

כאמור, חז"ל דרשו את הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" - אורה זו תורה, שמחה זו יו"ט, ששון זו מילה, ויקר זו תפילין. והעירו המשגיח דמיר הגאון רבי ירוחם זצ"ל (דעת תורה דברים עמ' סו), וכן גם השפת אמת זצ"ל (פורים תרמ"ח): יש להבין, מדוע לא פירש הכתוב להדיא: "ליהודים היתה תורה ויו"ט מילה ותפילין", ומדוע כתב את הדברים ברמיזה עד שהוצרכו רבותינו ז"ל לגלות לנו את כוונת הפסוק?

התירוץ בזה הוא: בני אותו הדור של מרדכי ואסתר שזכו לניסים באמצעות התשובה השלימה והתפילות שבקעו רקיעים, בודאי נתעלו כל כך עד שהרגישו את ה"מאור שבה" - שהתורה לבדה היא האורה, וכן הם חשו שיו"ט הוא הגורם לשמחה, ומילה היא ששון כמאמר הכתוב: "שש אנוכי על אמרתך", והתפילין המה היקר והכבוד האמיתי!

ולכן הכתוב לא פירשם במפורש אלא ברמז, ללמדנו שכך ראוי להרגיש, שהתורה היא אורה, והמצוות המה הגורמים לשמחה ולכבוד, ואין זה עול וטורח ח"ו.

וכאשר האדם יעבוד ויגביר את אש האמונה בקרבו עד שירגיש ויכיר את האור והשמחה שבתורה ובמצוות יזכה למעלות גדולות ונשגבות עד למאוד!

"פעם היה רק תורה והיום יש גם תורה"...

ובנותן ענין להביא דבר נפלא שמקורו בספר אהל משה (על פורים עמ' רסב בהערה):

מִרְן הָרַב שֶׁךְ זצ"ל נהג להזכיר תמיד את מעלת הדורות הקודמים. פעם שאלוהו: במה ובאיזה ענין היתה חשיבות אותם הדורות שקדמו לדור שלנו?

השיב מִרְן זצ"ל בזה"ל: היה פעם תורה וכן היום יש תורה, היה פעם יראת שמים יש גם היום יראת שמים. היה פעם חסד גם היום קיים חסד. אלא שההבדל בין דורות הקודמים לדור שלנו - נעוץ בזה: נכון היום יש תורה אבל היא בבחינת "גם תורה", מה שאין כן פעם - בדורות הקודמים - היה "רק תורה"! זהו החילוק בינינו לבינם!

כי פעם לא היה בראש מאומה מלבד תורה, אך היום הראש דומה לסופרמרקט ענק בו ישנן כמה וכמה מחלקות עם כל מיני מוצרים, כך אצלנו קיימים כל מיני "עניינים חשובים" - בין השאר קיימת גם מחלקה של תורה, אבל המחשבה עמוסה במוצרים של עוה"ז והבלי הזמן!

כך מובא (שם) על הרבנית קופשיץ ע"ה, שזכתה בחייה להיות אמם של גדולי תורה ומאורי ישראל. פעם נשאלה כיצד זכתה להיות אמה של מלכות - מאן מלכי רבנן - בנים וחתנים כאלו?

ענתה הרבנית ע"ה: "כי רציתי", כשנשאלה: הלוא כולם רוצים בנים כאלו?... ענתה הרבנית ע"ה: כן, זה נכון כולם רוצים "גם בנים כאלו", אבל אני, לא רציתי שום דבר אחר מלבד בנים ובני בנים תלמידי חכמים עוסקים בתורה ובמצוות!

זאת היא המעלה אליה צריכים אנו לשאוף ולכסוף, להרגיש בתורה ובמצוות את האור ואת שמחת החיים עד שלא נצטרך מאומה, כי הם יקיפו את כל חיינו ומאווינו.

פורים דיליה

וזהו שבא הכתוב ללמדנו באומרו "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". הפלא ופלא!

מצות תפילין - עדיין היא מרופה בידן!

ולצערינו, בני אדם אינם מחשיבים את מצות התפילין בערך הראוי לה, וכבר דרשו חז"ל בגמרא במסכת שבת (דף קל): "תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת השמד, כגון עבודת כוכבים ומילה - עדיין היא מוחזקת בידם. וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת השמד, כגון תפילין - עדיין היא מרופה בידם".

ונייחד כמה מילים במה שנוגע למצות התפילין, כדי שנוכל להתחזק בה ונזכה להרגיש את ה"יקר" שבה, וכמו שהרגישו בימים ההם. ונביא מקורות לחשיבותה וסגולה של מצוה יקרה זו - מצות התפילין, בכדי לקבל השגה כל שהיא מערכה האמיתי.

"איך מניחין דבר קדוש כזה על הגוף?"

קדושה עצומה מתקדש האדם בעת שלבוש הוא בתפילין, וראוי ונכון לזכור את הדברים.

כבר הבאנו בתחילת המאמר את לשונו של הרמח"ל זצ"ל בספרו דרך ה', שבאמצעות התפילין נתן הקב"ה לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתברך ויתעטרו בו, הרי לנו שעל ידי התפילין נמשכת על הגוף החומרי מקדושתו יתברך.

ומובא שהחידושי הרי"ם זצ"ל הפליג מאוד על הגדלות של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל אשר קודם הנחת התפילין היה שופך נחלי דמעוה באומרו "איך מניחין דבר קדוש כזה על הגוף?" שהרי תפילין הן "תשמישי קדושה" וקדושתם גדולה עד מאוד, ועם כל זאת האדם מניחם על גופו עד שהם נהיים חלק בלתי נפרד ממנו!

התפילין על הגוף - רק באמצעות מחיצות!

ולהבין איך שייכת מציאות מעין זו, שפרשיות התפילין יהיו חלק מגוף מלא חומר, יש להביא את דברי הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (שיחות פורים):

לכאורה יש להעיר מדוע פרשיות התפילין מונחות בתוך "בתים" מעור בהמה, והבתים הם אלו שמונחים על ראש האדם, הלוא טוב היה להניח את הפרשיות על הראש, וכך היתה להן השפעה רבה וגדולה יותר על חושי האדם - ללא כל חציצה, לשם מה זקוקים אנו ל"מחיצה" בין הפרשיות לגופו של האדם.

ענין זה בא לידי ביטוי בדברים נוספים: התפילין עצמם צבועים בצבע שחור, הם נתונים בתוך בתים בתוך עור של בהמה, וגם כשכבר הונחו על ראש האדם עדיין מפרידה ביניהם לבין מוחו - עצם הגולגולת שהיא עצם קשה מעצמות האדם. הרי לנו כי בין פרשיות התפילין למוח האדם ישנן ארבע מחיצות, מה פשר הדבר?

ותירץ הגאון רבי שמשון זצ"ל: אדרבה והיא הנותנת, רק בגלל אותן מחיצות יכולים אנו להניח את התפילין על הגוף, ובלעדיהן לא קיימת במציאות האפשרות שפרשיות התורה יהיו דבוקות לגופו של האדם.

והוסיף בזה דבר עמוק: ההבנה השטחית הרווחת בעולם היא, ש"מחיצה" ענינה הפרדה והרחקה, אך המתבונן ביתר עמקות יגלה כי פעמים רבות פני הדברים אינם כן - אלא להפך, מחיצה דווקא גורמת ומאפשרת קירבה וסמיכות עם המחיצה.

דוגמה להבנת הדבר: ניקח את המחיצה בבית הכנסת המבדילה בין עזרת גברים לעזרת נשים - מהות עניינה אינו להרחיק את הנשים, אלא אדרבה - לאפשר לנשים להגיע אל בית הכנסת על מנת שיוכלו להתפלל עם הציבור ולשמוע קריאת התורה או תקיעת שופר, הרי שאלמלי המחיצה הן היו נאלצות להשאר בביתן.

פורים דיליה

הא לך מחיצה שאינה יוצרת הפרדה וריחוק, אלא קירבה.

זהו גם ענינו של מחיצות רבות שמצינו בתפילין, בבחינת "מחיצה בתוך מחיצה" בינינו לבין פרשיות התפילין. כמו צביעת הבתים והרצועות בצבע שחור, מאחר וצבע זה מבטא מחיצה של "חושך ענן וערפל" וכמו שהיה במעמד הר סיני, ולהניחם לתוך "בתים", ולא להניח בתוך הראש אלא על ה"קרקפתא" - עצם הגולגולת הקשה המפריד ומבדיל בין הפרשיות למוחו של אדם - רק אז ניתן לקשור את התפילין - השם הקדוש - למוחו של האדם, ועל ידי זה נעשה הראש בבחינת "קרקפתא דתפילין"!

לא נברא הראש אלא לתפילין!

וראיתי דבר נפלא במדרש אותיות דרבי עקיבא (אות פ), וכך כתב: "וכל אבר ואבר שבראת באדם לא בראת אותו לבטלה. לא בראת ראש אלא לכבוד שמך - לתפילין".

הרי שכל מה שנברא הראש - האיבר החשוב באדם, רק לתפילין, וכאשר מניח עליו האדם את התפילין נשלמת תכלית יצירתו, נורא!

מי שיש לו תפילין בראשו - מוחזק שלא יחטא!

עוד מהמעלות הנפלאות של הלבוש בתפילין: על ידי התפילין האדם שמור מהחטאים, ונביא על כך מקורות מדברי חז"ל:

הגמרא במסכת מנחות (דף מג:) אומרת: "רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל מי שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו - הכל בחיזוק שלא יחטא", ופירש רש"י זצ"ל: "מכל וכל עומד בחזקה שלא יחטא".

מבואר מזה שעל ידי הנחת התפילין בראשו הרי הוא בחזקת שמור מן החטאים.

מפני מה חילל מקושש העצים את השבת?

ואכן מצינו בתנא דבי אליהו (פרק כו) דבר נפלא בענין זה, וזה לשונו: "כשהיו ישראל במדבר מה נאמר בהם? (במדבר טו, לב): "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת". אמר הקב"ה למשה: מפני מה חילל זה את השבת? אמר משה לפניו: רבוננו של עולם, איני יודע. אמר לו הקב"ה למשה: אני אומר לך, כי בכל ששת ימי חול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו, ורואה אותם וחוזר ממעשיו, אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו, לכן חילל זה השבת.

באותה שעה אמר לו הקב"ה למשה: משה, צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בו בשבתות ובימים טובים, זה מצות ציצית".

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (במדבר שם) הוסיף על פי ה"תנא דבי אליהו": משום כך נסמכה בתורה פרשת ציצית מיד לאחר המעשה של המקושש.

מדדנו אפוא את סגולתה של מצות התפילין המשמשת כהגנה צמודה על האדם מפני החטאים והניסיונות, ומיהו אשר אינו זקוק להגנה מעין זו...

המניח תפילין - כאילו יגע בתורה

יש מאמר נפלא במדרש שוחר טוב (א אות י"ז): "רבי אליעזר אומר: אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבוננו של עולם, אנו רוצים להיות יגעים בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי. אמר להם הקב"ה: קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם "יגעים" לילה ויום".

מבואר מדברי המדרש דבר פלא שלא מצינו במקומות אחרים. מי שמקיים מצות תפילין מעלה עליו הקב"ה כאילו יגע בתורה!

וראיתי בביאור דברי המדרש בחידושי רבינו יוסף נחמיה (פרשת בא): תפילין של ראש מורים על לימוד התורה - בחינת יששכר, ומי שיש לו

פורים דיליה

מוח בקדקודו ואפשר לו ללמוד ולהשיג בתורה מחוייב ללמוד וללמד ומי שלא חננו ה' בדעת, על כל פנים יתן ידו להיות מ"תמכין דאורייתא" בחינת זבולון, ועל זה מרמז תפילין של יד - וכך יהיה לו חלק בתורת יששכר.

לכן אמר להם הקב"ה אם אין לכם פנאי ללמוד תורה תקיימו מצות תפילין ומשם תלמדו גודל מעלת החזקת ת"ח, ועל ידי זה יהיה לכם חלק בתורה.

נפלא!

הסמ"ג זצ"ל הסתובב בעולם והזהיר על מצות התפילין

וכבר נודע שהגאון בעל הסמ"ג זצ"ל (מובא בחלק מצות עשה הלכות עבודת הבורא) היה מסבב בעולם על מנת להזהיר את כל אחינו בית ישראל שיקפידו על מצות תפילין, וז"ל:

"ויהי אחר ארבעת אלפים ותשע מאות ותשעים וחמש שנים לבריאת עולם, היתה סיבה מן השמים להוכיח, ובשנת תתקצ"ו הייתי בספרד להוכיח. ואימץ הקב"ה זרועותי בחלומות היהודים ובחלומות הגויים וחזיונות הכוכבים ויט עלי חסדו, ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלוקים. ועשו תשובות גדולות וקיבלו אלפים ורבבות מצות תפילין, מזוזות וציצית. וכן בשאר ארצות הייתי אחר כך, ונתקבל דברי בכל המקומות".

וכתב על זה הגאון הרב החיד"א זצ"ל בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים ערך מ' אות קע"ח), וז"ל: "ולי ההדיוט נראה שהיו להם ליהודים ולגויים חלומות מבהילים וחזיונות הכוכבים המורים רעה לעולם, ושם פחדו פחד, ועל ידי זה קיבלו תוכחתו".

על מה צעק רבי ישמעאל כהן גדול?

על פי כל מה שנתבאר עד כה נוכל להבין דבר תמוה בעניינם של עשרה הרוגי מלכות.

במדרש "אלה אזכרה" (נוסחה א') מובא באריכות סיפור הוצאתם להורג על קידוש ה' של עשרה הרוגי מלכות. נביא את הדברים בקיצור:

ביקשו התנאים מרבי ישמעאל כהן גדול שיזכיר את השם הגדול ויעלה לרקיע לחקור אם נגזרה הגזרה מאת השי"ת. טיהר רבי ישמעאל את עצמו בטבילה ובקדושין ונתעטף בטלית ובתפילין והזכיר את שם המפורש, מיד נשאתו הרוח והביאתו למעלה עד הרקיע השישי.

כשנודע לו שם שאכן נגזרה הגזירה מאת ה', מיד ירד לארץ ואמר לחבריו שיקבלו עליהם את הדין באהבה שכבר נגזרה הגזירה, וכך ישבו יחד זוגות זוגות כל עשרת התנאים, והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזרה קשה כזאת ושמחים בשמאל על ששקלן הקדוש ברוך הוא בצדקות ובחסידות נגד השבטים.

בעוד רבי ישמעאל כהן גדול מדבר בוכה ומקונן, השקיפה בתו של הקיסר בעד החלון וראתה את יופיו, מיד נכמרו רחמיה עליו ושלחה לאביה ליתן לה שאלה ובקשה אחת.

שלח לה הקיסר: בתי כל אשר תאמרי אעשה חוץ מרבי ישמעאל וחבריו.

שלחה לו: אבקש ממך להחיות את נפשו.

שלח לה: כבר נשבעתי.

שלחה לו: אבקשך אם כן שתצווה להפשיט את עור פניו כדי להסתכל בו במקום מראה.

מיד ציוה הקיסר להפשיט את עור פניו, וכיון שהגיע למקום תפילין צעק צעקה גדולה ומרה ונזדעזעו שמים וארץ. צעק פעם שניה ונזדעזע כסא הכבוד. יצאה בת קול ואמרה: "אם אשמע קול אחר אהפוך את כל העולם לתוהו ובהו". כששמע רבי ישמעאל כך שתק.

אמר ליה הקיסר: עד עתה לא בכית ולא צעקת ועתה אתה צועק? ענה לו רבי ישמעאל כהן גדול: "לא על נשמתני אני צועק אלא על מצות תפילין

פורים דיליה

שלוקחין ממני". אמר ליה הקיסר: עדיין אתה בוטח באלהיך, אמר ליה:
"הן יקטלני לו אייחל". מיד יצאה נשמתו של רבי ישמעאל!

עד כאן דברי המדרש.

נורא נוראות למתבונן! רבי ישמעאל לא צעק על יסוריו הקשים והמרים,
הוא לא צעק על האכזריות שגילו כלפיו, הוא לא צעק על הנשמה שנטלו
ממנו. על מה הוא צעק? על מצות תפילין שנלקחה ממנו!...

רק מי שמבין ומשיג את גודל קדושת התפילין ומעלתן הרבה יכול להגיע
למדרגה כזו!

וראיתי שמבארים דברי המדרש: שהרי כתוב בתפילין "כי שם ה' נקרא
עליך" היינו השם ש-די מצטרף משי"ן ודלי"ת שבתפילין שבראש ויו"ד
מתפילין שביד, והקלף המקשרם והמחברם הוא גוף האדם, וזהו שם ה'
נקרא עליך כפשוטו ממש.

ועל כן כשפשטו את עורו של רבי ישמעאל מעליו לא פצה פה וקיבל
את יסוריו באהבה עד שהגיעו למקום תפילין ואז צעק צעקה גדולה ומרה
- כאשר נשבר הקלף עליו רשום שמו יתברך!

האיסור להסיח דעת מהתפילין

נציג לקראת הסיום שתי הערות הנוגעות למעשה - הנהגות נכונות
שראו מאוד להיזהר בהן, ועל ידן נוכל לזכות לקדושת התפילין שתחפוף
עלינו:

השמירה מהיסח הדעת מהתפילין, והזהירות לא לדבר עמם שיחת חולין.

הגמרא במסכת שבת (דף יב.) אומרת: "אמר רבה בר רב הונא: חייב אדם
למשמש בתפילין בכל שעה ושעה, ק"ו מציץ - מה ציץ שאין בו אלא הזכרה
אחת, אמרה תורה: "והיה על מצחו תמיד" - שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין
שיש בהן הזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה".

וכתב הריטב"א זצ"ל (במסכת יומא דף ז:): אף על גב דלקדושה ולמילי אחריני ציץ חמור מתפילין, שהרי ציץ אינו אלא בכהן גדול ובמקדש, אפילו הכי לענין הזהירות מהיסח הדעת שטעמה מחמת ההזכרה שבציץ, תפילין חמורין יותר שהרי יש בהן כמה אזכרות.

וכך נפסק להלכה בשו"ע (סי' כח ס"א): "חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם".

למדנו שצריך האדם לשמור עצמו שלא להסיח דעת מהתפילין בעת שהוא לבוש בהם.

"אני לא דברתי עם התפילין שבעים שנה"!!!

אחד הגורמים להיסח הדעת מהתפילין הוא הדבור בדברי חולין. וענין זה צריך חיזוק גדול.

אכן, בתקופות עברו אנשים היו מאוד נזהרים שלא לדבר שום שיחה עם התפילין. וכמו שהתבטא פעם האדמו"ר מבעלזא זצ"ל: שמעתי פעם יהודים שדיברו ביניהם, אחד אמר לחבירו: "אני לא דברתי עם התפילין שישים שנה", חבירו ענה לו: "ואני לא דברתי עם התפילין שבעים שנה"...

אך כיום הנושא נפרץ עד למאוד!

נסיים עם דברי הגאון רבי שלמה גנצפריד זצ"ל בספרו קיצור שו"ע (סי' י ס"א), וז"ל: וכל הזהיר במצות תפילין לנהוג בהם קדושה שלא לדבר בהם דברי הבלים ושיחת חולין - מאריך ימים, ומובטח שהוא בן עולם הבא שנאמר (ישעיהו לח, טז): "ה' עליהם (שנושאים עליהם שם ה' בתפילין) יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלמני והחייני".

ה' יעזור שנוכל להתחזק בזה ולהכיר את מעלת ויקרת מצות התפילין, ועל ידי זה יתקיים בנו הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" ונזכה לכל הישועות מכוח מצוה נשגבה זו. אכ"ר!

שבת
קודש

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

"והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו"

שמות טז, ה

פתח דבר:

המצוה של "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" (שמות טז, ה) - ההכנה והטירחה לקראת בואה של שבת המלכה, היא גדולה וחשובה עד למאוד. ועלינו להתבונן בפרטיה ודקדוקיה ובהבנת הדברים לעומק, ונביא על כך מפי רבותינו ז"ל וכן עובדות מאלפות מגדולי הדורות בנושא זה.

כמדומני שרוב בני האדם אינם שמים את לבם כראוי למצוה מיוחדת זו. על כן ראינו לנכון להרחיב ולבאר כפי שידינו מגעת, על מנת שנוכל להתחזק בזה ביתר שאת.

"מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה"

הגמרא במסכת שבת (דף י: א) אומרת: "אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. אמר לו הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם".

פורים דיליה

ויש לעמוד על דברי הגמרא הללו, מה מייחד את מצות השבת יותר משאר המצוות, שעליה אומר הקב"ה "מתנה טובה יש לי בבית גנזי", וכי שאר המצוות אינם מתנה טובה?

ועוד: מה הטעם ש"צריך להודיעו", אם הנותן רוצה לתת את המתנה, קודם כל שיתן, ואחר כך ניתן לעמוד על טיבה של המתנה. ואם כן מדוע הוצרך משה רבינו ע"ה להודיע לבני ישראל על מצות השבת.

כאשר המתנה טובה - על הנותן להודיע!

אפשר לבאר את הדברים בהקדם מעשה שהיה:

הגאון רבי שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל אחיו של הגאון בעל ההפלאה זצ"ל, היה בעל צדקה גדול אשר תמיד נתן וחילק ביד רחבה ובנפש חפצה לכל מי שביקש ממנו את עזרתו.

ויהי היום, הגיע עני ודפק בפתח, הגאון רבי שמעלקא זצ"ל רצה בכל מאודו לעזור לו ולתת לו דבר מה, אך לא מצא בביתו מאומה. הוא חיפש וחיפש עד שלבסוף מצא את הטבעת של אשתו, והיות והכיר את לבה הרחום של אשתו והניח שמן הסתם תסכים למעשהו - העניק את הטבעת לעני.

כאשר הגיעה אשתו לבית והבחינה שהטבעת איננה, לאחר שחיפשה אנה ואנה שאלה את בעלה - היכן הטבעת? בעלה השיב לה שהטבעת ניתנה במתנה לעני...

כשמוע זאת אשתו צעקה צעקה גדולה באומרה: מה עשית? הלוא הטבעת אינה פשוטה אלא היא יוקרתית עד למאוד...

כששמע זאת הגאון רבי שמעלקא זצ"ל, יצא מיד לרחובה של עיר על מנת למצוא את אותו הלך עני שקיבל את הטבעת. לאחר שהשיג את העני אמר לו: "תדע לך שהטבעת יקרה מאוד, ואם כן, תשגיח לא למכור אותה בזול כי היא שוה הון רב"...

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

על פי מעשה זה שאירע לו, נתבארו לו להגאון רבי שמעלקא זצ"ל דברי הגמרא שהזכרנו: הקב"ה יודע ומכיר את חשיבותה וקדושתה העצומה של השבת, ולכן חשוב לו שבני ישראל מקבלי השבת ידעו לנצל את עוצם קדושתה. כי מרצונו של כל נותן מתנה לתת אותה בשלימות - כך שהמקבל יכיר את כל מעלותיה של המתנה ויוכל לנצלן.

ולכן הדגש הוא שהקב"ה אמר למשה רבינו ע"ה: "מתנה טובה יש לי לך והודיעם..."

על כל פנים למדנו לדרכנו כי עלינו להכיר את גודל המתנה והכוחות הנפלאים הטמונים ביום קדוש זה - יום השבת.

רק באמצעות ההכנה אנו זוכים ל"מתנה טובה"!

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (נפש שמשון שבת קודש עמוד יב) כתב בזה נקודה נפלאה:

בשאר המועדים אנו בעצמנו מייצרים כביכול את קדושת היום, ואת זאת אנו פועלים באמצעות אותם כלים נפלאים שניתנו בידינו - הלא הן המצוות המיוחדות לכל מועד ומועד. לעומת זאת השבת היא "מתנה", והקב"ה נותן אותה אך ורק למי ששואף ורוצה בכל נפשו לקבלה. ועל ידי ההכנות השונות שטורח האדם ועושה לכבוד שבת, הוא מראה בכך שמצפה לשבת וחפץ בה, וכך זוכה הוא לאותה מתנה טובה הנקראת שבת!

הזיווג של כנסת ישראל עם יום השבת

איתא במדרש רבה (בראשית פ"א, ח): "תני רבי שמעון בן יוחאי: אמרה שבת לפני הקב"ה: רבונו של עולם לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג (יום א' עם יום ב', ג' עם ד' וכו'). אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני, אמר להם הקב"ה: זכרו הדבר שאמרתי לשבת - כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דיבור (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו".

פורים דיליה

ויש להעיר בדברי המדרש בתרתי: חדא, מה שייך כאן "בן זוג", הלוא בני זוג דומים הם זה לזה, ובמה ניתן להשוות בין יום מימות השבוע לכנסת ישראל המורכבת מבני אנוש. ועוד, מה הוכיח המדרש מהפסוק "זכור את יום השבת לקדשו".

וראיתי שביאר בזה הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א בספרו ברכת אברהם (עמוד א): כשם שהכלה יש בה כוחות להוליד מעצם טבעה, אבל כל זמן שאין בן זוג שיזדווג לה הכוחות הללו לא יצאו אל הפועל והכל נשאר גנוז בה בכח, ורק על ידי ההזדווגות יחד מסוגלים הם להוליד, כן היא השבת, טמונים בה כוחות עילאיים והשפעות נפלאות, אבל רק בכח, ובכדי שהם יצאו אל הפועל - על בני ישראל להתחבר לשבת וכך יוכלו להוציא את הכוחות הטמונים בה.

והאופן אשר באמצעותו ניתן להוריד כוחות אלו מן הכח אל הפועל, הוא על ידי שנזכור את השבת לקדשה, כי מהות המצוה של זכירת השבת היא ידיעת יסודות האמונה של מעשה בראשית.

וזאת על דרך דברי הרמב"ן זצ"ל (שמות כ, ח) על הפסוק: "זכור את יום השבת לקדשו", - "אחר שצוה שנאמין בשם המיוחד יתברך שהוא הנמצא הוא הבורא הוא המבין והיכול, ושנייחד האמונה בכל אלה והכבוד לו לבדו, וציוה שנכבד זכר שמו, ציוה שנעשה בזה סימן וזכרון תמיד להודיע שהוא ברא הכל והיא מצות השבת שהיא זכר למעשה בראשית".

זו כוונת המדרש: "היינו דיבור - זכור את יום השבת לקדשו".

"לעשות את השבת" - כיצד עושים את השבת?...

וכעין זה איתא מהאריז"ל (עיין ליקוטי תורה להגר"ח ויטאל זצ"ל) וכן באור החיים הקדוש זצ"ל לפרש את הפסוק (שמות לא, טז): "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" ולכאורה יש לדקדק מה הביאור ב"לעשות את השבת", מהי עשיית השבת אותה עושים בשבת?

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

וביארנו: כאשר כלל ישראל שומרים את השבת, אז השבת היא בן הזוג של כלל ישראל והוי כמו שהזדווגו יחד, ומזיווג זה "נולדים" ימי השבוע. כלומר, לפי דרגת שמירת וזכירת השבת אצל בני ישראל כך יושפעו ממרום ברכה והשפעה טובה בכל ימות השבוע שאחריה.

זהו הפירוש "לעשות את השבת" - לפעול את ההשפעות של שבת באמצעות שמירת וזכירת השבת.

ההכנות לקראת שבת - פועלות את קדושת השבת!

וכאן אנו רוצים להוסיף נקודה:

החיבור השלם בין כנסת ישראל לשבת קודש המוליד השפעות טובות לשאר ימות השבוע, נוצר לא רק באמצעות שמירת וזכירת השבת ביום זה עצמו אלא גם על ידי שמכינים אנו את עצמנו לקראת השבת, דהיינו עשיית כל ההכנות הדרושות ליום שבת קודש, בין בערב שבת ובין במשך ימי השבוע שקודם לכן, גם פעולה זו גורמת לשפע והברכה הגנוזים בשבת לצאת מן הכח אל הפועל!

כיצד נרגיש את ה"נשמה היתירה"?

וכדאי להביא בזה קצת מדבריו הנפלאים של הגאון רבי ישראל איסר מפוניבז' זצ"ל מתלמידי הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל, בספרו מנוחה וקדושה בשער התפילה (ראשון סי' ג-ד), שם הוא מתאר את גודל מעלתה של ה"נשמה יתירה", וכך כתב:

מי שזכה ולו פעם אחת בלבד לטעום טעם אהבת בוראו בזכות הנשמה היתירה השוכנת בקרבו ביום זה, אפילו אם יבוא איש עשיר גדול ויתן לו את כל הון ביתו עבור האהבה - בוז יבוז לו. אמנם אחרי שהעוונות הרבים בהם שקועים אנו מהווים מחיצת ברזל ביננו לשכינת עוזנו - אי אפשר לנו להרגיש את טעם המתיקות של הנשמה היתירה אלא אם כן נעבוד בכדי להשיגו.

פורים דיליה

והוסיף שם הגאון זצ"ל בזה"ל: "אמנם לא בקל אדם זוכה לנשמה יתירה, כי היא מדרגה גדולה, כי בלא יגיעה גדולה אי אפשר לנקוב את מחיצת הברזל".

ואם רצונך לשאול מה היא אותה יגיעה גדולה הנצרכת על מנת לשבור את מחיצת הברזל?

הגאון רבי ישראל איסר זצ"ל מגלה את אוזננו: "ראשונה: לקבוע עת לתורה בכל יום לפחות ערך שלוש שעות בתנאים שיבארו בשער התורה...

שניה: לשמור שבת בכל דיניה המבוארים בשלחן ערוך. ובפרט להשמר מדברים בטלים ומכל שכן מדברי חול ומשא ומתן, כי עווננו גדול מנשוא...

שלישית: כמה ימים קודם השבת ימתין ויצפה וישתוקק יום ביאתה שיהנה מאורה, כדכתיב (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו". וכשיתחזק בזה כמה שבועות רצופים, אז בראות שבת מלכתא היא שכינת עוזנו תשוקתו אליה ואהבתה בלבו, גם היא תאיר פניה אליו לשכון באהל, ולהשפיע לו מזיו כבודה. ושני המלאכים הבאים לביתו, מלאך טוב יאמר יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה, ומלאך רע בעל כרחו יאמר אמן".

מסיים דבריו הגאון רבי ישראל איסר זצ"ל בדברי תוכחה נוקבים: "ומי שלא רצה לטרוח לפתוח מנעולי הפתח להיות פתוח לפני שבת מלכתא, לבא אצלו עם כל גנזי מטמוניה לביתו - איהו אפסיד אנפשיה, ונשאר בחושך.

משל, לאחד שהניח לבנו חדר סגור בהרבה מנעולים, ולפתחם אי אפשר אם לא על ידי יגיעה גדולה מאוד. ואמר לבנו: ראה, אני מניח לך בית מלא זהב וכסף וסגולת מלכים, אך אם אתה תתיגע בכל כוחך ותתגבר על עצלותך להתחזק ולפתחה, אז תתענג בדשן נפשך לשבוע מרוב טוב הצפון בה. והבן בשטותו ובעצלותו לא טרח לפתחה, וישב בעניות ובחושך כל ימיו, היתכן לו להאשים את אביו?

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

כן השגת גדולתו וכבוד מלכותו עלינו על ידי השבת - קשה להשיג, כי אם על ידי יגיעה גדולה, הנזכר לעיל", עד כאן דבריו המאירים.

ולכן שומה עלינו להתעורר ולהפנים את הידיעה כי מבלי יגיעה וטורח בהכנה ליום השבת, ובלי לצפות ולהמתין ולהשתוקק לכניסת שבת מלכתא - אין אפשרות להוציא לאור עולם את קדושת השבת.

"מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת!"

וכבר אמרו חז"ל במסכת ע"ז (דף ג.א): "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". ואף שהדברים אמורים שם על אלו שטרחו בעולם הזה יאכלו את פרי מעשיהם בעולם הבא, מכל מקום יש גם לפרש דברי חז"ל כפשוטם - על מצות שבת קודש, וכפי מידת ההכנה והטרחה הפיזית והנפשית בערב שבת, באותה מידה נוכל "לאכול" ולזכות מזיו נועם קדושת והשפעת השבת.

וזהו: מי שטרח בערב שבת, דהיינו - להכין בערב שבת, אז "יאכל בשבת", יוכל ליהנות מהשפעותיה של השבת, וכן כתב בספר מאור ושמש (פרשת ויקהל).

מדוע מתגבר היצר הרע בערבי שבתות?

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל אמר פעם, הנה מצינו בקדמונים (עיין זוהר הקדוש פרשת תרומה דף קלה): ביום השבת כל הדינים והכוחות הרעים מסתלקים להם.

והרי טבעו של עולם הוא שכל מי שעומד למות, ברגעיו האחרונים הוא מתגבר ואחר כך נשמתו פורחת ממנו, וכמו נר אשר רגע לפני שהוא נכבה השלהבת קופצת ומתחזקת ואחר כך נכבית. הדברים נכונים גם לגבי הנהגתו של היצר הרע קודם השבת, כיון שיודע הוא כי הוא עומד לסיים את תפקידו למשך עשרים וארבע השעות הבאות, ישנה התגברות מצדו בערב שבת, זוהי הסיבה שבערב שבת מצויים מכשולות ועיכובים רבים.

פורים דיליה

ואם נשכיל ונדע כי קיים יצר הרע ייחודי המתגבר דוקא בערב שבת, נדע גם להתגבר עליו ולעמוד כנגדו בפרץ על ידי שנכין בנפשנו הכנה ראויה ליום הזה בגדר מה שכתוב במשלי (משלי כד, ו): "בתחבולות תעשה לך מלחמה".

סיבה נוספת להתגברות היצר: ידוע שמאמר חז"ל "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו" (מס' סוכה דף נב.) נאמר גם על זמנים גדולים ונשגבים, ואכן עינינו רואות שהיצר הרע מתגבר להפריע לאדם דוקא בזמנים היותר מסוגלים לזכות ברוחניות. ואין ספק שיום השישי - "ערב שבת" הוא יום מיוחד מאוד, הוא היום שדרכו האדם נכנס לתוך קדושת השבת או ח"ו נופל מקדושת השבת, כי המפתח לזכות לקדושת השבת, היא מידת ההכנה בערב שבת.

גורם נוסף ליצר הרע המפעם באדם להרפות ידיו בערב שבת: כח ההרגל, עצם העובדה שהתרגלנו כי השבת מופיעה עלינו כל שבוע ושבוע, הדבר גורם לנו למידת מה של זלזול בערכה, ועל כן אנו נוטים לא להתאמץ ולטרוח למענה כראוי.

ועל כן צריכים אנו לאזור אומץ ולשנס מותניים למען השבת, וללחום לשרש מקרבנו את ההרגל הגרוע הלזה.

"כמה חביבין מצוות על ישראל"...

הגמרא במסכת שבת (דף לג:) מספרת על התנאים רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר זצ"ל: כאשר הם יצאו מהמערה ראו אנשים שהיו חורשים וזורעים, אמר רשב"י מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?! כל מקום שנותנים בו עיניהן מיד נשרף, יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם חזרו למערתכם...

לאחר שיצאו שוב מהמערה היה זה ערב שבת, והם הבחינו בזקן אחד שרץ בבין השמשות ובידיו שני בדי הדס. שאלוהו: אלו למה לך? אמר

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

להם: לכבוד שבת. שאלוהו מדוע לא די בהדס אחד? אמר להם: אחד כנגד "זכור" ואחד כנגד "שמור", "אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצוות על ישראל, יתיב דעתייהו".

והקשה על זה מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א (עיין אילת השחר במדבר עמוד קצא), ממה התפעלו כל כך רבי שמעון בר יוחאי זצ"ל ורבי אלעזר בנו זצ"ל מאותו זקן, וכי לא ראו בני אדם עוסקים במצוות? מה מיוחד כל כך במעשה זה עד שהוא הצליח לגרום להם ליישוב הדעת?...?

ותירץ הגאון בעל האילת השחר שליט"א: האחרים עשו את המצוות המוטלות עליהם ותו לא, ולא ניכר היה בהם שחיבבו את המצוות. אבל זקן זה לקח מדעת עצמו שני הדסים, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. ומי אמר לו לעשות כן? ובהכרח הרעיון והמחשבה נולדו בו מתוך שמצות שבת חביבה עליו ביותר, ולכן הטריח את עצמו לעשות מעבר לחובתו לכבוד קדושתה של השבת.

רשב"י ובנו זצ"ל הבהינו בקדושה הנשפעת מכוח ההכנות לשבת!

המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א הוסיף נופך על הדברים בנוסח שונה במקצת על פי מה שנתבאר לעיל:

ההכנות לכבוד שבת הם אלו המפיקות מן הכח אל הפועל את כל ההשפעות הטובות של שבת קודש. ולכן כאשר נוכחו לדעת כי אותו זקן עוסק בהכנות אלו יותר מהרגילות והינו טורח ומתייגע לכבוד השבת, שהרי לא הסתפק בבד אחד של הדסים אלא נטל שנים, וכן היה "רץ" לכבוד שבת. ואם קיימים אנשים מעין אלו אשר טורחים ודואגים בהכנות לקראת השבת, ודאי שהשפעת השבת וברכותיה מתרבים על ידי כך.

זה מה שרשב"י ובנו זצ"ל ראו בעיני קודשם, ועל ידי זה נתיישרה דעתם!

פורים דיליה

הנזהר בהכנות לשבת קודש - ניצול מחבלי משיח!

ובנותן טעם להביא חידוש נפלא מפרי עטו של האדמו"ר מסאטמר הגאון רבי יואל טייטלבוים זצ"ל (עי' דברי יואל סוכות עמ' רצג) בענין החשיבות העצומה של ההכנה לשבת קודש, ותמצית דבריו: הנזהר בזה ניצל מחבלי משיח ומשאר פורענויות!

איתא בגמרא במסכת שבת (דף קיח.): "אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המקיים שלוש סעודות בשבת ניצול משלוש פורענויות - מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג".

ויש לעיין מדוע בזכות קיום מצוה זו הוא זוכה להינצל מפורענויות אלו - מהי ה"מידה כנגד מידה" שבדבר. עוד יש לדקדק בלשון "כל המקיים", לכאורה ראוי יותר לכתוב "כל האוכל" או "כל הסועד"??...

וביאר שם הדברי יואל זצ"ל: הנה ידוע כי ימות המשיח נקראים בחינת שבת, שהרי לעתיד באלף השביעי יהיה "יום שכולו שבת", ועיקר פורענות "חבלי משיח" היא באלף הששי שהוא בבחינת "ערב שבת" - ובשנים אלו נעשית ההכנה ליום שכולו שבת.

ומעתה אפשר לפרש מה שאמרו חז"ל - "כל המקיים שלוש סעודות בשבת", שאין כוונתם למי שאוכל את ג' הסעודות בשבת אלא על מי שמכין אותם מערב שבת על מנת שיוכל לקיים בשבת. וזהו שאמרו כל "המקיים" שלוש סעודות בשבת, היינו שעזב בערב שבת מבעוד יום את כל עסקיו ופנה להכין את צרכי שבת על מנת שיוכל לקיים ג' סעודות בשבת, ונמצא כי במעשיו אלו הוא ממשיך את קדושת השבת גם על ערב השבת.

ומפני שהינו עושה גם את ערב השבת לבחינת שבת, לכן מודדין לו מידה כנגד מידה, שגם האלף הששי - זמן ה"חבלי משיח" שהוא בבחינת

השיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

ערב שבת, יהיה עבורו בבחינת שבת - יום שכולו שבת וכך יזכה להינצל מכל הפורענויות!

נפלא!

ההכנה לשבת - מצוה דאורייתא!

והנה בענין מצות ההכנה לשבת יש דבר מרתק:

ביום השבת עצמו לא מצינו מצוה על האדם לעמול ולטרוח בכדי להשיג את קדושת היום, ואילו לפני השבת מצינו מצוה מיוחדת לעשות פעולות על מנת לזכות להידבק בקדושת השבת, והיא מצות ההכנה לשבת.

ואף שההכנה למצוות באופן כללי היא יסוד גדול בעבודת השם, מכל מקום לא מצינו מצות הכנה למצוות מפורשת בתורה כי אם בשבת, כדכתיב (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביא". ויש כמה שיטות בראשונים שמדובר בחיוב מדאורייתא, וכפי שהביא הביאור הלכה בריש סימן ר"נ.

ויש להבין מדוע אכן שונה היא מצות שבת משאר מצוות התורה?

רק בערב שבת - ההכנה עצמה היא המצוה!

ויש לומר בזה: הנה בכל המצוות, באמצעות קיום המצוה האדם מקדש את עצמו - את רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ונמצא שההכנה לקיום המצוה משמשת כ"היכי תימצי" להשיג את הקדושה הנשפעת בו על ידי המצוה. מה שאין כן יום השבת, שהיום בעצמו קדוש הוא מכל הזמנים, לפי שהקב"ה משרה בו את שכינתו, ולכן בשבת אין לנו כל עבודה כי עיצומו של יום השבת מערה עלינו רוח קדושה ממרומים, ועבודת האדם אינה אלא להכין עצמו מבעוד מועד להיות כלי ראוי לקבל את אותה הקדושה.

ועל כן ההכנות לשבת קודש אינן רק בגדר "היכי תמצי" להשיג את קדושת השבת, אלא פעולות אלו הם בעצמם ה"מצוה" והם המשפיעות עלינו את קדושת השבת.

פורים דיליה

והוסיף המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א: מי שאינו טורח להכין את עצמו בערב שבת, ודאי יחסר לו בקבלת הקדושה של יום השבת.

ואפשר לרמוז ענין זה בעובדה שאנו פותחים את קידוש ליל השבת עם שתי התיבות: "יום הששי", ולכאורה מדוע מקדימים זאת לפסוקי "ויכולו" שהם הציין לתחילתו של היום השביעי. אלא הדבר בא לרמוז לנו על החובה להתכונן בערב שבת, ועל ידי זה נוכל לקבל כיאות את קדושת השבת. ועל כן האופן להגיע ל"ויכולו" הוא אך ורק על ידי "יום הששי"!

במה היה עסוק משה רבינו ע"ה ביום ששי קודם קבלת התורה?...

ויש לדעת שמצות ההכנה לקראת יום שבת קודש מוטלת על כולם - בין על פשוטי עם ובין על גדולי עולם.

דהנה מצינו בגמרא במסכת שבת (דף פח.) שכאשר משה רבינו ע"ה הוצרך לעלות להר סיני על מנת לקבל את התורה לא עלה ביום ששי, מפני שלא היה לו פנאי. והקשתה הגמרא מדוע לא היה לו למשה רבינו ע"ה פנאי לעלות לקבל את התורה? אלו "טרדות" יש לו שמחמתם אין לו פנאי לקבל את התורה? משיבה הגמרא: משום שהיה טרוד ב"טורח שבת".

ונתבונן בזה מעט: התורה הלוא היא תכלית בריאת העולם, וכל קיום הבריאה תלוי בקבלתה כמבואר בחז"ל. הכל כבר מוכן ליום הגדול של קבלת התורה וכולם חונים תחת ההר כאיש אחד בלב אחד. והנה מגיע לו יום הששי ומשה רבינו ע"ה נשאר במחנה ואינו עולה להר, ומדוע הכל מתעכב? כי לא היה לו פנאי משום טורח שבת!

והדברים מבהילים!

במצות ההכנה - "מצוה בו יותר מבשלוהו"!

וכך מספרת הגמרא במסכת שבת (דף קט.) על אמוראים רבים שהיו טורחים בגופם בהכנות לכבוד השבת. וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' רנ סעיף

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

א), וז"ל: "ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל להכין בעצמו דבר לצרכי שבת כדי לכבדו. רב חסדא היה מחתך הירק דק דק, ורבה ורב יוסף היו מבקעים עצים, ורב זירא היה מדליק האש, ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול. ומהם ילמד כל אדם ולא יאמר: לא אפגום כבודי כי זהו כבודו שמכבד השבת".

והקשה החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (ס"ק ג): "להכין לעצמו - דמצות כבוד שבת מוטל על כל אדם וכדכתיב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד", ומצוה בו יותר מבשלוcho".

והקשה החפץ חיים זצ"ל בשער הציון (ס"ק ט): מדוע אומרים בזה "מצוה בו יותר מבשלוcho", הרי קיי"ל (במס' מו"ק דף ט:): מצוה שיכול לעשות על ידי אחרים אין מבטלים עבודה תלמוד תורה אפילו לזמן מועט, והכא הרי יכול לעשות על ידי שליח, כי יכול לצוות לבני ביתו או לשפחותיו ועבדיו שהם אלו שיערכו את הקניות, וידאגו לנקיון הבית וכיו"ב.

ותירץ בשער הציון: הכלל "מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים אין מבטלים תלמוד תורה עבודה" נאמר דוקא במצוה שאינה מוטלת על גופו, כגון: לגמול חסד עם אדם במקום שאחר יוכל לעשות זאת - לא יפסיק לצורך כך מלימודו. מה שאין כן במצות ההכנה לשבת שהיא מוטלת כחובה גמורה על גופו וממילא בזה אומרים: "מצוה בו יותר מבשלוcho".

חומר עונשו של מי שאינו עוסק בהכנות לשבת

ומי שאינו עוסק כלל בהכנות לכבוד שבת עונשו חמור מאוד.

ונעתיק בזה מעשה נורא המובא בספר חסידים (אות קכ"ב) וז"ל: "מעשה באשה אחת שהיתה טוה בערב שבת, ולא היתה עוסקת בצרכי שבת כראוי, ומתה. ראה אחד בחלום שהיו שורפים עיניה וידיה בנעורת של פשתן, שאל למה דינה כך? השיבו לו מפני שהיתה עוסקת בערב שבת בפשתן, ולא היתה עוסקת בצרכי שבת".

נורא!

הנהגתו של החזון איש זצ"ל

גם גדולי הדורות בכל הזמנים נהגו כן, וטרחו בגופם בהכנות השונות לבואה של שבת המלכה:

מובא בספר מרבה חיים בשם הגאון רבי חיים ברים זצ"ל: הגאון זצ"ל סיפר ששמע מהחזון איש זצ"ל בערוב ימיו כיצד התבטא בערגה על ימים מקדם, על אותם ערבי שבתות בהם עמד בתור יחד עם כל האנשים בחנות לממכר יינות, על מנת לקנות יין לקידוש. ופוק חזי גברא רבה דכוותיה, אשר כל רגעיו ושעותיו היו מסורים כליל לתורה ועבודת ה', ואף על פי כן נכספה נפשו להכנה דרבה בגופו לקראת בואה של השבת.

הנהגתו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל

בספר תורה יבקשו מפיחו מסופר על הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל:

בתקופה הראשונה לבואו של רבינו זצ"ל לגרודנה התאכסן בבית משפחת הרה"ג רבי משה שמעון סובול זצ"ל. בערב שבת הוא ביקש לעשות דבר מה לכבוד שבת קודש. בעלת הבית מרת בלומה ע"ה שאלה את ראש הישיבה זצ"ל מה הוא מעוניין לעשות? אמר לה: היות ואני רואה שביתכם משופע בעציצים ופרחים אני אשקה אותם ואנגב מהם את האבק לכבוד שבת קודש. וכך עשה במשך כל התקופה שהתארח בביתם...

הסטייפלר זצ"ל נהג לכבד את הבית בעצמו לכבוד שבת

וכן מסופר גם על הסטייפלר זצ"ל (ספר תולדות יעקב): מנהגו היה בערב שבת לטאטא את הבית לכבוד שבת. כאשר נכנסו אנשים לביתו בשאלה, היה משיב ולא הניח את המטאטא מידו.

ואכן סיפורים רבים ישנם על הגדולים זצ"ל שהיו מכינים בעצמם דבר מה לכבוד שבת.

חשיבות ההכנה לקראת יום שבת קודש

"חסרה לי האוירה של ערב שבת"...

אין ספק שכיום חסר לנו רבות בנושא זה של ההכנה לשבת, וכפי שהתאונן פעם הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל: מה שחסר לי ביותר משנותיי באירופה הוא האוירה המיוחדת ששררה שם בערב שבת.

על דרך זה אמר גם הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל: "באמריקה הצלחנו להחזיר את עטרת השבת ליושנה, אבל עדיין לא הצלחנו לעשות זאת גם לערב שבת".

"לקראת שבת לכו ונלכה" - כי ההכנה היא מקור הברכה!

לסיום נביא דיוק נפלא מאת המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א:

לפי מה שנתבאר, ההכנה לשבת היא עבודת השם ממש והיא אשר משפיעה משפע הברכה של שבת ליום השישי ולכל ימות השבוע שאחריה.

יתכן לומר כן בכונתו של רבי שלמה אלקבץ זצ"ל בפיוט לך דודי. "לקראת שבת לכו ונלכה" - כלומר נעשה הכנות לקבל את השבת, "כי היא" - היינו ההכנה עצמה, "מקור הברכה" - כי מידת הברכה היא כפי ההכנה.

ה' יעזור שנזכה כולנו להתכונן לשבת קודש כראוי, ולהשפיע ממרום שפע של ברכה וקדושה גם אל תוך ימי החולין.

ההכנות לקראת שבת קודש

פתח דבר:

כבר עסקנו בעבר בחשיבות הגדולה של הכנותיו של כל בר ישראל לקראת בואה של שבת קודש, וידוע כי כל ההשפעה הנמשכת מהשבת - מקור הברכה, תלויה בהכנות שעושים לכבודה ומקדמים את בואה. כך גם הנשמה היתירה לה זוכה האדם בכל שבת ושבת היא בזכות ה"והכינו את אשר יביאו" - הטרחה בגוף וההשקעה בממון.

במאמר הבא נרד לפרטיה ודקדוקיה של ההכנה הנדרשת, וכך יתבארו כמה יסודות חשובים מעיקרי היהדות!

בואו ונצא - כאדם המקבל פני מלך

הגמרא במסכת בבא קמא (דף לב.) קובעת שהמזיק את חבירו תוך כדי ריצה ברשות הרבים, אם הדבר אירע בערב שבת בין השמשות - פטור מפני שרץ ברשות, ומבאר הגמרא: "בערב שבת מאי ברשות איכא? כדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא", ואמרי לה: "לקראת שבת כלה מלכתא". רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר: "בואי כלה בואי כלה". ומפרש רש"י זצ"ל: "בואו ונצא - כאדם המקבל פני המלך". והאור זרוע זצ"ל מוסיף בה דברים בשם רש"י זצ"ל: "כאדם המקבל פני מלך כן צריך אדם לרוץ ולתקן כל צרכי שבת".

הגאון רבי יצחק אייזיק שר זצ"ל בספרו לקט שיחות מוסר (ח"א עמ' תיד)

פורים דיליה

מלמדנו לקח בהבנת הדברים: חכמינו זצ"ל קבעו שבערב שבת על כל אחד לחיות מתוך הרגשה כנה שעוסק הוא בקבלת פני מלך מלכי המלכים, וכתוצאה מכך הוא אף עלול לרוץ ברחובה של עיר ריצה מבוהלת אשר עשויה לפגוע בעוברי אורח!

והדברים הם כפשוטם, וכמו שכתב החיי אדם זצ"ל (כלל א' ס"ה) והובאו דבריו במשנ"ב (ס"ק ג) וז"ל: "וידמה בדעתו כאילו יבא אליו להתאכסן מלך בשר ודם, כמה היה מכבד הבית ומציע המטות, וכל שכן שבת מלכתא".

כאשר נכיר ונפנים כי ההכנה לקראת בואה של השבת כמוה כהכנה לקראת קבלת פני מלך, אין ספק שהמעשים והמחשבות הכרוכים באותה הכנה ייעשו בזריזות יתירה ומתוך מחשבה וכוונה ראויה.

ונפרט כמה דוגמאות בעזה"ת:

המתנה וציפייה לבואה של השבת

כותב האור החיים הקדוש זצ"ל על הפסוק (שמות לא, טז): "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם" וז"ל: "עוד ירצה על דרך אומרו (בראשית לז, יא): "ואביו שמר את הדבר" - פירוש ממתין ומצפה מתי יבא. והכונה בזה לצוות שלא יהיה השבת דבר טורח לצד מניעת מלאכת הרצון ומצוא החפץ, אלא צריכים לשמוח בו בשלימות הרצון והחפץ בדבר. ותמיד יהיה ממתין ומצפה מתי יבא".

ואכן כך סיפרו על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל: באמצע השבוע כבר היה שואל "מתי שבת"? הדבר נבע מגודל השתוקקותו וערגתו לבואה של השבת!

יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי

ועל זו הדרך יש להבין את דברי הגמרא במסכת שבת (דף ק"ח): "וא"ר יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי". ופרש"י

זצ"ל וז"ל: "מפני שהיא (טבריה) עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשכה, וממוציאי שבת בצפורי שיושבת בראש ההר ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול ומאחרין לצאת".

הר"י מגאש זצ"ל (שו"ת סי' מה) מפרש את הדברים: טבריה וציפורי בתחום שבת אחד היו, ולכן נהגו חלק מהאנשים שבכניסת השבת היו בטבריה וכך קיבלו את השבת לפני כל השאר, ולקראת צאתה של השבת הלכו לצפורי על מנת לאחר את צאתה. על אותם אלו התבטא רבי יוסי והשתוקק שחלקו יהיה עמהם!

זכור את יום השבת - בפה ובלב

בפרשת יתרו (שמות כ, ח) נאמר: "זכור את יום השבת לקדשו", ובמכילתא דרשו: "זכור את יום השבת לקדשו - תהא זוכרו מאחד בשבת, שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת. רבי יצחק אומר: לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת" (ברייטא זו הזכרה ברמב"ן ובאבן עזרא שם, וכן בריטב"א ר"ה דף ג.).

ונביא את לשונו של בעל החרדים זצ"ל (פ"ט אות ל"ג) שכתב בענין זה וז"ל:

"כתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו" בדברות אחרונות, ובראשונות כתיב "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ, ח), ואמרו רז"ל: "זכור ושמור בדבור אחד נאמרו", וכתב הרמב"ן זצ"ל מתיבת "לקדשו" למדו רז"ל מצות עשה אחת מתרי"ג והיא אמירת קידוש בשבת, אבל עיקרו של פסוק מיירי בכל הימים לזכור את יום השבת בלב ובפה כדי שתהיה האמנת חידוש העולם בלבנו עדי עד, ולכך לא יהיה זו זכרון השבת ממנו. וכשנמנה הימים לא נמנה כגויים לוני"ש מארטי"ש מיירקולי"ש, אלא אחד בשבת שני בשבת שלישי בשבת וכו' כדאיתא במכילתא, וכן כל כיוצא בזה באופן שלא ימוש מפיו בכל יום זכרון השבת".

פורים דיליה

המבואר בזה שישנה מצוה מיוחדת מן התורה לזכור ולהזכיר את השבת בפה במשך כל ימי השבוע. ולכן עלינו לתת את לבנו לכך כל יום בתפילה קודם אמירת שיר של יום כאשר מזכירים "היום יום אחד בשבת קודש", לזכור ולכוון לצאת ידי מצוה דאורייתא של "לזכור את יום השבת בכל יום". כי מי שאינו נותן את דעתו מפסיד את קיום המצוה שהרי "מצוות צריכות כוונה".

ההכנה לבואה של הכלה והמלכה

בוא וראה מה שכתב רבינו יהודה החסיד זצ"ל בספר חסידים (סי' קמט):
"מאד מאד יש לו לאדם להיות זריז לתקן צרכי שבת, ומהיר וזריז כאדם אשר שמע כי המלכה באה ונתאכסנה בביתו או הכלה וכל בני חבורתה באים אל ביתו מה הוא עושה? שמח שמחה גדולה ואומר: כמה עושין לי כבוד גדול אשר באו בצל קורתך, אומר לעבדיו: תקנו הבית ופנו אותו וכבדו אותו ותקנו המטות מפני כבוד הבאה ואני אלך לקנות להם בשר ודגים מה שאוכל להשיג לכבודם, הוא עצמו טורח בתיקון מאכל אפילו היו לו אלף עבדים. ומי לנו גדול משבת שהיא כלה ומלכה והיא קרואה ענוגה על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח להיות בעל הבית עצמו מתקן אפילו היו לו מאה עבדים, כרבא דמלח שבוטא".

הכנה לשבת - בתחילת היום

וזה לשון מרן זצ"ל בשו"ע (סי' רנ"א): "ישכים בבוקר ביום הששי להכין צרכי שבת. ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת". וכתב במשנ"ב (סק"א): "דכתיב: 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו' וגומר הכנה דומיא דהבאה, והבאת המן הלא היתה לאלתר בבקר דכתיב: 'וילקטו אותו בבקר בבקר', אף הכנה על שבת תהיה מיד בבקר והיינו מיד אחר ק"ש ותפלה".

ולכן ראוי להקפיד להכין דבר מה לכבוד שבת מיד לאחר התפילה. דוגמא לדבר: הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל נהג שמיד בתום התפילה

נטל מברשת וניקה את כובעו באומרו שישי להתעסק בצרכי שבת מיד אחרי התפילה.

זריזין מקדימים

נדגיש: למרות שמלשון השו"ע "ישכים ביום שישי בבוקר להכין צרכי שבת". וזאת על סמך הפסוק "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו", נראה שישי לערוך את הקניות החל מבוקר יום שישי - הדברים אמורים רק במוצרים אשר במידה ויירכשו קודם לכן ישנו חשש שיתקלקלו או יתייבשו, אך אם אין חשש כזה בודאי ראוי להזדרז ולקנותם במהלך השבוע עוד קודם לכן, והדבר מפורש בפוסקים.

ונביא את לשון השל"ה הקדוש זצ"ל בסידורו (עמ' קנה): "ונראה דזהו דוקא בענייני מאכלים שהם יותר טובים ומוטעמים לאכול אם קונה אותם מערב שבת, כענין שהתירו אוכל נפש ביו"ט, אבל ענינים שהם טובים ומתוקנים ויפים כשקונה אותם קודם ערב שבת כמו בערב שבת, אז אדרבה זריזין מקדימין".

אפשר שיסוד הדברים נמצא בברייתא ערוכה במסכת ביצה (דף טז): "תניא: אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים שנאמר (תהלים סח, כ): "ברוך ה' יום יום".

מבואר אפוא שלדעת שמאי הזקן יש לקנות את צרכי השבת כבר מיום ראשון עבור השבת שתבוא. וגם הלל הזקן לא נחלק עליו שישי לדאוג לכך כבר מראשית השבוע אלא שהיה סומך ובטוח על הקב"ה שלא יסיר מעמו חסדו ויזמין לו בערב שבת נאה הימנה.

מעשה נורא עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל

מעשה נורא (עי' ספר מקדשי שביעי עמ' לג) התרחש עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל:

פורים דיליה

בשלהי חודש תשרי תשכ"ג בעיצומה של תפילת שחרית, התעלף ראש ישיבת לייקוואוד רבינו הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל. למחרת הועבר ספר התורה החי אל בית החולים, וכעבור עשרה ימים החליטו צוות הרופאים כי הוא זקוק בדחיפות לניתוח מסובך וקשה.

ועידת רופאים שהתכנסה ודנה בהכנות לניתוח נתנה הוראה חד משמעית: אין לו לרב להכניס שום דבר מאכל לתוך פיו, אפילו לא טיפת משקה כל שהיא! מעתה יקבל נוזלים רק דרך הוריד עד לאחר הניתוח שיתקיים לאחר כמה ימים.

מיותר לציין כי היובש בפה היה נורא שאין לתאר! לשונו של ראש הישיבה נסתכסכה בין שיניו והתנועעה בכבדות, הרופאים בתוקף עומדים על כך שאין להכניס לתוך פיו אפילו שלפוחית קרח קטנה.

הדיבור נעשה קשה ביותר, והצמא כבד מנשוא בבחינת "תדבק לשוני לחיכי..." הייסורים הללו נוקבים ויורדים עד דכדוכה של נפש, הצמא איום ונורא ומקיף את כל הנימים שבגוף, השפתיים משוועות למעט מים...

ההשתדלויות לא נשאו פרי, וגם טיפת מים אחת לא נזדלפה בין שפתיו, הרופאים ממאנים.

ביום רביעי באותו השבוע, רופא אחד נתן את הסכמתו לכך שיגישו לרבי אהרן זצ"ל מקל קטן עם סוכריה בראשו - קמצוץ זעיר של לחות, ירווח לו קימעה מן היובש המכלה כל חלקה טובה בגופו.

נתאר לעצמנו את האושר אשר ננסך בתלמיד שהיה באותה "משמרת" שבה הסכים הרופא לבקשתו של ראש הישיבה זצ"ל להפחית מצריבת הפה. עתה יפתח רבי אהרן את שפתיו הצחיחות ו... ירווח לו! - סבר התלמיד.

רבי אהרן זצ"ל - סיפר לימים אותו תלמיד - הרהר! לרגע חשב אולי מהרהר הוא באיזו שהיא סברה... הסוכריה מושטת לפניו והוא, ראש הישיבה זצ"ל, מהפך במחשבתו רגע קטן ומפטיר:

"אשמור זאת לכבוד שבת". הדיבור קשה עליו, אבל הדברים נאמרו
בבהירות - "אשמור זאת לכבוד שבת"!!!

הרי לנו כי הגר"א קוטלר זצ"ל קיים מצוה זו למרות שהדבר היה כרוך
בצער גדול ובפיקוח נפש של ממש!

ובאמת יש להזכיר את הנכתב בפוסקים: "מיום רביעי ואילך ימי השבוע
כבר משתייכים לשבת הבאה ולכן יש להזדרז מאותו הזמן בהכנות לקראת
השבת הממששת ובאה".

אמירת "לכבוד שבת קודש"

ידוע בשער בת רבים לשון המגן אברהם זצ"ל (סי' רנ סק"א) בשם כתבי
האריז"ל: ויאמר על כל דבר שקונה "זהו לכבוד שבת". וביאר שם במחצית
השקל על אתר שבאמצעות הדיבור תחול קדושת שבת על אותו דבר, כי
הדיבור באדם לא דבר ריק הוא. ובמשנ"ב (ס"ק ב) כתב בזה"ל: "וטוב שיאמר
על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת כי הדיבור הוא פועל הרבה בקדושה".

שינה בערב שבת

ראוי להעלות על הכתב נושא אשר אנשים רבים אינם מייחסים לו את
החשיבות הנדרשת - הענין של "שינה בערב שבת". אומנם החסידים נוהגים
בזה זהירות וקפידה מיוחדת לישון מעט בערב שבת, אך בשאר חלקי
הציבור הדבר נפוץ פחות...

כי הרי בנוהג שבעולם שמי שמצפה לו אירוע מתוכנן בלילה, הוא נח
קמעא ביום בכדי שיוכל להיות ערני ורגוע בלילה, כמו כן בערב שבועות
או בערב פסח כולם מבינים שיש להתכונן לפני בוא הלילה במנוחה נכונה.
כך גם מי שיתבונן ויראה את החשיבות של סעודת ליל השבת יגיע למסקנה
המתבקשת - לישון מעט בערב שבת.

ומובא בשם המגיד ממעזריטש זצ"ל שאמר: תמוה בעיני מדוע לא כתוב
בתורה שבכתב שיש לישון בערב שבת. יש האומרים בשמו שתמה מדוע

פורים דיליה

לא נכתב כן בעשרת הדברות! אך כבר יש אשר המליצו על כך: אכן הדברים מפורשים בתורה שבכתב, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות טז, ה): "והכינו את אשר יביאו" - וברור שחלק מההכנה הראויה - לנוח ולצבור כח לקראת השבת!

"טועמיה חיים זכו"

מה נכון וראוי להקפיד לקיים את מנהג "טעימת התבשילים" שגם הוא חלק מההכנה הראויה לקראתה של השבת.

כתב החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (שם ס"ק ב'): "מצוה לטעום מכל תבשיל בערב שבת כדי לתקנו יפה". ומביא עוד מספר שלחן שלמה שכתב: הטעימה בשבת מכל מין בודאי היא מצוה ורמז לזה: "טועמיה חיים זכו". ובספר משנת חסידים כתב שיש בזה גם סגולה לאריכות ימים. ורמז מנוסח תפילת מוסף "טועמיה חיים זכו" - כלומר שמי הטועם מתבשילי השבת בערב שבת, "חיים זכו" - זוכה לאריכות ימים!

הקניות לשבת

איתא בגמרא במסכת ביצה (דף טז): "תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד לראש השנה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט".

המאמין באמונה תמימה בדברי חז"ל הללו אין ספק כי הקניות לשבת אצלו ייערכו מתוך גישה שונה לחלוטין מהקניות של אמצע השבוע.

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל בעת שערך בעצמו את הקניות לכבוד שבת קודש, כאשר נכנס לחנות נהג לומר למלויו: "זכרו: החנות עתה כולה שלכם!" "היום הכל בחינם!" את הגישה הזו הקפיד להנחיל גם לילדיו כאשר נשלחו הם לערוך את הקניות, וכך אמר להם: "מחלקים עתה ממתקים במכולת בחינם!" "יכולים אתם ללכת ולקנות כאוות נפשכם לכבוד שבת!"

הוא נימק את מעשיו בפשטות: כתוב מפורשות בגמרא שכל מזונותיו של אדם קצובים לו חוץ מהוצאות שבת ויו"ט!

תיקון הנרות והברקת הפמוטות

מה נאה המנהג לעסוק בערב שבת בהטבת הנרות ואף בניקוי והברקת הפמוטות לכבוד שבת קודש, כי מכבודה של שבת הוא אור מתוקן בכלי נאה. כך נהג הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל לטכס עצות ותחבולות כיצד ניתן להבריק את הפמוטות בכדי שיזהירו באור יקרות - והכל ממצות כבוד שבת!

ומסופר על כהנא רבא רבינו החפץ חיים זצ"ל שבעצמו תיקן את הנרות לכבוד שבת קודש, בחור משיבת ראדין שאל את הרבנית ע"ה שמא יוכל לעזור לו בהכנת הנרות. הרבנית השיבה: אפילו לי הוא אינו נותן לסייע לו!

הרהורי תשובה בערב שבת

כבר הזכרנו כמה סוגי הכנות שיש לטרוח בערב שבת, אם על ידי קניית דברים לכבוד שבת, הכנת הנרות והפמוטים, להזכיר בפה את השבת ולהמתין לה וכיו"ב, אך חשוב להקפיד על הנהגה נוספת המיוחדת לערב שבת.

כתוב במשנה ברורה (סי' ר"נ סק"ג): "כתבו הספרים: יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת מקרי כלה מלכתא וכאילו מקבל פני המלך ית"ש, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העוונות".

מדייק המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א - ידוע הוא שהחפץ חיים זצ"ל כתב את הספר משנה ברורה עבור כל אחד ואחד מפשרי העם ולא רק עבור אנשים גדולים. וכאן כתב במשנ"ב כהלכה פסוקה שיש לפשפש במעשיו בכל ערב שבת, והסיבה לכך שלא מקפידים על כך היא מפני שרוב האנשים עוסקים במלאכה ובהכנות עד קרוב לכניסת השבת ממש ולא נותר זמן להרהר בתשובה.

פורים דיליה

על כן יראה האדם לסיים את ההכנות של שבת בעוד היום גדול על מנת שבסמוך לכניסת השבת יהרהר בתשובה!

יושב בכבוד ראש ומייחל לקבלת פני השבת

דבר נוסף המצריך זמן ומחשבה - דברי הרמב"ם זצ"ל (בה' שבת פ"ל ה"ב):
"איזה הוא כבוד, זה שאמרו חכמים שמצוה על האדם לרחוץ פניו ידו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת, ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך".

ומבואר מדברי הרמב"ם זצ"ל שממצות כבוד שבת יש לשבת בכבוד ראש ולהמתין לבואה של השבת - דבר שלא ניתן לקיים אם עוסקים בהכנות עד לכניסת השבת.

וידוע שמרן הרב מבריסק זצ"ל כל ערב שבת כחצי שעה לפני כניסת השבת נהג לצאת למרפסת ביתו שם ישב רגוע מתוך שלווה ומנוחה, באומרו שהוא "מחכה" לשבת, וכפשטות דברי הרמב"ם זצ"ל.

הגאון רבי אריה לויין זצ"ל לא פתח מכתבים לאחר חצות היום

גדולים רבים בכל הדורות היו נזהרים לא להתעסק בשום דבר ביום שישי שאינו קשור לשבת בכדי שיוכלו להיות פנויים להכנות שבת במעשה דיבור ומחשבה.

מסופר על הגאון רבי אריה לויין זצ"ל שכל המכתבים אשר הגיעו למעונו בערב שבת לאחר חצות היום - לא קרא את תוכנם, וזאת על מנת שלא יטרידוהו מחשבות זרות ודאגות ביום השבת.

החפץ חיים זצ"ל לא יצא מביתו מיום המישי אחרי הצהרים

דרכו של החפץ חיים זצ"ל היתה, שלא לצאת מביתו לנסיעה, כבר ביום חמישי אחרי הצהרים, בגלל השבת המתקרבת!

כיצד זוכים לבן גדול כמו הרמ"א זצ"ל

ומספרים על הגאון רבי ישראל איסרליש זצ"ל, שהיתה לו חנות גדולה ויקרה לממכר מוצרי משי. בערבי שבתות וחגים היה נוהג לסגור את החנות מיד בהגיע חצות היום.

פעם אחת, נתקנא בו השטן והחליט לנסותו. הוא התלבש בדמות שר גדול ונכנס לחנות ובירר לו מהסחורות היקרות ביותר. כשהתחיל לבדוק את טיב הסחורות שלקח, הדבר נמשך זמן רב, ובתוך כך הגיע שעת חצות היום, בו עמד רבי ישראל זצ"ל לסגור את החנות...

הפציר בו השר להמתין לו עד שיגמור את הבדיקה, אבל הוא לא הסכים בשום אופן לשנות ממנהגו. הוא עמד בסרובו והפסיד בגלל זה הרבה כסף, וכיבדוהו מן השמים בעבור זה, בבן קדוש, והוא רבינו הרמ"א זצ"ל מאורן של ישראל!

יה"ר שנוכל להתחזק בכל הענינים הללו ועל ידי זה נזכה לקבל את שבת מלכתא כדבעי, וכך נושפע שפע ברכה משבת מקור הברכה!

הרגיל בנר - הווין ליה בנים תלמידי חכמים

איתא בגמרא שבת (דף כג:): "אמר רב הונא הרגיל בנר - הווין לו בנים תלמידי חכמים". ופירש רש"י זצ"ל: הרגיל בנר - נר של שבת ונר של חנוכה, וז"ל: "דכתיב "כי נר מצוה ותורה אור" - על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה", עכ"ל.

ואכן בדברי הראשונים מצינו שדברי רב הונא נסובים על הדלקת נרות שבת, וז"ל הטור (או"ח סימן רסג): "ויהא זהיר לעשות נר יפה, דאמר רב הונא: הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה הווין ליה בנים תלמידי חכמים". וכן כתב הר"ן זצ"ל שם (י. מדפי הרי"ף), שהרגיל בנר של שבת - זוכה על ידי זה לבנים תלמידי חכמים. וכן פירש גם רבינו בחיי זצ"ל בפירושו על התורה (שמות יט, ג).

מדוע דוקא "הרגיל בנר" זוכה?

ובאמת יש להבין מדוע ולמה - המקיים מצוה זו של הדלקת נר שבת זוכה לדבר שכולם שואפים ומתפללים אליו - בנים תלמידי חכמים. וכי מה מיוחד במצוה זו שאין יסודה אלא מדברי קבלה יותר משאר רמ"ח מצוות שחיובן מן התורה?

ועוד יש להעיר, ובעצם כך הקשה בעל השבות יעקב זצ"ל (בספרו עיון יעקב בשבת שם) על דברי הגמרא הנ"ל: לכאורה עכשיו בזמן הזה דכולי עלמא

פורים דיליה

רגילים בנר של שבת וחנוכה, ואם כן היו צריכים כולם לזכות לבנים תלמידי חכמים, והרי חזינן דלאו הכי הוא...

ולכן נראה לומר בכונת מימרא דרב הונא: אין סגולה זו מתקיימת במי שמדליק נרות שבת גרידא כמצות אנשים מלומדה, אלא דוקא באותו אדם אשר יבין ויתבונן מה "טמון" במצות ההדלקה של נרות שבת ואף יקיים את הלימוד המעשי מכך, ואם ידע ויבין וישלים זאת בנפשו, אזי יזכה בלי ספק בעזה"ת - לבנים ובני בנים תלמידי חכמים.

במאמר הבא נראה אפוא להעמיד שלושה מהלכים ודגשים שונים בבנין דברי הגמרא אשר בכל אחד מהם מונח לימוד גדול עבורינו.

"הרגיל בנר" - דולק בביתו נר בלילה ללימוד תורה

נפתח עם ביאורו של בעל העיון יעקב זצ"ל (המופיע בספר עין יעקב בשבת שם) וכפירושו כתבו כמה מפרשים, וז"ל: "ואי לא דמסתפינא הייתי אומר דקאי הרגיל בנר כדי שבני ביתו יהיו יכולין ללמוד בלילה אצל הנר, הו"ל בנים תלמידי חכמים", והיינו ש"הרגיל בנרות" - כלומר שתמיד יש נרות הדלוקים בבית וכך יוכלו בני ביתו לזכות ללמוד בלילה, ורק הלומדים בלילות יזכו לכתרה של תורה ולבנים תלמידי חכמים.

ונבאר מעט ענין זה:

ידועים דברי הרמב"ם זצ"ל בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ג) ונצטט את לשונו: "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחד מהם בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה".

ובהלכה י"ב כתב הרמב"ם זצ"ל: "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא

במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שנת לעיניו לעפעפיו תנומה".

מבואר מדבריו שמי שרוצה לגדול בתורה ולזכות לכתרה של תורה צריך ללמוד בלילות ולא יתן שינה לעיניו!

הרוצה להיות "כתית למאור" צריך "להעלות נר תמיד"!

וכבר הוכיח בספר טיב התחזקות (עמ' תפד): עיקר זכיית האדם לאור התורה הוא באמצעות הקדשת לילותיו ללימוד התורה, והביא רמז לזה מהפסוק בפרשת תצוה (שמות כז, ב): "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד", הכונה היא - מי שרוצה להיות בבחינת "כתית למאור", דהיינו לזכות להאיר באור התורה, צריך "להעלות נר תמיד" - כלומר, יעסוק בתורה בלילות באמצעות נרות דולקים. ויעשה זאת על דרך דברי רש"י זצ"ל שם: "תמיד" - בכל לילה ולילה.

וחז"ל במקומות רבים עמדו על החשיבות העצומה של לימוד התורה בלילות ונציין את חלקם:

ידועים דברי הגמרא במסכת מנחות (דף קי): "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות" - מאי בלילות? אמר רבי יוחנן: אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה".

ובמסכת תמיד (דף לב): איתא: "תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר (איכה ב, יט): "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה'".

"ממרחק תביא לחמה" בזכות "ותקם בעוד לילה"

ובספר חסידים (סימן שט) מבאר את הפסוק במשלי (לא, יד): "ממרחק תביא לחמה ותקם בעוד לילה" - "ממרחק תביא לחמה" - הוא היודע להביא

פורים דיליה

ראיה ממסכתא למסכתא, ומי גרם? "ותקם בעוד לילה" (שם ט"ו) "לא יכבה בלילה נרה" (שם י"ח) - כל הלילה יושב ועוסק בתורה. "כאניות סוחר", כך הקדוש ברוך הוא מזמין לעוסקים יומם ולילה בתורה כל צרכיהם, כשם שהסוחר שהשעה משחק לו מזמין לו הקדוש ברוך הוא מלאכים הממונים עליו נכנסים בלב אחרים להביא לאותו מקום שזה הסוחר שם, ומכוון לב הסוחר לקנות, ואחר כך מכין לב אחרים לבא שם אצל הסוחר או הסוחר אצלם לקנות, וכל העוסק בתורה תדיר - הקדוש ברוך הוא שולח לו מלאכים מרחוק להביא לו כל צרכיו, לכך נקראת התורה לחם".

"ארבע עשרה שנה לא ישנתי במיטה"...

מן המפורסמות שהרבה גדולי תורה זכו למה שזכו דוקא מכח לימוד התורה בלילות הארוכים, הלימוד התמידי בשעות לא שעות והדרת השינה מעיניהם הם אלו אשר גידלו אותם לענקים בתורה. נציין בזה דוגמא אחת מני רבות:

פעם בא גדול אחד לבקר את מרן החתם סופר זצ"ל, אותו גדול הכין קודם לכן ג' חידושים מהמובחרים שבחידושי - העידית שבעידית, בכדי להרצותם לפני החתם סופר זצ"ל.

כשהציע אותו גדול את חידושו הראשון, הראה לו החתם סופר זצ"ל שכבר כתב כן במילים ספורות בגליון הש"ס שלו. כאשר אמר לו את חידושו השני, שוב הצביע החתם סופר זצ"ל על פנקס חידושי שם נרשמו כבר הדברים. כשאמר הגאון הנ"ל חידוש שלישי מחידושי, קרא החתם סופר זצ"ל לאחד מתלמידיו שהיו בביתו, ואמר לו: אמור לי איך הצעתי והסברתי לפניכם בלימוד השיעור ענין פלוני? השיב התלמיד: כדברים האלה דיבר אדוני רבינו, והיו הדברים ממש כמו שאמר הגאון הנ"ל.

אותו גדול לא יכול היה עוד להתאפק וקרא בהתרגשות: "הרב מפרשבורג אני רואה שהתורה פורחת לתוך מוחכם!"

ענהו החתם סופר זצ"ל: "חס ושלום התורה אינה פורחת להראש, רק ארבע עשרה שנה לא ישנתי במיטה - שבע שנים בפרעשבורג ושבע שנים במאטערסדורף..."

הרי לנו מזה שבכדי לגדול בתורה צריכים להתמיד בלימודה יומם וליל, וכמו שכתוב: (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה". והנמנע מכך אין בידו האפשרות לגדול בתורה!

מהו הקשר בין לימוד תורה בלילה לבנים ת"ח?

אולם עדיין פירוש זה צריך ביאור - אומנם נכון הדבר שאדם הלומד תורה בלילה חוט של חסד משוך עליו וזוכה לגדול בתורה, וניחא שהוא נהפך לתלמיד חכם, אך בגמרא הרי איתא: "הרגיל בנר הזוין ליה בנים תלמידי חכמים" - מדוע אפוא הלומד בלילה זוכה לצאצאים תלמידי חכמים?

אומנם מלשון העיון יעקב שהובא לעיל נראה שטעם הדברים הוא פשוט, והוא מפני שיש להם לבניו את האפשרות ללמוד בלילה אצל הנר ולכן יכולים הם לגדול תלמידי חכמים. אך נראה להטעים בזה טעם נוסף:

דוגמא אישית - יסוד בנין החינוך!

חשבתי שביאור הדברים הוא פשוט. נקדים לזה מה דמטו משמיה דהחתם סופר זצ"ל:

אנו אומרים בכל יום בקריאת שמע: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", ויש לעמוד על הלשון שלכאורה אינו מדוקדק היטב, כי פתח בלשון רבים - "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם", וסיים בלשון יחיד "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" ומאי האי? ועוד יש לשאול הרי הפסוק עוסק בתחילתו בלימוד הבנים - "ולמדתם אותם את בניכם", ובסיומו מתייחס הפסוק בלשון יחיד - לאב ולא לבנים.

פורים דיליה

אמר החתם סופר זצ"ל - נרמז כאן דבר נפלא: אם חפץ אתה בכל לבך שבנך ילמד תורה - צריך גם אתה ללמוד תורה, כי הדוגמא האישית היא הערובה הגדולה ביותר לחינוך מוצלח של הבנים. ולכן אם אתה רוצה שיגדלו בניך לתלמידי חכמים, סוד ההצלחה הוא שיראו אותך לומד בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך ביום ובלילה - בכל מצב! ואז תזכה לבנים תלמידי חכמים!

בענין זה מסופר: פעם בא אדם אחד להרבי מקוצק זצ"ל ואמר לו: אני מאוד רוצה שיהיה לי בן תלמיד חכם... ענה לו הרבי מקוצק זצ"ל אם אתה עצמך לא תלמד תורה כל מה שתשיג הוא שיהיה לך בן שגם הוא ירצה בכל מאודו שיהיה לו בן תלמיד חכם...

הוא אשר אמרנו: יסוד היסודות של החינוך הוא הדוגמא האישית של ההורים.

החשיבות של לימוד תורה בבית - גם לבני תורה

כאן המקום לעורר דבר חשוב מאוד.

הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל עמד פעם על התופעה - פעמים רבות רואים שדוקא בעלי בתים זוכים לבנים תלמידי חכמים, ואילו תלמידי חכמים אינם זוכים לבנים כמותם - מהו פשר הדברים?...

וכך הסביר טעמו של דבר: בעל הבית הצריך לעסוק במשך היום לפרנסתו, כאשר מגיע הוא לביתו בלילה יודע הינו שעדיין לא למד היום תורה ולכן מיד פותח ספר ומתיישב ללמוד, אף שלפעמים נרדם הוא על גבי הספר ואינו רואה ברכה בלימודו - אך הבנים מה הם רואים ומה נחקק בלבם? החשיבות הגדולה שהאב מעניק ללימוד התורה, הדבר משריש בהם אהבת התורה וחשק גדול ללמוד, כך ברבות הימים גדיים נעשים תיישים - ונעשים הם לתלמידי חכמים.

לעומת זאת בבתיהם של אברכים - הלא האב יושב ולמד כל היום בכולל, כשחוזר לביתו לאחר יום מפרך ומייגע של לימוד התורה, לפעמים יקח

לידו איזה עיתון בכדי להתרענן, או יש אשר יתעסק בשאר הנושאים שלא התפנה אליהם במשך היום, ולמרות שילדיו יודעים שהוא למד כל היום בכולל, אבל בעיניהם רואים המה שמלבד התורה יש בו חפץ לדברים אחרים, כך חסירה להם מבחינה מוחשית הדוגמא האישית של האב, ולכן אין כל פלא בכך שלא גדלים הם לתלמידי חכמים.

משום כך ראוי עד מאוד להשתדל להקפיד ללמוד גם בבית - בכדי שהבנים יראו במו עיניהם כיצד האב לומד תורה, וכך יפנימו את המסר וגם ישאפו ללמוד ולגדול לתלמידי חכמים.

הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל: "מעולם לא לימדנו אותם"...

מה נאה לצטט כאן את תשובת הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל כאשר נשאל כיצד חינוך את ילדיו לברך:

"מעולם לא לימדנו אותם" אמר, אלא הם הבחינו כיצד אנו - ההורים, מברכים לפני האכילה ואחריה, ומפני שבאופן טבעי הילדים מחקים את הוריהם בכל הליכותיהם, החלו אף הם לברך.

זהו תוכן המאמר: "הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים" - כי על ידי שהבנים רואים את האב שוקד על תלמודו בשעות הלילה לאור הנר ומדיר הוא שינה מעיניו - יגדלו גם הם עם הרצון והשאיפה ללמוד ולגדול לתלמידי חכמים!

"הרגיל בנר" - דרך חבוב מצוה

דרך נוספת לפרש את דברי הגמרא נראה לומר בהקדם יסוד נוסף אשר גם הוא משמש כאבן דרך לזכות בבנים תלמידי חכמים.

הנה המאירי זצ"ל הוסיף שם דברים בביאור דברי הגמרא: "לעולם יהא אדם זריז לקיים את המצות, ובקלה כבחמורה - שאינו יודע מתן שכרן של מצות, ומכל מקום יהא לבו סמוך שאין השם מקפח שכר כל בריה, ושמתו לשלם מדה כנגד מדה. דרך הערה אמרו: "הרגיל בנר חנוכה" - דרך חבוב

פורים דיליה

מצוה... הויין לו בנים תלמידי חכמים, לקיים עליו "נר מצוה ותורה אור". ובהמשך דבריו: "דרך הערה אמרו, ובאחד מגדוליהם - שראה באחד והיה רגיל בשתי נרות - ר"ל של חנוכה ושל שבת **בהדור ודרך חבוב**, ואמר: גברי רברבי נפקי מהכא, וראה באחד שהיה רגיל באחת **בהידור ובחיבוב**, ואמר גברא רבא נפיק מהכא וכאשר פתר כן היה!"

ונראה שזה המכוון גם בדברי הטור זצ"ל שהובאו לעיל: "ויהא רגיל לעשות נר יפה, דאמר רב הונא: הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה הוויין ליה בנים תלמידי חכמים". והיינו שבאמצעות ההכנה של נר "יפה" - מראים אנו את חשיבות וחיבות המצוה.

מדברי המאירי זצ"ל והטור זצ"ל מבואר שעיקר הנקודה בענין הרגילות בנר - הוא הידור וחיבוב המצוה, והוא הגורם לזכות לבנים עוסקים בתורה ותלמידי חכמים.

מצוה שקיבלו בשמחה - עדיין עושין אותה בשמחה

ובביאור הדברים נראה: ידוע שהדבר שמשפיע ביותר על הבנים - שהם רואים את הוריהם **שמחים** בלימוד התורה וקיום המצוות, זה מה שנותן להם את הרצון והדחף לגדול בדרך התורה והמצוות, כי כאשר מצוות מתקיימות מתוך חיבוב ושמחה יש להם קיום לדורות.

יסוד זה מפורש בדברי הגמרא במסכת שבת (דף קל): "תניא רשב"ג אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה - דכתיב: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" - עדיין עושין אותה בשמחה".

ובאמת כך כתב השל"ה הקדוש: צריך האדם להראות חביבות המצוות בפני ילדיו, שיראו המה כיצד מקיים האב את המצוות בשמחה.

חינוך ל"אשרינו מה טוב חלקנו!"

ידוע: כשנשאל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל הכיצד יתכן שרוב רובם ילדי העלייה הראשונה של יהודי אירופה לאמריקה סרו מדרך התורה

והמצוות רח"ל, הרי הוריהם כשהגיעו לאדמת אמריקה - מסרו את נפשם על שמירת השבת, ולעיתים אף הפסידו את פרנסתם בשביל זה, וכי זו תורה וזו שכרה?

ענה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל אסביר לכם פשר דבר: כאשר אותו אדם אשר פוטר מעבודתו בשל שמירת השבת - היה חוזר לביתו מתפילת השבת, מיד החל להתאונן ולבכות על מר גורלו כיצד הפסיד את פרנסתו בגלל קיום מצות השבת, כך היתה עוברת השבת עליו ועל משפחתו מתוך מרירות וצער על גודל ההפסד - כביכול בגלל קיום המצוות. בצורה כזו לא נותר סיכוי שבניו ירצו לקיים מצוות, כי רק אם ירגישו את השמחה והאושר של האב בקיום המצוות הדבר משתרש בקרבם וזו הערובה שימשיכו לצעוד בדרך אבותם!

מאיך גיסא - באותה תקופה התפרסם סיפור: יהודי אשר פוטר מעבודתו על רקע היותו שומר שבת קודש, אולם בשונה מאחרים אותו יהודי תלה את מכתב הפיטורין שלו בתוך מסגרת לנוי על אחד מקירות ביתו, בכדי להוכיח ולהראות לבני ביתו, שהוא גאה בפיטוריו שבאו כתוצאה ממסירות נפשו לדברים שבקדושה. והשי"ת אכן שילם לו שכרו מן השמים - בנחת דקדושה מילדיו, והם כולם יראים ושלמים וגדולים בתורה ובמצוות!

על כן מוטל החיוב על כל אחד ואחד מאתנו, להחדיר לבנינו ולבנותינו את תחושת ה"אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה מאוד ירושתנו" - בלימוד התורה ובקיום המצוות!

להחדיר לדור הצעיר - "יש לנו עולם הזה!"

סיפר הגאון רבי ישראל גנס שליט"א: בפעם האחרונה שנכנסתי למעונו של מרן הרב שך זצ"ל, שאלתי אותו על מה הכי חשוב לדבר היום בציבור? איזה מסר חשוב יש להעביר לדורות הבאים?

והוא זצ"ל ענה לי תשובה, שבעיני היא כעין צוואה:

פורים דיליה

בכל דור ודור יש את הענין המיוחד עליו יש לעורר ובו ראוי להתמקד. כשהיינו צעירים - ההשכלה והאידיאלים למיניהם קלקלו ועשו שמות בכרם ישראל. כיום ההשכלה אינה מעניינת את אף אחד.

מאיך: התחושה השלטת היא שכולם "רוצים לעשות חיים", כל המסתובב ברחוב חש באווירה של "אכול ושתה כי מחר נמות". כאן באה העבודה שלנו - המשפיעים על הדור הצעיר, צריך להראות שבתורה יש חיים, יש לנו עולם הזה! אל תדבר על עולם הבא, אלא צריך להדגיש: יש לנו עולם הזה - צריכים רק להביט מסביב ולקלוט, אלו שאינם קשורים לתורה הם מסכנים שאין להם כלום, מאיך לנו יש הכל, יש לנו חיי אושר - על זה צריך לדבר על "אשרינו מה טוב חלקנו!"

כבר שבעתי ממתיקות ה"אקדמות"...

דוגמא מוחשית כיצד ניתן להאהיב על הילדים את התורה ומצוות ניתן ללמוד מהמעשה הבא:

בנו של הגאון הצדיק רבי אלעזר בריזל זצ"ל סיפר מזיכרונות ילדותו, אמו הצדקנית חזרה פעם מבית הכנסת אחר תפילת שחרית של חג מתן תורה, היא פנתה ברוב רגש לילדיה ואמרה להם: היום, אחר ששמעתי את ניגון ה"אקדמות" שהיה כל כך מתוק ומרומם, כבר אינני זקוקה למאכל כלל, כבר שבעתי מהמתיקות של פיוט ה"אקדמות"...

"איך אתם לא יוצאים בריקוד של שמחה?"

כך מסופר על מרן הרב שך זצ"ל: מרן זצ"ל היה רגיל למסור שיעורים בישיבה שהיו לאות ולמופת בידיעת התורה ושמחתה. פעמים רבות לאחר שאמר חידוש ותירץ איזו קושיא, הוסיף ושאל: "איך אתם לא יוצאים בריקוד של שמחה"? וכך העיד גם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שבדרך זו מרן ראש הישיבה זצ"ל הנחיל לכל שומעי לקחו את "שמחת התורה" בכל הבנה מחודשת.

אף תלמידיו של מרן זצ"ל נהגו פעמים רבות לקחת את ילדיהם מהחידר לשיבה על מנת שישמעו את השיעור כללי של מרן הרב שך זצ"ל - זאת למרות שלא הבינו מאומה מתוכן השיעור, אך המטרה היתה בכדי שהצאן הרך ירגיש כיצד נראה שיעור שנאמר מתוך ריתחא דאורייתא, ושמחת התורה, הכל בכדי לחדד את תחושת ה"אשרינו מה טוב חלקנו", וכך תושרש בלבם הקט - אהבת תורה ומצוותיה!

כנראה, לכן, נפל בחלקה של מצות הדלקת נרות שבת וחנוכה המתקיימות בדרך כלל מתוך שמחה ורצון ובחשק רב להיות מגדלור של חיבוב המצוות. כי כאשר החביבות והשמחה ניכרות לעין כל - גם הבנים רואים ומשתוקקים לדבוק בדרך של אבא ואמא השמחים ומאושרים מקיום המצוה, וכך עולים הם ומתעלים להיות תלמידי חכמים.

הוא אשר אמר רב הונא: "הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים"!

"הרגיל בנר" - כוח ההרגל

הצלע השלישית עליה יש לעמוד בדברי רב הונא: "הרגיל בנר" - דגש מיוחד ניתן בדבריו על הרגילות, נקדיש לכך מעט התבוננות: לכאורה מצינו דברים סותרים בנוגע לכוח הרגילות במילי דקדושה - האם זו הדרך בה תשכון אור.

הנה מצינו שהנביא ישעיה (ישעיהו כט, יג) מתריע ואומר: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה". דהיינו מכיון שיראתם מורגלת היתה - על כן היה לבם רחוק ממני.

כך גם מורה הפסוק במשלי (כה, יז): "הוקר רגלך מבית רעך פן ישבעך ושנאך", ופרש"י זצ"ל בזה"ל: "הוקר רגלך מבית רעך - אף על פי שהוא מקרבתך, מנע מלבוא שם יום יום, פן ישבעך וישנא אותך".

הרי מזה שההרגל הורס כל חלקה טובה, בהיותו הופך כל קנין לחיצוני

פורים דיליה

ואף עלול להביא לידי תיעוב ושנאה רח"ל, הן במה שנוגע לעבודה שבין אדם למקום והן במה שנוגע ליחסים בין אדם לחבירו, ולכן צריכים להיות זהירים מאוד מפני ההרגל, וכמבואר בפסוקים הנ"ל.

ההרגל - מעלות רבות לו!

מצד שני מצינו שכח ההרגל הוא חיובי ומועיל מאוד, וכמו שגילה לנו גאון המוסר הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: הדרך לפעול על תת-ההכרה שהיא הפנימיות העמוקה ביותר בדעת האדם, היא על ידי חזרה בלתי פוסקת על מאמר חז"ל אחד.

כמו כן כתב הרמח"ל זצ"ל בהקדמת ספרו מסילת ישרים: "התועלת יצא מן החזרה וההתמדה". כך ידוע שהגר"א מווילנא זצ"ל קיבל כתלמיד, רק את מי שמסוגל היה לחזור פעמים רבות על דבר אחד.

ועל כך אנו שופכים תחינה כל יום בברכות השחר: "ויהי רצון מלפניך... שתרגילנו בתורתך", אין אנו מבקשים "שתלמדנו תורתך" וכדומה, אלא - "שתרגילנו!"

אם כן עלינו לברר מהי הנוסחה הנכונה - באיזה אופן השימוש בכח ההרגל הוא טוב ומועיל ובאיזה אופן הוא גורם לחיסרון בפנימיות ואף להרחקת הלב.

"הוקר רגלך מבית רעך" - בסתם רעים הכתוב מדבר

וראיתי בספר להעיר להורות ולהשכיל שהביא את פירושו של הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בספרו רוח חיים (פ"ו, מ"א) וזה תמצית דבריו:

הכתוב במשלי (כה, יז) אומר "הוקר רגלך מבית רעך", ופשוט שבמה דברים אמורים - בסתם רעים, אבל ברעים אהובים כמו איש ואשתו - כל זמן שהם יחד יותר - כך מתחזקת האהבה ביניהם.

הוא הדין בעוסק בתורה, כל זמן שאדם עוסק בה ומשנן אותה ומרגיל עצמו בה בתמידות, כך גם התורה מתדבקת בו יותר, אבל ח"ו להיפך - "אם תעזבני יום" וכו'. אך זה אינו רק בעוסק לשמה - היינו מי שהוא מחובר באמת לתורה, ואין התורה משמשת אצלו רק כקרדום לחפור בה.

משל הברבורים והלחם...

עוד הביא שם את פירושו של החסיד יעב"ץ זצ"ל (אבות פ"א, מ"ד): "כי בדברים הבאים לפרקים - נאמר "הוקר רגלך מבית רעך", אבל המתמיד בדבר אחד תמיד עד ששב אליו טבע שני - תמיד הוא חידוש אצלו, משל הברבורים והלחם.

ובספר להעיר להורות ולהשכיל פירש את כוונת "משל הברבורים והלחם" שרמז היעב"ץ זצ"ל:

כאשר ביקשו ישראל במדבר לאכול בשר - אמר לו הקב"ה למשה רבינו ע"ה (במדבר יא, יט-כ): "לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום עד חודש ימים, עד אשר יצא מאפכם, והיה לכם לזרא", ומדובר שם בשליו שהיה עוף שמן וחשוב - ואף על פי כן אחרי אכילה יומיומית של חודש שלם התחילו מואסים בו - עד אשר יצא מאפם.

מצד שני הרי כל בני אנוש אוכלים לחם יום יום במשך עשרות שנים ומדוע לא יצא מאפם, ולא היה להם לזרא...?

התירוץ הוא: יש הבדל בין דבר שלא תוכל לעמוד בלעדיו ובין מה שאינו אלא מותרות, כי הקב"ה ברוב חסדיו יצר את מבנה גוף האדם כך שירגיש תמיד התחדשות וצורך באכילת הלחם החיוני לקיומו, אבל לא יחוש כן בדברי מאכל שאינם חיי הנפש, זהו ההפרש שבין אכילת לחם לאכילת ברבורים.

וכך הם פני הדברים גם ברוחניות, אם התורה היא אצלו כדבר שאי אפשר לחיות בלעדיו - לא די שלא ימאס בה בהתמדת לימודו, אלא אדרבה

פורים דיליה

תמיד תהא חידוש אצלו בבחינת "משביעו רעב". אבל אם התורה נחשבת בלבו כדבר שבמותרות - כבר כשיחזור בפעם הראשונה על תלמודו יחוש תחושת מיאוס ושנאה ח"ו...

למדנו אם כן לדרכנו: כל הרוצה שהתורה והמצוות יעשו רושם טוב וישפיעו - עליו ועל בניו, עליו לעסוק בתורה ובמצוות בקביעות, בהתמדה, ובלי הפסקים, אך לא בבחינת "מלומדה" - כדבר שמתרגלים בו ונעשה ללא חשק.

"הרגיל בנר" - שימוש נכון בכח ההרגל

על כן הדגיש רב הונא: "הרגיל בנר - הווין לו בנים תלמידי חכמים", היינו שיש למצוא את האיזון הנכון בין החביבות והחשק להתמדה והרגילות במצוות התורה.

כך כתב כבר החידושי הרי"ם זצ"ל (ע' בשפת אמת חנוכה תרל"א ליל ה'): "הרגיל בנר" - אין הכוונה - לעשות את המצוה על צד ההרגל, אלא בישוב הדעת, כי החכמה והשכל אינם מתיישנים ואינם באים לידי הרגל. אלא אדרבה יש להביא הארה והתחדשות אל תוך ההרגל וההתמדה - זאת על ידי שהאדם חש את החשיבות האדירה שבדבר, שבלי תורה ומצוות אין חיים.

המכלכל דרכיו באופן זה ירגיש לעולם טעם חדש בעבודת השם שלו וכך יזכה לראות בנים תלמידי חכמים בבחינת "תורה מחזרת על אכסניה שלה"!

כעין זה כתב הגאון רבי חנוך העניך מסוכטשוב זצ"ל (ע' בספר נאות הדשא): "נר" רומז למצוות כלשון הפסוק (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור", ולכן "הרגיל בנר" היינו המרגיל את עצמו להיות קבוע במצוות - לקיימן תדיר בשלימותן - זוכה לבנים תלמידי חכמים!

"שבת קודש" חשיבות התפילות והקידוש

פתח דבר:

במאמר הבא נעסוק בשתיים מן העבודות המיוחדות לשבת קודש - בתפילות השבת, ובמצות קידוש השבת על הכוס בעת התקדש היום. ישנם אנשים המזלזלים בהם למרות שעניינים אלו עומדים ברומו של עולם. ומלבד החובה להתפלל בכוונה ולקדש על הכוס כדין, טמון בהם סגולות גדולות ונצורות, ואשרי מי שמנצל זאת ומקיים אותם כראוי.

שבת - זמן תפילה!

נפתח בענין תפילות השבת:

קיי"ל להלכה ומדינא דגמרא: בשבת קודש אין מתפללים על צרכי הפרט ולכן תפילת הלחש בשבת קצרה יותר מימות החול והיא כוללת שבע ברכות בלבד, משום שאין בה בקשות וצרכים פרטיים.

אולי מכאן השתרשה לה החשיבה המוטעית כי "שבת לאו זמן תפילה הוא", אבל האמת יורה דרכו שמדובר בטעות גמורה וההיפך הוא הנכון, חלק ממהותה של השבת מונח בתפילותיה, אלא שמדובר בסוג שונה של תפילות וכפי שנבאר בהמשך דברינו בעזרתו יתברך.

ה"שם משמואל" זצ"ל: עיקר זמן התפילה הוא בשבת!

הדברים מבוארים בכמה מקורות:

פורים דיליה

כותב הגאון רבי שמואל מסוכטשוב זצ"ל בספרו שם משמואל (פ' וירא עמ' קמו) דבר נפלא, וז"ל: "והנה אין בנין המקדש דוחה שבת, מוכרח שבשבת א"צ לבית המקדש, מחמת שבשבת עצמה נמצא הכח שיש בבית המקדש, וכמו שבבית המקדש הוא השראת השכינה כמו כן בשבת.

ממשיך הגאון מסוכטשוב זצ"ל ומאיר את עינינו - "ומזה יצא לנו לימוד לאדם, כמו שבאברהם אבינו ע"ה נפתח פתח התפילה על ידי השראת השכינה וכמו במקדש ששם עיקר התפילה, כמו כן אצל כל האדם עיקר זמן התפילה הוא בשבת. ואף אנשים דבימי החול אינם יכולין להכין את עצמן כל כך לזה, מחויבים בשבת להתאמץ בכל עוז להתפלל בכוונת הלב ובהשתפכות הנפש, כי הזמן עצמו מסוגל ומסייע לתפילה!"

פנימיות השבת - הכוונה בתפילותיה

וכעין זה מובא בספר דרך אמת (פרק ט"ז): "אם עיני שכל לך, תבין עיקר יום השבת הוא - להתדבק בהשי"ת בתפילה ותורה.

ולזה קורא הזוהר הקדוש: "האי יומא יומא דנשמתי...", לכך צריך להזהר בתפילת שבת מאוד מאוד, כי זה עיקר השבת. לא כמו שחושבים המון עם, אפילו בעלי תורה, שאינם חרדים על דבר השי"ת ומזלזלים בתפילה".

ובספר לקוטי אמרים להגאון בעל התניא זצ"ל (עמ' קסג) מבואר: "בהיות מודעת זאת ליודעי חן, כי בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות. וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמיית, וכמו ששבת הקב"ה מעשות שמים וארץ גשמיים, ופנימיות השבת היא - הכוונה בתפילת השבת".

מדוע התפילה בשבת קצרה יותר?...

אבל אם כך הם פני הדברים, צריכים להבין מדוע באמת ראו חז"ל לקצר את תפילות השבת מ"ח ברכות לז' בלבד? הלוא ראוי היה יותר לתקן תפילות ארוכות...

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

ובפרט לפי מה שכתב בתיקוני הזוהר (תיקון כ”א), שתפילת שבת אינה חוזרת ריקם אלא מתקבלת ברצון כמו תפילת עשרת ימי תשובה.

ואם כן השאלה מתבקשת: הרי יכולים אנו לבקש בתפילות השבת על כל צרכינו, כגון: חכמה, תשובה, סליחה, גאולה, רפואה ופרנסה, וכך לפעול ישועות. ודוקא יום השבת אין זמן מתאים ממנו לבקש ולהתפלל על כל צרכינו מדוע אפוא חז”ל קיצרו את נוסח התפילות בשבת?...

בשבת אנו עוסקים רק בהתקרבות לקב”ה!

וראיתי לתרץ שאלה זו בשני אופנים.

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל (שבת מלכתא עמוד עו) תירץ על פי משל: אדם העוסק בהתרמת כספים לשיבה מסוימת, במסגרת תפקידו הוא נתקל בשמו של אחד העשירים הגדולים. מבירור שערך אודותיו התברר לו כי אם רק ירצה יוכל העשיר להעניק לשיבה סכום גדול, המתרים גם ידע שלהעשיר יש לב טוב, אבל בכל זאת אילו יבקש ממנו תרומה ישירה עבור צרכי השיבה, יסתפק במתן סכום קטן כמו שנותן הוא לרבים הפוקדים את ביתו.

מה עשה המתרים? פגש את העשיר ב”מקרה” על יד ביתו, ושאל את העשיר היכן יש בסביבה מסעדה כשרה בכדי לשתות כוס קפה? העשיר, במקום תשובה לשאלה, הזמינו אל תוך ביתו וכיבדו בלגימת כוס קפה עם עוגה. וכבר אמרו חז”ל (במס’ סנהדרין דף קג:): ”גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים”, כך התעוררה ביניהם שיחה נעימה על דא ועל הא, והעשיר הזמינו לבוא לבית שוב. כעבור זמן הוזמן המתרים יחד עם בני משפחתו לשבות בבית העשיר, וכך התפתחה ביניהם ידידות גדולה. הדבר נמשך יותר משנה מבלי שהוזכר בכל אותה תקופה הקשר של המתרים לשיבה.

כעבור זמן רב, בעיצומה של שיחה ידידותית במיוחד, סיפר המתרים על עצמו, על השיבה ועל צרכיה המיוחדים, ועל כך שעדיין אין להם בית

פורים דיליה

מדרש ראוי לתלמידים... עד שבסופו של דבר הנדיב תרם לישיבה בנין שלם על שם אביו, ועוד ידו נטויה.

והנה במבט לאחור: אילו היה מבקש ממנו בפגישתם הראשונה לקבל עלות של בנין, העשיר היה מחייך לשמע ה"בדיחה" ופוטר אותו בשטר של חמישים דולר...

כך גם התפילות בשבת קודש. כי בשבת כל איש ישראלי מתקרב לקב"ה ומתדבק בו. ולכן אין אנו מזכירים את הצרות ושאר הבקשות, זאת על מנת לא לפגוע באוירה המיוחדת של קירוב הדעת בינינו לבין הקב"ה. רק כאשר מגיע מוצאי שבת קודש, ועושים אנו את "סעודת מלוה מלכה" - אז מגיע הזמן לבקש על כל צרכינו בזכות ה"ידידות" שנרקמה במהלך השבת, זהו העיתוי המתאים לאדם להשיג את כל מאוייו בעין טובה!

בקשת המנוחה - כוללת את כל הבקשות!

הביאור הנ"ל בפני עצמו הוא נכון ואף מסתבר מאוד, אך עדיין יש להעיר מהמקורות שהובאו לעיל בהם מצאנו שיום השבת הוא יום המיועד לתפילה ובקשה, ובפרט לפי דברי התיקוני זהר שתפילת שבת אינה חוזרת ריקם - אם כן נראה שנכון הדבר לבקש בקשות בשבת. ואם כן עדיין צריך ביאור - האם יש לבקש בקשות בשבת או שמא לא.

אמנם ראיתי ביאור בזה מאת הגאון רבי בן ציון ברוק זצ"ל (הגיוני מוסר ח"ב עמוד יח), וכך פירש לדרכו גם המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א, וזה תמצית דבריהם:

ביסוד הדברים ישנה רק תפילה אחת אשר תיקנו חז"ל להתפלל בשבת, והיא - "רצה במנוחתנו, קדשנו במצוותיך, ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך, ושמחנו בישועתך...". למעשה אנו מבקשים ממנו יתברך ששום דבר לא יפריע את מנוחת השבת, תכלית בקשה זו היא שעל ידי מנוחת

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

הנפש שבה יהא שרוי האדם הוא ירגיש בעצמו את רוממות השבת וקדושתה, וכך יהיה לו פתח להתעלות למדרגות גבוהות.

אך כאשר ביקשנו לזכות ב”מנוחה” - כבר אין כל צורך להתפלל על צרכיו הפרטיים כלל. מפני שזה ברור כי מי שחסרה לו פרנסה בריאות או כל דבר אחר, אינו יכול להרגיש מנוחה בשבת. לכן אנו מבקשים שיהיה לנו מנוחה ביום השבת והבקשה כוללת מצד עצמה את כל שאר הדברים.

ואם יצליח האדם לחוש את מנוחת השבת וקדושתה, הדבר בהכרח ימלא את שאר צרכיו כולם, ועל כן אין טעם להתפלל על כל דבר ודבר בנפרד כי תפילה כוללת הכל!

אפשר להרגיש את השבת - באמצעות התפילות!

ובזה נוכל להבין את תשובתו של המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ”ל לשאלת המשגיח רבי שלמה וולבה זצ”ל - כיצד מרגישים את קדושת השבת? וכך ענה לו - **”אפשר להרגיש את השבת על ידי התפילות של שבת!”** כי זו מטרת התפילה - שנזכה למנוחה שלימה שהקב”ה רוצה בה - מנוחת אהבה ונדבה.

בשבת - אפילו תפילת יחיד אינה חוזרת ריקם!

וראוי לדעת, כי כח התפילה של שבת קודש יש בה כח עצום, הרבה יותר מהתפילות של ימות החול.

הגאון רבי ישראל אליהו ויינטרויב זצ”ל כותב (ספר רזא דשבת עמ’ צב) בענין זה דברים נפלאים מאוד:

ישנו מדרש שהובא בדברי הגר”א זצ”ל: כשם שאמרו חז”ל (מס’ ר”ה דף יח.) דתפילת יחיד מקובלת מראש השנה עד יום הכיפורים, שנאמר (ישעיה נה, ו): **”דרשו את ה’ בהמצאו”**, כך גם תפילת יחיד בשבת קודש מקובלת, דסגולת תפילת השבת היא כמו התפילות שבין כסה לעשור.

פורים דיליה

ומבאר שם הגאון רבי ישראל אליהו זצ"ל על פי דרכו, שיום השבת הוא יום של חיי נשמה - התקשרות עם מקור החיים בעצמו, ואם כן נמצא שעומדים אנו ממש במחיצתו של הקב"ה, ואין לך "בהמצאו" גדול מזה, ולכן אף תפילת יחיד אינה חוזרת ריקם.

ועיי"ש בסיום דבריו שכתב: "והרוצה לזכות לכתרה של תורה - ישכיל לנצל את השבת קודש לעסק התורה והתפילה, שהוא כמו "יומא דשוקא" שהיה בעיירות, שהתפרנסו ממנו לכל ימי השבוע, וכל אחד השתדל לתפוס מראש מקום טוב להעמיד מרכולתו ולמכור כמה שיותר, בידעו שזה פרנסתו לכל השבוע, ואם לא יצליח ביום השוק יעבוד בקושי כל השבוע למכור איזה "הערינג". כך השבת קודש הוא "יומא דשוקא" של תורה ועבודת ה' עבור כל ימות השבוע. ובן עליה המחפש את הדרכים להתעלות בעבודת ה' יהא עיניו בראשו לנצל את היום הקדוש הזה כראוי!"

בעת "רעוא דרעויך" - כל התפילות מתקבלות!

ויש להוסיף: הדברים אמורים בפרט בזמן הנורא והנשגב של עת "רעוא דרעויך" משעת תפילת מנחה וסעודה שלישית ואילך - הוא זמן נפלא מאוד, ושערי שמים פתוחים בו לקבל כל תפילותינו ברצון. וכמו שכתב בספר החרדים (פרק ע"א), וז"ל: "ולפי שבתפילת המנחה של שבת היא עת רצון ואז מתקבלות כל תפילות ישראל כדכתב רשב"י זצ"ל".

למדנו מזה כמה גדול הוא כוחה של התפילה בשבת.

"אם שגורה תפילתי בפי - יודע אני שהוא מקובל"...

וראיתי שבספר תורת שבת (מונקאטש פ' במדבר) הביא בשם הבעל שם טוב זצ"ל:

עיקר כח התפילה הוא בשבת קודש, ומי שמתפלל בשבת כדבעי אז מובטח לו שתתקבל תפילתו. ויש לזה רמז, כי שבת ר"ת - ת'פילתי ש'גורה

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

ב'פי. וידוע מה שאמרו חז"ל במסכת ברכות (דף לד:) "אם שגורה תפילתי בפי - יודע אני שהוא מקובל"...

”הוצאות שבת ויו”ט” - גם ברוחניות!

הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט”א הביא דבר נורא בספרו אהל רחל: ידוע מה דאיתא בגמרא במסכת ביצה (דף טו:) "כל מזונותיו של האדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויו”ט שאם פחת פוחדתין לו, ואם הוסיף מוסיפים לו”.

ומבאר הגר”א מוילנא זצ”ל באיגרתו: כונת חז”ל היא לומר שבראש השנה דנים את האדם גם על ענייני רוחניות, האם תהיה לו סייעתא דשמיא לעלות במעלות התורה והיראה בשנה הבאה. והרי אמרו חז”ל כי שבת ויו”ט הם מחוץ לחשבון הקיצבה, וזהו זמן של סייעתא דשמיא עצום ולא מוגבל, ואפשר לקבל בשבת קודש שפע רוחני הרבה יותר ממה שהוקצב לו מראש, ומעבר למצבו הרוחני הנוכחי - בבחינת "כל המוסיף מוסיפין לו"!

אם כן מוטלת עלינו חובה מיוחדת להתאמץ ביום שבת קודש בתפילות היום, על מנת לא לאבד חלילה את ההזדמנות הנקרית לידינו, ועל כן התפילות של שבת צריכות להיות בעלי אופי שונה לחלוטין מתפילות החול.

יש להוסיף על הדברים: ידוע כי חז”ל התירו לבקש ביום שבת קודש בקשות ברוחניות, ואם כן זה זמן מסוגל מאוד לשאת על כך תחינה מעומק הלב, וכך החכם עיניו בראשו וינצל את תפילות השבת עד תומם, וכך יזכה לגדול ולהתעלות ברוחניות!

זאת ועוד: בתפילות השבת האדם נמצא בשלוח וברוגע - ללא שום טרדות הרובצות על כתפיו, וללא כל לחץ של זמן, וכך יכול הוא לכוון את לבו לאביו שבשמים בקלות יותר.

פורים דיליה

גדולי עולם האריכו בתפילות השבת

אפשר שמפני זה הטעם מצינו לגדולי עולם רבים שהאריכו בשבת בתפילתם עד למאוד, הרבה יותר מתפילות החול.

מסופר שאמרו פעם לחתם סופר זצ"ל שהינו מאריך הרבה בתפילת השבת, נענה החת"ס זצ"ל ושאל כמתפלא: "אני מאריך בתפילתי? דעו כי כאשר מו"ר הגאון רבי נתן אדלער זצ"ל עמד בתפילת ערבית של שבת, אנו תלמידיו גמרנו תפילתנו, הלכנו לעשות קידוש, אכלנו את הרוטב, חזרנו לבית המדרש, והוא עדיין היה עומד לפני המלך בתפילתו. וגם אנו לא היינו מן המקצרים..."

כמו כן מספרים על הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל שבשבת קודש בבוקר היה מתפלל בדביקות עצומה, ולעתים לקח לו כשעתיים עד שהגיע לתפילת הלחש של שחרית!

בשבת - יש להתאמץ לכוון בתפילה!

והאמת היא, כי בספר שם משמואל (פ' יתרו תרע"ז) כתב שיחנו גם חיוב להתאמץ לכוון בתפילות השבת, וז"ל:

"שבת הוא זמן תפילה ביותר. ואפילו לאנשים הטרודים בכל ימי המעשה ואינם יכולים לכוין בתפילה, עליהם על כל פנים בשבת, באשר אז הנפשות נדבקות בשורשן, להתאמץ לכוין בתפילה בהשתפכות הנפש. ועל כן יש בו שירות ותשבחות יתירות ותפילה יתירה".

תפילת ליל שבת - במוחה לתקן תפילות של ימות החול!

והמכוין בתפילות השבת משיג בנפשו מעלות עצומות, ובמיוחד בתפילת ערבית של ליל שבת יכול הוא לתקן את תפילות כל השבוע, וכמו שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו כף החיים (סי' כח ס"ק כח) בזה"ל:

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

”מצוה להודיע לכל המאמר דרבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בתיקוני זהר תיקון י”ח, דהא דאמרינן תפילת ערבית רשות - הוא לימי החול, אך ערבית דשבת חובה. ומזה אתה תדין כמה צריך ליזהר בתפילה זאת, ולתקן כל התפילות ערבית דחול דנאמרו שלא בכונה ובמרוצה וביחיד”.

וכדברים הללו כתב גם בשו”ת בית הלל (סי’ ד): ”וביותר תפילות ליל שבת תהיה נזהר בכל מאמצי כוחך להתפלל בכונה עצומה, כאילו אתה עומד לפני אבן שתיה, כי הוא הקידוש דאורייתא. וגם בכוחה לתקן תפילות הפסולות”.

הטועה ומתפלל בשבת תפילת חול - ידאג כל השבוע!...

בזה יתבאר מה שמובא בפוסקים, בשל”ה הקדוש (שבת נר מצוה אות לד) ובאליה רבה (סימן רס”ח סק”ב) וכן הוא גם בבן איש חי (פרשת תולדות תפילת שחרית אות י) ובכה”ח (שם סק”ו) ועוד - שמי שטועה בתפילת שבת ומתפלל תפילת חול, ידאג כל השבוע!...

ומקור הדברים בספר חמדת ימים (ח”א שבת פ”ו תפילת ערבית אות לב), וז”ל: ”והראשונים אמרו כי מי שאירע לו כך ידאג כל אותו השבוע, כי סימן רע לו שנהג בקדש חול, ויפשפש במעשיו ויתעורר בתשובה, כי לולי נפשו מטוהרה לא בא לידי מדה זו”.

ונראה שלא בכדי הוא, וביאור הדברים - כי מאחר שתפילות השבת הן כל כך חשובות ונשגבות והן מתקנות את תפילות כל ימות השבוע, מי שטועה ואינו מתפלל את תפילת השבת אות הוא כי אכן יש לו ממה לדאוג...

מה נקרא ”מתפלל תפילת חול”?...

דרך אגב כדאי להביא בענין זה מעשה שאירע, המלמדנו גם פרק של גאונות במידות:

פורים דיליה

אדם אחד הגיע אל הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל בליל שבת קודש ואמר לו שדואג הוא מאוד כיון שהתפלל תפילת חול בשבת, והרי כתבו הפוסקים כי "סימן רע הוא לו"...

הגר"א גנחובסקי זצ"ל בחכמתו ופקחותו הגדולה ובטוב לבו הרחום, הרגיע אותו ואמר לו: אל תדאג, אין שום חשש בדבר...

לאחר שהלך השואל, פירש רבינו זצ"ל את טעמו ואמר: מן הסתם אותו אדם לא כיון כראוי את פירוש המילות בברכת אבות, שבה הכוונה הינה לעיכובא (עיין שר"ע סימן ק"א, א). ואם כן בלאו הכי נמי תפילתו אינה חשובה תפילה וגם לא הויא בגדר "תפילת חול", ואין כאן שום אות אשר צריך הוא לדאוג ממנו...

מכל מה שבארנו למדנו כי עלינו להתעורר בענין תפילות השבת, להשתדל על כל פנים לא להיות מן המאחרים לבוא אלא להגיע בזמן, וכן לעשות מאמץ - לכוון בהם כראוי.

חשיבותו העצומה של ה"קידוש"

עתה נעסוק במצוה הנפלאה של "זכור את יום השבת לקדשו": לקדש את השבת בדברים על היין.

מחשבה נפוצה המתגנבת לה בטעות לתודעתם של בני אדם, כי הקידוש משמש רק כ"היכי תימצי" לאכול את סעודת השבת, שהרי בלעדיו אסור לטעום מאומה. כמובן שמדובר בטעות מרה, כי במצות הקידוש טמונים דברים עצומים וסגולות נפלאות.

וכבר אמרו חז"ל במסכת מגילה (דף קז:): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם: "מימי לא ביטלתי קידוש היום".

וכמו כן איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק יח): "כל המברך על היין בלילי שבתות - מאריכין לו ימיו ושנותיו בעולם הזה, ויוסיפו לו שנות חיים לעולם הבא".

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

”הקידוש הוא כמו מוסף של יום כיפור”!

וכבר התבטא הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל (שבת מלכתא עמוד פז): צריכים לדעת בדיעה ברורה, הקידוש הוא כמו מוסף של יום כיפור שצריך כוונה ואימה ויראה, ויש בו ”שטייגן גדול”!

למדנו על כל פנים כי במצות הקידוש יש עומק גדול ממה שנראה, ועל כן ראוי לעמוד על הדברים.

בהנחת תפילין בחול ובקידוש בשבת - אנו ממליכים את הקב”ה!

כתב בספר מאור ושמש (פ’ בא): מה שהאדם מכוון ופועל בהנחת תפילין כל ימות השנה, דהיינו המלכת מלך מלכי המלכים - הקב”ה, עליו ועל כל העולמות, וקבלת עול מלכותו יתברך שמו על רמ”ח אבריו ושס”ה גידיו - צריך לעשות כן גם בשבת. אלא שבימות החול עושים זאת באמצעות הנחת התפילין, ובשבת פועל זאת האדם על ידי הקידוש!

כל האומר ”ויכולו” - נעשה שותף להקב”ה במעשה בראשית!

איתא בגמרא במסכת שבת (דף קיט:): ”אמר רב המנונא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו נעשה שותף להקב”ה במעשה בראשית”.

בנותן ענין להביא בהקשר לכך את סיפורו של הגאון רבי חיים ברים זצ”ל (מרבה חיים עמ’ קנב) על אחד האדמורי”ם המפורסמים:

בעת שהאדמו”ר קידש על היין בליל שבת, טעה פעם בנוסח הקידוש והחל לומר את נוסח הקידוש של יו”ט. כאשר החסידים החלו לרמז על כך אחד לשני קלט הרבי את הטעות, ואמר: ”הרי כל האומר ויכולו - נעשה שותף להקב”ה במעשה בראשית. כשמתבוננים עם מי הולכים להיות שותף, האם זה פלא שניתן להתבלבל ולטעות בנוסח הקידוש”!?...

פורים דיליה

ובגוף הדברים, הלוא צריכים אנו להבין כיצד ולמה אמירת "ויכולו" מחשיבה את האדם כ"שותף לקב"ה במעשה בראשית", וכי אין זה דבר תימה!?

ה"שותפות" - מכח העדות על מעשה בראשית

וראיתי בספר יבוא שילה שהביא על כך את הפסוק בישעיה (מג, יג):
"ואתם עדי נאום ה' ואני א-ל". ואיתא בילקוט שמעוני (ישעיה תנ"ה) דבר נורא מאוד וז"ל: "כשאתם עדי - אני אל, וכשאתם עדי - כביכול אני אל".

ביאור הדבר: על ידי שאנו אומרים "ויכולו" אנו מעידים קבל עולם כביכול שהקב"ה הוא מלך והוא מושל על הכל, ומי שאינו מעיד כך כביכול הקב"ה אינו א-ל לגביו, ולכן אלו המעידים עליו כאילו ממליכים את הקב"ה כמלך על כל הבריאה ונחשבים הם בכך כ"שותפים" עמו יתברך.

יש להרהר בתשובה קודם הקידוש

לפי נתיב זה שה"שותפות" נוצרת בעקבות ה"עדות" שאנו מעידים עליו יתברך שהוא ברא הכל ומושל על הכל, ובלעדיה אדם פוגם כביכול במעשה בראשית, נבין היטב את מה שכתב הגאון הרב חיד"א זצ"ל בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סי' ד סעיף קמ"ג):

"יכוון מאוד בקידוש ויהרהר בתשובה, כי אמירת "ויכולו" היא להעיד כי ה' ברא שמים וארץ ונח בשבת, והרי רשע פסול לעדות. על כן יהרהר בתשובה כדי שיהיה ראוי לעדות!"

וכוחו של הרהור תשובה הוא על פי מה שאמרו חז"ל במסכת קידושין (דף מט:): "המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור - מקודשת", וזאת למה? "שמה הרהר בתשובה". הרי לנו מה גדול כוחו של הרהור תשובה. ולכן ראוי להזהר בזה - להרהר בתשובה קודם הקידוש, על מנת שעדותו תהיה כשרה לעדות...

”שבת קודש” - חשיבות התפילות והקידוש

”שותף - מה שעשה עשוי”!

על פי מאמרם של חז”ל שהאומר ויכולו נעשה שותף לקב”ה במעשה בראשית, יש לומר: הא קיי”ל ”שותף מה שעשה עשוי”, אם כן הזמן של אמירת ויכולו מסוגל להביא ישועות בכל הענינים.

וכבר מסופר בענין זה סיפור נפלא: הדבר היה בעיצומה של מלחמת העולם השניה, הגרמנים ימ”ש כבר היו במצרים והם הצהירו בריש גלי שבעוד זמן קצר הן עומדים לכבוש גם ארץ ישראל, הפחד ששרר אז בלבות בני היישוב היה עצום.

ביום שבת קודש הלך רבי אפרים זלמן הלפרין זצ”ל אל האדמו”ר רבי שלמה מזוועהיל זצ”ל וסיפר לו על האימה השוררת בכל פינות הארץ. נענה רבי שלומק’ה זצ”ל ואמר לו: אם הינך דואג כל כך מדוע אפוא לא באת אלי בשעת הקידוש, הרי בעת זו אנו נעשים ”שותפים” עם הקב”ה, ומדרך השותפות - לפני כל שינוי ופעולה צריכים לקבל את הסכמת כל השותפים...

בנוסח אחר מסופר שאמר לו: הרי ”שותף - מה שעשה עשוי”, וממילא אפשר לפעול ישועות בעת הקידוש.

מסופר כי מאותו יום נהג הרב הלפרין זצ”ל להיות נוכח בשעת הקידוש ולבקש מהרבי זצ”ל לפעול ישועות בכל מיני ענינים.

כי זהו כוחו של קידוש!

על ידי הקידוש זוכים למחילת עוונות!

סגולה נוספת בקידוש, מובאת בגמרא במסכת שבת (דף קיט:): ”אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו (ישעיה ו, ז): ”וסר עונך וחסאתך תכופר”.

פורים דיליה

כלומר: באמירת "ויכולו" זוכים למחילת העוונות.

ויש להתבונן, מדוע ולמה באומרנו פסוקים אלו זוכים אנו למחילת עוונות, מה פשר דבר?

נקדים בזה את הגמרא במסכת יומא (דף פו.) שם הובאו ד' חילוקי כפרה: "ארבעה חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש: עבר על עשה ושב - אינו זז משם עד שמוחלין לו. עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין. אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת".

נמצא שלא כל אנפין שווין במחילת עוונות, יש עבירות אשר יום הכפורים מכפר עליהן, ויש שמתכפרות על ידי יסורין, ויש עבירות שמיתה ממרקת.

אך נראה כי בכל דרכי הכפרה - ההכנעה לפני ה' והחרטה על חטאו הם אלו אשר גורמים את הכפרה. וכן כתב בספר חובות הלבבות (שער התשובה פ"ד), והוסיף כי ניתן לראות זאת גם אצל בני אדם, כאשר אדם חוטא לחבירו, אם מכניע את עצמו לפניו ומודה על חטאו, ומבקש את סליחתו, חבירו סולח ומוחל לו על פשעו מיד, ומסיר מלבו את השנאה עליו.

על פי זה ביאר בספר יבא שילה (עמוד קיט): בשעת הקידוש, כאשר מתבוננים מעט בדברים, ומגיעים להכרה שהקב"ה ברא את הכל והוא הנותן קיום לכל הנבראים כולם, והוא השולט על כל הבריאה, ואז ממליכים אנו את הקב"ה על עצמנו ועל כל העולם - הדבר גורם להכנעה ממנו יתברך, וההכנעה היא המביאה את האדם לתשובה שלימה ולכפרה גמורה.

כל זאת ניתן להשיג באמירת הקידוש - "ויכולו", וזהו הביאור בדברי הגמרא שכל האומר ויכולו זוכה למחילת עוונותיו.

בזכות הקידוש - אדם זוכה לרפואה

לסיום נביא בזה דבר נפלא בביאור דברי הגמרא במסכת ברכות (דף מג:):
”פסיעה גסה נוטלת אחד מת”ק ממאור עיניו של אדם. מאי תקנתיה?
להדריה בקדושא דבי שמש”י. ופירש”י זצ”ל: ”ששותה כוס של קידוש בשבת
בלילה”.

כלומר: הליכה מהירה פוגעת באיכות ראייתו של האדם, והתקנה לכך
- שתיה מיין הקידוש בליל שבת. ויש להבין, מה השייכות?

הגאון רבי אביגדור מילר זצ”ל האריך לבאר ענין זה בטוב טעם ודעת
בצורה האופיינית לו (עיין דבריו הנפלאים בספר אור עולם ח”ט עמ’ 125): על ידי
התבוננותו של האדם בכל תיבה ותיבה מתיבות הקידוש הוא נהפך להיות
במהותו שונה לחלוטין, ועל ידי זה זוכה הינו לכפרת עוונות כמבואר בחז”ל
והובא לעיל, וכפרה זו דומה לכפרת יום הכיפורים אשר בו נעשה האדם
לבריה חדשה.

וכיון שזוכה לכפרה זוכה הוא גם להתחדשות רוחנית, וכך גם לחידוש
גופני, וזהו הביאור מדוע הקידוש מסוגל לרפואה.

על ידי הקידוש - אדם זוכה לסגולה של ”אין עוד מלבדו”

ולולי דמיסתפינא הייתי אומר ביאור אחר בענין זה:

בשעת הקידוש כשהאדם אומר ”ויכולו” הוא בא לכלל הבנה שכל העובר
עליו בעבר הוה ועתיד הוה מאת הקב”ה, ואין שום כח בעולם שיכול לפעול
או לשלוט עליו ולהרע לו, כי הקב”ה ברא שמים וארץ וכל צבאם. באמצעות
עצם המחשבה הלזו פועל האדם ששום דבר בעולם ושום כח בעולם לא
יוכלו לגרום לו רעה או נזק, ועל דרך הסגולה המפורסמת של הגר”ח
מוולאז’ין זצ”ל בספרו נפש החיים (שער ג’ פי”ב), וז”ל:

”ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל דינין
ורצונות אחרים, שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל - כשהאדם

פורים דיליה

קובע בלבו לאמר: הלא ה' הוא האלוקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו. ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא. כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

כמדומני שהמעיין היטב במילות הקידוש יראה בתוכנו דברים אלו של הנפש החיים זצ"ל. וממילא יפעל בזה שלא ישלוט עליו שום דבר רע או כל כח שבעולם, ולכן זוכה לרפואה.

הקב"ה יעזור לנו שנזכה להתפלל את תפילות השבת כראוי ולהתקרב באמצעותן לבוראנו. וכן נכוון היטב את לבנו להתבונן במילות הקידוש, שבו אנו מעידים על כך שהקב"ה ברא את הכל ושולט על הכל, ואין עוד מלבדו!

אמירת דברי תורה על השולחן

פתח דבר:

"סעודות השבת" הם חלק בלתי נפרד מעבודת השם המוטלת עלינו בשבת קודש, מדובר ללא ספק בזמן ועיתוי גדול ויקר.

לכל איש ישראל בעל בעמיו ראוי לדעת ששעה זו בה כל בני המשפחה מסובים מסביב לשולחן השבת - היא הזדמנות פז להשפיע עליהם בדרכי נועם ובדברים המושכים את הלב ללכת בדרכי התורה על אדני המוסר ויראת שמים. זהו הזמן בו ניתן לתאר מעט מקורות חייהם של גדולי הדורות, ובכך לבנות בלבם חומה בצורה מפני כל אותם השקפות זרות והשפעות שליליות של הרחוב.

על כן, חובה עלינו לנצל את אותן שעות של קורת רוח כדבעי על מנת שנוכל להפיק מהן את התועלת המקסימלית. ועל כן התעוררתי לעסוק בנושא חשוב זה ולהרחיב בו מעט את היריעה.

חובה לומר דברי תורה על שולחננו!

ראשית נפתח בחובה הכללית לומר דבר תורה בכל סעודה. הנה ברור שהנהגה זו אינה מקבלת את היחס הראוי לה:

יש החושבים שמדובר ב"הנהגה טובה" או ב"מילי דחסידותא", אבל מהמקורות שלפנינו נוכל להסיק שמדובר בטעות, כי חובה גמורה יש בדבר, וכך נפסק להלכה.

פורים דיליה

דהנה איתא בשולחן ערוך (או"ח סימן ק"ע ס"א) בזה"ל: "אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לו שט. ואפילו מי שנתעטש בסעודה אסור לומר לו אסותא".

וכתב על זה החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (סק"א), וז"ל: אין משיחין בסעודה - אפילו בדברי תורה, ודוקא בשעת אכילה גופה ומשום סכנה וכדלקמיה, אבל בין תבשיל לתבשיל מותר, ומצוה על כל אדם ללמוד תורה על שולחנו, שכל שלחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. וכתב בשל"ה דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר, ואינו יוצא במה שמברך ברכת המזון. ועל כל פנים יאמר איזה מזמור, וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור "ה' רועי לא אחסר" שהוא דברי תורה ותפילה על מזונותיו, עכ"ל.

ולמרות שהחפץ חיים זצ"ל כתב בתחילת דבריו "מצוה יש בדבר" - ומשמע שאין בזה חיוב אלא מצוה, אבל זה אינו שהרי בהמשך דבריו הביא את דברי השל"ה הקדוש שאינו יוצא ידי חובתו בברכת המזון - ונראה שחובה גמורה יש בדבר.

וכך נקטו רוב הפוסקים, שהנה זה לשון המשנה באבות (פ"ג מ"ג): "רבי שמעון אומר: שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר (ישעיה כה, ח): "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום", אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא, כב): "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'".

מה נחשב ל"דברי תורה"?

וכתב הרע"ב מברטנורא זצ"ל: "ובברכת המזון שמברכים על השלחן, יוצאין ידי חובתן, וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה, כך שמעת". אך כבר תמה עליו בתוי"ט שם וכי המשנה עוסקת במי שאינו מברך ברכת המזון, וכן כתב השל"ה הקדוש (אות הק' - קדושת האכילה, ב).

ויש מהפוסקים אשר דנו אם האמירה - "מים אחרונים חובה" היא מספיקה, וראה בספר בן איש חי זצ"ל (פ' שלח אות ז') שכתב שדי בכך. אמנם ודאי שאם אפשרי הדבר לומר דבר תורה - כך ראוי לעשות.

על כל פנים נמצינו למדים שחייב גמור יש בדבר.

כמקור נוסף בחז"ל במה ראוי לעסוק בשעת הסעודה יש לציין את דברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף קא.):

"תנו רבנן: הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו: רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגיין בו לצים. אמר לה (הקב"ה לתורה): בתי, בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו? אמרה לפניו: רבונו של עולם, אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים, אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות, ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג".

מבואר מדברי הגמרא, התורה הקדושה התאוננה בפני הקב"ה על כך שפסוקים ממנה נאמרים בבית המשתאות, ועל אף שבשעת אכילה יש לומר דברי תורה אך חלילה לא בדרך של ליצנות.

למדנו אפוא שחובה גמורה על כל אדם לומר דברי תורה על שולחנו - מקרא משנה תלמוד - כל אחד לפום דרגא דיליה.

"לא אמרנו דברי תורה על השולחן"...

יש להוכיח שאי אמירת דברי תורה על שולחנו הוא חטא גמור אשר ראוי להתוודות עליו, שהרי כך אנו אומרים בוידוי הגדול של יום הכיפורים (ראה ספר עבודת הקודש להגאון הרב חיד"א זצ"ל), ובין הדברים הנאמרים תחת הכותרת "לצנו" מזכירים אנו: **"לא אמרנו דברי תורה על השולחן"**.

ומבואר שאיסור גמור בזה ועל כך אנו מתוודים ומזכירים את חטאינו.

פורים דיליה

החיוב - הן בסעודות חול והן בסעודות שבת

ובספר הזהר הקדוש (רעיא מהימנא פ' עקב דף רעג ע"א) הביא עשרה דברים שצריך האדם לעשות בסעודתו בשבת. הדבר הששי הוא - לומר דברי תורה על השולחן, וז"ל: "למהוי על פתורא - דברי תורה, דהכי אוקמוה מארי מתניתין: ג' שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה", עכ"ל.

וכבר דייקו המפרשים שאין כוונת הזוהר הקדוש שרק בסעודת שבת יש חיוב לומר דברי תורה ולא בחול, שהרי הובאה בדבריו המשנה באבות הנזכרת. אלא אדרבה, הדבר בא ללמדנו כי בימות החול פשוט שדברי תורה צריכים להיאמר, החידוש הוא שגם בסעודת השבת אשר היא עצמה מצוה והיה מקום לומר הא קיי"ל "העוסק במצוה פטור מן המצוה" ואם כן אין עלינו חובה לומר בה דברי תורה, על כן מזהירנו הזוהר הקדוש שהדברים אמורים גם בסעודות השבת.

וראיתי שבספר דברי תורה מהגאון הרבי ממונקאטש זצ"ל (ח"ב אות ב' וח"ה אות ג"ד) כותב: מנהג העולם לומר דברי תורה בסעודת מצוה כסעודת שבת ויו"ט וכיו"ב, מאידך גיסא בסעודת הרשות אינם אומרים דבר. אך באמת בסעודות מצוה אין חיוב גמור לומר דברי תורה, אבל בסעודות הרשות יש להיזהר בזה שלא יהא חלילה כאוכל מזבחי מתים...

צוואת היסוד ושורש העבודה זצ"ל - דברים נוראים

על כל ירא ושלם לקרוא את הקטע הבא מתוך הצוואה הקדושה של בעל יסוד ושורש העבודה זצ"ל (סימן א), שם מזהיר הוא את בניו בדברים נוקבים וז"ל:

"הנה בני אהובי, מגודל חיוב על האדם לקבוע שיעור בכל יום בלימוד ספרי מוסר כמבואר בכתבי האריז"ל, גם מגודל חיוב על האדם בלימוד על השולחן בעת סעודתו כמבואר בזוהר הקדוש, גם האריז"ל מזהיר על זה מאוד.

ולפי שראיתי בעוונותינו הרבים רוב לומדי תורה אינם נזהרים בשניהם, ובפרט בלימוד על השולחן, ולבי דוי על גודל עונשם רח"ל לפי גודל העוון המפורש בזוהר הקדוש, ולהפך - השכר הגדול והנפלא מהלימוד על השולחן כמבואר שם באריכות גדול.

וכי אין ראוי לאדם שידע בעצמו שלא היה נזהר בלימוד על השולחן ליפול מלא קומתו ארצה וליתן בעפר פיהו, ופלגי מים תרד עיניו על גודל השכר שנאבד מאיתו מהלימוד עד הנה.

בגלל כן, בני אהובי, מגודל האהבה ורחמנותי עליכם כרחם אב על בנים, קשרתי אתכם בעבותות האהבה, וגוזר עליכם בגזירת כיבוד אב וצואת שכיב מרע, שיהיה עליכם חיוב הלימוד על השולחן ממש כחיוב שלוש תפילות של יום - ערבית, שחרית ומנחה, ודוקא בספרי מוסר..."

היסוד ושורש העבודה זצ"ל מסיים את אזהרתו לבניו במשפט נורא עד למאוד, וז"ל: "ותדעו בני אהובי, שאנקם מאתכם אחר פטירתתי אם לא תזהרו בלימוד על השולחן. ובודאי אם תקיימו צואתי, אהיה מליץ טוב בעדכם בעולם העליון. גם על כל איש ישראלי מעם קדוש שיזהר בזה, מבטיח אני לו בהבטחה נאמנה שאהיה מליץ טוב בעדו!"

כמדומני שלא נותר לנו מילה אחת להוסיף על דברים אלו ודי בהערה זו!

"המרבה לדבר בדברי תורה על שלחנו הרי זה משובח!"

כתב בספר פלא יועץ (ערך אכילה ושתייה): "צריך לזהר לומר דברי תורה בשולחן, ולא יעבור מקרוא מקרא או משנה. וכשהוא בחברת בני אדם, אם בר הכי הוא - פיו יהגה בחכמה לזכות עצמו ואחרים עמו. ואי לאו בר הכי, או דלא מסתייעא ליה מילתא, על כל פנים ילמד בינו לבין עצמו איזו משנה השגורה בפיו כגון: "כל ישראל" או "רבי חנניה" וכדומה, וכל המרבה הרי זה משובח!"

פורים דיליה

מרון הרב שך זצ"ל : "שידברו בלימוד בעת האכילה!"

סיפר מו"ר ראש ישיבת נחלת משה הגאון רבי יעקב בן נאים שליט"א: לפני שנים רבות - עוד קודם שפתח את שערי הישיבה, הלך לשאול בעצת זקנים - להתייעץ עם מרון הרב שך זצ"ל מה הם הנקודות העיקריות עליהן יש לתת דגש מיוחד בחינוך הבחורים בישיבה - האם על יראת שמים או שמא רמת הלימודים היא הדבר החשוב, או דוקא המידות הטובות הן אבן היסוד.

לתדהמתו - מרון הרב שך זצ"ל אמר לו: עליך להקפיד על דבר אחד: שהבחורים ידברו בלימוד בינם לבין עצמם בשעת האוכל!

הדברים נוראים! זהו הדבר אשר מרון הרב שך זצ"ל ראה להדגיש באוזניו של ראש הישיבה שליט"א - וזאת היא אבן הפינה של הישיבה: לדבר בלימוד בשעת האכילה!

"ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד"

וראיתי בענין רמז נאה:

כתוב בפרשת תרומה (שמות כה, ל): "ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד", ופירש בזה בעל הכף החיים זצ"ל בספרו יגל יעקב: "ונתת על השלחן לחם פנים" - רצונו לומר "דברי תורה" שנקראת לחם, כמו שכתוב (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי" - ואז חשוב הוא כאילו אכלם לפני. וזה שאמר "לפני", ומה שאמר "תמיד" - הכוונה היא שיש להתמיד בדבר הזה ולומר דברי תורה על השולחן באופן קבוע.

"שולחנו של אדם מכפר עליו" - כאשר יש עליו דברי תורה!

לאחר שהתברר לנו החיוב לדבר דברי תורה בעת הסעודה, נעסוק מעט במעלות הנשגבות של מי שמרגיל את עצמו לנהוג בהנהגה זו:

הגמרא במסכת מנחות (דף צז, א) מביאה את הפסוק ביחזקאל (מא, כב): "המזבח עץ שלוש אמות גובה, ארכו שתים אמות, ומקצועותיו לו וארכו

וקירותיו עץ, וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'". ודורשת הגמרא: "פתח במזבח וסיים בשלחן, ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו: בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין בית המקדש קיים שולחנו של אדם מכפר עליו".

מבאר בזה הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל בספרו משנת רבי אהרן (ח"א עמ' רח): דברי חז"ל שבזמן הזה שולחנו של אדם מכפר היינו דוקא כאשר האכילה היא מתוך קדושה - שדיבר דברי תורה על שולחנו, אבל אם חלילה האכילה אינה בקדושה היא כעין אביזריהו דעבודה זרה ח"ו, וכלשון המשנה באבות: "כאילו אכל מזבחי מתים"...

ממשיך הגר"א קוטלר זצ"ל בדבריו - "ואין זה משום ביטול תורה בלבד, אלא יש פגם בגוף האכילה דמוסר עצמו להגשמה אם אינו מדבר עליו דברי תורה, ומכל שכן אם מדבר דברים בטלים או ליצנות. וההבדל הוא גדול כל כך דמצד אחד הוא מזבח כפרה ונחשב כקרובן לפני ה' ומאידך גיסא כאילו אכלו מזבחי מתים ח"ו!"

מזבחה לה' או "זבחי מתים" חלילה...

איתא במשנה אבות (פ"ג מ"ד): "רבי שמעון אומר: שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה - כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח): "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום". אבל שלושה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה - כאילו אכלו משלחנו של מקום שנאמר (יחזקאל מא, כב): "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'". מבואר מכאן שהחילוק בין "שולחן לפני ה'" לשולחן של "תקרובת עבודה זרה" הוא בזה, אם היה שם דברי תורה או אם לאו...

את הפער העצום בין שולחן שנאמרים עליו דברי תורה לזה שאין נאמרים עליו, הגר"א קוטלר זצ"ל הוסיף לבאר (ח"ב עמ' ט): "היינו כי עצם האכילה הרי היא מעשה חומרי, ובה שוין בני אדם לבהמה, אך מוכרחת

פורים דיליה

לצורך קיומו למען התורה. אכן אם אמרו עליו דברי תורה - הרי נחשב השלחן "לפני ה'" - היינו לא לבד המצוה של דברי תורה אלא השלחן מתקדש... ולהיפך - הרי זה מעשה חומרי ולא שייך לתורה, אף דבודאי כח לימודו הוא אחר כך מכח האכילה, כי אכילתו חומרית".

הראש ישיבה זצ"ל מסיים את דבריו בהערה מעשית: "וכדאי וראוי מאד לקבל ענין זה למעשה בקבוץ של בני תורה - לדבר בדברי תורה על השלחן, בפרט שהרי ישנן הערות אצל רבים ויתבררו ויתלבנו כמה דברים. מלבד מה שניצולים על ידי כך מדברים בטלים ומדברים האסורים שבאים על פי רוב בקביעות רבים לסעודה".

מדוע אכל הגר"א קוטלר זצ"ל את ה"חמין" כשהוא קר?...

ונאה דורש נאה מקיים - תלמידיו של הגאון רבי אהרן זצ"ל סיפרו: מנהגו היה לאכול עם התלמידים בישיבה ביום השבת, אך תבשיל ה"חמין" תמיד נאכל על ידו כאשר הוא כבר קר... כי רבי אהרן זצ"ל דיבר בלימוד בעת הסעודה ללא הפוגה למרות ש"הצ'ולנט" כבר הוגש לשולחן, רק כאשר הצטנן לחלוטין הוא ניגש לאוכלו...

אשתו הרבנית ע"ה סיפרה כי מעודה אינה זוכרת את ראש הישיבה אוכל ללא ספר פתוח לפניו!

הקב"ה מחבב את "עבודת האכילה"!

בספר ברכות שמים ראיתי הסבר נאה מדוע דוקא עבודה זו של האדם המקדש את אכילתו בכך שמתבלה בדברי תורה חביבה מאוד לפני הקב"ה. וביאר זאת על פי משלו של המגיד ממעזריטש זצ"ל:

מלך גדול אשר באוצרותיו זהב וכסף כמו עפר הארץ, אם יקבל דורון העשוי מזהב וכסף - אין בו שום חשיבות בעיניו כי הרי יש לו הרבה כיוצא באלו, אך אם יביאו בפניו חתיכת עץ פשוטה המחוטבת בכל מיני ציורים

אמידת דברי תורה על השולחן

דקים ונפלאים, זאת תהיה מתנה חשובה ונפלאה אצלו - העובדה שבול עץ פשוט נהפך לכבודו ליצירת מופת!

כך גם דרכה של עבודת הצדיקים: בשמים יש קדושה ורוממות לרוב על ידי עבודת המלאכים, אבל מצות אכילה ושתיה אין שם, ולכן בעבודה זו של אכילה ראויה יש חשיבות גדולה. וזהו "השלחן אשר לפני ה'" - האכילה הזו חביבה לפניו יתברך כיצירת אומן!

שולחנו של אדם מעיד עליו...

בזה יובן המנהג שאנשי מעשה רבים נקברו בארון קבורה אשר נעשה מהשולחן שעליו אכלו ופרסו לחמם לאורחים ועניים, ואמרו על גביו דברי תורה, בכדי שהדבר ילמד עליהם זכות בישיבה של מעלה. ובבחינת מה שאמרו חז"ל במסכת תענית (דף יא.): "אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין עליו - שנאמר (חבקוק ב, יא): "כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה".

וז"ל רבינו בחיי זצ"ל (שמות כה, כג): "ומנהג חסידים שבצרפת שעושים משלחנם ארון לקבורה, להורות כי האדם לא ישא מאומה בידו ולא ילונו בעמלו כי אם הצדקה שעשה בחייו והטובה שהוא מיטיב על שלחנו, ולכך אמרו רז"ל: (ברכות נד): "המאריך על שלחנו מאריכין לו ימיו ושנותיו".

והוסיף לדבר בזה בספרו שולחן של ארבע (שער א): "והנה באזנינו שמענו ורבים ספרו לנו בגדולים שבספרד והפרנסים בעלי אכסניא - שנהגו מנהג נכבד מאד נתפשט ביניהם מימים קדמונים, שהשלחן שלהם שהאכילו עליו את העניים בלכתם לבית עולמים שעושין ממנו ארון ולוחות שנקברים בהם. וכל זה לעורר ולקבוע בלבבות כי האדם אילו יגיע שיאו לעב ויעלה עשרו לעושר המלך שלמה - לא ישא בידו מאומה מעמלו שיעמול תחת השמש כי אם הטוב שעושה והצדקה שהוא מרחם את העניים כמו שאמר (ישעיה נח) "והלך לפניך צדקך".

פורים דיליה

וכפי הנראה המקדש את שולחנו על ידי שרגיל לדבר עליו דברי תורה ולארח בו עניים - דבר גדול הוא בשמים, ועל כן בחרו אותם צדיקים להיקבר בארון העשוי מהעצים הללו.

שעת הסעודה היא "שעת מלחמה"!

בזוהר הקדוש שעת הסעודה מכונה "שעת מלחמה", וז"ל שם (דף רעב ע"א): "דהכי אוקמוה רבנן דמתני' שעת אכילה שעת מלחמה".

וישנן סיבות רבות לכך: נציין סיבה אחת - ישנה מלחמה תמידית בין מלאכי מרום על כל דבר ודבר שהאדם מכניס לפיו, כי חלק מהמלאכים תפקידם לפעול שאותו מאכל יהיה לתועלת ולחיזוק גופו של האוכלו, אך חלקם פועלים להיפך - שהמאכל יגרום לו בעיות עיכול ולנזק במעיו. ויש לדעת שהאומר דברי תורה על שולחנו ניצול מכל רע.

וראיתי שעל דרך זו פירש המגיד להגאון הרב הבית יוסף זצ"ל כמובא בספר מגיד מישרים (פ' משפטים), וז"ל: "ובשעה שאתה אוכל בכל לגימה תהרהר במשניותי. וזה סוד "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך" - כלומר, אם בשעה שאתה אוכל ושותה תהרהר בכל לגימה ולגימא בדברי תורה - יברך לחמך ומימך. דכיון דיהא מעוטף בדברי תורה לא יזיק לך דאפילו דמיא מזיקי לך, כד תשתי יתהון בהרהורא דמשניותי לא יזיקו לך, והיינו "את מימך". וכן אפילו כד לא תאכל אלא לחם בלחודוי לא יזיק לך והיינו "את לחמך", והיינו "והסירותי מחלה מקרבך" דהיינו במעיק, דלא יזיקו לך".

ועל דרך זה עיי"ש במגיד מישרים (פרשת עקב) לפרש את הפסוק (דברים ה, א): "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" - וכך פירושו: כשהאדם אוכל לחם לבד בלי לומר דברי תורה, הוא לא יתפרנס מכך ולא יחיה מכך, אלא שאם בשעת האכילה יהרהר בדברי תורה, שהוא מוצא פי ה' - "יחיה האדם" - אז יחיה ויתפרנס במעט שיאכל, שיתברך המזון שבמעיו על הרהורו בדברי תורה.

"עושה שלום במרומיו" - וכי יש מלחמה במרומים?...

לפי הדברים הללו יתגלה אור חדש במה שאומרים אנו בסוף ברכת המזון: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן", ולכאורה מדוע נצרך ה"שלום במרומיו", וכי יש מחלוקות במרומים עד שהקב"ה עושה שלום בין הניצים?

ושמעתי לבאר בזה ממו"ר הגאון רבי יעקב בן נאים שליט"א: לפי הנתבאר מדברי הזוהר הקדוש ששעת אכילה היא שעת מלחמה בין המלאכים - יש מהם הרוצים שהמאכל יזיק לאדם ויש מהם שאדרבה פועלים הם שהמאכל יבריאם ויחזקו בכדי שתהא בידו היכולת לעבוד את הקב"ה. ולכן לאחר שעת המלחמה בשמים אנו מבקשים מהקב"ה שיעשה שלום בין המלאכים, וזהו - "עושה שלום במרומיו"!

מעשה נפלא עם החפץ חיים זצ"ל

כתוב במשנ"ב (בסימן ק"ע סק"א): טוב לומר בכל סעודה את "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" כי בזה יוצאים ידי חובת אמירת דברי תורה על השולחן, וגם יש בזה תפילה על הפרנסה.

סיפר תלמידו הגאון רבי משה יהודה שניידר זצ"ל: פעם אחת נכנסתי למרן החפץ חיים זצ"ל וראיתיו כשלפניו פתוח הספר "משנה ברורה", וכולו שקוע במחשבות. ואז התנער ממחשבותיו ואמר: אוי, מפני שלא אומרים "מזמור לדוד" לכן חסר פרנסה לישיבה. ואז פנה אלי ואמר: "אתה רואה - "המשנ"ב" כותב שצריך לומר בכל סעודה מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר, וזה מועיל לפרנסה".

באותו יום נכנס החפץ חיים זצ"ל לחדר האוכל של הישיבה וציווה שכל אחד יקפיד לומר בעת הסעודה "מזמור לדוד". וראה זה פלא רק יצא הוא מחדר האוכל, נכנס לישיבה אחד מתומכי הישיבה ובידו נדבה חשובה...

פורים דיליה

"גדולה לגימה המקרבת!"

והנה כבר דשו בה רבים מבעלי המוסר והחינוך וקבעו הם שהזמן המתאים ביותר להמשיך את לבות הבנים והבנות ולהדריכם לתורה ויראת שמים הוא בשעת הסעודה ובפרט בסעודות השבת - על דרך המושג "גדולה לגימה המקרבת". והמקפיד בכל מקרה לומר דברי תורה על שולחנו ראוי לו שינצל הזדמנות זו לנטוע ולהשריש דברי מוסר ויראה בבני ביתו.

ולכן מהראוי להקדיש את הזמן בכדי להכין דברי תורה וסיפורים שיהיו מתוקים וערבים לכל בני הבית לרבות הנשים והקטנים, ועל ידי זה יוכל להדריכם בהשקפה נכונה ולהזהירם מהדרכים השונות של "סילוף האמת".

"אין קידוש אלא במקום סעודה"...

וכבר אמרו על כך רמז נאה: איתא בשו"ע (או"ח סי' רע"ג ס"א) - "אין קידוש אלא במקום סעודה", הכוונה היא, אין קידוש - אין מקום ראוי ומתאים להשפיע קדושה מלוא חופניו אל תוך לבם של בניו ובני ביתו, אלא במקום סעודה!...

ויש להשים לב לכך, כי מדובר בכלי עצום ומשפיע בחינוך הילדים!

וממדרש למעשה: על האדם להרגיל עצמו לומר דברי תורה בכל סעודה וסעודה אף בימות החול, די לומר אפילו פסוק, או: "מים אחרונים חובה" וכיוצא בזה, אמנם כל המוסיף מוסיפים לו ברכה מן השמים. ובפרט בסעודות השבת יכין דברי תורה ערבים ומתוקים לאוזן בכדי להשמיעם בשולחן השבת - ובזכות זאת יזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו!

"מנוחת שבת" מנוחת הנפש

שבת - "יום מנוחה"

יום השבת נקרא בפי כל "יום המנוחה", וכך אנו אומרים בתפילת מנחה של שבת "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת", וכן מי ששכח בברכת המזון לומר "רצה והחליצנו" אומר: "ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה" (ברכות דף מט.).

העולם רגילים לחשוב שביאור מושג זה של "מנוחה" - הוא כפירוש השיגרא דלישנא, היינו - העדר מלאכה ואי עשייה.

שהרי נצטוונו לשבות ממלאכה ביום השבת, וכשם שהקב"ה פסק ממלאכת בריאת העולם ביום השבת - כך אנו שובתים ממלאכה. וכאותו אדם המתאמץ במלאכתו ומקיים את ה"ששת ימים תעבוד" - אך טבעי הדבר שהינו מתעייף וזקוק לנוח - לקחת "פסק זמן" ולחדול מעבודתו ביום השביעי.

מחשבה מוטעית זו אף מביאה את האדם להסיק בשגיונו כי ב"יום המנוחה" ניתן לפרוק עול ולהתבטל מכל החובות המעשיות, ואפשר אף לבלות במשך רוב רובו של היום הקדוש בטיולים ובשאר דברים בטלים - שהרי "מנוחה" היא אי עשיית מלאכה ושביתה מכל פעולה שיש בה טורח... אבל האמת יורה דרכו, ומיניה וביה יש להוכיח שאין כן פני הדברים, כי אם נניח אכן ש"מנוחה" היא העדר פעולה מעשית - יסתערו לפנינו כמה קושיות:

פורים דיליה

לְנוּחַ - אֲפֶשֶׁר גַּם בְּזִמְנֵימָּם נֹסֵפִים!

(א) מדוע זכה יום השבת דוקא לכינוי "יום מנוחה", הרי בכל יום מימות השנה יש בו זמן המיועד למנוחה - שעות הלילה. והוא מה שאמרו חז"ל במסכת עירובין (דף סה.): "לא איברי לילה אלא לשינתא", דהיינו שהלילה נברא לשמש את האדם למנוחתו, ואם כן מה תוכנה המיוחד של מנוחת השבת עד שמנוסח תפילת השבת נראה שענין זה נקבע כ"עיצומו של יום".

מְנוּחַת הָאָדוֹן עִם הָעֶבֶד - הַכִּיצָד?

(ב) כתיב בפרשת יתרו (שמות כ, ט-י): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך", הרי שאיסור עשיית מלאכה הוא דין כללי על האדם ונכסיו וכל אשר לו. ואם ענין "המנוחה" הוא מאותו היסוד שיש לשבות ממלאכה, אם כן כיצד יתכן שהאדון עם עבדו ובהמתו - כולם זכו לאותו "יום מנוחה", הרי כאשר האדון זקוק ל"מנוחה דשנה" - על עבדיו שפחותיו ובהמותיו לעבוד במלוא המרץ ולעמוד הכן לשרתו בכדי שמנוחתו תהא שלימה...

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל הוסיף בזה משל למה הדבר דומה? אדם העובד במשך כל ימי השנה, הזמין לעצמו במיטב כספו חופשה בבית מלון בכדי לפוש מעמל עבודתו. והנה כאשר הגיע לבית המלון מה רבה היתה הפתעתו - הוא התבקש אחר כבוד להכין לעצמו את האוכל, לנקות ולסדר את החדר, ולתקן בעצמו את המזגן שהתקלקל...

לשאלתו מה אירע? הוא נענה: כל העובדים נמצאים בחופשה. "וכי רק אתה צריך חופש"? נאמר לו, "גם העובדים של בית המלון זקוקים לחופש"!

השיב להם מידענו בתרעומת גלויה: "אכן כולם כולל עובדי בית המלון זכאים לחופש - אבל לא באותם ימים בהם אני בחופשה, הרי לכך נועדו העובדים, לשרתני בחופשתי"!

כך גם לענייננו אם המנוחה הנדרשת היא חדלון מעבודה, מה היגיון יש בכך שהתורה קבעה יום מנוחה במקביל הן לאדון והן לעבדיו שפחותיו ובהמותיו - לכולם יחדיו, היכן אם כן היא המנוחה המיוחלת?...

האדם רק נברא וכבר זקוק הוא למנוחה...

ג) הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל (שבת מלכתא ח”ג פ”ד) הביא הארה נוספת בשם הרב יצחק ליפשיץ זצ”ל: אדם הראשון נברא ביום ששי ובשעה החמישית עמד על רגליו כמבואר במסכת סנהדרין (דף לח:), ומיד באותו יום בערב באה שבת מנוחה.

מוכח אפוא שהשבת לא ניתנה כדי לנוח מעמל המלאכה שהרי לא נזקק האדם שזה עתה נברא, לנוח משום מלאכה, ובכל זאת ניתנה לו השבת.

ה”מנוחה” היא בריאה - לא העדר מלאכה!

ד) עוד יש לציין בזה את דברי המדרש (בראשית רבה פ”י ט) הנסובים על הפסוק ”ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה”, ושאלו שם: ”ומה נברא בו לאחר ששבת”? ומתרץ המדרש: ”שאנו, ונחת, שלוה, והשקט” - היינו שנבראו בו מינים שונים של מנוחה. ומבואר מזה שאכן גם ביום השבת נבראה בריאה והיא המנוחה על אופניה וצורותיה, הרי לן שמנוחה אינה רק העדר מלאכה אלא מציאות חיובית כשלעצמה.

באמת לפי זה מדויק מאוד לשון הפסוק (בראשית ב, ב): ”ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה” - ישנה כאן משמעות שביום השביעי עצמו נבראה בריאה אשר כלתה בו ביום, ומהי אותה בריאה? מנוחה!

”יום מנוחה וקדושה לעמך נתת” - המנוחה היא מתנה!

ה) בספר הארת התפילה עמד על נוסח התפילה במנחה של שבת: ”יום מנוחה וקדושה לעמך נתת” - היינו שעם ישראל קיבל במתנה ”יום מנוחה”, והנה פשוט שלא שייכת נתינה אלא על דבר חיובי ולא על העדר מלאכה,

פורים דיליה

או על שביתה מכל פעולה. ואם כן שומה עלינו להסביר מהו תוכנה המיוחד של בריאת המנוחה.

תשעה תארי המנוחה

ו) כך גם מורה מטבע לשונם של חז"ל שסידרו בתפילה זו "תשעה" תארים לאותה "מנוחה", וכלשון הברכה: "יעקב ובניו ינוחו בו מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלוחה והשקט ובטח, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה". וכבר העיר מזה הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל שכפי הנראה לכל בר דעת אין מדובר במנוחה מעמל ויזע כמנוחת שאר הברואים, אלא זוהי מנוחה הטומנת בחובה עומק רב ומשמעות פנימית.

כל השאלות הללו מובילות כאמור למסקנה המתבקשת:

מנוחת השבת שניתנה לעם ישראל אינה מה שקרוי בפי הגויים והמון העם "מנוחה" - היינו לבלות את הימים בבטלה ובחוסר עשייה - אין ספק שהמדובר במנוחה במדרגה אחרת לחלוטין, ויש לה מטרה נשגבה, מפני שהיא יסוד ושורש בעבודת הבורא ועל ידה ניתן להתעלות יותר ויותר במעלות התורה הקדושה והיראה, וכמו שנבאר בעזרי"ת:

"מנוחת השבת" - להיות פנוי לעבודת השם

הנה יום השבת הוא יום אשר מצד עצמו מלא בהשפעה רוחנית, יום זה מגיע אל כל איש ואיש מישראל מידי שבוע בשבוע באופן קבוע, אך אם לא ישכיל האדם לדעת מהי מהותו של יום ומה הם דרכי העבודה הייחודיים לו - לא יזכה לאור ולשפע הטמונים ביום זה.

ויש לדעת שה"מנוחה" היא עבודת היום. ולכן עלינו לפרש מהי מנוחה, וכך נדע אלו מעלות נוכל לקנות בנפשנו על ידה, ומאיך מהו ההפסד הגדול למי שאינו מאמץ תכונה זו.

ידועה היא דרכו של היצר הרע להכשיל את האנשים ולהפילם ברשתו בכך שמזמן הוא לאדם טרדות ועיסוקים בלי סוף - עד שלא נשאר לאדם

זמן להתבונן ולהעמיק במעשיו ודרכיו. ומפורסמים הם דברי הרמח”ל זצ”ל בספרו מסילת ישרים (פרק ב’), וז”ל:

”ואולם הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים. כי יודע הוא שאילולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי.

והרי זו מעין עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה, ה) ”תכבד העבודה על האנשים” - שהיה מתכוין שלא להניח להם ריוח כלל לבל יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מופסקת. כן הוא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר להמלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה”, עכל”ק.

למדנו מדבריו: התחבולה בה נוקט היצר הרע היא להעסיק את לבו ומוחו של האדם בכדי שלא תיוותר לו שעה פנויה מכל טירדה - בה יוכל לחשוב על דרכיו ועל תפקידו בעולם וכן על מציאותו הקיימת והתמידית של הבורא.

בדיוק לשם כך ניתן לנו ”יום השבת” - יום המנוחה, על מנת שעל ידי המנוחה והשקט מכל מעשה דיבור ומחשבה של ימות החול, נוכל להיות פנויים לגמרי בשביל לחשוב חשבוננו של עולם, ומתוך כן נזכה להשיג קרבת אלוקים!

מדוע שקטה הבריאה כולה בעת מתן תורה?

על דרך זה כתב להסביר הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל (נפש שמשון שבת קדש עמוד ריד) בדרכו האופיינית:

חז”ל אומרים במדרש (שמות רבה פכ”ט, ט): ”אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: כשנתן הקב”ה את התורה, ציפור לא צוח עוף לא פרח שור לא געה אופנים

פורים דיליה

לא עפו, שרפים לא אמרו "קדוש קדוש", הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול "אנכי ה' אלוקיך".

ובפשטות מבינים, שכל הבריאה שקטה וממילא יכול היה הקב"ה לומר "אנכי ה' אלוקיך" כי בכדי לשמוע את קול ה' צריכה להיות בעולם דממה מוחלטת.

אבל האמת הוא להיפך, בעצם קולו של הקב"ה תופס הכל ולית אתר פנוי מיניה, אלא שאנחנו מצדנו עסוקים מדי בעניינים מסביב ואיננו מתבוננים בנקודה, ולכן אנו לא רואים את הקב"ה.

משל למה הדבר דומה? היה פעם מלך גדול ומופלא, המלך הזמין אדם אחד לפגישה אישית עמו בארמונו - ארמון המלוכה. אמנם מלבד המלך עצמו - נמצאים בארמון אנשים נוספים המשרתים את המלך - מנגנים, חכמים, יועצים, משרתים וכיו"ב.

והנה הגיע האורח לשערי היכל המלך. מיד עם כניסתו הוא שומע מכיוון צדו של ההיכל מוזיקה נפלאה המתנגנת לה, עצר האורח קמעא בכדי ליהנות מהצלילים הענוגים. אך בקושי הוא הצליח לנתק את עצמו מהמוזיקה, והנה הוא מבחין בצדו השני של ההיכל בחכם גדול היושב ופיו משמיע דברי חכמה המשמחים כל לב שומעיו, הסכית האורח את אוזניו בכדי להקשיב לאמרות פיו. עודו עסוק בדברים, קלטו עיניו יצירות אומנות נפלאות התלויות על הקירות, ועינו לא שבעה מראיתן.

כל כך עסוק היה במה שקורה מסביב, עד אשר שכח את מטרת בואו להיכל המלך... מסוגל היה לבלות שם שעות על גבי שעות בהפעלת כל חמשת חושיו בכדי לקלוט את היופי וההדר החכמה והתבונה שפזורים היו בארמון, ולעולם לא יראה את יופיו של המלך עצמו...

המלך שהזמינו לפגישה - חיבב מאוד את האיש ורצה לשוחח עמו, שם לב למה שקורה, מה עשה המלך? הכריז:

”כל הנוכחים להיות בשקט מוחלט!”

”הוציאו כל איש מעליו!”

באותו הרגע שכל התפאורה שמילאה את הארמון שקטה ונחבאה - מיד התמלא הוא בהודו והדרו של המלך!

הנמשל הוא פשוט ונפלא: עולמנו עולם מלא באלוקות הוא - בבחינת ”מלוא כל הארץ כבודו”, יופיו והדרו של הקב”ה ממלא את כל העולם. אולם האדם בא לעולם, ובמקום להתבונן בגדלותו של הקב”ה הוא מתלהב מהיופי של העולם - מההנאות הגשמיות, מהאכילה והשתיה, מהטיול במרחבי הבריאה וכו’.

לכן כאשר בא הקב”ה לתת את התורה הוא השבית את כל העולם, הכל דמם, ואז כשבכל הבריאה שרר שקט מוחלט, יצא הקול מאליו: ”אנכי ה’ אלוקיך”!

”מנוחת השבת” - בכדי שנעסוק רק בקרבתו יתברך!

זהו גם תוכנה של מנוחת יום שבת קודש - שבת הוא יום של שביתה מוחלטת, של מנוחה ורוגע מכל מרוץ החיים החומרי של ששת ימי המעשה, ואז כאשר האדם פוסק ממהלכו ועוצר ושובת - נחשף הוא לקדושה העצומה שטבע הקב”ה ביום השבת ונעשה הוא כלי מוכן לקלוט ולקבל את השפע האלוקי הנשפע ביום זה!

זו היא מטרת המנוחה ביום השבת!

”מנוחת השבת” - המתכוון למידת הבטחון

עוד נראה בענין זה: הנה אמרו חז”ל במכילתא (הובא ברש”י שמות כ, ט): ”כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה”. הרי שהמנוחה המדוברת אינה רק לשבות ממלאכה או מדיבור, אלא היא צריכה להיות

פורים דיליה

מנוחה מכל טירדות ומפריעי העולם, וכשנכנסת השבת - על אדם להסיר מקרבו כל דאגה כאילו הכל הסתדר על הצד היותר טוב.

ונמצא לפי זה שמנוחת השבת נועדה בכדי לסייע לנו להשלים בנפשנו את מידת הבטחון, שהרי על המנוחה להיות מוחלטת מתוך בטחון גמור על הקב"ה אשר נותן וממלא לנו כל צרכינו, ומה בצע כי נדאג?

"הריני ישן במיטתי ואתה עושה"...

יש להביא בזה מאמר חז"ל נפלא בילקוט שמעוני (שמואל ב כב, רמז קסג):
"ארבע מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן: דוד ואסא ויהושפט וחזקיה, דוד אמר: "ארדוף אויבי ואשיגם", אמר לו הקב"ה: אני עושה כן. עמד אסא ואמר: אין בי כח להרוג אלא אני רודף ואתה עושה, אמר הקב"ה אני עושה כן. עמד יהושפט ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא הריני אומר שירה ואתה עושה, אמר ליה הקב"ה אני עושה כן. עמד חזקיה ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא הריני ישן במיטתי ואתה עושה, אמר ליה הקב"ה אני עושה כן".

דרכו של חזקיה המלך שונה היתה מדרכם של שלושת המלכים, שאילו שלושת המלכים בקשו מהקב"ה שלאחר שיעשו הם מצדם פעולה כלשהיא כל אחד לפי דרכו ומעלתו, שהוא יגמור המלאכה ויסייע בידם לנצח את האויב. מה שאין כן חזקיה המלך, שאמר לקב"ה: אינני עושה כלום אלא ישן אני כהרגלי על מטתי ואתה ה' הטוב "כבר יודע את העבודה" - אתה תעשה את הכל.

והדבר צריך ביאור, מהי ההבנה בדרכים השונות שמצינו כאן במידת הבטחון?...

אומר הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל: יסוד גדול לימדנו חזקיה המלך בתורת הבטחון - דוד המלך אסא ויהושפט ע"ה הגיעו למדרגה גדולה בבטחון עד שלא חששו לנפשם פן פעולתם בהכאת האויב תפעיל בקרבם איזה שהוא

שמץ מחשבת פסול של ”כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה”, ולפיכך אמרו לנפשם שיעשו בעצמם פעולות מסוימות נגד אויביהם, איש איש לפי גודל מעלתו בשלימות הבטחון.

אבל חזקיה המלך אמר לפני ה': ירא אני שמא אם רק אעשה מצדי פעולה כלשהי - ולו אפילו אמירת שירה בפה, עלול אני חלילה להכניס עצמי לסכנה, שמא תתערב בי מחשבה זרה של ”כוחי ועוצם ידי”, ולכן ביקש מאת ה' לישן על מיטתו והקב”ה יעשה הכל! והקב”ה אכן מילא מבוקשו.

זוהי אפוא הדרך בה יש לנקוט ב”מנוחת השבת” - לחיות בהרגשה: **”כאילו כל מלאכתך עשויה”**, ואין צורך בשום פעולה!

ויש להוסיף ולבאר: מידת בטחון במדרגה הנזכרת מושגת אך ורק באמצעות ה”מנוחה” של יום השבת, שכן ביום זה יש לו לאדם את היכולת להתענג על ה' ולהתעדן באהבתו ויראתו, ובזה מסוגל הינו להתעלות מעל כל החשבונות והטרדות של ימי המעשה, ורק כך יוכל לחוש ”כאילו כל מלאכתו עשויה”!

”מנוחה” - לא להתרגש מכל ”רוח מצויה”!

ונחدد מעט את הדברים:

נקודה יסודית יש בה ב”מנוחה”: היכולת להתעלות ולהתנתק מעל סערת היצר וכל גרורותיו - מעל הקנאה התאוה והכבוד המוציאות את האדם מן העולם, מעל כל סוגי ה”נגיעות” המצויים אצל אדם, מעל כל מיני טרדות ומצבים קשים הפוקדים את האדם וטורדים את רוחו.

כאשר שבת מלכתא פורשת את כנפיה על היקום נתן הבורא יתברך לכל יהודי באשר הוא, כח רוחני אשר על ידו מסוגל הינו להתעלות מעל כל עניני העולם הזה המפריעים את שלוות נפשו.

"הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל"

ישנו פסוק בנביא ישעיה (נז, כ): "והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט".

רבי אברהם זצ"ל בן הגר"א זצ"ל כותב בביאורו "אבני אליהו" לברכת "ולמלשינים": הרשעים אינם רעים מעצם טבעם, רק שיש בהם תכונה של - "השקט לא יוכל", ולכן - הם "כים נגרש" - כמו שהים נעשה סוער מכל רוח מצויה, כך הם נעשים נסערים מכל קנאה או תאוה, ועל כן יגרשו מימיו רפש וטיט - היינו שזו דרך הרשעים מפני שאינם יציבים בדרכם - אם לא יזדמן להם מילוי רצונותיהם בהיתר יעשו זאת על ידי "יגרשו מימיו רפש וטיט" - בדבר איסור.

כלומר, כל מציאותו של רשע היא - "ים סוער כי השקט לא יוכל", ולכן אינו יכול להיות מעל המים בהשקט ובטחה, אלא מושלך הוא אל קרקעית הים בה תמיד רפש וטיט, ועל כן יגרשו מימיו - רפש וטיט.

מי שאינו נמצא במצב של מנוחת הנפש עם עצמו - כל המידות הרעות שבקרב מתעוררות ויוצאות לפועל. רק מי שנמצא במנוחה, אזי אף אם שוכנות בו מידות רעות הוא אינו נסער ונרגש מהן וכך אינו בא לכלל מעשה רע.

כשהכוס במנוחה - היין נשאר צלול...

וכמו שהמשיל על כך הגאון רבי נחום זאב מקלם זצ"ל: כוס יין שבתחתיתה שמרים - כל עוד שהכוס במנוחה היין נשאר צלול וראוי לשתיה, אבל כאשר מערבבים ומזיזים את הכוס אנה ואנה, השמרים מתערבבים ועוכרים את היין.

כמו כן הוא נפש האדם. גם מי שמידותיו אינן עדיין מתוקנות בתכלית השלמות, אבל כל זמן שיש בו מנוחת הנפש אין מידותיו הרעות מתגלות במלוא כיעורן, כי בשעת שלווה יכול האדם לשלוט על מידותיו!

המעלות השונות של ה”מנוחה”

לפי הנתבאר יש לתת טעם ותבלין בלשונות השונים של ה”מנוחה” בתפילת המנוחה בשבת, וכמו שכבר נתבארו עיקרי הדברים בספר ”הארץ התפילה”:

מנוחת אהבה: על ידי שאדם נמצא במנוחה - צומחת אהבת ה'. כי כאשר האדם במנוחת הנפש הוא מתעלה מעל אנוכיותו, וממילא בהסרת המחיצות - פורצת לה מאליה אהבת ה'.

מנוחת נדבה: ממעלת המנוחה באה נדיבות הלב, כי כשיש בו מנוחת הנפש - נגיעותיו ותאוותיו של אדם אינן מסעירות אותו - וכך מתמלא לבו בנדיבות כלפי הזולת.

מנוחת אמת: במצב ששרוי הוא במנוחת הנפש אין הוא מסוגל להעלות על דל שפתותיו דבר שקר.

מנוחת אמונה: מהמנוחה נובעת לה אמונה חזקה, וזה הביאור ב”מנוחת אמת ואמונה” - כי הנמצא במנוחה אינו מסוגל לחיות חיי שקר אלא חי הוא מתוך אמונה תמידית.

מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח: שלושת מידות אלו של ”מנוחה” נאמרו על האדם ויחסו לזולתו ואל עצמו.

כשאדם במנוחה הוא חי בשלום עם כולם - הוא חי ב”שלום” - כי אינו מקנא בשום אדם, וב”השקט” משום שאין בו צרות עין בהצלחתו של זולתו, והוא חי ב”בטח” - במנוחה גם עם עצמו.

ומי שהשלים בנפשו את כל המעלות הללו על ידי מנוחת הנפש, זוכה ל”מנוחה שלימה שאתה רוצה בה”, כי זה מה שהקב”ה מבקש מעמנו שנשיג באמצעות המתנה הנפלאה שנתן לנו - ”מנוחת השבת”!

ולא זו בלבד - מי שזוכה להגיע למצב זה של מנוחת הנפש, הוא מקדש במעשיו והליכותיו שם שמים - וכפי שמסיימים אנו: ”ועל מנוחתם יקדישו את שמך”!

פורים דיליה

מדוע שום אומה לא בחרה ביום השבת?...

יש בנותן טעם להביא מה שהזכיר המשגיח הגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א בשם הגאון בעל ה"יערות דבש" זצ"ל (ח"א דרוש אחרון) לבאר את נוסח תפילת שחרית של שבת:

"ולא נתתו ד' אלוקינו לגויי הארצות" - הגויים בתקופת בית שני רצו לקבוע להם יום אחד בשבוע כיום שביתה ויום של "דביקות" בדת שלהם. ובודאי טעם רב יש בכך שבחרו כולם ימים אחרים ולא את יום שבת קודש - חלקם בחרו ביום ו' ואחרים את יום א', ולפלא שאף דת לא אימצה לעצמה את יום השבת - יומם של היהודים?...

ותירץ הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל: הרי ברור שחכמי אומות העולם קבעו את יומם על פי סימני המזלות. ובמסכת שבת אמרו חז"ל (דף קנו): "האי מאן דשבתאי יהי גבר מחשבתיה בטלין" - היינו אדם אשר מזלו הוא מזל הכוכב "שבתאי" יהיה אדם אשר לא יצליח במעשיו, וכפי שמורה השם "שבתאי" - כלומר אי-שבת.

נמצא שעל פי המזלות, מי שיעשה דבר ביום שבת לא יצליח בו, ולכן הגויים קבעו להם ימי מנוחה ביום ששי וביום ראשון, ונמנעו מלקבוע זאת ביום השבת...

אבל - אומר הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל - הקב"ה קבע כך את המזלות בכדי שלא יהיה לאומות העולם כל חלק בשבת קודש. ובכדי להראות לנו שישראל הם למעלה מן המזל. כי מאחר שעל ידי מנוחת השבת אפשר להגיע למעלות עצומות, לכן עשה שהגויים לא ירצו לשבות ולנוח בו.

וזה מה שאנו אומרים "ולא נתתו לגויי הארצות" כי השפע והברכה שאפשר להפיק מיום השבת - זה דבר שהנחיל הקב"ה אך ורק לכלל ישראל ולא לשום עם אחר זולתו.

”מנוחת שבת” - מנוחת הנפש

זוהי היצירה העצומה של ”מנוחת השבת” - וכפי שביארנו אין מדובר רק בענין של שביתה ואי עשיית מלאכה, אלא זוהי בריאה חיובית אשר מי שידע לנצלה, יכול להגיע באמצעותה לכל המעלות הנשגבות: אמונה, בטחון, מידות טובות, אהבת ה' ועוד.

ועל ידי מנוחה נכונה נזכה בעזרי"ת לקדש שם שמים ולקיים את הנאמר
”ועל מנוחתם יקדישו את שמך”!

מעלת לימוד תורה בשבת

נעסוק בנושא הטעון חיזוק - לימוד התורה בשבת אשר יש בו חשיבות ומעלה עצומה.

לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לעסוק בהן בתורה!

איתא בירושלמי במסכת שבת (פרק ט"ו ה"ג): "לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה".

למדנו אם כן שלא נתן הקב"ה מאוצרו הטוב את שבת קודשו לעם ישראל אלא בשביל שיהגו בה בתורתו.

"ויקהל משה" - עשה קהילה גדולה

וראה מה שכתב במדרש תנחומא (והובא ברוקח סימן נ"ה): "ויקהל משה" אמר הקדוש ברוך הוא למשה: עשה קהילה גדולה לדרוש להם ברבים הלכות שבת, שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת לדרוש לישראל איסור והיתר".

וכתב מרן הבית יוסף זצ"ל על זה באו"ח סימן ר"צ וזה לשונו: "ומכאן שמכו בכל תפוצות הגולה להתקבץ בבתי כנסיות לקרות מקרא ולדרוש ברבים אגדה אחר סעודת שחרית". ובשלחן ערוך (שם ס"ב) כתב: "אחר סעודת שחרית, קובעים מדרש לקרות בנביאים, ולדרוש בדברי אגדה, ואסור לקבוע סעודה באותה שעה".

פורים דיליה

ובמדרש שם: "רבי אליעזר אומר: 'ויקהל משה' - אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל: אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים, מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שכן ישעיה הנביא מפרש "ואתם עידי נאם ה' ואני קל" (ישעיה מג, יב) - אתם מעידים עלי שאני אלוקים בעולם".

ובשל"ה הקדוש (מסכת סוכה נר מצוה מט) כתב על כך: "מכל הלין למדנו, שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל, אלא לשמוח בהם שמחת תורה, כל אחד לפי מה שהוא, אם בעלי מקרא - מקרא, אם בעלי משנה - משנה וכו', או ישמעו הדרשה מפי חכם הדורש להם מענינו של יום, דברי פסח בפסח וכו', בצירוף הזכרת הניסים שעשה לנו השם יתברך בימים ההם".

איך לומר מנוחה להקב"ה בעולמנו אלא עם עושי תורה

ובתנא דבי אליהו (אליהו רבה פרשה א) איתא: "כך אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: בני לא כך כתבתי לכם בתורתך "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך" (יהושע א, ח) - אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים יום השבת יעשה כולו תורה. מכאן אמרו: לעולם ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, יקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר: "לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינגך" (קהלת ט, ז), לפי שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד, שנאמר: "ואת כל אלה ידי עשתה", עכ"ל.

מה ערכה של שעת לימוד בשבת?...

ידוע מה שכתב הבן איש חי זצ"ל (פ' שמות) בשם המקובלים זצ"ל: גדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום השבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול!

ובספר לב אליהו (ח"א עמ' פו) מובא, שהגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל סיפר שכאשר ביקר אצל החפץ חיים זצ"ל שבת אחת, הוא פרש בפניו את החשבון הבא:

איתא בחז"ל (עיין ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) שמצות שבת שקולה כנגד כל מצוות התורה, ונמצא אם כן שכל מצוה שמקיימים בשבת הרי הוא שווה ערך לתרי"ג מצוות. והרי ידוע שהגר"א זצ"ל כותב בספרו שנות אליהו (ריש מסכת פאה) שכל תיבה ותיבה בלימוד התורה נחשבת למצוה בפני עצמה. ונמצא שכאשר לומדים תורה בשבת יש להכפיל כל מילה בשש מאות ושלוש עשרה פעמים, והרי בבדיקה פשוטה ניתן לראות שאדם לומד כמאתיים מילים בדקה, נמצא אפוא שכל דקת לימוד בשבת אדם מקיים בה 122,600 מצוות, ובלימוד של שעה אחת לפי חשבון זה יש בידו 7,356,000 מלאכים מליצי יושר הנבראים עם כל מצוה ומצוה!

ואם נוסיף לחשבון הנ"ל את אשר הבאנו בשם הבן איש חי זצ"ל שכל מילה של תורה בשבת פועל אלף מונים יותר ממה שהוא פועל בימות החול - יש בידינו חשבון עצום ונורא עד למאוד.

ולכן כמה עלינו להשתדל להוסיף עוז ותעצומות בלימוד ביום השבת ולנצל כל דקה פנויה לצורך מטרה נשגבה זו!

כשהלימוד בשבת הוא על חשבון הלימוד בחול

וראה דברים כדרבנות כתשובה לשאלה שנשאל בענין זה הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל (ספר עיני ישראל מכתב כ"ב) וזה לשונו:

"האם כדאי לישון פחות בשבת כדי ללמוד יותר על חשבון הלימוד של ימות החול, שהרי אמרו שהלימוד בשבת שווה יותר מהלימוד בחול"? וכך ענה הגאון זצ"ל: "איני רואה שום צד ספק כאן, בודאי כדאי להדחק קצת כדי לקבל מתנת שבת, בין בכמות הידועה, ובין באיכות. כי בשבת בהיותה מעין עולם הבא אז ימצא בה היחיד חלקו המיוחד לו בתורה כמו שכרו שהוא חלקו המיוחד לו לעולם הבא".

וכך כותב הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (פרי צדיק פ' חיי שרה אות ו') וז"ל: "בשבת הזמן לזכות להתורה שבעל פה!"

תורה שלומדים בשבת אין בה שכחה!

נביא בענין דברים נפלאים מסה"ק שפת אמת בפרשת כי תשא (שנת תרס"ב):

הנה איתא במדרש תנחומא (פרשת כי תשא): "א"ר אבהו: כל ארבעים יום שעשה משה מלמעלן היה לומד תורה ושוכח, לסוף אמר ליה: רבש"ע הרי באו ארבעים יום ואיני יודע דבר, מה עשה הקדוש ברוך הוא, משהשלים ארבעים יום נתן לו את התורה במתנה, שנאמר: "ויתן אל משה ככלתו".

וביאר שם השפת אמת זצ"ל: "כי מ' יום - הכנה אל התורה. כמו ששת ימי המעשה - הכנה אל השבת שהוא תכלית מעשה בראשית, כמו כן מ' יום - נגד ציור הולד, דהיינו התפשטות התורה ברמ"ח ושס"ה בציור האדם. ובזה יש עוד התחברות אל הגוף והטבע. ויש בו שכחה כי הטבע משכח. אבל אחר כך ניתן התורה במתנה - היא תורה עליונה כלל התורה. כמ"ש "ככלתו" - כללים ניתנו לו. וכמו כן שבת - כלל ימי המעשה והוא "יומא דנשמתא - יומא דזכירה" דלית ביה שכחה. דכל השכחה מצד הגוף. ובשבת נתגלה זה שורש התורה, ומשה רבינו ע"ה כמ"ש "מזמור" שיר "ליום" השבת - ר"ת למש"ה. והתורה שלומדין בשבת אין בה שכחה" עכ"ל ק.

קדושת היום מסייעת להשכיל ולהבין בחכמה הנעלמה!

יש להוסיף: לא זו בלבד שהתורה הנלמדת בשבת לא שולטת בה שכחה אלא השבת משפיעה על האדם רוח חכמה ובינה להבין טוב יותר ולחדש חידושים לאמיתה של תורה, ואף להשיג את רזיה וסודותיה!

בוא וראה את דברי הגמרא במסכת גיטין (דף ס.) "רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא". וכתוב על זה בחידושי היעב"ץ וז"ל: "והיו מעיינין בשבת בדבר אגדה שמושכת הלב מפני עונג שבת, וקדושת היום מסייעת להשכיל ולהבין בחכמה הנעלמה קודש קודשים".

וראה לשון קודשו של השל"ה זצ"ל (מסכת שבת נר מצוה אות נג): "ואדרבה חייב אדם לראות בכל שבת ושבת לחדש חידושי התורה, כמו שכתוב בזהר

הקדוש (ח"ג דף קע"ג ע"ב) שבמוצאי שבת בחזרת נשמה יתירה למקומה, שואל אותה הקדוש ברוך הוא, מה חידוש היה מחדש בתורה".

המחדש בתורה בשבת נעשה שותף לקב"ה

המקובל רבי משה ב"ר יהודה אבן מכיר זצ"ל בספרו סדר היום (סדר סעודת שבת וסדר הלימוד בשבת) כתב בזה דברים נשגבים:

"וכל המחדש דבר חכמה ביום השבת אותה הנשמה מתעטרת מלמעלה בכמה עטרות, והקב"ה כביכול משתעשע בה ונושק אותה ומברכה ברכה שלימה. וכן אמר בזוהר הקדוש על הפסוק (ישעיה סה, יז): "בורא שמים חדשים וארץ חדשה", כי כל המחדש דבר ביום השבת אותו דבר מעלין אותו לפני הקדוש ברוך הוא ובאותם הדברים נבראים שמים חדשים וארץ חדשה".

וביאר בזה בעל הסדר היום זצ"ל ביאור נפלא: "והענין הוא על פי הפשט דכיון שאין העולם מתקיים אלא מצד עסק התורה כמ"ש: "אם לא בריתי יומם ולילה...", כשם שכל מי שאינו עוסק בתורה מחריב העולם כך כל העוסק בה מחדש אותה בעבורו שמתקיים יותר, המחדש חידושים ביום השבת מוסף על זה דלא מיבעיא שמקיימין אותה במה שהם, אלא שמחדשין אותה מחדש ומייפין אותה בעבורו, וכביכול נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ואשריו ואשרי חלקו", עיי"ש.

ישנם חידושי תורה המיוחדים לשבת

סיפר אחד מקרובי משפחתו של החזון איש זצ"ל: ליל שבת אחת שהיתי במחיצת החזו"א זצ"ל, הוא פנה אלי והרצה בפני סברא עמוקה שחידש זה עתה בסוגיא ד"חזרה שליחות אצל הבעל". כאשר סיים את הדברים אמר לי: סברא כזו אי אפשר לעמוד על המתיקות והעריבות שבה כי אם בליל שבת קודש, בעת שזוכה אדם לנשמה יתירה...

כעין רעיון זה מופיע בספר ילקוט מעם לועז (שמות לא, יח): מטרת ירידת הנשמה היתירה בשבת קודש לגופו של אדם - בכדי לפתוח ולהרחיב את

פורים דיליה

הלב לדברי תורה, וכך יוכל להבין דברים עמוקים שאין בכוחו להשיג בדעתו בשאר ימות השבוע.

עוד מסופר: הגר"י פייגנבוים זצ"ל אמר פעם חידוש בהלכה לרבו האבני נזר זצ"ל, אמר לו רבו זצ"ל: חידוש זה בודאי התחדש לך בשבת. הוסיף האבני נזר זצ"ל ואמר: יש חידושי תורה שאין מציאות שיתחדשו כי אם בשבת קודש!

דרך לימודו של החתם סופר זצ"ל בשבת

על דרך לימודו של החתם סופר זצ"ל בשבת העיד בנו של הגאון הכתב סופר זצ"ל (ראה בספר חוט המשולש עמוד רנב):

בליל שבת קודש היה משכים ללימודו בערך שלש שעות לאחר חצות הלילה. הוא פנה לחדרו המיוחד שם היה נר דלוק מערב שבת ותיכף בירך ברכות השחר בהתלהבות גדולה מאד עד שירדו דמעות מעיניו מתוך שמחה וחדוה. בני הבית שישנו בחדר השלישי מחדרו המיוחד התעוררו משנתם לשמע קולו הנלהב. וכשהקשיבו לברכותיו בכו בכיות מרוב התעוררות.

אחר כך קרא לשני בחורים משיבתו וגם לאחד מבניו ולמד עמם ברוב חדוה ושמחה משניות וגמרא שבת ועירובין על הסדר.

היאך אפשר לטעום טעם גן עדן בעולם הזה?...

ידוע מה דהוה מרגלא בפומיה של הכתב סופר זצ"ל: יהודי הרוצה להרגיש טעם "גן עדן" בעולם הזה, ירגיל עצמו לקום בשבת בבוקר בהשכמה... והיה מאד מתפלא כיצד ייתכן שאנשים אינם מודעים לתענוג זה...

יש לציין שהכתב סופר זצ"ל גם כן נהג ללמוד בשבת בהשכמה מבעוד לילה, בצוותא עם עוד שלושה בחורים משום חשש "שמא יטה".

מקורותיה של ישיבת גרודנה

מהתבוננות בפרקי ההיסטוריה של בני התורה בכל הדורות ניתן לראות כי השבת היתה קודש עבורם לעסק התורה:

המשגיח רבי זיידל אפשטיין זצ"ל סיפר על תקופת לימודו בישיבת הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל שבגרודנה: כאשר הגיעו שבתות החורף הבחורים היו מזדרזים מיד לאחר סעודת השבת לתפוס את מקומותיהם ליד הסטנדר והגמרא, כי ידעו הם כי מי שיאחר לבוא עלול לאבד מקומו, ועד חצות לילה היה בית המדרש מלא מפה לפה, כי בעלי בתים רבים מהעיר גרודנה היו מגיעים ומתאספים ללמוד בהיכל הישיבה.

וכך העיד הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל שזוכר הוא כיצד זקני גרודנה היו מקפצים על השלג בלילות שבת של החורף תוך שהם מפלסים במגפיהם דרך אל בית המדרש. ועד לשעה שתיים אחרי חצות כותלי בית המדרש היו נעים ונדים מקול התורה אשר היה שם.

בליל שבת צריך ללמוד עשרה דפים גמרא!

ויש בנותן ענין להביא בזה דבריו של ראש ישיבת פונוביז' מרן הרב שך זצ"ל:

תלמיד מהישיבה נכנס לבית רבינו מרן הרב שך זצ"ל בליל שבת אחרי הסעודה ורצה לדבר עמו בלימוד, אמר לו רבינו זצ"ל: "בליל שבת, זה לא זמן לדבר בלימוד, אלא לחזור על גמרות, בליל שבת צריך ללמוד עשרה דפים גמרא!

ה"מתנה" של החפץ חיים זצ"ל

לסיום הענין: הגאון רבי חנוך העניך טובולסקי זצ"ל שהיה מקורב מאוד אל מרנא החפץ חיים זצ"ל סיפר שכאשר בא להיפרד מרבו אמר לו החפץ חיים זצ"ל כהאי לישראל:

פורים דיליה

”אני רוצה לתת לך מתנה טובה בטרם אנו נפרדים. ובכן הסכת ושמע: הנה במסכת שבת ישנם עשרים וארבעה פרקים. ובכל שבת הרי עורכים שלוש סעודות. איעצך אם כן שבכל סעודה תלמד שמונה פרקים מהמסכת, וכך תסיים את כל מסכת שבת בכל שבת, נמצאת מסיים בכל שנה לפחות נ”ב פעמים את המסכת, זו המתנה הטובה שברצוני להעניק לך”...

"שמור את יום השבת לקדשו"

פתח דבר:

אין אדם אשר אינו שואף לזכות לשמור את השבת כהלכתה על כל הלכותיה פרטיה ודקדוקיה. אך ברור שתנאי קודם למעשה הוא בקיאות ובהירות בכל דיני השבת אשר המה רבים ומסועפים עד למאוד. וכבר אמרו חז"ל במשנה במסכת חגיגה (פ"א מ"ח): "הלכות שבת הרי הם כהררים התלויין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות". והחפץ חיים זצ"ל בהקדמה של המשנ"ב (לחלק ג') מביא בשמו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שאי אפשר במציאות כלל שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד את כל הלכות השבת כסדר על בוריים!

אולם כמדומני שבכדי לשמור על שבת כדבעי, מלבד הבקיאות ההכרחית בהלכות השבת ישנה ידיעה נוספת הנחוצה מאוד ועליה ללוות כל אדם החפץ להינצל מחילול שבת, והיא ההבנה וההכרה בחומרה הנוראה של איסור חילול שבת רח"ל, כי אם לנגד עיניו יעמוד כסדר הקלוקל והחורבן שעוון זה גורם, קל יהיה לו יותר להישמר ולהתרחק מכל חשש איסור.

חורבן הבית - כתוצאה מחילול שבת

עתה נביא ונלקט מדברי חז"ל ורבותינו זצ"ל בענין חומרת העוון של חילול שבת, וגודל מעלתו של המקפיד על שמירת שבת כהלכתה.

פורים דיליה

הגמרא במסכת שבת (דף קיט:) אומרת: "אמר אביי: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת".

טעות נפוצה היא לחשוב שאנו עצמנו נקיים מחילול שבת, ודברי הגמרא נאמרו על אלו אשר מחללים שבת בפרהסיא ובמזיד, אך האמת יורה דרכו: הגמרא עוסקת בכל אחד ואחד מאיתנו, וכפי שנוכיח להלן: אפילו חילול שבת "קטן" נחשב לחילול שבת גדול מאוד!

"שחיללו בה את השבת" - במי הדברים אמורים!?

יש בנותן טעם עוד להביא בזה את דברי החתם סופר זצ"ל בדרשות (ח"ג דרוש לשבת הגדול) שכותב שכל מקום שמצינו בגמרא את הלשון של: "לא חרבה ירושלים אלא על וכו'..." אין הכונה שם על פריצי הדור ודומיהם, אלא הכונה היא על הטובים של הדור, על השומרי תורה ומצוות של הדור שהיות שהיה בהם איזה משהו של אותם חטאים לכן לא יכלו להגן על הדור. ואם כן הדברים נוגעים לכל אחד ואחד מאתנו, שיש לדעת שהאחריות היא עלינו. ולכן אנו הם הצריכים להתחזק בענינים אלו כדי שנוכל לקרב את בנין הבית, שהרי הכל תלוי רק בנו.

אחרי שראינו עד כמה שהקפידה התורה על חילול שבת וכמבואר בדברי הנביא יחזקאל, וגם ראינו שהתביעה היא על השומרי תורה ולומדי התורה של הדור ולא על העמי הארץ של הדור. אם כן כדאי להביא קצת מדברי חז"ל בהם רואים את חומר הענין של חילול שבת, ומצד שני עד כמה שחשוב הענין של שמירת השבת כהלכתה.

ואם אמרו חז"ל שסיבת חורבן הבית היא מפני חילול השבת, בודאי שגם הגאולה השלימה תהיה בזכות שמירת השבת כהלכתה וכמאמר רבותינו ז"ל במסכת שבת (דף קיח:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאליים". אם כן שומה עלינו להתחזק בשמירת השבת בכדי שנוכל לקרב את בנין הבית.

הכל תלוי בנו!

”ואת שבתותי חיללו מאוד”...

התורה הקפידה מאוד על עוון חילול שבת, דהנה כתיב ביחזקאל (כ, יג):
”וימרו בי בית ישראל במדבר בחוקותי לא הלכו ואת משפטי מאסו אשר
יעשה אותם האדם וחי בהם ואת שבתותי חיללו מאד ואומר לשפוך חמתי
עליהם במדבר לכלותם” - פסוק זה עוסק בתקופת דור המדבר, יחזקאל
הנביא מתנבא שהקב”ה רצה לשפוך חמתו עליהם ולכלותם על כי ”חללו
את השבת מאוד”!

וראיתי שהגאון רבי אביגדור מילר זצ”ל שאל: הרי בכל משך ארבעים
שנה בהיותם במדבר לא מצינו שהוזכר בתורה עוון חילול שבת רק שני
פעמים אצל יחידים:

א) בפרשת ה”מן” (שמות טז, כז): ”ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט
ולא מצאו”, ודרשו חז”ל שאותם אנשים ביקשו לחלל את השבת ויצאו ללקט
את המן, אך לבסוף לא מצאו מן ונמצא שבפועל לא נתחללה השבת. וכך
איתא במדרש זוטא (איכה פרשה א): ”אבותיכם במדבר אמרתי להם: ”ששת ימים
תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו” (שמות ט”ז כ”ו), והם לא עשו כן,
אלא ”ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו” - אילו מצאו לקטו”.

ב) בפרשת המקושש (במדבר טו, לב): ”ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו
איש מקשש עצים ביום השבת” - באותו מקרה מדובר היה באיש אחד
יחיד אשר קושש עצים ביום השבת.

ואדרבה לכאורה היא הנותנת - לא מצאנו דור של ”שומרי שבת” כמו
דור המדבר, שבכל משך ארבעים השנה אשר שהו במדבר, איש אחד בלבד
נכשל בחילול שבת פעם אחת ויחידה. ובפעם הנוספת אנשים בודדים עלה
במחשבתם לחלל את השבת והמעשה לא עלה בידם...

ואף על פי כן הנביא מתבטא על כך בחריפות: ”ואת שבתותי חללו
מאד”. למדנו אם כן עד כמה הקדוש ברוך מדקדק כחוט השערה בעוון
החמור הלזה של חילול שבת.

שקולה שבת כנגד כל המצוות כולן!

כתב רבינו בחיי זצ"ל בספרו כד הקמח: מצינו בחז"ל שבבית ראשון היו בידם עבירות הרבה, ובהם הג' החמורות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. וגם נכשלו בגזל, לשון הרע, ובעוון אשת איש. ואף על פי כן לא תלה הכתוב את חורבן בית המקדש אלא בחילול שבת! ללמדך, כי השבת שקולה כנגד כל המצוות כולן!

ובירושלמי במסכת תענית (פ"ד ה"ה) מסופר: בטור שמעון (שם מקום) היו מוציאים שלוש מאה מדות של פתיתי לחם אותם היו נותנים לעניים בכל ערב שבת (דהיינו שהיה להם ברכה בשפע רב), ולמה נחרב? מפני שהיו משחקין בכדור בשבת!

השבת שורפת!...

עוד איתא בגמרא במסכת שבת (דף ק"ט:): "א"ר יהודה בריה דרב שמואל משמיה דרב: אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת".

בנותן טעם להביא מעשה שהיה: פעם באו וסיפרו למרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל על אוטובוס שנסע בעיצומה של יום השבת רח"ל מירושלים לתל אביב, ובאמצע הדרך הוא נשרף! הגיב הרב מבריסק זצ"ל: השבת שורפת!... שאל אותו אחד מהנוכחים: הרי רואים אנו מקרים שאוטובוס עולה באש גם בימות החול? ענה לו מרן הגרי"ז זצ"ל: מה שקורה בחול אינני יודע את הסיבה, אבל הפעם הזו אני כן יודע מדוע זה קרה...

החפץ חיים זצ"ל מבאר (שם עולם ח"א פ"ו) את דברי הגמרא הנ"ל בזה"ל: "וגדול עון חילול שבת מאד, ובעבור זה מצוי דליקות, כמאמרם: "אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש בה חילול שבת וכו'". וטעם הדבר הוא: שכשם ששמירת שבת גורמת להתברך מה' ובא לידי עשירות, כמאמרם על הפסוק "ברכת ה' היא תעשיר", ואמרו במדרש: דזו היא השבת, ששבת גורמת שפע בעולם. כן חילול שבת גורם להביא כליה בנכסיו פתאום, והיא

”שמור את יום השבת לקדשו”

הדליקה או שאר עניני הפסד כביזה וכיוצא בזה. והוא אחד מן הסיבות שמצוי כיום שבעלי בתים יורדים מנכסיהם בזמן לא כביר והוא מפני שבעוונותינו הרבים נתרבה חילול שבת בעולם.”

ואפילו אם מדובר באיסור שהוא מדברי קבלה בלבד עלול לרדת מנכסיו, וכמו שהוכיח החפץ חיים זצ”ל שם שהדברים מפורשים בגמרא מסכת גיטין (דף לח:) ”אמר רבה: בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון... - על דסיירי נכסייהו בשבתא”. ופרש”י זצ”ל: ”שמסתכלין בשדותיהן בשבת לידע מה הן צריכין”, ובזה אינו עובר אלא על ”ממצוא חפצך ודבר דבר”, וקל וחומר על עוון חילול שבת שיש בו איסור תורה.

המחלל שבת - כאילו איבד עולם מלא

ובאבות דרבי נתן (לא, ב) מובא: ”וכל המחלל שבת אחד מעלה עליו הכתוב כאלו איבד עולם מלא שנברא בעשרה מאמרות!”

המחלל שבת ב”שווגג” - עווננו גדול וצריך כפרה

גם מי שחילל את השבת בשוגג עווננו גדול וצריך כפרה. כך מבואר בדברי הרמ”א זצ”ל (סי’ שלד סכ”ו), וז”ל: ”ואם עבר וחילל (בשווגג) צריך להתענות ארבעים יום - שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת - י”ח פשיטים לצדקה, עכ”ל. ומבואר במשנ”ב שם (ס”ק ע”ז) בשם המג”א זצ”ל שכפרה זו נצרכת גם למי שעבר על איסור תחומין שאין איסורו אלא מדרבנן.

ובבית יוסף (אר”ח סי’ רסג ס”ט) מובא מעשה שהיה, וז”ל: ”וזה הדבר שפסקו על רבי אברהם ורבי יעקב אחיו כי באו לעיר בליל שבת כשהקהל יוצאים מבית הכנסת, ולא נתנו להם הקהל שלום ולא הניחום ליכנס שחרית לבית הכנסת כדי שלא יקחו אחרים מהם קל וחומר. ובאחד בשבת גזרו עליהם צום ז’ שבועות חמישים יום רצופים חוץ משבתות וראשי חדשים ולהשלים נ’ ימי המעשה בצומות ומלקיות. ועוד גזרו עליהם לתת ממנום לפדיון

פורים דיליה

נפשם לקופה של צדקה, ואחר כך גזרו עליהם בי"ב חדשי השנה - ג' ימים בכל חודש שני וחמישי ושני - שהם ל"ו ימים כנגד ל"ו כריתות שבתורה. אבל אם חס ושלום היו עושין כן בזדון היו מחמירין להוסיף עליהם עוד שלא להתגלח ולהתנדותם שלושים יום. וכל המחמיר בזה יניחו לו ברכות על ראשו, עכ"ל.

וכן מובא בספר כף החיים (סימן שלד ס"ק קמג) שמי שעובר על אב מלאכה בשבת - צריך לצום תנ"ד ימים וכו' ע"ש שהאריך עוד בזה. ודי לנו בזה לראות את חומר הענין.

מעשה עם החזון איש זצ"ל

בספר מעשה איש (ח"ג) מסופר על גאון אחד זצ"ל שנסע פעם באוטובוס מירושלים לבני ברק ביום ששי אחה"צ (נסיעה שארכה שעות בימים ההם), בדרך אירעה תאונת דרכים רח"ל, וגם אותו צדיק נפגע בה בגופו.

לאחר שהשתחרר מבית החולים נכנס אל החזו"א זצ"ל, שאלו החזו"א זצ"ל: מדוע אירע לך הדבר? השיב לו הגאון: וכי חסרות לי עבירות?... אמר לו החזו"א זצ"ל: אף על פי כן - "תורה מגנא ומצלא!"

המשיך רבינו החזון איש זצ"ל ושאל: באיזה שעה האוטובוס היה מגיע ליעדו לפי התוכנית המקורית? אמר לו הגאון את השעה המשוערת. שעה זו היתה מאוחרת וסמוכה לכניסת השבת. אמר החזו"א זצ"ל: "אם כן זה לא לפי ההלכה, וכשעושים שלא כהלכה - התורה זזה ממקומה ואינה מגינה!"

הרי לנו שאפילו בויתור על דקדוק קל בהלכות שבת - התורה כבר איננה מגנא ומצלא!

השבת - בת זוג של כנסת ישראל...

ונראה להטעים בזה: כל בן ישראל ראוי לו להרגיש שהשבת היא חלק מחייו.

”שמוזר את יום השבת לקדשו”

דהנה איתא במדרש (בראשית רבה פי”א, ח): ”תני ר’ שמעון בן יוחאי - אמרה שבת לפני הקב”ה: רבונו של עולם לכולן יש בן זוג (יום א’ עם יום ב’ וכו’) ולי אין בן זוג. אמר לה הקדוש ברוך הוא: כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקדוש ברוך הוא זכרו הדבר שאמרתי לשבת, כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דיבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו”. ומבואר מדברי המדרש שכנסת ישראל היא בן הזוג של שבת קודש.

על דרך זה אנו אומרים בקבלת שבת ”בואי כלה בואי כלה”, כי שבת קודש היא בבחינת ”בת זוגו” של כל איש מישראל.

ויש להמתיק את הדברים על דרך המליצה, על פי הפסוק (בראשית ב, יח): ”לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו” וכתב שם רש”י זצ”ל: ”זכה - עזר, לא זכה - כנגדו להלחם”!

ואפשר לומר שכך הם פני הדברים גם בזווגן של שבת עם כלל ישראל, מי ששומר שבת כהלכתה - השבת נעשית לו ל”עזר”, ומביאה לו ברכה ממקור הברכות והצלחה בכל מעשה ידיו, אבל מי שאינו זוכה לשמור ולכבד את השבת כדבעי, השבת נהפכת לו ל”כנגדו להלחם”! וכפי שהבאנו את דברי הגמרא שמי שאינו שומר שבת - דליקה מצויה בנכסיו רח”ל.

ביאור נפלא מבעל הערוך לנר זצ”ל

יש בזה חידוש נפלא בספר מנחת עני (פרשת האזינו) לבעל הערוך לנר זצ”ל.

בהתבוננות בקורות ימי תולדות ישראל במשך ההיסטוריה ניתן להבחין בפרט מעניין. באותם שנים שראש השנה שלהם חל בשבת היו שנים לא רגילות הן לטוב והן למוטב, חלקן היו טובות מאוד - כגון שנת מחילת עוון העגל, השנה שהוקם בה המשכן, וכן השנה שנכנסו לארץ ישראל, כל האירועים הללו קרו בשנים שראש השנה חל בשבת.

פורים דיליה

מאיך גיסא - השנים אשר נחרבו בהם שני בתי המקדש גם הם ראש
השנה שלהם חל בשבת - הלוא דבר הוא!

להסבר תופעה זו הביא שם הגאון רבי יעקב עטלינגר זצ"ל משל נפלא:

שר חשוב בממלכתו של המלך חטא לאדוניו, המלך קצף עליו, ועל כן
הוא היה צריך לעמוד לדין כשמעליו ריחף גזר דין מוות. השר ביקש
ממקורביו שיבואו עמו למשפט על מנת לשמש לו סניגור, אך כל מי שפנה
אליו בבקשת עזרה התחמק ממנו מרוב אימה ופחד מהמלך כי ידעו המה
שאחת דתו להיענש. בצר לו הוא שפך את לבו בפני אשתו, אשתו ניחמה
אותו באומרה: קשרים טובים יש לי עם אנשי המלוכה ואני מסכימה ללוות
אותך למשפט, ואשתדל להגן עליך ולדבר בעדך בפני המלך והשופטים דברי
סגוריה.

בהגיע יום המשפט, האשה עמדה בהבטחתה, והיתה לו למליצת יושר
בדבריה וכך הצילה אותו מגזר הדין אשר היה צפוי לו.

כעבור ימים אחדים אירע מקרה דומה לשר נוסף של המלך, גם הוא
תר אחר מי שיוכל לסנגר עליו דברי זכות, כולם השתמטו מלבוא עמו
לבית המשפט, עד שבלית ברירה ביקש מאשתו אשר גם לה היו מהלכים
בבית המלוכה שתתלווה אליו ללמד עליו סגוריה על העוולה אשר עשה.

אך כאן היה השוני: השר הראשון נהג לכבד את אשתו ודאג תמיד לכל
צרכיה, אולם השר השני - לא זו בלבד שלא כיבדה, אלא גם נהג להכותה
מכות נמרצות, וכל גופה היה מלא בחבורות וצלקות זכר לאותן מכות,
למרות האמור סוף כל סוף מפני שמדובר היה בהצלת חיי בעלה, נאותה
אשתו להיות לו לעזר במשפט.

ויהי היום והמלך והשופטים ישבו על כס המשפט, החלה האשה ללמד
זכות על בעלה, המלך אשר האזין לדבריה הבחין בכל הפצעים והחבלות
שקישטו את פניה וידיה, לשאלתו מה מקורם של כל הפצעים והמכות

”שמור את יום השבת לקדשו”

בגופה היא לא רצתה להשיב, המלך המשיך לחקור אותה עד אשר אחד מן העומדים שם אמר: ”הלוא אלו הסימנים ממכות בעלה האכזרי!”

בשמוע זאת המלך קצף מאוד ואמר: אשה זו איננה יכולה להיות סניגור עבור בעלה, הפצעים והמכות שבפניה הם הקטיגור הגדול ביותר עבורו! פנה המלך לשר והוכיחו: לא דיך שאתה רשע והכעסת אותי במעשיך אלא שאתה מוסיף חטא על פשע בהכותך את אשתך?! ראוי אתה לעונש החמור ביותר...

ממשיך הערוך לנר זצ”ל ואומר: כל השנה בני ישראל בריותיו של הקב”ה נכשלים בחטאים, כאשר מגיע ראש השנה - יום הדין והמשפט, יש להם ”עורך דין מצויין” והוא ”השופר” בו הם תוקעים כדי לערבב את השטן. אבל בשנה שחל ר”ה בשבת ואין תוקעים בשופר, לא נותר להם מליץ יושר אלא בת זוגתם של כלל ישראל - השבת בעצמה אשר באה לעמוד בפני בית דין של מעלה להגן ולהמליץ טוב בעדם על מנת שיצאו זכאים במשפטם.

או אז - אם שמרו הם את השבת כראוי דבריה של השבת מתקבלים וכך נחתך גזר דינם לטובה, אבל אם ח”ו השבת באה לבקש ולטעון עבורינו והקב”ה רואה אותה עם ”מכות”, חילול שבת פה וזילזול שבת שם - אם כן כביכול הקב”ה אומר: לא די שחטאתם והכעסתם אותי אלא גם שלחתם את השבת אשר זלזלתם בכבודה!?

זהו הטעם בעובדה ההיסטורית ששנים אלו היו הטובות ביותר או ח”ו להיפך...

”זכו שכינה שרזיה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן”

בנתיב דרכו של בעל הערוך לנר זצ”ל ניתן לבאר את דברי הגמרא במסכת שבת (דף קיט:) שהובאה לעיל: ”אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת”, וכבר כתבנו בשם החפץ חיים זצ”ל שכוונת הגמרא לכל מיני הפסד בנכסיו. אך יש לדקדק מדוע הוזכרה אכן ה”דליקה” גרידא.

פורים דיליה

ולפי מה שנתבאר יש להטעים את הדבר: השבת היא בת זוגתם של כלל ישראל לטוב ולמוטב, וידועים דברי הגמרא במסכת סוטה (דף יז):
"דריש ר"ע: איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן".

זהו כוחה של שבת קודש - למכבדיה היא משמשת כבת זוג נאמנה ומצילתו מכל רע, אך למחלליה היא נהפכת לחרב פיפיות ובכוחה לשרוף הכל חלילה!

מעלת וסגולת יום השבת

עתה נביא מדברי חכמינו ז"ל העוסקים במעלה הגדולה והעצומה של יום השבת וסגולותיה המיוחדות, ואולי יתעורר כך לבנו לנצל כראות את היום הקדוש הזה.

במדרש תנחומא (בראשית א) איתא: "כבוד שבת עדיף מאלף תעניות!"

בראשית - ירא שבת

ובזוהר הקדוש (הקדמת תיקון ה:): מבואר: "בראשית - אותיות "ירא שבת". ומבואר שיש ענין של יראה ופחד ביום השבת.

ובאמת בספר יראים (תי, צח) מנה מצוה מיוחדת שלא הוזכרה בשאר מוני המצוות תחת הכותרת "מורא שבת", וז"ל: "כשם שצוה הב"ה לתת מורא וכיבוד למקדש - כך צוה לתת לשבת, שהרי הוקשו זה לזה, דכתיב: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". ומהו מורא שבת? שיחשוב אדם בלבו לכבד את השבת ולשמור ולהיות חרד על הדבר, ולא מן השבת אתה ירא אלא ממי שהזהיר על השבת".

וכך משמע בגמרא במסכת יבמות (דף צג): "למען תלמד ליראה את ה"א כל הימים" - אלו שבתות ויו"ט". אם כן משמע שיש ענין מיוחד של יראה בשבתות וימים טובים.

ובספר נתיבות שלום (ח"ב עמוד צה) ביאר בזה את הקשר בין יראת המקדש ליראת השבת, שהרי כל אחד מהם מסמל את השראת השכינה בענינו -

”שמור את יום השבת לקדשו”

בית המקדש הוא השראת השכינה בבחינת ה”מקום”, ושבֿת היא השראת השכינה בבחינת ה”זמן”, ובכל מקום שישנה השראת השכינה ישנה מצוה לירא מפני השכינה.

”מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבֿת שמה”

ויש לדעת שיום השבֿת הוא זמן מסוגל מאוד לזכות להתעלות בתורה ובכל עניני הרוחניות. ולכן מצינו בגמרא במסכת שבת (דף י:): ”אמר לו הקב”ה למשה רבינו ע”ה: ”מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבֿת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם”.

ועל כן מחובתנו לדאוג לכך ולתכנן זאת כך שכל שעה משעות היום הקדוש הזה, תהיה מלאה וגדושה בתורה תפילה ועבודת השם, רק כך נוכל ליהנות מן המתנה הנפלאה הלזו.

וכך מבואר בדברי המאירי זצ”ל במסכת מגילה (דף כא:): שהתפילה והתורה הם עיצומו של יום, וז”ל: ”בשבֿת במנחה קורין שלשה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפים עליהם. והטעם: מפני ששני וחמישי הם ימי מלאכה ונמצא בהארכתם ביטול מלאכה לעם. ובשבֿת במנחה הוא סמוך לערב שכבר עמדו שם רובו של יום בקדושה בין תפילה ותורה ודרשה, ויש בהארכתם טורח גדול, והוא הטעם שאין מפטירין בהם בנביא”.

שכר הלימוד בשבֿת - אלף מונים

ומפורסם מה שכתב הבן איש חי זצ”ל (פ’ שמות) בשם המקובלים: עסק התורה בשבֿת פועל נצורות ”אלף פעמים” יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי חול!

אם כן נמצא שמי שלומד תורה בשבֿת, אין סוף לתועלת הרוחנית אשר הינו משיג בזה. הרי כל איש עסקים מתחיל יודע שאם הזדמן לו עסק בו יוכל להרוויח אלף מונים יותר מעסקים אחרים, לבטח היה מתעסק בכל כוחו ומאודו אך ורק בעסק זה. כך גם בנידון דידן, ואם כן יראה כל מי

פורים דיליה

שעיניו בראשו ושכל בקדקודו לנצל לטובה את יום השבת ללימוד התורה בחשק ובהתמדה גדולה.

וכבר נהג לומר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל ימים נוראים עמ' שכט): בכל פעם שאני רואה את מאמר חז"ל "שקולה שבת כנגד כל התורה כולה", ו"אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד היו נגאלין" - אני אומר לעצמי: לו היינו מאמינים באמת, בשומענו מאמר זה ששקולה שבת כנגד כל התורה הלוא היינו רצים בכל כוחנו ללמוד הלכות שבת ולהקפיד בשמירת שבת כהלכתה.

וכמו שהחנווני העסוק במסחר בשעה שרואה עסק מסוים שיוכל להרוויח בו ממון רב - אינו עוזב אותו, אלא משקיע בו את כל כוחותיו, אם כן מדוע איננו מתעוררים להיזהר בשמירת שבת ובזה במעשה אחד נזכה לקיום כל התורה כולה - אין זה אלא הוכחה שאין האמונה אמיתית אצלנו אלא היא רק חיקוי ודמיון בעלמא.

ומעתה כאשר נתחזק באמונה ונאמין בכל דברי חז"ל - האמונה הזו תוסיף לנו חיזוק עצום בשמירת שבת!

חובה גמורה ללמוד הלכות שבת

כבר הבאנו בפתיחת המאמר מדברי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש על גודל הנחיצות ללמוד הלכות שבת, וכך כתב: אי אפשר במציאות כלל שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד הלכות שבת כסדר!

ובדרוש י"ג הוסיף הגאון רבי יהונתן זצ"ל בדבריו הנוקבים: "כל איש ישראל אשר איננו בקי בהלכות שבת מרישא לסיפא, לא יכונה אצלי בכלל איש השלם! ואיך אנו מצפים ומייחלים לגאולה העתידה, הרי חז"ל אמרו שאלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין, הרי שהגאולה תלויה בשמירת השבת, ואנחנו בעוונותינו הרבים עוברים בחסרון ידיעה על רוב איסורי דאורייתא ודרבנן!"

”שמור את יום השבת לקדשו”

ומוסיף שם לעסוק בגנותו של מי שאינו יודע את הלכות השבת: ”ההולך בדרך ורוח נושבת ורוקק ברוח ורוח נושאת הרוק, עובר משום זורה, כדומה כהנה וכהנה איסורים רבים. וסיפר לי אחד מתלמידי: שהיה בעלזס, והיו יושבים בשבת במסיבה וחם להם, ולקחו החלונות מתוך ציר שלהם והסירו משם, ותלמידי מחה וצחקו עליו, והוא איסור גמור איסור בנין וסתירה. ולכך חובה ללמוד הלכות שבת ויום טוב, ושמירת שבת מקרבת הגאולה!”

מי שאינו לומד - בטוח שלא יהיה לו חלק לעוה”ב...

הגאון רבי דוד בהר”ן זצ”ל שהיה מגאוני וצדיקי נקיי הדעת שבירושלים כתב פעם מכתב בו קבע: חייבים לקבוע עתים ללמוד הלכות שבת, ולא די ללמוד גמרא שבת אלא צריך ללמוד שו”ע עם נושאי כליו בהלכות שבת. בתוך דבריו כתב משפט חד וחרף: ”מי שאינו לומד שו”ע או”ח או חיי אדם הלכות שבת - יהא בטוח שאין לו חלק לעולם הבא!” כי הרי אין ספק שהוא יכשל בכל שבת בכמה וכמה גופי הלכות בגלל חוסר ידיעה בסיסית בהלכותיה, (עיין ספר ארח דוד עמוד נה).

הוא אף תלה מודעה על דלת בית הכנסת בו התפלל בשכונת ”שערי חסד” בה היו דברים לעורר כל אדם ללמוד הלכות שבת בכל יום, וסיים בזה הלשון: ”ומי שאינו לומד הלכה בכל יום יכול להיות בטוח שלא יהיה לו חלק לעולם הבא!”

גם מי שלא עושה מאומה - הוא מהלל את השבת...

ברור אם כן: אדם אינו יכול לצאת ידי חובה כלפי שמיא אלא אם כן ילמד את ההלכות.

גם אם יאמר הוא לעצמו אני לא אעשה מאומה ולא אוציא הגה מפי במשך כל השבת - גם כך קשה עד בלתי אפשרי שלא להיכשל באיסורים.

ועוד שעל כגון דא סיפר פעם הדברי חיים מצאנז זצ”ל: היה עם הארץ תמים אשר לא היתה לו שום ידיעה בהלכות שבת כלל וכלל, ובכל זאת

פורים דיליה

יראת שמים פיעמה בקרבו שמא יעבור על איזה איסור בשבת, על כן בכל ערב שבת, פקד על אשתו שתקשור אותו על מיטתו בכדי שלא יוכל להתנועע באבריו וכך לפחות יהיה בטוח שלא יחלל את השבת...

ואמר הדברי חיים זצ"ל: אמנם את השבת הוא לא חילל בקום עשה אבל את הציווי "וקראת לשבת עונג" הוא בהחלט ביטל...

הנהגתו של החוזה מלובלין זצ"ל

ובספר אור הנר כתב בענין זה הנהגה נוראה של החוזה מלובלין זצ"ל: מעולם לא אירע שהחוזה זצ"ל עשה קידוש בליל שבת קודש לפני אשר למד מקודם את כל הלכות שבת - מחבר ורמ"א עם באר היטב!

וההסבר בזה הוא: דוקא גדולי ישראל הם אלו אשר הבינו מה החומרה של העובר על איסור שבת אפילו בשוגג ואפילו באיסור שבות מדבריהם.

בכדי לסבר את האוזן נביא כמה דוגמאות לזהירותם המופלגת של גדולי הדורות זצ"ל שלא להיכשל חלילה באיסורי שבת אפילו מדבריהם, כך נקבל מושגים מהי הזהירות הנדרשת.

מדוע התעלף הגאון מוילנא זצ"ל?!

מסופר על הגאון מוילנא זצ"ל: אירע מקרה שידי נגעו בשבת בשוגג בקליפה של פרי, מיד כשהבחין שהיתה זו קליפה, והיה לו בזה חשש "מוקצה" - התעלף במקום! וידוע שהגר"א זצ"ל היה אדם חזק וגיבור עד שהרופאים התבטאו פעם שלפי חוזק גופו הוא יכול לחיות שלש מאות שנה!

כאשר העירו אותו מעלפוננו והבחין שוב בקליפה - התעלף בשנית! עד שהרבנית ע"ה אשר הבחינה בדבר - אכלה את הקליפה, רק כך השתכנע הגאון זצ"ל שהקליפה ראויה לאכילה וממילא אין היא נחשבת למוקצה!

ראה זה פלא - רבינו הגדול שבענקים הגר"א זצ"ל התעלף על שנדמה היה לו שבמעשיו כרוך חשש איסור דרבנן בשוגג!

ראש ישיבת מנצ'סטר זצ"ל אינו מצליח להירדם...

מסופר על ראש ישיבת מנצ'סטר הגאון רבי יהודה זאב סגל זצ"ל: פעם שהה בעיירת נופש בחברת בחור אחד. במהלך השבת הוא יצא ללמוד בחצר אשר היתה מעורבת כדין. הבחור אשר היה במחיצתו נשא עמו באמתחתו כמה ספרים בכדי שראש הישיבה ייעזר בהם בשעת לימודו.

לאחר מכן התברר להם שנמצאה פרצה בגדר החצר ועל כן התעוררה שאלה האם העירוב עדיין בכשרותו. בלילה הבחין הבחור שראש הישיבה זצ"ל אינו יכול להירדם - היה זה מרוב פחד ואימה שמא עבר חלילה על איסור טלטול בשבת. שאל אותו הבחור, אבל אני הוא זה שטלטלתי את הספרים? נכון - השיבו ראש הישיבה זצ"ל, בגלל שאתה טלטלת לא יכולתי לישון, שמא בעטיי נגרם חשש איסור מדרבנן!

הנהגה נפלאה של הגאון רבי משה ברים זצ"ל

וראיתי שהגאון רבי חיים ברים זצ"ל סיפר על אחיו הגאון רבי משה ברים זצ"ל: שבת אחת כאשר קם משנתו, מצא על ידו פרעוש מת, הגאון תלה את הדבר בחסרון זהירות מצדו שכל הנראה הוא נמך על ידו בשנתו. בעקבות כך הוא קיבל על עצמו שבמשך שנה שלימה גם בימות החול - בין בימות החורף ובין בימות הקיץ, לא יבריח מעליו שום בעל חי מעופף, גם אם יטרידוהו ללא מנוחה...

על החתם סופר זצ"ל מסופר: רגיל היה להיזהר כל ימות השבוע מלגעת ללא כוונה בשום כלי - אף שמלאכתו להיתר, בכדי שחלילה לא ישכח בשבת שאין לטלטל כלים אלו במקום שאין בהם צורך.

מה הקריב ה"ברכת שמואל" זצ"ל למען שמירת השבת?

כעין זה מסופר על הגאון בעל הברכת שמואל זצ"ל: כשביקר בארצות הברית נכנס בשבת קודש לבה"כ, לאחר שנכנס הבחין שהאור נדלק עם

פורים דיליה

כניסתו והוא נכבה עם יציאתו, הגאון החליט כמובן להישאר בבה"כ במשך כל השבת עד צאתה.

לימים סיפר על מחשבותיו: כאשר קיבלתי החלטה לשהות בבה"כ כל השבת לא הרגשתי שום ניסיון בכך שאוותר על סעודות השבת ועל התפילות בציבור, כי הרי עצם ההימצאות שלי שם היתה מצוה - לא לחלל את השבת, אולם על דבר אחד הצטערתי ביותר: "איך אפשר לשבת יום שלם בלא לחשוב ולהרהר בדברי תורה".

זו היתה המסירות נפש של מרן ה"ברכת שמואל" זצ"ל למען שמירת השבת!

"אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתם מיד נגאלים!"

לסיום נעמיד באור חדש נקודה חשובה אשר ראוי לדעת ולהדגיש (הדברים נאמרו בשנה שחל בה יום כיפור בשבת):

הגמרא במסכת שבת (דף ק"ח): אומרת: "אמר רבי יוחנן משום רשב"י: אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתם מיד נגאלים!"

מבואר מדברי הגמרא שהגאולה העתידה תלויה בשמירת שבת כהלכתה.

באמת כאשר שומעים את דברי חז"ל הללו נכנסת התלהבות ללב: הנה ההזדמנות - נשמור שתי שבתות כהלכתם והגאולה חיש תבוא. אך המציאות טופחת על פנינו מפני שבשבת שלימה לכל אחד יש רגע קט של רפיון קל, ואז כשעוברת השבת ורואים אנו שלא הצלחנו להשלימה באופן "חלק" - עם תורה ומצוות וקדושה ותפילה בלי שום נדנוד חטא, נופלת בלבנו תחושה של "יאוש" ואנו אומרים לעצמנו - לשמור שתי שבתות זה לא דבר של מה בכך, מדובר בעבודה קשה שבמקדש.

אמנם ברוך השם אנו עומדים בשנה שיש אפשרות מאד "קלה" לשמור שתי שבתות אלו כהלכתן, הרי ר"ה חל ביום ששי, "ושבת תשובה" תחול

”שמור את יום השבת לקדשו”

סמוך ונראה ליום הדין - ר”ה, בה כולנו עדיין תחת ההשפעה הכבירה של התפילות ההתעלות והרוממות שכל אחד זכה לה, אפשר לנצל את הרגע ולשמור את השבת כדבעי. מה רב שמחתנו בעובדה שה”שבת השניה” תחול ביום הקדוש ביותר - ביום כיפור - בו כל חלקי העם מסתופפים בבתי כנסיות ושואגים בתפילה במשך רוב היממה. ואין ספק שאם נתחזק בשמירת השבת מכל אבק של חולין - יש לנו מפתח הגאולה בידינו!

ואם ישאל השואל, נכון הדבר - אנו נוכל לשמור שבת כראוי במשך אותם שתי שבתות, אבל מה נעשה עם אחינו הרחוקים מן האמת רח”ל, אלו גם באותם שתי שבתות סביר מאוד שלא ישמרום כהלכתם... ואם כן הלוא הגאולה רחוקה היא עוד מאתנו?...

”חזרו בתשובה - ”חדא כנישתא”

אך ראוי להזכיר בזה דבר נפלא מאת המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט”א, בהתייחסו לדברים הנפלאים שיש בזוהר חדש (פ’ נח מדרש הנעלם), וכל דבריו הם כקילורין לעינים: רבי אליעזר אמר: כל הגלויות שגלתה כנסת ישראל, נתן לה הקב”ה זמן וקץ, ונתעוררה תמיד בתשובה, וגלות האחרון אין לו קץ וזמן, אלא הכל תלוי בתשובה... אמר ליה רבי עקיבא: אם כן איך יהיה דבר זה שכל ישראל יחד יתעוררו בתשובה, ואיך יתחברו יחד לעשות תשובה? אמר לו רבי אליעזר: חייך! שאם יחזרו בתשובה כראוי ”ראשי העדה” או ”חדא כנישתא” בזכותם יתקבצו כל הגלויות!

הרי לפנינו שאם רק בית כנסת אחד - כולל אחד - ישיבה אחת - קהילה אחת יחזרו בתשובה כראוי, מיד תבוא הגאולה בזכותם!

ועל כן עלינו לקבל לשמור שתי שבתות אלו כהלכתן - שבת שובה ושבת יוה”כ, ועל ידי זה נזכה ליגאל בגאולת עולם בב”א.

סעודת מלוה מלכה

ישנו נושא העומד ברומו של עולם, אך בני אדם נוטים לזלזל בו, על כן נכביר עליו במילים במאמר הבא:

בגמרא במסכת שבת (דף קי"ט:) מבואר: "אמר רבי חנינא: לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית".

דברי הגמרא הללו הובאו להלכה בהלכות הרי"ף זצ"ל, הרמב"ם זצ"ל והרא"ש זצ"ל גם כן העתיקו אותה בפסקיהם, וכן נפסק כהלכה פשוטה בטור ובשו"ע.

מבואר מכל זה שענין סעודת מלוה מלכה היא מצוה גמורה וכן מדובר בהנהגה הנצרכת לכל אחד ואחד, למרות שאינה חובה כמו שאר ג' הסעודות (עיין משנ"ב אר"ח סימן ש סק"ב ובשו"ע הרב שם ס"ג).

יש לתמוה מדוע מזלזלים בסעודה זו

ומובא בספר נחלת אליהו שהגאון רבי מאיר זצ"ל בהג"ר אליהו זצ"ל שהיה בן רבי אברהם זצ"ל (בעל מעלות התורה) אחיו של הגר"א זצ"ל אמר: "סעודה רביעית במוצש"ק - החיוב גדול מאוד, ודוקא על הפת בנטילת ידים וכדין כל הסעודות. ומחמת שהעולם מקילין בזה, לכן באתי להזהיר אתכם. ומאוד יפלא בעיני על מה שמקילין בה, כי מלבד אשר מובא בספרים

פורים דיליה

שהיא מצלת מדין חבוט הקבר, עוד היא כמצוה שאין לה דורשין, ולכן צריך לרדוף אחריה ולהיזהר בה".

ועל דרך זה כתב הפרמ"ג זצ"ל באשל אברהם (סי' ש) וז"ל: "ובעוונותינו הרבים בצוק העיתים אין עושים כך, וראוי למי שחננו ה' לעשות סעודה במוצאי שבת קודש ולאכול מעט ממנה".

הערוך השלחן גם התייחס לכך (סימן ש סעיף ג): "רבים אין נזהרים בסעודה זו והמקיימה שכרו מרובה וכל יראי אלקים מתאמצים לקיימה ואוכלין כזית. ונכון לאכול בשר מי שיכול לאכול, ואם לאו יאכל דגים שגם זה מאכל חשוב, או פירות טובים כשיש לו, ויאכלם עם פת ומי שאינו יכול לאכול פת כלל - יקיימה במזונות ובפירות".

מי שאינו אוכל "מלוח מלכה" כאילו לא קיים סעודה שלישית

וכן מובא בליקוטי רבינו בצלאל אשכנזי זצ"ל שמי שאינו מקיים סעודה רביעית כדון, מראה הוא בזה שסעודה שלישית היתה במקום סעודת הלילה ולא עשאה לכבוד שבת. וסיים ואמר: ותימה גדול איך רוב בני אדם אינם נזהרים בכך...

כדומה לזה כתב הכף החיים זצ"ל (סי' ש' אות ט"ו) בשם הזוהר הקדוש: מי שאינו מקיים סעודה רביעית נחשב לו כאילו לא קיים סעודה שלישית! והוסיף שאם כן אפילו כשעושה פ"ד תעניות או הפסקה גדולה יזהר שלא לבטל סעודה רביעית.

שורש הזלזול - חוסר ידיעת ערכה של סעודה זו

כאמור מצוה זו היא בגדר מה שאמרו חז"ל "אלו דברים שעומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בה". וכבר מצינו בשם הגאון רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל שאמר רמז נאה לכך מהפסוק (בראשית כח, יב): "סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" סלם - ר"ת ס'עודת ל'ויה מ'לכה, מוצב ארצה - שאין העולם נזהרים בזה, אבל ראשו מגיע השמימה!

וכבר ידועה אמרתו של הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל (ע"י ספר רזא דשבת): כאשר נותנים לידו של ילד קט - מרגלית, הרי הוא מתייחס אליה כמשחק, אבל אם מעניקים מרגלית לבן דעת יניחנה באוצר. כי שורש הזלזול בכל הדברים היקרים נובע מכך שאין בני אנוש יודעים ערכם, וכשיכיר אדם את ערכם הנשגב שאינם דברים של מה בכך - כל יחסו ישתנה, ואזי יש תקוה שיוכל להתעלות בהם.

לאחר הקדמה קצרה זו בשם כל גדולי הדורות, ולמען נזכה להכיר את ערכה ומעלתה של מצות "סעודת מלוה מלכה", נעמיק בדברינו בחשיבותה של מצוה זו, נבאר את הסגולה הייחודית שיש בה, וכן נעמיד בפני הקורא את הדרך הנכונה לקיימה.

מסירותו של הגר"א זצ"ל לקיים סעודת "מלוה מלכה"

מסופר בספר תוספת מעשה רב, פעם אירע שהגר"א זצ"ל לאחר שאכל סעודת מלוה מלכה - לא הרגיש בטוב והקיא. כשהבריא מעט, ציוה לעומדים לפניו לראות אם עדיין לא האיר השחר שיאכילו אותו כזית פת בעל כרחו בכדי שיוכל לקיים מצות מלוה מלכה.

עוד מסופר שם: אשתו של הגר"א זצ"ל קיבלה על עצמה להתענות בשבת בהפסקה, והפסיקה בסעודה שלישית, ותיכף אחר הבדלה שכבה לישון. ויוודע לו הדבר, שלח לאמר לה שבכל הפסקות עדיין לא יתוקן הפסד מלוה מלכה אחת. אז תיכף קמה ואכלה!

וסימוכין לדברי הגאון זצ"ל יש לומר: הנה מצינו דבר נפלא בדברי המדרש תנחומא (פ' בראשית אות ג) העוסק בדין תענית אסתר, וז"ל: "ואם חל ארבעה עשר בשבת - אסור להתענות בערב שבת מפני טורח שבת, שעיקר תענית סליחות ורחמים הוא, ואתי לאימנועי מכבוד שבת, וכבוד שבת עדיף מאלף תעניות, דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן ואתי כבוד שבת דאורייתא ודחי תענית דרבנן, אלא מקדימין ומתענין בחמישי בשבת שהוא י"ב".

פורים דיליה

ואם כן, לפי זה מובן מה ששלח הגאון זצ"ל לומר לאשתו שכל ההפסקות לא יוכלו לתקן הפסד של סעודת מלוה מלכה אחת!

מכבוד שבת - ללוות את המלך ביציאתו

כתוב בגמרא במסכת שבת (דף קיט:): ואמר רבי חנינא - "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת (כדי לקיים סעודה רביעית) אף על פי שאינו צריך אלא לכזית". וכתב רש"י זצ"ל בזה"ל: "כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד, כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר".

רש"י זצ"ל בלשונו הזהב פתח לנו צוהר בהבנת תוכנה של סעודת מלוה מלכה שעיקרה משום מצות כבוד שבת, וכשם שמצינו מצוה זו קודם כניסת השבת כך גם בצאתה עלינו לכבדה כאדם המלוה את המלך.

ולפי דרכנו למדנו על גודל חשיבותה של סעודה זו שהרי גם עליה נסובים דברי המדרש תנחומא (הנ"ל) "כבוד שבת עדיף מאלף תעניות!"

"עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים"

מובא בשם החוזה מלובלין זצ"ל: הסיבה שמרן המחבר זצ"ל הקדיש סימן שלם לדיני סעודת מלוה מלכה למרות שהינו מכיל רק סעיף אחד (עיין סימן ש), וכן הדבר גם בדיני סעודת ראש חודש (עיין סימן ת"ט) - בכדי להחשיב את ערכן של סעודות אלו בעיני העולם הנוטה לזלזל בהן.

בהקשר לכך ידוע בשם הגאון רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל שאמר בדרך צחות: על אלו אשר אינם נזהרים בסעודת מלוה מלכה וכן נמנעים מלקיים סעודת ראש חודש, קורא אני עליהם (מלכים א' יח, כא) את המקרא: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים".

סעודת "מלוה מלכה" - גשר בין קודש לחול!

הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל ביאר בספרו רזא דשבת: סעודת מלוה מלכה היא המגשרת בין שני העולמות, כי מצד אחד היא

נתקנה ללוות את השבת, ומצד שני זמנה הוא ביום חול לאחר צאת השבת, כי זו מהותה של סעודה רביעית - גשר בין עולמה של שבת שכולה אור החיים ומקור הברכה לעולם החולין אשר הינו ההיפך הגמור.

כעין הדברים בנוסח שונה מעט אפשר לבאר על פי היסוד המובא בספר אך פרי תבואה (סוף פרשת מסעי) על הפסוק באיכה (א, ג): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" - וביאר שם שמי שרודף אחר הקדושה יכול להשיגה בבין המצרים, דהיינו שידוע שבכל העניינים יש ממוצע המחבר בין הקצוות, ועל כן גם בימות השנה יש ימים ממוצעים - ימי "בין המצרים" ואם האדם מכניסם לקדושה אז כל ימות השנה נכללים בקדושה. וכן להיפך ח"ו.

כך יש לומר שסעודת מלוה מלכה היא הממוצע בין סעודת שבת לסעודת חול, ומקשרת את שני ההפכים - אכילת החול אל אכילת הקדושה.

סעודה המשפיעה קדושה לכל ימות השבוע

וראה לשונו של אחד מקדמוננו הרי"ץ גיאאות זצ"ל (הלכות הבדלה): "אמרו חכמים לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת וכו' כדי שתהא סעודתו מתוקנת לכל השבוע".

ובדרשות חת"ס (ח"ג ק"ב ב) כתב: "טעם סעודת מלוה מלכה, משום שמברכת השבת מתברך כל השבוע, לכן יסדר שלחנו כדי שיהיה מקום לברכה לחול".

כעין זה כתב בשער הכוונות (דף ס', הו"ד בכה"ח סק"ה) "ויכוין להמשיך אור קדושת השבת לכל סעודות ימי החול".

"מלוה מלכה" - סגולה לכל הישועות

עד כאן עסקנו בחשיבות סעודה זו, עתה נקדיש דברים על סגולותיה הנפלאות.

פורים דיליה

מקובל מצדיקים שהזמן של סעודת מלוה מלכה הוא "עת רצון", אשר ניתן לפעול בו ישועות ללא גבול.

בספר אור אלימלך (אות קצ"ב) הביא על כך משל מהגאון רבי אליעזר מליזענסק זצ"ל:

תושבי מדינה אחת ממדינות המלך סבלו מאוד מהרבה מיסים וארנונות שהושטו עליהם בגזירת המלכות. ויהי היום הגיעה אליהם הבשורה כי המלך בכבודו ובעצמו מתעתד לבוא לשכון במדינתם איזה ימים, וילבשו כולם בגדי יו"ט ויצאו לקראת המלך בשמחה וחדוה וקול משוררים ומנגנים, וכל הימים אשר ישב המלך ביניהם ערכו לכבודו סעודות גדולות וישמחו ע"פ נבל וכנור.

בהגיע היום אשר המלך אמור היה לנסוע לביתו, התקבצו כל אנשי המדינה וילכו ונפלו לפני רגלי המלך, וכך אמרו: "אדוננו המלך אמנם כי כל הימים אשר שכנת בתוכנו היינו שמחים ומשמחים ולא הודענו לפניך את צרת נפשנו, כי לא רצינו להכאיב את הוד מלכותך, אבל כעת לפני נסיעתך מאתנו, מוכרחים אנחנו לגלות לך כי כשל כוחנו מנשוא את רוב המסים אשר העמסת עלינו, ולזאת מבקשים אנחנו להקל מעלינו את עולך הקשה".

דבריהם מצאו חן בעיני המלך וימלא את בקשתם.

כן אנחנו בני ישראל כאשר כל אחד סובל מדאגות עול הפרנסה ועול הגלות, ועם כל זאת כאשר מגיע יום שבת קודש הוא לובש בגדי כבוד, ומכבד שבת מלכתא בשלוש סעודות, שירות ותשבחות, ואין מעלה על שפתיו שום תחינה ובקשה לטובת נפשו, שהרי אסרו לנו חז"ל לשאול צרכינו בשבת.

אבל בהגיע עת סעודת מלוה מלכה זמן פרידת יום קודשנו, אזי האיש המשכיל יכול לבוא לפני המלך - מלכו של עולם לשפוך נפשו בדברים, ואז בטח השי"ת ימלא כל משאלות לבו לטובה.

זהו שורש הסגולה המיוחדת הטמונה בסעודת מלוה מלכה!

"סעדני - ואושעה"

וכן מובא בספרים (עיין ספר משמיע שלום - ליקוטים): על ידי קיום סעודה זו זוכים לכל הישועות. והרמז לזה ממה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (ק"ט, ק"ז): "סעדני ואושעה" כלומר - "סעדני" - אם תקפיד לאכול את סעודתי, שכידוע סעודה רביעית היא על שם דוד המלך ע"ה, אז - "ואושעה" - אני אהיה לך לישועה.

עצם ה"לוז" אינו ניזון רק מסעודת מלוה מלכה!

עוד מובא בבית יוסף (סימן ש) בשם שיבולי הלקט: יש עצם באדם הנקרא "נסכוי" או "לוז" אשר אינו נרקב לעולם, וממנו עומדים לתחית המתים. וכדאיתא במדרש (בראשית רבה כח א) על הפסוק "ויאמר ה' אמחה את האדם": "רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אמר: אפילו לוז של שדרה שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא נמחה". ועצם זה אינו ניזון משום אכילה אלא מאכילת סעודת מלוה מלכה.

הפרמ"ג זצ"ל (מ"ז סי' ש ס"ק א') מביא מדוע אבר זה אינו נפסד לעולם: "עיין אליה רבה - להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, ולכן נגזר עליהם לעפר תשוב. מה שאין כן אבר זה שאין לו הנאה כי אם מסעודת מוצ"ק, ובערב שבת לא נהנה - לכן קיים".

וראה בסידור יעב"ץ (סדר מוצ"ש) שהאריך הרבה בענין עצם זה, ועיי"ש בתוך דבריו שביאר: כיון שבמוצ"ש מצוי שאדם אוכל שלא לשם תיאבון אלא לשם מצוה שהרי הוא שבע מסעודות השבת, ולכן נהנה רק מאכילה זו.

המקפיד על סעודה רביעית ניצול מחיבוט הקבר

בספר יסוד ושורש העבודה (סוף שער ח') הביא מהרמ"ע מפאנו זצ"ל: המקפיד לאכול במוצאי שבת סעודה רביעית - ניצול מחיבוט הקבר.

פורים דיליה

וראה גם בספר כף החיים להגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל (סימן לא אות נ"ז) שהביא שם שהנזהר בסעודה רביעית ינצל מעונש חיבוט הקבר. וכתב בשם ספר דרך החיים שדוד המלך ע"ה בעצמו הוא זה שמצילו מעונש זה.

עיקר המצוה - יסדר אדם שולחנו

לסיום נכתוב כמה הערות בדרך הנאותה לקיים מצוה זו של סעודת מלוה מלכה.

כבר הבאנו לעיל מעשה עם הגר"א זצ"ל שנראה כי סבר שעיקר החיוב הוא דוקא בפת, וכן מפורש בביאורו בסימן ש. אמנם יש החולקים על זה, ואין כאן המקום להאריך בזה.

אלא שרצינו לעורר נקודה אחרת: החל מדברי הגמרא במסכת שבת (דף קי"ט), וכלה בדברי הטור והשו"ע הלשון הוא: "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת". וכן לשון הרמב"ם זצ"ל (בהלכות שבת פ"ל ה"ה): "וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו".

וכן כתב הרא"ש זצ"ל באורחות חיים (אות ס"ט): "וכבדהו בכניסתו וביציאתו, לערוך שלחן במוצאי שבת".

היעב"ץ זצ"ל בסידורו (מחיצה ד, אות ד) אף פירט את אופן סידור השולחן: "אפילו אינו אוכל לחם רק טועם כל מאומה, ישב אצל השולחן הפרוס במפה ונר דלוק, ויהנה מה שירצה". וכן הביא החפץ חיים זצ"ל במשנה ברורה בסימן ש סק"א על לשון השו"ע - "לעולם יסדר": "היינו לפרוס מפה על שלחנו דרך כבוד וכן שאר דברים הנהוגים אצלו בעריכת השלחן".

וראינו לעורר בזה משום שמצוי מאוד כאלו אשר דוחקים עצמם על מנת לקיים מצוה זו אף במוצאי שבתות של הקיץ לאכול כזית פת או מיני מזונות, אבל אוכלים הם בדרך עראי ובלי סידור השולחן כלל. והרי מכל האמור למדנו שעיקר החיוב שיהיה שולחנו מסודר, לדוגמא לפרוש עליו

סעודת מלזה מלכה

מפה נאה וכיוצא בזה, כדרך שהוא הגיל לסעוד בסעודה חשובה, וכלשונו של החפץ חיים זצ"ל שיעשה כפי שנהוג אצלו בעריכת השולחן.

ה' יעזור ובזכות קיום מצוה זו אשר היא מגדר כבוד שבת אשר עדיף מאלף תעניות נזכה לכל מעלותיה וסגולותיה ולכל הישועות!

ליל מוצש"ק כח ההתחלה

פתח דבר:

כתב בספר סדר היום בסדר מוצאי שבת (ד"ה ויש נוהגין) וז"ל: "ויקרא מעט תורה נביאים וכתובים, כי בהתחלת השבוע יפה לו להתחיל בשלושה אלה - תורה, נביאים, וכתובים, ומובטח לו שיצליח בלימודו כל השבוע, גם במעשה ידיו".

מבואר מדבריו: מוצאי שבת קודש הוא זמן מסוגל עד למאוד להצליח בתורה ובשאר ענייניו בכל ששת ימי המעשה.

ובאמת המציאות מורה כי אנשים רבים אינם מבינים זאת ונוהגים הם לבזבז רגעים נעלים אלו על הא ועל דא. ועל כן התעוררתי במאמר הבא להעלות את המודעות לחשיבות של עת קודש זו שהיא ההתחלה של כל השבוע.

והרי ידוע - בכל ראשית והתחלה של זמן חדש, הן אם מדובר בראשית השנה או בראש חודש, וכן בהתחלת הזמן - כך גם במוצאי השבת שהוא פתחו של השבוע הבא עלינו לטובה - טמון כח נפלא, ומי שיכיר בו וינצל אותו - בודאי יצליח בכל ענייניו בכלל ובתורה בפרט!

ההתחלה - כמו ידית של מזוודה

בעלי המוסר המשילו ענין זה של "התחלה" לידית של מזוודה - ככל שהידית חזקה יותר כך אפשר לשאת בעזרתה מטען יותר גדול...

פורים דיליה

כך גם דרכה של התחלה - אם נעשית היא בתכנון מוקדם ובדעה והשכל - בכוחה לגרור אחריה את כל אשר יבוא שגם הוא ישא אופי בצלמה ובדמותה של ההתחלה!

נפתח אפוא בנושא זה של חשיבות ה"התחלה", ואף נוכיח בדברינו שכל ההצלחה תלויה באופן ההתחלה.

"בראשית ברא אלוקים" - בשביל ישראל שנקראו "ראשית"

בוא וראה מה כתיב בפסוק הפותח את תורתנו הקדושה (בראשית א, א):
"בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". רש"י זצ"ל מביא על אתר את דברי חז"ל במדרש רבה: "בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו "ראשית".

העיר המשגיח רבי גדליה אייזמן זצ"ל: למה בחרו חז"ל להגדיר את ישראל דוקא בלשון זה של "ראשית", הרי כלל ישראל קרויים גם בשמות רבים אחרים כגון "עם סגולה" "עם קדוש" "כלל ישראל" "העם הנבחר".

הוא מוטיב והוא מפרק: הקב"ה ברא את העולם במטרה להיטיב עם בריותיו כי מדרך הטוב להיטיב וכמבואר בהקדמת ספר מסילת ישרים, ואם אכן נברא העולם בשביל ישראל הדבר מוכיח שכל הטוב מיועד בעבורם. ולכן אמרו חז"ל שישאל נרמזו בבריאת העולם דוקא בכינוי "ראשית", כי הם אלו - העם היחיד בעולם אשר יודע ומכיר את המעלה והתכונה של "ראשית" - "כח ההתחלה", שעל ידי צינור זה ניתן אכן לקבל את כל השפע מהקב"ה. וידיעה זו היא ההטבה הגדולה ביותר - ההכרה הברורה שכל הטוב הנשפע בעולם הוא באמצעות ה"ראשית".

בדברי חז"ל מצינו כמה וכמה ראיות ליסוד זה, ונזכיר ונפרש את חלקם בהם נראה את החשיבות הכבירה של התחלה ראויה, ומאיך מהו גודל ההפסד לאלו אשר אינם מנצלים זאת כדבעי. כך נוכל בעזרת להתחזק בענין.

טוב אחרית דבר - בזמן שהוא טוב מראשיתו!

הירושלמי בחגיגה (פ"ב, מ"א) מביא מה שדרש רבי עקיבא על הפסוק בקהלת (ז, ה): "טוב אחרית דבר מראשיתו" - מתי טוב האחרית דבר? בזמן שהוא טוב יותר מראשיתו!

ומביא שם הירושלמי המעשה המפורסם שאירע אחר לידתו של אלישע בן אבויה, ביום מילתו אביו קרא לכל גדולי ירושלים, והושיבם בבית אחד ולרבי אליעזר ולרבי יהושע בבית אחר, וכשכולם היו אוכלין ושותין ושרים, רבי אליעזר ורבי יהושע ישבו ועסקו בתורה עד שירדה אש מן השמים והקיפה את כל הבית. אמר להם אבויה: מה באתם לשרוף את ביתי? אמרו לו ח"ו אלא שהיינו עוסקים בתורה והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני ולכן ירדה האש הזו.

ממשיך הירושלמי ומספר שכשראה אבויה את זה אמר: אם כך כוחה של תורה, אם נתקיים לי בן הזה, לתורה אני מפרישו. ומסיים הירושלמי: כיון שכונת אביו לא היתה לשם שמים לכן לא נתקיים בו, ויצא בנו לתרבות רעה!

ובספרים הקדושים ביארו: הדבר הנורא קרה מפני שבשעת ההתחלה! הראשית! לא הייתה כוונתו לשם שמים, ואם הראשית לא טוב חלילה גם האחרית אינו מסתיים בטוב!

זה יסוד גדול שצריך לדעת ולשנן.

הגאון רבי גדליה אייזמן זצ"ל: "הכל תלוי בהתחלה!"

יש גמרא מפורסמת במסכת ברכות (דף טז:) העוסקת בבלעם הרשע שהיה יודע לכוון את השעה שהקב"ה כועס בה, ונביא לשון הגמרא:

"תניא: 'וקל זועם בכל יום' (תהלים ז, יב), וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה,

פורים דיליה

וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה (במדבר כד, טז): "וידוע דעת עליון". שואלת הגמרא: "השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע?" ומשני: "אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה".

והקשו התוספות (ד"ה שאלמלי) מה כבר יכול היה בלעם לקלל ברגע קטן שכזה? ותירצו התוספות: "מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן"...

המשגיח הגאון רבי גדליה אייזמן זצ"ל היה מצביע על דברי התוספות הללו באומרו: מכאן למדנו שהכל תלוי בהתחלה!

"אוזניים נכוות תחילה" - כי הם הפתח וההתחלה

איתא בגמרא במסכת כתובות (דף ה:): "תנו רבנן: אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחילה לאיברים".

מקשה המהר"ל זצ"ל (חידושי אגדות שם): מה בכך שהם נכוות תחילה, סוף סוף כל האברים נכווים אחר כך ומה משנה כבר סדר הדברים? ועוד הרי כל זה לא שייך אלא כאשר יש שריפה בגוף ולא כאשר ישנה "שריפה" בנפש?

מתרץ המהר"ל זצ"ל יסוד נפלא וזה לשונו: "ודע כי ראינו בענין זה דבר נפלא בצורת האדם, כי האוזן של אדם תחילה לכל האברים והוא נחשב פתח לאדם, שהאדם הוא כמו בית והאוזן הוא פתח לאדם. וכל דבר שהיא פתח והתחלה, כאשר ההתחלה מקולקל ימשך עוד קלקול אחר זה. וכמו שאמרו: "אם שמוע תשמע - שומע מעט משמיעין אותו הרבה, שוכח מעט משכיחין אותו הרבה". וכל זה כי האוזן שהוא התחלה מוכן הוא להתחלת הקלקול לפי שהוא התחלה, וז"ש: שהאוזן נכוה תחלה לכל שאר איברים, ור"ל אף בדבר קטון כמו זה שהם דברים בטלים מקבל האוזן קלקול וגורם אחריו קלקול אחר, וכדכתי' והיה אם שכח תשכח, ולכך יהיה האדם נשמר

שלא תהיה ההתחלה מקולקלת לשמוע דברים בטלים, שאם יקלקל התחלתו נמשך אחר זה קלקול עד שיבא לידי קלקול לגמרי!

למדנו מזה שאם ישנו חלילה קלקול בהתחלה - בפתח - בראשית, כל ההמשך הבא לאחר מכן נגרר אחרי, וכך נמצא שבסוף הענין יהיה מקולקל, כי הכל תלוי בהתחלה!

העצה היחידה - לסגור את הישיבה!

בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים: מסופר על ישיבה אחת שמקימיה ומנהליה לא ראו בה הצלחה בשום דבר, וככל שניסו לעשות פעולות שונות על מנת לשפר ולתקן את המצב - הכל היה ללא הועיל.

לא נותרה להם ברירה עד שבאו לבקש עצה מהמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל. המשגיח זצ"ל אשר שמע את השתלשלות העניינים, אמר שלדעתו הדבר נובע מ"ראשית" לקויה, והתקנה היחידה הינה לסגור את שערי הישיבה ולפותחה מחדש!

כי הכל תלוי באופייה של ההתחלה, ואם היא אינה נעשית כראוי - אין סיכוי להצליח!

תלמוד גדול - כי הוא ההתחלה!

הגמרא במסכת קידושין (דף מ:) דנה: "וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה".

ולכאורה צריך עיון, כיצד סובר רבי עקיבא שהתלמוד גדול יותר מהמעשה, הרי המעשה - קיום מצוות התורה, הוא התכלית, והתלמוד משמש רק כאמצעי להגיע לתכלית?

פורים דיליה

ומפרש המהר"ל זצ"ל (בחינושי אגדות שם): "אבל רבי עקיבא סובר שהתלמוד גדול, מפני שמביא לידי מעשה, כי התלמוד הוא התחלה ובכח ההתחלה הוא הכל, וזה שאמר: "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", וידוע שכל הדברים אשר קודמים מעלתם יותר גדול, מפני שהוא סבה לאחר, והרי הוא סבה, והסבה יותר גדול מן המסובב".

הוא אשר אמרנו הכל תלוי בהתחלה, וההתחלה היא הכל!

"הבא להורגך השכם להורגו" - בכח ההשכמה!

הגמרא במסכת סנהדרין (דף עב. ע"ב) קובעת: "הבא להורגך השכם להורגו", על דרך המוסר ממליצים הספרים (עיין במדבר קדמות להגאון הרב חיד"א זצ"ל מערכה י):

"הבא להורגך" - הוא היצר הרע אשר תמיד תר אחר עצות ותחבולות כיצד להכשיל ולהרוג את האדם מבחינה רוחנית, וכמו שאמרו חז"ל במסכת בבא בתרא (דף טו. טז): "הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות", - "השכם להורגו" - הדרך היחידה לכלות אותו היא באמצעות השכמה, כלומר: אם תשכים בבוקר ותתחזק ותתגבר כארי בפתחו של יום - אזי בכח ההתחלה יכול אתה להורגו!

"הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב!"

ועל דרך זה יש פירוש נפלא מאת הגאון רבי חיים ויטאל זצ"ל על הפסוק בתורה (בראשית ג, טו): "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב": הכוונה היא שהקב"ה אמר "לנחש" שהוא כידוע היצר הרע, דע כי בכוחו של אדם לשלוט עליך ולכבוש אותך לגמרי אם רק יתחזק "בראש" - ב"התחלה" של העבודה בבחינת "הוא ישופך ראש", ומאיך גיסא כוחו של הנחש הוא באמצעות "אתה תשופנו עקב" - בכך שלא יאפשר לאדם לנצל את כח ההתחלה.

כך פירש על דרך צחות הרה"ק מזוואהלין זצ"ל הא דאיתא במכילתא (יתרו פרשה ב): "כל התחלות קשות" - היינו שבענייני התחלות צריך האדם

להתחזק מאוד ולהיות קשה כברזל בכדי לנצל את זמן ההתחלה בכל כוחו,
כי בזה תלוי ועומד הצלחת כל העבודה!

עתה נעסוק בסגולתה המיוחדת של כח ההתחלה בזמנים השונים:

תחילת הזמן - "סוף מעשה במחשבה תחילה"

כאשר מתחיל ה"זמן" - כל בן תורה ותופס ישיבה שואף בכל מאודו
לנצלו בכדי לגדול בתורה וביראת שמים. והמציאות מוכיחה שהדברים
תלויים באופן פתיחת הזמן - אם הוא ב"רגל ימין" הוא גם יימשך באותה
הדרך.

רוצים אנו להדגיש: אין מדובר ב"חיזוק טבעי" שקיים בדרך כלל בפתיחת
הזמן, כי אומנם כולם לומדים אז בשקידה רבה, אך במשך הזמן עם
התקדמות הימים - הרפיון בלימוד מכרסם לאיטו בקרב חלק מהלומדים.
סיבת הדבר כי לא הייתה התחלה טובה!

ומה אכן נחשב להתחלה טובה של ה"זמן"?

נכתוב את כלל הדברים, ואחר כך נעמיד לדוגמא כמה פרטים מעשיים.
היסוד בזה הוא: "סוף מעשה במחשבה תחילה"!

כלומר: כל בן תורה צריך לעשות "חושבים" בתחילתו של הזמן מהי
תוכנית הלימודים שלו למשך כל הזמן, ומה הם היעדים אשר הוא מציב
לעצמו, היכן הוא רואה את עצמו עומד מבחינה לימודית בסופו של הזמן,
מה ייחשב אצלו כ"הישג", ומה יקרא לחילופין "אי עמידה ביעד".

כמובן שנכלל בזה שימת לב - אי אילו דברים זקוקים לתיקון ושיפור,
האם כדאי לעשות "שינוי מקום" לאזור בו אין מפריעים, האם להחליף
חברותא, וכן לתת מחשבה ועצה - מה לעשות כאשר יבוא הניסיון כגון
עייפות פיזית או נפשית, וכן מהי הדרך הנכונה להתמודד עם חברים הבאים
לפטפט באמצע הלימוד וכדומה, בבחינת "בתחבולות תעשה לך מלחמה".

פורים דיליה

כל מי שהגה תוכנית מסודרת וירד לכל הפרטים - ההצלחה בסייעתא דשמיא מובטחת לו, ולזאת תיקרא "התחלה ברגל ימין"!

מעשה עם הגאון רבי שמואל בירנבוים זצ"ל

סיפור נוסף המאלפנו בינה כיצד הגדולים החשיבו את ענין ה"התחלות" ובפרט את התחלת הזמן אפשר לראות ממעשה הבא:

בעת אשר הנהלת ישיבת מיר בארצה"ב החליטה שקיים צורך לשפץ את בית המדרש, פנו לראש הישיבה הגאון רבי שמואל בירנבוים זצ"ל, והוא הסכים, אך אמר שהדבר ייעשה בבין הזמנים בכדי לא להפריע ללימודי הישיבה.

כנראה שלא עידכנו אותו בפרטי התוכנית של ה"שיפוצים", כי פשוט "הרסו" מבפנים את כל בית המדרש והתכוונו לבנות אותו מחדש, דבר הלוקח בדרך כלל חודשים מספר.

כאשר ראש הישיבה הגר"ש בירנבוים זצ"ל ביקר בבין הזמנים בהיכל הישיבה והוא נוכח לראות כי הכל הרוס, ברור היה אפוא כי העבודות יסתיימו לאחר מספר חודשים. למרות זאת ראש הישיבה זצ"ל אמר בהחלטיות - "אנו נתחיל ללמוד בבית המדרש בראש חודש אלול, ולא משנה מהו השלב בו אוחזים בבניה ובשיפוץ"!

כשאמרו לו שזה דבר בלתי אפשרי אז שוב אמר שלא אכפת לו כלום והוא יתחיל ללמוד שם בראש חודש אלול!

מה שאירע בפועל: הבנאים עשו השתדלות גדולה והוסיפו אנשים רבים למעגל העבודה עד שעבדו יומם ולילה במשך כ"ד שעות ביממה בלי הפסק, הכל על מנת לאפשר את הכניסה להיכל המשופץ בראש חודש אלול! המחזה גרם לקידוש ה' גדול.

כנראה ההקפדה הגדולה על כך היתה בגלל ענין הראשית וההתחלה!

שינה של שחרית - מוציאה את האדם מן העולם!

על גודל הפסדו של זה אשר אינו מנצל את התחלת היום יש להביא את דברי המשנה במסכת אבות (פ"ג מ"ז): "שינה של שחרית מוציאה את האדם מן העולם".

וראיתי בספר להעיר להורות ולהשכיל (ח"א עמ' קנו) שעמד על כך שהפליגו חז"ל בגנותה של שינת שחרית, וביאר שם, שאין השינה מוציאה את האדם מן העולם, אלא יש כאן דגש ותוכחת מוסר - "שינה של שחרית" - כלומר: יום חדש מתחיל, יש לך הזדמנות להתחלה חדשה ובמקום לעמוד על גודל העת אתה ישן ומפסיד במו ידיך את ההתחלה, רוח שטות שכזו היא המוציאה את האדם מן העולם!

שוב למדנו: אסור להפסיד את נקודת הראשית, אלא יש לאזור אומץ ולנצל אותה מיד ולא לאחר זמנה שמא כבר יהיה מאוחר מדי...

"יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו"

בנתיב דרכנו נוכל לבאר מספר נקודות:

השו"ע פותח את דבריו בסעיף הראשון בזה"ל: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר". ולכאורה פלא שמרן המחבר זצ"ל עושה שימוש בלשון של מוסר - "יתגבר כארי" מה שלא מצינו בשאר מקומות בכל השו"ע.

אבל הענין הוא, שמכיון שזה נוגע להתחלה - לראשית של היום, לכן גם השו"ע שם על כך דגש מיוחד ופותח הוא בדברי מוסר והתעוררות - "יתגבר כארי".

כשישכים בבוקר - יקבל עליו מיד עול תורה!

בכתר ראש (אות ע"א) מובא בשם הגר"א מוילנא זצ"ל: דבר מנוסה הוא - אם כשישכים האדם בבוקר יקבל עליו מיד עול תורה באמת ובלב תמים

פורים דיליה

אז יסורו ממנו הביטולים ובודאי יצליח ביום ההוא בתורה, וכפי תוקף ההסכמה והקבלה כך יעזרהו ה' בו ביום וכן יסורו הטרדות ממנו.

בפשטות ההסבר בזה הוא על דרך מה שאמרו באבות (פ"ג מ"ה): "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". אבל לפי מה שאמרנו אפשר להמתיק בזה ולומר שהדבר הוא תוצאה של החיזוק "בהתחלה" של היום, ואם ה"ראשית" הוא כדבעי - הכל נמשך בצורה ראויה ואזי מובטח לו שיצליח!

אחרי זמן מה מצאתי (וברוך ה' שכיוונתי לדברי גדולים) שבספר לקט רשימות (ימים נוראים עמ' קכב) הביא כן מהמשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל, וכך אמר: האדם הוא בעלים רק על זמן הראשית, ולכן היה מדריך את תלמידיו לעשות קבלות בעיקר בעת נקודות הראשית. וכך ביאר שם את דברי הכתר ראש, שאם האדם מקבל על עצמו עול תורה כשמתעורר בבוקר - יצליח כל היום וינצל מבטולים. והטעם בגלל שלאדם יש כח השפעה בנקודת הראשית.

הנחת אבן הפינה של "ישיבת וולאז'ין"

אפשר לייחס את ההצלחה של "אם הישיבות" - ישיבת וולאז'ין המעטירה ל"כח ההתחלה"!

וכך מסופר: בזמנו של הגאון רבי איצ'לה מוולאז'ין זצ"ל בנו של הגר"ח זצ"ל נורתה אבן הפינה לישיבה חדשה. מקימי הישיבה ההיא חגגו זאת בחגיגה מפוארת ברוב פאר והדר, והשמחה היתה רבה.

לאחר שעברו כמה שנים, בחור מאותה ישיבה עבר ללמוד בישיבת וולאז'ין, הגרי"צ זצ"ל התעניין אצלו על כל פרטי המאורע של הקמת הישיבה, כשסיפר הבחור על השמחה הגדולה שנערכה ברוב טקס ותכונה, הגיב על כך הגרי"צ זצ"ל בדאגה: מי יודע אם יהיה קיום לישיבה זו... כשאבא זצ"ל

הניח את אבן הפינה לשיבתנו היה כולו מלא חרדה בו ביום, ולא עוד אלא שבכה והזיל דמעות עד שלא היה צורך במים לגבל את החימר...

חינוך הילדים - ממתני?...

ידוע המעשה באשה שנולד לה בן ובאה לבקש מהגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שיתן לה הדרכה בעניין חינוך הבנים. שאל אותה רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, בן כמה הילד? השיבה האשה: הילד בן שלוש חודשים.

אמר לה הגאון זצ"ל בתמיהה רבתי: התינוק כבר בן ג' חודשים ורק עכשיו באת לשאול עצות בחינוך?! היה לך לבוא כבר לפני ט' חודשים?!... אפשר לומר שזו עומק כוונתו של הגאון רבי שמשון רפאל זצ"ל, למרות שהילד רק בן ג' חודשים ועדיין אינו בר חינוך, אך ראוי לחנכו עוד קודם שיבוא זמנו כי אחרי שהפסיד את ההתחלה - זה כבר מאוחר מדי...

מהו הגורם לתופעת הנשירה?

נביא דבר נורא בענין ההתחלות.

ראש ישיבת "שערי יושר" ומתלמידי הגר"א קוטלר זצ"ל הגאון רבי יוסף רוזנבלום שליט"א נשאל: מדוע קיימת היום תופעת ה"נשירה" - שהילדים יורדים מן הדרך בכמויות שלא נראו בדורות עברו רח"ל.

לאחר שנשמעה השאלה שקט שרר בחדר וכולם חיכו לתשובת ראש הישיבה שליט"א. ואז ענה הוא דבר מבהיל: הרי הכל תלוי ב"התחלה", ב"ראש", והרי ההתחלה של הבנין הבית היהודי היא ב"חתונה" וכשבחתונה נשמעים שירים של פריצות וכדומה רח"ל - ההתחלה איננה ברגל ימין, זאת הסיבה שאותו הזוג אינו מצליח אחר כך בשלום בית ולא בחינוך הילדים, מכיון שהיה פגם בהתחלה!

וראיתי שהדברים מפורשים כבר במשנתו של הכהן הגדול - בוא וראה מה שכתב החפץ חיים זצ"ל בספרו אהבת חסד (ח"ג פ"ו) וז"ל: "שבעת

פורים דיליה

שהחתונה מתנהג בדרך פריצות - בודאי שאין השכינה שורה שם, ובודאי שאין תכלית זיווג ביניהם יעלה יפה, ויהיה מריבות וקטטות ביניהם, וכן זרעם לא יהיה נכון לפני ה', ואיך יניחו דבר כזה?!...!

נורא ואיום!

הכוונה ב"ברכת אבות" - התחלת התפילה

יסוד זה מצינו גם בהלכות תפילה: מרן השו"ע זצ"ל פוסק (סימן ק"א ס"א) וז"ל: "המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולם לפחות יכוין באבות, ואם לא כיון באבות אף על פי שכיון בכל השאר - יחזור ויתפלל".

ולכאורה יש להבין מדוע מי שלא כיון באבות למרות שכיון בכל שאר התפילה אינו יוצא ידי חובתו, ולעומתו מי שהתפלל ברכת אבות בכוונה ובכל שאר הברכות לא כיון - יצא הוא ידי חובתו.

ומצאתי ביאור נפלא על זה בדברי הגר"א זצ"ל בפירושו אבני אליהו (על ברכה ראשונה של תפילת שלוש רגלים) וכדאי להביא לשונו כי כל דבריו שם הם כקילורין לעינים:

"מפני שכל התחלת דבר הוא יותר מהחצי והיא כוללת כל חלקיה, היא שקולה נגד כולה ונקרא ראש וראשון, לכן משה רבינו ע"ה היה הסרסור ליתן התורה לישראל תחילה על ידו - הוא שקול נגד ששים רבוא, וכן מצינו במצות מילה, היא ראשונה למצוות שבגוף שנאמרה לאברהם אבינו ע"ה - היא שקולה כנגד כל המצוות, ציצית היא ראשונה למצוות המעשיות שנרמז לאברהם אבינו ע"ה "אם מחוט ועד וכו'" - היא גם כן שקולה נגד כל המצוות, שבת היא ראשונה למצוות לא תעשה, ששמרו בני ישראל במצרים - היא שקולה נגד כל מצוות לא תעשה. לכן בברכה ראשונה של שמונה עשרה נזכר בה ח"י שבחים מפני שהיא שקולה נגד כל ח"י ברכות".

מבואר מדברי הגאון זצ"ל, שהיות ו"הראש" חשיבותו גדולה עד למאוד והוא שקול כנגד הכל, ולכן בברכת אבות יש שמונה עשרה שבחים והיא כוללת את כל התפילה בתוכה, וממילא מובן שרק מי שכיון בה יוצא ידי חובתו כי אחרי ששקולה היא כנגד כולה אם לא כיון בה נמצא שהתפילה כולה נאמרה ללא כוונה ואינו יוצא בה ידי חובתו!

זוהי חשיבות הראשית!

בחירת האדם - בראשית!

והכל תלוי ב"ראשית", וכפי שכתב המשגיח רבי נתן ואכטפויגל זצ"ל: איתא במשנה באבות (פ"ד מ"ב): "מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה", ולכאורה יש לשאול אם המצוות והעבירות באות דרך גרירה היכן מקומה של הבחירה?

והביא המשגיח זצ"ל את דברי הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל ברוח חיים: מקומה של הבחירה היא בהתחלה - בראשית, שם האדם יכול לבחור ולפעול כי אחרי כן זה כבר יהיה על דרך "מצוה גוררת מצוה" או "עבירה גוררת עבירה"...

בספר תשואות חן כתב: זהו הטעם לכך שהקב"ה קבע את יום הראשון של השנה שיהיה "ראש השנה", כי לכאורה מתאים היה לעשות את יום "הדין וחשבון" בסופה של השנה ולא בתחילתה. אלא שהקב"ה שמדרכו להיטיב לבריותיו התחסד עמם שתחילתה של השנה תהיה בכל תוקף הקדושה, שהרי לקראת יום ראש השנה כולם חוזרים בתשובה ועוסקים בתפילה ובאמירת סליחות ובתורה ומצוות, ובכדי שהנהגה זו תתמשך על פני כל השנה כולה לכן נקבע היום הגדול והנורא - דוקא בתחילתה של השנה!

ההתחלה של השבוע בליל מוצאי שבת קודש!

כך גם בנוגע לעת צאתה של השבת - אם השבוע מתחיל מתוך חיזוק, כל ימי השבוע ימשיכו בהצלחה גדולה.

פורים דיליה

וכאן יש לומר הערה למעשה.

חכמי הגויים אשר רצו לנצל את כח הראשית של "התחלת השבוע" לכן קבעו הם את יום אידם ביום ראשון של השבוע בכדי שה"התחלה" תהיה שלהם, אך לא ידעו הם שאצלנו בני ישראל היום הולך אחר הלילה, וממילא השבוע שלנו מתחיל מיד במוצאי שבת קודש. ולכן כמה עלינו להיזהר לנצל את ליל מוצש"ק ללימוד ולדברים שבקדושה ולא לעסוק בו ח"ו בכל מיני דברים בטלים.

ברוך השם בעיר התורה לייקוואד, מוצש"ק הוא זמן בו מרגישים כולם את התחלת השבוע, יש לימוד, מתקיימים ועדים, נאמרים חבורות - השבוע מתחיל במוצש"ק!

משלו הנפלא של רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל

לסיום נביא סיפור נפלא אשר סופר מפיו של הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל מה שראו עיניו בימי נעוריו, ולדבריו הוא לקח ממנו מוסר ולקח גדול לכל ימי חייו, ולא עוד אלא שבזכות מעשה זה הוא שבר כל המחיצות הקשות שהעמיד לו היצה"ר בכל עיניו בעבודת ה' עד שנתעלה למדרגות גבוהות ורמות, וזה סיפור המעשה:

בלכתו ברחוב בצעירותו, ראה אב ובנו מטיילים יחד, הם היו עניים מרודים ורעבים לפת לחם עד סכנת מוות מרעב. לפתע הבחין האב במטבע המונחת על הארץ בתוך הבוץ, הוא ביקש את בנו להרימה, אך מרוב חולשתו של הבן ומה גם שחשב שזו מטבע קטנה פחותה ערך - התעצל ולא רצה להרימה, לפיכך התכופף אביו להרימה ועמל קשות לנקותה. והנה התברר שאכן אפשר לקנות בה איזה מאכל לחיותם ברעב. מיהר האב וקנה בתמורתה י"ג פירות.

בראות האב שבנו כמעט גווע מרעב צווה לו שיאכל כל הפירות, אך הבן סירב לאכלם באומרו: "אתה הרמת את המטבע וטרחת בשארית כחך

לנקותה ולקנות בה פירות - מגיע לך בדין לאוכלם, ואילו אני התעצלתי מלעשות שום השתדלות ואם כן למה מגיע לי לאכול מהפירות...

היות שלרחמי האב אין גבול ובפרט שבנו היה במצב של סכנה יותר ממנו, טיכס עצה בנפשו כיצד ישפיע על בנו שיאכל, אמר לו האב שהוא צריך ללכת לבד למקום רחוק, ובמקום פלוני יתראו ויפגשו הם אחר כך. האב התקדם לאורך הדרך אשר היתה לפניו, והשליך את הפירות על הקרקע - כל כמה צעדים פרי נוסף, עד אשר הפירות שקעו בבוק.

כשהבן יצא לדרכו מצא את הפירות ושמח שמחה גדולה על שמצא דבר מה לאכול, לא עלה בדעתו שהם פירות אביו. הוא התכופף בשארית כוחותיו וברוב טרחה הרים כל פרי וניקהו מהבוץ עד שהיה ראוי למאכל. כך טרח ועמל קשות על כל שלושה עשר הפירות זה אחר זה...

המשיך הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל ואמר: מוסר גדול נלמד ממעשה זה - אילו היה נותן את דעתו להרים את המטבע בתחילה, חוסך היה מעצמו את כל המאמצים של אחר כך.

יש לדעת שכן הוא גם בעבודת ה', מי שטורח בהתחלה למרות שמדובר בקושי כי הרי "כל ההתחלות קשות", יחסוך מעצמו הרבה טרדות ועמל נגד יצרו הרע, כי זה הכלל - כשטורחים ומשקיעים בהתחלה אז בסוף קוצרים את הפירות!

מתבאר מכל הנ"ל מהו הכח העצום של ההתחלה בכל דבר וענין, בעת זו של ההתחלה צריכים להתאמץ ביתר שאת וביתר עוז, ולהשקיע בה את עיקר הכח, ויש להקדיש מחשבה במה להתחזק ובגדר מה שאמרו חז"ל: "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה" ועל ידי זה נוכל להצליח בכל דבר.

נתבונן נא כל אחד מאתנו בסגולת זמן זה של מוצאי שבת קודש, ננצל אותו כמו שצריך, ולא נבזבז זמן יקר כל כך על דברים של מה בכך, ועל ידי זה נזכה בעזרתו יתברך לסייעתא דשמיא בכל הענינים בכל ימי השבוע!

מפתחות
למקרא
ולש"ס

מפתח המקורות

תנ"ך

בראשית

פרשת בראשית

תמב	א, א	בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ
קל	א, לא	וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד
שצג	ב, ב	ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
	ב, ה	וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה
רס	ב, יח	לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו
טיט	ג, ו	טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים
סג	ג, ז	ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות
קנט	ג, טו	הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב
תמו		

פרשת לך

יא, א והיה לאות ברית ביני וביניכם

פרשת וירא

יח, כג ויגש אברהם ויאמר

פזרים דילה

פרשת חיי שרה

כד, א ואברהם זקן בא בימים קכג
כג, א שני חיי שרה קכג

פרשת תולדות

כז, כח ויתן לך אלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש קג;

פרשת ויצא

כח, יב סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה תלב

פרשת וישלח

לב, ט ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה רסג
לב, כה ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו דש

פרשת וישב

לז, יא ואביו שמר את הדבר שלח
מ, ז מדוע פניכם רעים היום עד

פרשת מקץ

מא, מ אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל מומך רמב

פרשת ויחי

מט, יב ולבן שיניים מחלב סו

« שמות »

פרשת שמות

א, ח ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף רמא
ב, כג ויהי בימים הרבים ההם ויזעקו רנד
ה, ט תכבד העבודה על האנשים שצה
ה, יז נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים נלכה נזבחה קא

פרשת בא

יג, ט והיו לך לאות על ירך שא

פרשת בשלח

יד, י ויצעקו בני ישראל אל ה' רסא
יד, טו ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו רנח
טז, ה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו שכא; שלא; שדמ
טז, כו ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו תטו

מפתח המקורות

טז, כז ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו..... תטו
יז, ח ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים..... פה; צו
יז, יד-טז כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר
עמלק מתחת השמים. ויאמר כי יד על כס י-ה מלחמה לה'
בעמלק מדר דר..... קלד

פרשת יתרו

יט, ב ויחן שם ישראל..... פו
יט, יג במשך היובל המה יעלו בהר..... רנ
כ, ב אנכי ה' אלוקיך..... רמד
כ, ג לא יהיה לך אלוהים אחרים..... רמד
כ, ח זכור את יום השבת לקדשו..... שכג; שכד; שכו; שלט; תיט
כ, ט-י ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה'
אלוקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך
ובהמתך וגרך אשר בשעריך..... שצב
כ, כג ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו..... קנח

פרשת משפטים

כב, כב אם ענה תענה..... קסב
כב, ל לכלב תשליכון אותו..... רצב

פרשת תרומה

כה, ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם..... שג
כה, ל ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד..... שפד

פרשת תצוה

כז, כ ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור
להעלות נר תמיד..... שנא
כה, לח והיה על מצחו תמיד..... שטז

פרשת כי תשא

לא, טז ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת..... שכד; שלח
לא, יז אות היא לעולם..... שא
לד, ג גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא..... רמט

« ויקרא »

פרשת אחרי מות

טז, לד והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם
אחת בשנה..... קמד

פורים דיליה

פרשת קדושים

יט, יז לא תשנא את אחיך בלבבך קלח
יט, יח לא תקום ולא תיטור קלד
ואהבת לרעך כמוך קסד
כ, טו ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו קסא

פרשת אמור

כג, מו ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים רעו

פרשת בהר

כה, יז ולא תונו איש את עמיתו קנז
ויראת מאלוקיך קנו

פרשת בחוקותי

כו, ג אם בחוקותי תלכו קג; רלא

« במדבר »

פרשת נשא

ו, כה יאר ה' פניו אליך סה

פרשת בהעלותך

יא, ה-ו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם - את הקשאים ואת
האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים, ועתה נפשנו
יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו נא
יא, יט-כ לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים
ולא עשרים יום עד חודש ימים, עד אשר יצא מאפכם, והיה לכם
לזרא שסא
יב, יג אל נא רפא נא לה רסה

פרשת שלח

יד, לו וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ קנט
טו, לב ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת שיג; טטו

פרשת קרח

טז, יט ויקהל עליהם קרח את כל העדה קעו

פרשת חקת

יט, יד זאת התורה אדם כי ימות צח; רלב

פרשת בלק

כג, כא לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל רה
כד, טז וידע דעת עליון תמד

« דברים »

פרשת ואתחנן

ג, כו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה..... רסה
 ה, יב שמור את יום השבת לקדשו..... שלט
 ה, יט קול גדול ולא יסף..... קפו

פרשת עקב

ה, ג כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה
 האדם..... שפח

פרשת שופטים

ה, ה ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך
 וישב לביתו..... קס

פרשת כי תצא

כא, י כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלוקיך בידך..... סח
 כג, ד-ה לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'... על דבר אשר לא קדמו אתכם
 בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים..... עה
 כה, יז-יט זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך
 בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא
 אלוקים, והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר
 ה' אלוקיך נתן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת
 השמים לא תשכח..... צה; קלה; קמו

פרשת כי תבוא

כה, ט והלכת בדרכיו..... סד
 כה, י וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מן..... שב; שג

פרשת נצבים

ל, כ כי היא חייך ואורך ימיך..... ריב

« יהושע »

א, ז חזק ואמץ מאוד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוך משה עבדי..... קז
 א, ח לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיך..... תו
 והגית בו יומם ולילה..... שנג

« שמואל-א »

י, טז ואת דבר המלוכה לא הגיד לו..... רפו

פורים דיליה

טז, יד-יח ורוח ה' סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת ה' ויאמרו עבדי
שאול אליו וגו', יבקשו איש יודע מנגן בכנור והיה בהיות עליך רוח
אלוקים רעה ונגן וגו', ויאמר שאול אל עבדיו ראו נא לי איש
מיטיב לנגן וגו', ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי
בית הלחמי יודע נגן וגו' וה' עמו..... ער

שמזאל-ב

ז, כט ומברכתך יברך בית עבדך לעולם..... רכו

מלכים-א

יח, כא עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים..... תלד

מלכים-ב

ג, טו ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'..... רעג

ישעיה

ו, ז וסר עונך וחטאתך תכופר..... שעה
כא, יב אמר שומר אתא בוקר וגם לילה, אם תבעיון בעיו..... רנג
כח, ח כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום..... שפ; שפה
כט, יג בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות
אנשים מלומדה..... שנט
לח, טז השם עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלמני והחייני..... שב; שיז
מ, כ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה..... נא
מג, יב ואתם עדי נאום ה' ואני א-ל..... שעד; תו
מג, כב ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל..... רד
נה, ו דרשו ה' בהמצאו..... שסז
נז, כ והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט..... ת
נח, ח והלך לפניך צדקך..... שפז
נח, יג וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד..... קב; שלג; תכו
סה, יז בורא שמים חדשים וארץ חדשה..... תט

יחזקאל

כ, יג וימרו בי בית ישראל במדבר בחוקותי לא הלכו ואת משפטי מאסו
אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואת שבתותי חיללו מאוד ואומר
לשפוך חמתי עליהם במדבר לכלותם..... תטו

מפתח המקורות

כ, וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם רעא
לד, לא ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם סח
מא, כב המזבח עץ שלוש אמות גובה, ארכו שתים אמות, ומקצועותיו לו
וארכו וקירותיו עץ, וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' שפ; שפד; שפה

« מיכה »

ו, ח ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת
עם אלוך סה; רלט

« הבקוק »

ב, יא כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה שפז

« מלאכי »

ג, יח ושבבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוך לאשר לא עבדו קיט

« תהלים »

א, טו ובמושב לצים לא ישב קעו
ב, יא וגילו ברעדה רי
ג, יב וקל זועם בכל יום תמג
ט, ט פקודי ה' ישרים משמחי לב רי
יט, יא הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים ריב
כז, ד אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי רכג
מז, כג כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה רמז
מז, ז-ח זמרו אלוך זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלוך
זמרו משכיל ער; ערד
נ, כ תשב באחיק תדבר בבן אמך תתן דופי קעה
נח, ב האמנם אלם צדק תדברון רצא
נח, יא ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע קלד
סח, כ ברוך ה' יום יום שמא
עג, טז עמל הוא בעיני רה
פא, יא הרחב פיך ואמלאהו רכו
פב, ו אני אמרתי אלוך אתם ובני עליון כלכם קיב
צד, א א-ל נקמות השם קלד
צז, י אוהבי ה' שנאו רע קלח

פורים דיליה

רמז	צט, ו	משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו
רצד	קז, ל	וישמחו כי ישתקו
רנב	קט, ד	ואני תפילה
רטו	קיט, צז	כי לעולם היא לי
תלז	קיט, קיז	סעדני ואושעה
ריב	קיט, קעד	תאבתי לישועתך ה' ותורתך שעשועי
קעה	קכג, ד	רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבזו לגאי יונים
		קלט, כא-כב הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה
		שנאתים לאויבים היו לי
קלח; קלט		קמוז, ט
נח		הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר

משלי

רכז	ב, ו	כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה
קיח	ג, טו	יקרה היא מפנינים
שסב	ו, כג	כי נר מצוה ותורה אור
קיז	ח, לד	אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום
שפד	ט, ה	לכו לחמו בלחמי
קעה	יג, יג	בז לדבר יחבל לו
קסח	יד, ו	ביקש לץ חכמה ואין
רי	יד, כג	בכל עצב יהיה מותר
רצד	טז, כג	שמחה לאיש במענה פיו
קס	יז, ה	לועג לרש חרף עושהו
רפט	יז, כח	גם אויל מחריש חכם יחשב
קכה	כג, ה	התעיף עיניך בו ואיננו
שכח	כד, ו	בתחבולות תעשה לך מלחמה
רפז	כד, כו	שפתים ישק משיב דברים נכוחים
שס	כה, יז	הוקר רגלך מבית רעך פן ישבעך ושנאך
צט	כו, יג	אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות
רכא	כז, יט	כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם
רצה	כח, טו	ארי נוהם
שנא	לא, יד	ממרחק תביא לחמה ותקם בעוד לילה

איוב

קכה	ה, ז	ובני רשף יגביהו עוף
-----	------	---------------------

מפתח המקורות

כג, יג והוא באחד ומי ישיבנו פט
לא, ד וכל צעדי יספור קצח

« שיר השירים »

א, ג לריח שמניך טובים קעט
ד, ג כפלח הרמון רקתך קכב

« איכה »

א, ג כל רודפיה השיגוה בין המצרים תלה
ב, יט קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה' שנא
ג, כז טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו רפה
ג, כח ישב בדד וידום כי נטל עליו רפה

« קהלת »

ג, ז עת לחשות ועת לדבר רצו
ה, ב כי בא החלום ברב ענין וקול כסיל ברוב דברים רפט
ז, ח טוב אחרית דבר מראשיתו תמג
ז, כח אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי רכז
ה, א חכמות אדם תאיר פניו רט
ט, ז לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך תו
י, יח בעצלתים ימך המקרה, ובשפלות ידים ידלוף הבית קז
יב, יד כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם קנח; קסו

« אסתר »

א, ט גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים רד
א, י ביום השביעי כטוב לב המלך בין רנב
ב, ה איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי רנב
ב, יא ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים רנב
ב, יט ומרדכי יושב בשער המלך רנב
ב, כ אין אסתר מגדת מולדתה רפה; רפו
ג, ב וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן רלה
ג, ז הפיל פור הוא הגורל רפה
ג, ח ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים פד

פורים דיליה

ד, א	ומרדכי ידע את כל אשר נעשה.....	רנא; רנח
ד, יד	רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר.....	רנח
ד, טז	לך כנוס את כל היהודים.....	צד
ה, יג	וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו.....	רג
	וכל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי	
ה, טז	ישוב בשער המלך.....	רלה
ה, טז	ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.....	רצט
ט, א	ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המנה בשונאיהם.....	רפה
ט, טז	ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם, ונוח	
	מאויביהם והרג בשונאיהם.....	צא
ט, כב	והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב.....	רפג
ט, כו	על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור.....	קפח
ט, כח	והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור.....	קמה
	וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים.....	קמד; קפו
	וזכרם לא יסוף מזרעם.....	קפו
ט, כז	קיימו וקבלו היהודים.....	פד

דברי הימים-א

כה, ה כל אלה בנים להימן..... רמא

דברי הימים-ב

ז, ו ויגבה לבו בדרכי השם..... קלב

ש"ס

סדר זרעים

	ברכות
רצה.....	ג. חמור נוער
קכה.....	ה. אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו
.....	ז. ...בלעם הרשע דכתיב ביה ויודע דעת עליון וכו', אלא מלמד שהיה
תמד.....	יודע לכיין אותה שעה שהקב"ה כועס בה, ובתוספות
.....	יז. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם
סח.....	ואפילו נכרי בשוק
.....	כח: כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו: רבינו למדנו
.....	אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא. אמר להם הזהרו בכבוד
קנו.....	חבריהם
.....	ל: אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר וגילו
רי.....	ברעדה כתיב, אמר ליה אנא תפילין מנחנא וכו'
קז.....	לב: ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים וכו'
קלד.....	לג. גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות
שסט.....	לד: אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל
.....	מג: פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם, מאי תקנתיה
שעז.....	להדריה בקדושא דבי שמי, וברש"י
שצא.....	מט. ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה
רכו.....	נ. הרחב פיך ואמלאהו, ההוא בדברי תורה כתיב, וברש"י
.....	נד: שלשה דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם וכו', והמאריך על
שפז.....	שלחנו
קכב.....	נז. מאי רקתך, אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון
.....	סג: אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא,
קכד.....	דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם
.....	מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה,
רלב.....	שנאמר זאת התורה וכו'
.....	פאה
שא.....	פ"א, א ותלמוד תורה כנגד כולם..... קפה; שא

סדר מועד

	שבת
קכא.....	ה: תוך ארבע אמות עמד לפוש פטור לכתף חייב

פורים דיליה

י:	אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם.	שכא; תכג
יב:	חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה.	שטז
יג:	אמר רב הונא הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים, וברש"י.	שמט
ל:	ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה, דלא הוה פסק פומיה מגירסא.	קב
	ללמדך, שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות וכו'.	קו
	כי הא דרבה, מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן.	קעד
לג:	חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא וכו', אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל.	שכח
נא:	וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר.	ערה
פח:	בשני עלה משה וירד וכו', בשישי לא היה לו פנאי, מאי לאו משום תורה, לא משום טורח שבת.	שלב
	ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם.	פו
	אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.	פג
פח:	בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו', חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?	מט
קיה:	כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות, מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג.	של
קיה:	אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים.	תיד; תכח
קל:	וא"ר יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי.	שלח
	כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה.	שנו
	כל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות כגון תפילין, עדיין היא מרופה בידם.	שי
קיט:	המובא בגמרא אודות אמוראים שטרחו בגופם בצרכי שבת.	שלב
קיט:	כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.	שעג
	כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר.	שעה
	לעולם יסדר אדם שולחנו במוציא שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית, וברש"י.	תלא; תלד
	אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת.	תטז; תכא
	לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת.	תיד

מפתח המקורות

קנו.	האי מאן דבשבתאי יהי גבר מחשבתיה בטלין	תב
עירובין		
יג:	כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו	רמו
כב.	במי אתה מוצאן וכו', במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב	קלד
נד:	יומא חד בעייה למלתא דמצוה תנא ליה ולא גמר, א"ל האידנא מאי שנא, א"ל מדההיא שעתא דא"ל למר איכא מלתא דמצוה אסחאי לדעתאי	קכד
סה.	שיכור מקחו מקח וכו' ממיטין אותו וכו' מלקין אותו וכו' הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם	קנו
רלא	הלכתא בעיא צילותא	
שצב	לא איברי ליליא אלא לשינתא	
פסחים		
סח:	ר' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם	קמד
פו:	כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא	רמו
קיב:	אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא	קעו
קטז:	פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים	קפח
שקלים		
פ"א א	באחד באדר משמיעין על השקלים	פב; צב
ראש השנה		
ית.	ביחיד אימת, אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ	שסז
יומא		
כח:	קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין	ג
כט.	מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא	קא
עה:	לחם אבירים אכל איש, לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו	נא
פו.	ארבעה חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש וכו'	שעו
סוכה		
מט:	ואהבת חסד זו גמילות חסדים	סה
כח.	אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין וכו', אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות וכו'	סח
נב.	כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו	שכח

פורים דיליה

ביצה

- טו:** הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר קנב
טז: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד לראש השנה
חוץ מהוצאות שבת ויו"ט שמד; שסט
אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת וכו' שמא

תענית

- ג:** אמר רבא מעלי תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא נח
ז: מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול קמד
יא: אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו שפז
כא: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו רמט
כט: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים
בשמחה קעא; רפג

מגילה

- ג:** כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן, וישראל במעמדן, כולן מבטלין
עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. מכאן סמכו של בית רבי
שמבטלים ת"ת ובאים לשמוע מקרא מגילה קפה
ו: אם יאמר לך אדם יגעת ולא מצאתי אל תאמין, לא יגעת ומצאתי
אל תאמין, יגעת ומצאתי תאמין רלב
ז: שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות, וברש"י קפז
ז: אב"י בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי פב
יב: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה וכו' מפני
שנהנו מסעודתו של אותו רשע רא
והשתיה כדת, מאי כדת, אמר רבי חנן משום רבי מאיר כדת של
תורה רג
יג: אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן פד
גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים
על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו צב
יד: אי הכי הלל נמי נימא וכו', רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא קפז
טז: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אורה זו תורה, שמחה זו
יו"ט, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין, וברש"י רטז; רצט
יז: הקורא את המגילה למפרע לא יצא קפז; קצג
יח: מילה בסלע משתוקא בתרין רצ
כז: שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא
ביטלתי קידוש היום שעב
כה: שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים, א"ל מימי
לא נתכבדתי בקלון חברי קכג

מפתח המקורות

לב. כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים..... רעא

מועד קטן

ט: מצוה שיכול לעשות על ידי אחרים אין מבטלים עבודה תלמוד תורה..... שלג

חגיגה

ה. מאי 'על כל נעלם', אמר רב זה ההורג כינה בפני חבריו ונמאס בה, ושמואל אמר זה הרק בפני חבריו ונמאס..... קנח; קסו
טז: אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד..... קיט
י. הלכות שבת הרי הם כהררים התלוין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות..... תיג
טז: אחר מאי, זמר יווני לא פסק מפומיה..... ערה

« סדר נשים »

יבמות

סא. אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם..... סח
סד. מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים..... רנו
צג. למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים אלו שבתות ויו"ט..... תכב

כתובות

לב: הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה..... קסב
ה: אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחילה לאיברים..... תמד
סג. הדר אזיל ויתייב תרי סרי שני אחריני בבי רב..... קכב
סז: אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו שלשה מילין..... רלו
פו. אדם שאינו רוצה לעשות סוכה וציצית לטליתו ומזוזה לפתחו מכין אותו עד שתצא נפשו..... קלד
קיא: טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב..... סו

סוטה

יד. תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים..... קלו
יז. דריש ר"ע, איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן..... תכב
כא. תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא..... קכ; שא

פורים דיליה

מב. ארבע כיתות אין מקבלות פני השכינה: כת ליצנים, כת שקרים, כת חנפים, כת מספרי לשון הרע קעו

גיטין

לח: אמר רבה, בהני תלת מיילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון... על דסיירי נכסיהו בשבתא, וברש"י תיז
נז: חנה ושבעה בניה רמד
ס. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא תח
סא. ושואלין בשלומן (של הנוכרים) מפני דרכי שלום. סט

קידושין

כט: המובא בגמרא בענין המזיק שהיה בבית מדרשו של אביי, והלין שם את רב אחא בר יעקב כדי שיסלק את המזיק, ובמהרש"א רסב
מז: תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תמה
מט: המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמה הרהר בתשובה בדעתו שעד
עא: שתיקותיה דבבל היינו יחוסא רפז

סדר נויקין

בבא קמא

ג: מאי מבעה, רב אמר מבעה זה אדם רנג
לב. דאמר רבי חנינא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא, ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא, וברש"י שלז

בבא מציעא

ח. מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה מז
לח. אמר רב כהנא, אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו, וברש"י רטו
נח: אמר רבי יוחנן משום רשב"י, גדול אונאת דברים מאונאת ממון קנו
פד. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, וכו' יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא וכו', קביל עליה, בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי הדר, וברש"י רז
קז: קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים מז

בבא בתרא

טז. הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות תמו
כא. קנאת סופרים תרבה חכמה קלג

סנהדרין

כו: למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כוחו של אדם רז

מפתח המקורות

לח:	חמישית עמוד [אדם הראשון] על רגליו	שצג
נד:	שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על	
קסא	ידה	
סג:	כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודה זרה	קעה
עב:	אם בא להורגך השכם להורגו	תמו
צ:	ארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא	קסא
צג:	'יודע נגן' שיודע לשאול [בהלכה כהוגן]	רעא
צט:	כל אדם לעמל נברא	רלא
קב:	שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש אי הכי לא בעינא	רמ
קג:	גדולה לגימיה וכו' שמקרב את הרחוקים	שסה
קה:	בלעם בן בעור שבא על בעיר, וברש"י	קסא
קו:	מאי לשון רפידים, ר' יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה	צו
קא:	אמר לה בתי, בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו, אמרה לפניו רבונו של עולם, אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים וכו'	שפא

עבודה זרה

ג:	מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת	שכז
יח:	אמר רבי אלעזר כל המתלוצץ יסורין באין עליו וכו' מזונותיו מתמעטין וכו' נופל בגיהנם וכו' גורם כליה לעולם	קפ; קפא
יט:	אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד	שה

אבות

פ"א טו	שמאי אומר, עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות	סו; סז
פ"א יז	כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה	רפג
פ"ב ה	לא הביישן למד	קלג
פ"ב ט	אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם	קלז
פ"ג ג	שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים	שפ; שפה
פ"ג ה	כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ	תג
פ"ג י	שינה של שחרית.... מוציאין את האדם מן העולם	תמט
פ"ג יג	סייג לחכמה שתיקה	רפז
פ"ד ב	מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה	תנג
פ"ד ג	אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'	קעה
פ"ד ד	מאוד מאוד הוי שפל רוח	קט

פורים דיליה

פ"ד כא הקנאה התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם..... קלג; רלט; רמוג
פ"ה כ הוי עז כנמור וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך
שבשמים..... קו
עז פנים לגיהנם..... קלג
פ"ה כא בן ארבעים לבינה..... רפח
פ"ו ד כך היא דרכה של תורה וכו', וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל..... רח; רלב
פ"ו ה התורה נקנית... במיעוט שיחה..... רפח
פ"ו ה-ו התורה נקנית במ"ח דברים וכו' מתרחק מן הכבוד..... רלז

« סדר קדשים »

מנחות

ז. אבימי מסכתא איתעקרא איתעקר ליה ואתא קמיה דרב חסדא
וכו', סבר הכי מסתייעא מילתא טפי, וברש"י..... רלב
לה: וראו כל עמי הארץ וכו' אלו תפילין שבראש..... שב; שה
מג: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה
בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא..... שיב
מד: כל המניח תפילין מאריך ימים..... שב
צז: בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין ביהמ"ק
קיים שולחנו של אדם מכפר עליו..... שפה
קי: אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו
עסוקים בעבודה..... שנא

חולין

ז: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה..... קצח
פט: מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאילם..... רצא

ערכין

טז: עד היכן תכלית היסורין, אמר ר"א כל שארגו לו בגד ללבוש ואין
מתקבל עליו וכו'..... קצח

תמיד

לב: כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו..... שנא

« סדר טהרות »

נדה
ע: מה יעשה אדם ויחכם וכו' אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו..... רכז

« תלמוד ירושלמי »

ברכות

א, ה זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה..... תז
ה, א וחמין תרין זיקוקין דנור נפקין מקדליה ושבקוה..... דש

פאה

א, א דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היה להן
פה דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין.....

שביעית

י, ג בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזל לאתר ואינון מוקרין ליה בגין
מ תרת"י.....

שבת

טו, ג לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה..... שא; תה

תענית

ד, ה טור שמעון הוה מפיק תלת מאוון דגרבין דמרקיע לקייטא כל
תטז ערובות שובא, ולמה חרב שהיו משחקין בכדור.....

מגילה

א, ד אין מדקדקין במעות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול
פג; קנא; ריט נותנין לו.....
א, ה אף מגילת אסתר אינה עתידה ליבטל, שנאמר וזכרם לא יסוף
קפו מזרעם.....

חגיגה

ב, א טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא טוב מראשיתו..... תמוג

מכות

ב, ו היך בר נש דחכם חדא מיכלה ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד
מ הוא חכם תרין מיכלה צריך לומר לון חדא מיכלא אנא חכים.....

